MEMORIALUL REVOLUŢIEI 16-22 DECEMBRIE 1989

CENTRUL NAŢIONAL DE DOCUMENTARE,
CERCETARE ŞI INFORMARE PUBLICĂ DESPRE
REVOLUŢIA DIN DECEMBRIE 1989

MEMORIAL 1989

Buletin ştiinţific şi de informare

1 (6)/2010

Timişoara

Colegiul de redacţie:

Redactor responsabil: Gino Rado

Redactori: Adina Hornea Abruda, Liza Kratochwill,
Simona Mocioalcă

Tehnoredactare: Gino Rado

Corectură: Adina Hornea Abruda

Coperta: Traian Abruda

Consiliul consultativ: Ioana Boca – Fundaţia Academia Civică-Bucureşti, Viorel Marineasa – Universitatea de Vest din Timişoara, Stelian Mândruţ – Academia Română, filiala Cluj-Napoca, Silviu B. Moldovan – CNSAS-Bucureşti, Bogdan Murgescu – Universitatea din Bucureşti, Victor Neumann – Universitatea de Vest din Timişoara, Daniel Vighi – Universitatea de Vest din Timişoara, Smaranda Vultur – Universitatea de Vest din Timişoara

CUPRINS

Cuvânt către cititor 9

DUPĂ DOUĂZECI DE ANI
Am depăşit majoratul civic...?! 20 de ani de la primele alegeri libere la Timişoara (Liza Kratochwill) 11
Proclamaţia de la Timişoara: Document al Revoluţiei Române din Decembrie 1989 (Cristina Tudor şi Cornel Seracin) 24
Adeziuni la Proclamaţia de la Timişoara 41

COLAJE DE CELULOID
Ziua cea mai scurtă 45

OPINII ŞI ATITUDINI
De vorbă cu...
Mihai Petru, Pompiliu Alămorean, Tănase Tăvală 62
Bătălia pentru o presă adevărată (Viorel Marineasa) 73

COMANDANŢII REPRESIUNII
Radu Bălan – Decembrie 1989 (Dumitru Tomoni) 76

MEMORIA REZISTENŢEI
Dezvăluirile unui deţinut politic 90

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ
Revoluţie la Hamburg! Română şi în imagini (Adina Hornea Abruda) 96
20 de ani de la căderea Cortinei – Praga (Gino Rado) 100
20 de ani de la Revoluţia Română – Bruxelles (Simona Mocioalcă) 102
1989, sfârşit şi început: comunism, neocomunism şi postcomunism
(Simona Mocioalcă) 105

BIBLIOTECA REVOLUŢIEI

Costel Balint, *Ziua de mâine a început ieri*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2007, Ediţia a 2-a revizuită, 220 p. (Liza Kratochwill) 116
Lucian-Vasile Szabo, *Jurnalişti, eroi, terorişti... Revoluţia de la Timişoara în presa locală,* Timişoara, 2009, 173 p. (Daniel Vighi) 123
Lucian-Vasile Szabo, *Jurnalişti, eroi, terorişti... Revoluţia de la Timişoara în presa locală,* Timişoara, 2009, 173 p. (Adina Hornea Abruda) 127
Alexandru Oşca (coordonator), *Revoluţia Română în Banat*, Editura Sitech, Craiova, 2009, 498 p. (Cornel Seracin) 133
Ce ai făcut în Decembrie 1989? *Adolescenţii întreabă – martorii oculari răspund***,** Ed. Artpress, Timişoara, 2009, 160 p**.** (Simona Mocioalcă) 143
Maria Ştoicuţa şi Flavia Biianu, *Monumente memoriale ale Revoluţiei din Timişoara. Ghidul oraşului*, Ed. Artpress, Timişoara, 2009, 20 p. (Simona Mocioalcă) 149

DOCUMENTAR
Buziaş – Decembrie 1989 (Dumitru Tomoni) 155
Teroriştii au ucis, dar n-au fost găsiţi (Lucian-Vasile Szabo) 166
Acţiunile forţelor de represiune din Ministerul de Interne - 16-20 Decembrie 1989 (Gino Rado) 172

INSTANTANEE – MEMORIAL
Evenimente comemorative – 20 de ani de la Revoluţia Română din Decembrie 1989 180
Decembrie 1989, Momentul Timişoara.....182
Zidul Berlinului după 20 de ani... 184
De la Timişoara la Bruxelles 186
Pelerinaj la monumentele dedicate Eroilor-Martiri din Timişoara 189
Pelerinaj la Bucureşti, Popeşti-Leordeni şi Slatina-Olt pentru comemorarea victimelor Revoluţiei 191
Cupa „Memorialul Revoluţiei" la minifotbal – Ediţia a II-a, 2009 195
16 Decembrie 1989 – 16 Decembrie 2009, reconstituire – expoziţie Mobilă pe tramvaie 198
Proiecte 2010 201

COLABORATORI 203
CONTENTS

Word to the reader …….. 9

AFTER TWENTY YEARS
Have we overcome the civic full age? 20 years since the first free elections in Timişoara (Liza Kratochwill ……. 11
The Proclamation of Timişoara: document of the Romanian Revolution of December 1989 (Cristina Tudor and Cornel Seracin) …… 24
Adhesions to the Proclamation of Timişoara ……..… 41

CELLULOID COLLAGE
The shortest day ……. 45

OPINIONS AND ATTITUDES
Talking to….
Mihai Petru, Pompiliu Alămorean, Tănase Tăvală ……. 62
The battle for a real press (Viorel Marineasa) ……... 73

COMMANDERS OF THE REPRESSION
Radu Bălan: December 1989 (Dumitru Tomoni) ……76

MEMORY OF THE OPPOSITION
Revelations of a political prisoner …… 90

SCIENTIFIC LIFE
Images of The Romanian Revolution in Hamburg (Adina Hornea Abruda) ……..... 96
20 years since the fall of the Iron curtain: Prague (Gino Rado) ……... 100
20 years since the Romanian Revolution: Brussels (Simona Mocioalcă) …... 102
1989, end and beginning: communism, neo-communism and post-communism (Simona Mocioalcă) ……. 105

REVOLUTION LIBRARY
Costel Balint, *The day of tomorrow started yesterday*, Eurostampa Publishing House, Timişoara, 2007, 2nd revised edition, 220 pages (Liza Kratochwill) …….. 116
Lucian-Vasile Szabo, *Journalists, heroes, terrorists …The Romanian Revolution in the local press*, Timişoara, 2009, 173 pages (Daniel Vighi) …...123
Lucian-Vasile Szabo, *Journalists, heroes, terrorists …The Romanian*

Revolution in the local press, Timişoara, 2009, 173 pages
(Adina Hornea Abruda) ……. 127
Alexandru Oşca (coordinator), *The Romanian Revolution in Banat*,
Sitech Publishing House, Craiova, 2009, 498 pages (Cornel Seracin) …..……133
What were you doing in December 1989? Teenagers ask,
eye witnesses answer, Artpress Publishing House, Timişoara, 2009,
160 pages (Simona Mocioalcă) ……... 143
Maria Ştoicuţa and Flavia Biianu, *Monuments to the memory*
of the Timişoara Revolution. City guide, Artpress Publishing
House, Timişoara, 2009, 20 pages (Simona Mocioalcă) ……..... 149

DOCUMENTARY
Buziaş: December 1989 (Dumitru Tomoni) ……..…… 155
The terrorists killed but they have never been caught (Lucian-Vasile Szabo) ….166
Repression forces actions within the Ministry of Home Affairs:
16-20th of December 1989 (Gino Rado) ……...… 172

SNAPSHOTS: MEMORIAL
Commemorative events: 20 years since the Romanian Revolution of
December 1989 ……. 180
December 1989, Timişoara Moment ……..... 182
The Berlin wall after 20 years ……..… 184
From Timişoara to Brussels …….. 186
Pilgrimage to the monuments dedicated to the Martyr Heroes in Timişoara … 189
Pilgrimage to Bucharest, Popeşti-Leordeni and Slatina-Olt
for the commemoration of the Revolution's victims ……... 191
The "Revolution Memorial" mini football cup, 2nd edition, 2009 ……..... 195
16th of December 1989-16th of December 2009,
reconstitution: mobile exhibit on trams …… 198
Projects 2010 ……..... 201

COLLABORATORS ……..…… 203

INHALTSVERZEICHNIS

Vorwort 9

NACH 20 JAHREN
Hat man die bürgerliche Volljährigkeit überschritten...?! 20 Jahren nach den ersten freien Wahlen in Temeswar (Liza Kratochwill) 11
Proklamation von Temeswar: Dokument der Rumänischen Revolution vom Dezember 1989 (Cristina Tudor und Cornel Seracin) 24
Zustimmungen zu der Proklamation von Temeswar 41

ZELLULOIDCOLLAGEN
Der kürzeste Tag 45

MEINUNGEN UND HALTUNGEN
Gespräch mit...
Mihai Petru, Pompiliu Alămorean, Tănase Tăvală 65
Der Kampf um eine wahre Presse (Viorel Marineasa) 73

DIE FÜHRER DER REPRESSION
Radu Bălan – Dezember 1989 (Dumitru Tomoni) 76

GEDÄCHTNIS DES WIDERSTANDS
Die Enthüllungen eines politischen Gefangenen 90

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN
Revolution in Hamburg! Rumänische Revolution in Bildern (Adina Hornea Abruda) 96
20 Jahren nach dem Fall des Eisernen Vorhangs – Prag (Gino Rado) 100
20 Jahren nach der Rumänischen Revolution – Brüssel (Simona Mocioalcă) 102
1989, Ende und Beginn: Kommunismus, Neokommunismus und Postkommunismus (Simona Mocioalcă) 105

BIBLIOTHEK DER REVOLUTION
Costel Balint, *Der morgige Tag begann gestern* (Verlag Eurostampa, Temeswar, 2007, 2. verbesserte Auflage, 220 S. (Liza Kratochwill) 116
Lucian-Vasile Szabo, *Journalisten, Helden, Terroristen... Revolution von Temeswar in der lokalen Presse*, Temeswar, 2009, 173 S. (Daniel Vighi) 123

Lucian-Vasile Szabo, *Journalisten, Helden, Terroristen... Revolution von Temeswar in der lokalen Presse*, Temeswar, 2009, 173 S. (Adina Hornea Abruda) .....127.
Alexandru Oşca (Koordinator), *Rumänische Revolution in Banat*, Verlag Sitech, Craiova, 2009, 498 S. (Cornel Seracin) 133
Was hast du im Dezember 1989 gemacht? Jugendliche fragen, Augenzeugen antworten, Artpress Verlag, Temeswar, 2009, 160 S. (Simona Mocioalcă) 143
Maria Ştoicuţa und Flavia Biianu, *Gedächtnisdenkmäler der Revolution von Temeswar. Stadtführer*, Artpress Verlag, Temeswar, 2009, 20 S. (Simona Mocioalcă).... 149

DOKUMENTATION
Busiasch – Dezember 1989 (Dumitru Tomoni) 155
Die Terroristen haben getötet, aber sie wurden nicht gefunden (Lucian Vasile-Szabo) 166
Die Aktionen der Repressionskräfte des Innenministeriums – 16.-20. Dezember 1989 (Gino Rado) 172

AUGENBLICKE – MEMORIAL
Gedächtnisereignisse – 20 Jahren nach der Rumänischen Revolution vom Dezember 1989 180
Dezember 1989, Episode Temeswar 182
Der Berliner Mauer nach 20 Jahren 184
Von Temeswar nach Brüssel 186
Pilgerschaft zu den Denkmälern zum Gedächtnis der Märtyrer-Helden von Temeswar 189
Pilgerschaft in Bukarest, Popeşti-Leordeni und Slatina-Olt für die Kommemoration der Opfer der Revolution 191
Minifußball-Cup „Memorial der Revolution" – 2. Auflage, 2009 195
16. Dezember 1989 – 16. Dezember 2009, Evokation – mobile Ausstellung auf Straßenbahnen 198
Projekte 2010 201

MITARBEITER 203

Cuvânt către cititor

Acest număr 1 (6) al revistei am dorit să fie unul special, deoarece am considerat că este important să marcăm cum se cuvine o multitudine de evenimente aniversare. S-au împlinit 20 de ani de la Revoluţia Română din Decembrie 1989, 20 de ani de la primele alegeri libere din Timişoara, care au avut loc în 16 ianuarie 1989, şi 20 de ani de la lansarea Proclamaţiei de la Timişoara în 11 martie 1990.

Totodată, în 26 aprilie se împlinesc 20 de ani de la înfiinţarea Asociaţiei Memorialul Revoluţiei. Iată destule motive pentru care am încercat şi am reuşit ca acest număr al revistei să vadă lumina tiparului mai devreme, şi nu la începutul lunii iulie, după cum i-am obişnuit pe cititorii noştri. Ţin să mulţumesc, şi pe această cale, colectivului de redacţie şi colaboratorilor pentru efortul depus pentru realizarea acestui buletin într-un timp atât de scurt.

În numărul de faţă au fost republicate două lucrări, datorită faptului că la tipărirea volumului anterior, 2 (5)/2009, s-a produs o regretabilă eroare (pentru care îmi fac *mea culpa)* şi câteva pagini au fost dublate, în detrimentul unor părţi din următoarele lucrări: lucrarea domnului prof. dr. Dumitru Tomoni, *Radu Bălan – Decembrie 1989,* din cadrul serialului *Comandanţii represiunii*, şi *Dezvăluirile unui deţinut politic*, interviu realizat de Liza Kratochwill.

Gino **RADO**

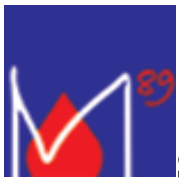

STUDII

Mistificare, limbaj de lemn şi ucigaşi

Discursul presei timişorene cu privire la implicarea Armatei

Armata a tras, dar justiţia nu se bagă...

Rolul Armatei şi faptele comise în Revoluţie şi mai ales în cea de la Timişoara este controversat doar din punct de vedere juridic, căci nu mai are nimeni nicio îndoială că generali, ofiţeri, subofiţeri şi militari în termen din rândul forţelor Ministerului Apărării Naţionale fie au organizat represiunea, fie au participat activ şi sângeros la încercarea de a stăvili mişcările revoluţionare. Abia din 20 decembrie 1989, forţele armate se retrag de pe străzile Timişoarei şi desfiinţează cele opt dispozitive de luptă instalate începând din 17 decembrie seara. Este adevărat că militarii (cei din MApN) au făcut parte din formaţiunile de luptă (represive!) alături de lucrători de Miliţie, Securitate, Pompieri sau chiar din Gărzile patriotice. Însă Armata a dat grosul trupelor. Pe străzi au putut fi văzute cordoane formate din militari îmbrăcaţi în kaki. Puteau fi (şi au fost!) şi efective de la Grăniceri, căci acestea funcţionau în subordinea Ministerului de Interne. Trupele de la Pază şi Securitate, tot în subordinea acestui minister, erau îmbrăcate în uniforme albastre, specifice. Şi în rândul acestora, ca şi la Grăniceri, erau mulţi militari în termen, deci îşi satisfăceau stagiul militar obligatoriu.

Este adevărat că populaţia nu a făcut decât în mică măsură distincţia între forurile de apartenenţă ale militarilor implicaţi în reprimarea Revoluţiei, în prima fază, şi în apărarea ei, după fuga lui Ceauşescu şi abandonarea puterii. Lumea i-a văzut în uniforme de diferite culori, dar a ştiut că sunt trupe regulate, cu mulţi tineri care îşi satisfăceau stagiul militar, indiferent de subordonare. Când, în 1990, au apărut primele acte de tragere la răspundere a celor care au tras în populaţie sau au luat alte măsuri de înăbuşire a luptei pentru libertate, mare a fost surpriza generală când s-a văzut că nu este anchetată nicio persoană din Ministerul Apărării Naţionale. Abia târziu, după câţiva ani, au fost începute cercetări în privinţa unor cadre de conducere din Armată. Au fost procese la Cluj, iar la Bucureşti au fost inculpaţi generalii Mihai Chiţac şi Victor Atanasie Stănculescu. Aceştia aveau să fie şi condamnaţi.

Calea Martirilor nu este o probă serioasă?
Confuzia avea să fie menţinută multă vreme. Semnificativă este o ştire transmisă în 9 iulie 2008 de agenţia Mediafax. Aici se precizează: „Trupe de Securitate, Miliţia, Securitatea în civil şi Trupele USLA au acţionat, alături de militari, pentru oprirea manifestaţiilor de la Timişoara, din decembrie 1989, potrivit Jurnalului de luptă depus la dosarul Revoluţiei de la Timişoara de la instanţa supremă". Nu ni se spune, însă că acest jurnal de luptă este al Armatei, mai axact al Diviziei 18 Mecanizate din Timişoara! Jurnalul a fost folosit în apărarea sa în proces de către Victor Stănculescu.
Presa postrevoluţionară a subliniat de la început implicarea Armatei în represiune. Au fost zone din Timişoara unde a acţionat exclusiv cadre ale acestui minister. Se poate exemplifica cu Calea Girocului, devenită ulterior Calea Martirilor, tocmai pentru că aici au acţionat ofiţeri zeloşi ai MApN.

Pe listă pot fi trecuţi generalul Ştefan Guşe şi ofiţerii Paul Vasile, Constantin Rogin, Eugen Bădălan, Dumitru Marcu. S-au scris multe pagini despre implicarea celor menţionaţi în masacrul de acolo. Comisia Guvernamentală constituită la nivelul judeţului Timiş pentru cercetarea faptelor îşi încheia raportul astfel: „Faptul că lt-col. Rogin Constantin a preluat comanda celor două unităţi militare şi a dispus împrăştierea demonstranţilor, acţionând chiar cu focul de armă, rezultă din declaraţiile maiorului Paul Vasile, ale maiorului Marcu Dumitru, ale căpitanului Neagu Adrian, ale lt-maj. Cristea Maricel, precum şi din declaraţia numitului Trandafir Sorin, fost mecanic conductor pe TAB-ul în care s-a deplasat lt.-col. Rogin Constantin. Din declaraţia aceleiaşi persoane rezultă cu claritate faptul că lt.-col. Rogin Constantin a dat ordin să se tragă în demonstranţi. Faţă de cele de mai sus propunem cercetarea penală a maiorului Paul Vasile şi a lt-col. Rogin Constantin". Este doar unul dintre forurile de anchetă care aveau să ajungă la o astfel de concluzie.
Presa avea să sublinie permanent, an după an, faptul că mulţi suspecţi sunt în libertate şi că nu sunt traşi la răspundere. Pe de altă parte, nu lipsesc, cel puţin într-o primă fază, nici luările de poziţie curioase. Au existat publicaţii care nu s-au desprins decât cu greu de tiparele limbii de lemn, devenite o obişnuiţă înainte de Revoluţie. O doză de mistificare a realităţii este indusă de paginile ***Renaşterii bănăţene***, prin faptul că jurnaliştii de aici menţin un anumit ton festivist, oarecum exaltat şi fals, în ciuda epocii „fierbinţi" parcurse. Uneori, această doză de fals este indusă şi prin faptul că lucruile nu stau chiar aşa cum insistă (nu sugerează!) autorii articolelor. Semnificativ este numărul 6, de miercuri, 10 ianuarie 1990, unde este înfăţişat un articol cu supratitlul *O replică ce dăinuie peste timp: Armata e cu noi*! Şi cu titlul *E linişte, vă*

mulţumim ostaşi! Dincolo de limbajul căznit, de lemn şi de tonul epopeic nejustificat rămâne controversa, căci mulţi revoluţionari ştiau că Armata a avut un rol în represiune. Mai era şi problema inamicilor, căci încă nu se dovedise existenţa certă a vreunui terorist... Se scriu deja mai puţine lucruri despre Revoluţie, revenind în forţă titluri bombastice, aiuritoare de genul: *Cu gândul (şi fapta!) la campania agricolă de primăvară.*

Cu cine s-a luptat Armata?

Vine ziua de duminică, 14 ianuarie 1990, în care apare nr 10 al ***Renaşterii bănăţene***. Se continuă cu articolele în limbaj eroico-militantist, plasate sub titluri în aceeaşi notă. Semnificativ este supratitlul de *File de vitejie din zilele Revoluţiei*, urmat de titlul *Armata îşi face datoria!*... recunoaştem formularea căznită şi plină de locuri comune. Nici în textul semnat de de mr. Ion Luchian nu găsim mai multe informaţii, ci doar aceste expresii oarecum bombastice de odă, de elogiu căutat. Uneori, apare şi câte ceva demn de reţinut: „La un moment dat, din apropiere, o lungă rafală sparge tenebrele. Subunitatea ia dispozitivul de apărare şi caută locul de unde se trage. Se aude bine, am spune că se simte glonţul în aer, dar nu se vede nimic. Parcă nu ştim în ce direcţie se îndreaptă arma! Se procedează la o manevră de încercuire a zonei şi fiara ascunsă simte că trebuie să rupă lupta. În aceste momente, glonţul vrăjmaş l-a răpus pe camaradul nostru, sold. Tudorel Buzea. A căzut la datorie, cu arma în mână, pe baricadele Revoluţiei – neprecupeţindu-şi sângele şi nici viaţa pentru cauza poporului". Eroul Tudorel Buzea se afla, împreună cu colegii, în dispozitivul ce apăra de terorişti Uzina de apă. Din păcate, auttorul, în ciuda unor formulări memorabile („Se aude bine, am spune că se simte glonţul în aer") nu are calităţi de jurnalist, deoarece nu sunt prezentate câteva elemente de bază, cum ar fi data, locul şi împrejurările exacte ale celor întâmplate.

Spre mijlocul lunii ianuarie, Armata avea să preia efectiv conducerea judeţului Timiş. Oricum făcea ce voia şi nu asculta de autorităţile provizorii constituite mai ales din participanţi la Revoluţie. Aflăm unele amănunte din numărul 9, de sâmbătă, 13 ianuarie 1990 al ***Renaşterii bănăţene***. Sunt consemnate protestele mulţimii faţă de modul aiuritor în care s-a constituit Consiliul judeţean al Frontului Salvării Naţionale şi faţă de cum s-au împărţit funcţiile. În urma protestelor, Lorin Fortuna demisionează din funcţia de preşedinte. Pe fondul acestei derute, puterea este preluată practic de Armată, prin capul ei, general maior Gheorghe Popescu, comandantul Garnizoanei Timişoara. În unităţile economice sunt trimişi împuterniciţi militari, cu sarcina de a veghea la alegerea conducerii acestora şi la desemnarea delegaţilor pentru conferinţa judeţeană a FSN. Tonul adoptat de generalul Popescu în comunicatul adresat populaţiei aminteşte de cel folosit de

domnitorii autocraţi: „Eu, comandantul garnizoanei Timişoara, generalul maior Gheorghe Popescu, vă adresez următoarele...”

Controversatul Nicolae Predonescu

Semnificativ este şi comportamentul din acea perioadă al lt.-col. Nicolae Predonescu. Acesta avea funcţia de locţiitor al comandantului Diviziei 18 Mecanizate Timişoara. Avea efectiv conducerea, deoarece comandantul Gheorghe Popescu, adus din pensie, era depăşit. Predonescu poate fi văzut în unele imagini filmate atunci, în ianuarie 1990, cum stă cu fundul pe una din mesele din sala de şedinţe a fostei Judeţene de partid şi le dă indicaţii revoluţionarilor ce încercau să constituie o autoritate civilă în judeţ. Predonescu este şi unul dintre cei care au lansat diversiunea cu alte forţe care au tras în populaţie în Calea Girocului. În apărarea sa, Stănculescu avea să invoce, în iulie 2008, şi un raport al MApN, unde se face referire şi la acest ofiţer. Citǎm după agenţia Mediafax: „De asemenea, colonelul Nicolae Predonescu raporta că «oraşul Timişoara, în timpul Revoluţiei, perioada 16-20 decembrie 1989, a fost caracterizat printr-o totală necunoştere a situaţiei reale, amplificată de o evidentă provocare a Armatei, Miliţiei şi Securităţii, efectuată de forţe necunoscute nouă, concretizate în grupuri de turbulenţă cu atac direct la persoane»**".**

În Jurnalul de luptă indicat mai sus apar şi alte referiri la acest personaj. Este descifrat un episod din după-amiaza zilei de 17 decembrie 1989, din Piaţa Libertăţii din Timişoara, episod la care am fost martor ocular. Am scris despre acel eveniment de mai multe ori, iar informaţia din jurnal vine ca o probă. Conform Jurnalului de luptă, „o santinelă aflată în balconul comandamentului, în prezenta lt.-col. Predonescu, a tras câteva cartuşe în aer”. Sunt consemnate şi două victime, deci dacă s-ar fi tras în aer acestea nu ar fi existat... De fapt, ofiţerul doreşte să acrediteze ideea că au fost trupe necunoscute, aşa cum susţine mai sus. În realitate, lucrurile sunt limpezi: Nicolae Predonescu a dirijat doi militari în termen (nu unul!), iar aceştia au tras în persoanele aflate pe trotuoarul din faţa comandamentului. La evacuarea unei astfel de persoane, rănită în mână şi în piept, am participat pe când militarii schimbau încărcătoarele la arme! Şi Nicolae Predonescu avea să fie făcut general de preşedintele Traian Băsescu...

Când adevărul e minciuna...

Numărul 12, de miercuri, 17 ianuarie 1990, al ***Renaşterii bănăţene*** conţine articolul intitulat *Adevărul despre armată*. Este, de fapt, începutul unui şir de materiale publicistice dubioase, cu scopul de a reabilita cadrele militare în faţa opiniei publice. Situaţia era delicată. În timpul Revoluţiei apăruse, chiar din 16 decembrie, după unele surse, dar în mod cert în 17 decembrie, lozinca

„Armata e cu noi!" După fuga lui Ceauşescu forţele armate preluase ofensiva împotriva teroriştilor, având şi rolul de detaşamente de menţinere a ordinii şi legalităţii (miliţienii nemaiavând curajul să se arate pe stradă, iar securiştii nici atât, fiind mulţi şi arestaţi!). Pentru mulţi, exista (şi există!) convingerea că reprezentaţii Armatei au tras în populaţie. Acest „adevăr despre Armată" avea, deci, să fie primit cu destulă suspiciune. La acea dată, nu fuseseră dezvăluite frământările din cadrul acestei instituţii. Căci aici se găseau ofiţeri curajoşi, începând cu Viorel Oancea, care a vorbit mulţimii din balconul Operei în 22 decembrie dimineaţa, înaintea de căderea lui Ceauşescu, dar şi alţii care au refuzat să îndeplinească ordinul de deschidere a focului. Pe de altă parte, au fost ofiţeri zeloşi, consideraţi, conform unor mărturii şi unor documente, adevăraţi călăi.

Mistificarea avea să se realizeze prin manipulare, împletind datele reale cu cele nereale, trecerea sub tăcere a unor aspecte semnificative, folosirea unui ton şi a unui stil de adresare direct către cititor, cu efecte retorice şi prin apelul la sentimente, unele chiar din sfera patriotismului şi a respectului datorat autorităţii şi „braţului înarmat al poporului", încercând să atragă chiar şi sentimente de compasiune, prin apelul la fapte reale, dar smintite de la adevărata semnificaţie. Iată un exemplu: „Vă informăm, stimaţi cititori, că este eronată ştirea referitoare la faptul că şenilele tancurilor ar fi zdrobit oameni. Aceste maşini executau ordinul de a veni la garnizoană pentru a asigura securitatea acesteia". Este, pur şi simplu o minciună. Justiţia a dovedit clar ceea ce martorii la evenimente şi medicii ştiau deja: o femeie fusese strivită de blindate!

De ce trebuie urechiaţi ziariştii

Nu se poate afirma că a autorul articolului cu pricina ar fi fost greşit informat. Faptul este exclus cu desăvârşire, iar acesta minţea pentru a-şi scăpa pielea, căci rândurile sunt scrise de lt. col. Constantin Zeca, nimeni altul decât comandatul în fapt al Diviziei Mecanizate Timişoara pe timpul Revoluţiei. Textul continuă, virând spre latura emotivă, încercând chiar să inducă un sentiment de vinovăţie în opinia publică, chiar cu scopul de timora: „Din discuţiile purtate cu cadre şi militari din unitate a rezultat că şi atunci când unele elemente provocatoare au incendiat maşinile de luptă, au maltratat echipajele, unii dintre ei fiind chiar internaţi în spital – cazul lt. maj. Bănicioiu Ion, plt. Buţă Constantin – aceştia nu au ripostat". Zeca are cel puţin meritul că dă numele (doar de familie!) al militarilor căzuţi la datorie: Motiga, Tudor, Galaftion, Constantinescu şi Buzea.

Constantin Zeca, devenit ulterior mare general, la fel ca şi alţi ofiţeri ai Armatei române suspectaţi de implicare în represiune (în timp ce alţi ofiţeri,

în special cei din Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei – CADA, aveau să fie prigoniţi şi trecuţi în rezervă!) nu-şi poate reţine în articolul pomenit un perdaf la adresa jurnaliştilor deveniţi (deja!) incomozi: „Este cazul ca toţi slujitorii condeiului liber şi obiectiv să dovedească un discernământ cu adevărat patriotic şi să înţeleagă că tot ceea ce se scrie şi se publică trebuie să ducă la revenirea la normal a întregii vieţi a judeţului nostru şi să nu creeze suspiciune şi neîncredere". Frumoase indicaţii!

Ofensive aspre împotriva presei

Numărul 6, de miercuri, 10 ianuarie 1990, al ***Renaşterii bănăţene*** avea să consemneze o primă luare de poziţie a jurnalistului Harald Zimmerman. Scrie despre cele întâmplate în Calea Girocului, despre blocarea tancurilor în drumul lor către centrul oraşului şi despre oamenii împuşcaţi acolo de forţele armate, căci nimeni nu avea acolo vreo îndoială cu privire la uciderea de oameni nevinovaţi de către cei din Armată. Hotărârea luptătorilor pentru libertate este redată în fraze scurte, cuvinte simple, fără nicio încărcătură metaforică: "Am văzut atunci oameni de un curaj nebun. La cincizeci de paşi în faţa plutonului de execuţie au continuat să strige „noi suntem poporul, voi în cine trageţi?" pentru ca mai apoi să încingă o imposibilă horă a unirii acolo, chiar în stradă. N-au apucat să o sfârşească". Articolul lui Harald Zimmerman mai are şi meritul de a face o primă tentativă de abordare psihologică a momentului, de a renunţa la formulările bombastice fără de substanţă şi dea releva unul din mecanismele interioare de motivare în acţiunile de confruntare cu regimul şi detaşamentele morţii: „Zgomotul iscat de un tanc în plină viteză este o armă psihologică ce loveşte de la distanţă. Dar nimeni nu a dat bir cu fugiţii. Au aşteptat liniştiţi până şase tancuri au intrat în capcana de pe Calea Girocului, după care le-au tăiat retragerea printr-un alt troleibuz pus de-a curmezişul bulevardului". Autorul arata că se putea scrie şi „normal" despre cele întâmplate în Revoluţie. Dar nu pentru mult timp.

În ziarul de joi, 18 ianuarie 1990, procesul de mistificare derulat sub titlul *Adevărul despre armată* continuă cu o însăilare semnată de lt. col. Alexandru Şelaru. Sunt de fapt două replici, una la articol dintr-un număr anterior, semnat de Harald Zimmerman, şi una la un reportaj al Televiziunii libere Timişoara. Aplombul încercării de punere la punct îi este stârnit ofiţerului de insistenţele reporterilor de televiziune, unul resimţit acut: „Întreb: cu ce drept şi în baza căror şi ale cui reclamaţii ne-au supus respectivii (reporterii, *n.n., L.-V.S.*) unui adevărat rechizitoriu?" În discuţie erau suspiciunile legate de faptul că din incinta unităţii militare din Calea Lipovei s-a tras în demonstranţi. Ulterior, aceste suspiciuni au fost confirmate, existând chiar ofiţeri anchetaţi şi condamnaţi. În ceea ce priveşte încercarea de a demonta

afirmaţiile lui Harald Zimmerman, Alexandru Şelaru nu găseşte decât o întrebare mirat-retorică: „Cine a tras în populaţie, Armata?!" Cum discuţia se referă la cele întâmplate în seara de 17 decembrie 1989 în Calea Girocului, răspunsul este unul clar: da! Pentru că armata a tras acolo în populaţie, fapt dovedit, chiar dacă ucigaşii nu au ajuns după gratii...

Tot articolul este realizat cu acest ton când bombastic-sforăitor despre Armată şi despre misiunea ei sfântă în slujba poporului, când de punere la punct maliţioasă sau sarcastică. Argumente nu furnizează domnul locotenent-colonel, ci mistifică acoperindu-e cu fraze patriotarde: „Armata, stimaţi cetăţeni, tineri şi vârstnici, copii, studenţi, bărbaţi şi femei din Timişoara, care aţi pornit Revoluţia şi aţi aprins flacăra sfântă a acesteia în întreaga ţară, a fost cu poporul în cuget şi simţire dintotdeauna, în întrega istorie a naţiunii române, iar pentru consolidarea cuceririlor democratice pe care le vrem, armata este şi va fi cu poporul, orice ar fi!" Această îşiruire de cuvinte goale vine să mascheze o lipsă, consemnată de autor chiar la începutul articolului: „Nu mi-am propus să descriu evenimentele, aşa cum nu am fost, nu m-am situat în chiar mijlocul lor"...

Evacuarea nu a fost învăţătură de minte

Timp de două zile, în 23 şi 24 ianuarie 1990, ***Renaşterea bănăţeană*** nu a apărut, locul fiind luat de ***Timişoara***. Schimbarea nu i-a fost de ajuns, căci joi, 25 ianuarie 1990, ***Renaşterea bănăţeană*** se reîntâlneşte cu publicul şi sunt continuate mistificările despre rolul Armatei în Revoluţie, frazele sforăitoare şi mincinoase de-a dreptul fiind semnate de col. ing. Nicolae Opriş. Una dintre susţinerile sale, publicate sub titlul *Zile şi nopţi de veghe,* este aceasta: „Da! Armata a fost din prima clipă de partea Revoluţiei!" Nu, nu a fost! Domnul colonel continuă şi vorbeşte cu patos despre lupta dusă de militari pentru apărarea libertăţii. Încleştările erau dramatice: „Au fost zile şi nopţi în care nu am ştiut ce-i frigul, oboseala, iar cuvântul frică a fost scos din mintea noastră. Au fost zile şi nopţi în care ne-am bătut cu un inamic mai bine dotat şi instruit, perfid şi fanatic". Dar bravul ostaş român a făcut faţă şi a adus victoria, nu? Inutil să mai întrebăm de unde ştia domnul colonel că „inamicul" (celebrii „terorişti", bănuim) avea acele calităţi? A fost prins măcar unul? Nu! Era o simplă retorică manipulatoare, pe fondul unei psihoze a timpului, psihoză amplificată şi prin faptul că militarii se speriau şi de umbra lor şi trăgeau adesea fără motiv. Concluzia desprisă este de aici este că Armata a fost incapabilă să prindă măcar un terorist, cât îi ţara aceasta de mare! Există, desigur, câteva cazuri de oameni împuşcaţi sub eticheta de terorişti, dar justiţia nu a reuşit niciodată să facă lumină în aceste dosare.

Dubioasă este şi tehnica semnatarului articolului nu doar de a vorbi în numele Armatei, ci şi de a se confunda cu ea, de a i se subtitui şi de a prelua din (nemeritata, constatăm acum, după două decenii de la cele întâmplate) aură de eroism a acesteia. Dar nu doar presupusele merite ale Armatei sunt reflectate în persoana „bravului" colonel condeier, înnobilându-l pe acesta, ci se produce şi fenomenul invers, căci prin tehnica hiperbolizării, autorul sporeşte măreţia faptelor corpului militar, corp din care face parte. Hiperbola este prelungită prin procedeul potenţării reciproce, căci cu cât întregul (Armata, în ansamblu) este ridicat în slăvi, cu atât mai luminoasă este imaginea colonelului mistificator, un ofiţer de birou bănuim, prin gradul purtat şi prin pregătirea de inginer, căci în stradă ieşeau ofiţeri cu gradul cel mult de maior.

La dispoziţia domnului general

Că presa se putea face şi altfel, o demonstrează revista ***Orizont***. Publicaţie culturală, aceasta avea să se pună în slujba noului jurnalism postrevoluţionar, răspunzând nevoii de informare a epocii. Spre exemplu, numărul 2 al ***Orizontului***, din 12 ianuarie 1990, este ceva mai cultural, angrenându-se în efortul recuperării unor autori ce multă vreme au fost ţinuţi la periferia vieţii literare, iar unii complet interzişi. Miodrag Milin publică însă partea a doua a cronologiei sale *Şapte zile care au zguduit România*. Reţinem din această pagină un fragment semnificativ, referitor la cele întâmplate în 16 decembrie pe la prânz, în apropierea Bisericii reformate: „Primarul (e vorba de Moţ, *n. n.*) i-a înştiinţat că a fost anulat mandatul de evacuare a pastorului, care poate să rămână pe loc şi în continuare. Populaţia a aplăudat fericită. Apoi au scandat cu toţii: - Libertate! – Libertate! După cum simţea Nemeth, era o scandare cu două înţelesuri deja: libertate pentru pastor, dar şi libertate pentru popor".

Revenind la tema noastră, în pagina a treia, Antoaneta C. Iordache realizează un interviu extrem de viu cu lt. col. Dumitru Damian şi maior Viorel Oancea. Sunt puşi în ordinea gradelor şi funcţiilor din unitatea militară din care făceau parte. Pentru prima dată în presă apar amănunte despre curajosul ofiţer Viorel Oancea, care, în dimineaţa zilei de 22 decembrie (deci când Ceauşescu mai era încă la putere, iar Milea se sinucidea!) avea să confirme, cel puţin parţial, că „Armata e cu noi!" vorbind mulţimii din balconul Operei, balcon ocupat de revoluţionari. Semnificative sunt însă şi unele detalii privind modul profesionist de a face presă, într-o epocă când lucrurile erau tulburi, iar proporţiile nu puteau fi păstrate decât foarte greu, iar oamenii aveau încă

unele reţineri în a vorbi foarte deschis. Mai ales pentru nişte militari, grija faţă de a nu vorbi fără rost era capitală.
Atunci când reporterul îl atenţionează pe lt. col. Damian că ar putea fi vorba de un secret militar, ofiţerul precizează: „Din punctul nostru de vedere nu. Oricum, v-am ruga, dacă se poate, să revedem împreună, înainte de publicare, interviul. Poate, să-l arătaţi şi domnului general Popescu... (acesta era comandantul Garnizoanei Timişoara, *n. n.).* Foarte deschis, ziaristul răspunde: „De ce nu?!" şi consemnează totul în paginile publicaţiei.

Relatarea poate fi corectă

Din ***Orizont*** nr 5, care a apărut în 2 februarie 1990, important este şi interviul luat de Iosif Costinaş locotent-colonelului Petre Ghinea, unul din ofiţerii ce comandau lupta de apărare a oraşului împotriva celor numiţi generic terorişti. După cum ştim, de existenţa acestor persoane înarmate decise să înăbuşe Revoluţia nu se îndoia nimeni. Au existat numeroase mărturii pe această temă şi au fost descoperite unele urme. În acea perioadă, ***Renaşterea bănăţeană*** găzduia articole, multe semnate de ofiţeri de armată, în care această confruntare cu elementele ostile era folosită, aşa cum am văzut şi din analiza respectivului ziar, pentru glorificarea Armatei, într-un limbaj hiperbolic, străin realităţii descrise. Iosif Costinaş nu-şi lasă interlocutorul să bată câmpii, deşi amândoi cred în existenţa teroriştilor. Petre Ghinea se dovedeşte un om cu capul pe umeri, sobru şi deschis, şi nu avansează către public date necontrolabile şi nici nu se împăunează cu merite, chiar dacă ele există.
Redăm în continuare un pasaj din interviu, unul semnificativ în privinţa celor întâmplate, dar şi a ceea ce se ştia la acea dată concret despre terorişti: „Către miezul nopţii, am auzit ţipete din Piaţa Operei. Am pornit imediat cu transportorul în care mă aflam. După ce am străbătut strada Alba Iulia, pe care oamenii fugeau îngroziţi, am ajuns aproape de pasajul subteran. În jurul scărilor pasajului subteran se aflau, întinşi cu faţa la pământ, câteva sute de tineri. Le-am făcut semn să fugă, i-am protejat. A început să tragă în noi dinspre Muzeul Banatului. Auzeam gloanţele cum se lovesc de blindaj. În acelaşi timp se trăgea şi din câteva poduri ale clădirilor. Ne-am îndreptat spre muzeu, am aprins reflectoarele transportorului, luminând micul parc din apropiere. Căpitanul Ilie Hîrţa a reuşit să prindă în lunetă pe unul dintre terorişti. A tras în el. Teroristul a căzut ca retezat şi, imediat după aceea, «colegii» lui ne-au spart reflectoarele. Ne-am retras, am ocolit clădirea muzeului şi am cercetat locul unde a căzut teroristul. Dispăruse de acolo. Am văzut doar urme de sânge... Din hotelul Central s-a tras asupra noastră şi ne-au găurit câteva pneuri de la transportor..."

„Vom face totul"... Şi, nimic...

Tot în ***Orizont*** găsim şi un alt interviu realizat de Iosif Costinaş, de data aceasta cu general-maior Ioan Dan. Ni se precizează că adjunctul şefului Direcţiei procuraturilor militare „a avut amabilitatea să acorde revistei ***Orizont***, în exclusivitate, acest interviu (primul dintr-o serie de convorbiri ce vor fi publicate cu scopul de a informa cititorii asupra amplei anchete juridice de la Timişoara. De asemeni, asupra procesului ce se desfăşoară acum şi a proceselor ce vor urma). Interviul acesta este şi o dovadă despre puterea ziaristului de a răzbate şi de a discuta cu oameni aflaţi în miezul problemelor. Căci nu era uşor să ajungi la ditamai generalul şi să-l convingi să facă declaraţii, cunoscută fiind reticenţa acestor personaje (mai ales cele din justiţie) de a ieşi în public cu declaraţii!

Din interviul propriu zis reţinem faptul că procurorii au lucrat în condiţii grele, căci „nu ştiam cu ce să încep (începem). Semnificativ este răspunsul dat de generalul Dan în ceea ce priveşte acţiunile Armatei: „În Calea Lipovei, unitatea militară nu a fost atacată de manifestanţi (care vroiau să se regrupeze, la o distanţă considerabilă de gardul unităţii, pentru a merge în centrul oraşului). Dar s-a deschis foc de arme automate asupra lor. Au apăsat pe trăgaci ofiţeri care credeau că vor fi avansaţi pentru promptitudine şi «abnegaţie». Până azi au fost arestaţi un fost locţiitor politic şi un fost ofiţer de administraţie. Cercetările continuă". Şi au continuat, căci cei doi au ajuns în boxa acuzaţilor după câţiva ani. Şi au scăpat...

Deci Armata era la putere!

Numărul 233 din 1990 din ***Renaşterea bănăţeană*** cuprinde un text care ar putea fi un epilog la cele consemnate până aici. Este un text interesant, semnat de către Willy Golberine, reporter la ***Paris Match***. Este unul dintre cele mai frumoase articole de evocare a Revoluţiei de la Timişoara care s-au scris vreodată. La început aflăm câte ceva despre modul cum vestea despre cele întâmplate alarmează Occidentul: „Nimeni nu ştia cum «se scurgeau» ştirile din România. Cert este că penetrau repede. Primul set de ştiri a fost transmis în Vest încă de duminică seara şi se referea la demostraţii violente şi doi morţi". Dar aceste informaţii au fost controlabile doar pentru scurt timp, căci în următoarele zile numărul de victime avea să crească la fix 4 632! Astfel aflăm şi care a fost mecanismul amplificării, al mistificării de fapt, căci: „Toţi martorii,cu excepţia unuia, au rămas anonimi. Marea majoritate pretindeau că deţin informaţiile din cercuri medicale româneşti". Tonul este unul maliţios, însă numai în parte justificat. În fond, mistificarea s-a produs în media occidentală, pornită să accepte orice grozăvie. Pe de altă parte, a existat şi cifra de 60 000 de victime ale comunismului, cifră vehiculată în procesul soţilor Ceauşescu. Dar ce este important, mult mai important, în Timişoara au

murit 117 persoane şi au fost rănite sute, ceea ce reprezintă o cifră cutremurătoare. Iar acestea nu sunt victime inventate...
Reporterul avea să se arate dezamăgit când a ajuns la Timişoara, căci avea să găsească oraşul în sărbătoare. Or, sărbătoarea - e adevărat! – nu constituie un subiect prea atrăgător pentru un jurnalist. Grupul de ziarişti doreşte să viziteze sediul Securităţii. Nu li se dă voie. Sunt trimişi după aprobări la cei din balconul Operei. Le primesc, dar sunt avertizaţi că nu prea sunt valabile, aşa că sunt îndrumaţi către Armată. Aici intervine mirarea reporterului experimentat şi cu mintea lucidă: „Deci Armata şi nu oamenii conducea totul!" Decepţia este întărită şi de vizita în Cimiriul Săracilor, unde jurnaliştilor străini li se prezintă spectacolul cu cadavrele deshumate. „Era perfect. Nimeni dintre noi nu şi-a putut stăpâni mirarea că nu erau rude care să-i bocească pe cei dispăruţi. Singurii care deplângeau morţii eram noi, cei 30 de oameni de presă, cu ochii uscaţi şi inimi împietrite în faţa a ceea ce părea o teribilă crimă. Eram prinşi în capcană: obţinusem ce căutam. Meritam să fim prostiţi". Însă departe de a fi un joc, doar un spectacol pentru uzul celor din Vest, căci lucrurile au devenit adesea tragice, căci: „Şi, totuşi, opt ziarişti au murit în decembrie în România", avea să concluzioneze Willy Golberine.

Lucian-Vasile Szabo

COLAJE DE CELULOID

„Ziua cea mai scurtă"

Vă propun, în acest număr, să continuăm serialul cu fuga dictatorilor Ceauşescu. Dacă în numărul trecut aţi fost, graţie lecturii, martorii fugii lor, de pe clădirea Comitetului Central, cu elicopterul, cu lux de amănunte, episodul acesta, care se încheie cu moartea celor doi, surprinde, prin tehnica cine-vérité-ului, reconstituirea traseului haotic parcurs prin ţară, situaţiile disperate şi extreme prin care au trecut, alături de actorii angrenaţi, martorii şi redă dialogurile dintre aceştia, într-un puzzle care are o singură direcţie: supravieţuirea. Aceasta însă nu a mai fost posibilă pentru Nicolae şi Elena Ceauşescu, care au fost „trădaţi" şi executaţi prin împuşcare, în ziua de Crăciun, la ordinul unora care, cu doar câteva zile înainte, le îndeplineau,

fără a cârti, ordinele tiranice primite pe linia ierarhică a Armatei, dar nu numai (Liza Kratochwill).

- Sunt doctorul Decă Nicolae de la Spitalul Găeşti şi-n ziua de 22 Decembrie mă aflam, ca de obicei, în program, împreună cu colegii mei pe care îi vedeţi în acest cadru. Toată lumea a aşteptat, cu nerăbdare, veşti de la aparatul de radio. La un moment dat, am auzit că dictatorul a fugit. Toată lumea a sărit în sus de bucurie... Ceva mă mâna ca să plec spre casă. Şi-atunci i-am spus colegului meu, care-i şef de Secţie: *Petrică, eu plec să-l prind pe acest individ care a fugit cu...!*
- Reporter: Dar cum v-aţi exprimat?
- Dr. Nicolae Decă: Colega Mariana poate m-a auzit mai bine, eu, în acel moment, ştiţi, e greu de reprodus. Poate am spus o înjurătură, aşa cum spune dânsa. Să vă spună dânsa!
- Reporter: Cum s-a exprimat, doamnă?
- Asistenta Mariana: „Petrică, plec! F... în cur pe mă-sa, mă duc şi-l prind!"
- Reporter: Şi ce s-a întâmplat?
- Medic: Într-adevăr, l-am văzut pe doctorul Decă, pe care-l cunosc de mulţi ani, conducătorul acestei unităţi sanitare, foarte vesel şi foarte bine dispus... şi i-am spus: *Stai pe loc, pentru că nu suntem siguri ce s-a întâmplat*! Cu toate că noi... în momentul respectiv, am auzit vocea lui Mircea Dinescu, când a apărut la radio, colegul nostru a spus: *Nae, gata, s-a terminat!*
- Dr. Nicolae Decă: Ceva parcă mă mâna să merg spre casă. Adică fiind aceste evenimente, mi-am zis: Dom'le să mă duc, şi eu, acasă să văd ce se întâmplă, totuşi. Şi-atuncia m-am dus după ce am tras înjurătura aceea de care spun colegii, m-am îmbrăcat şi am plecat cu maşina...
- Ofiţer: Sunt colonelul Suciu Ioan, comandantul Garnizoanei Boteni. După comunicatul prezentat la radio, în ziua de 22, după ora 12.00, am primit ordin ca pe Aerodromul Boteni să nu mai decoleze niciun fel de aeronavă.
- Pilotul Vasile Maluţan: Am încercat să nu dau poziţia la insistenţele celor de la bord, dar am luat înălţime, pentru a fi reperate staţiile de urmărire terestre. Staţiile radar. Negăsind altă cale pentru a mă putea întoarce sau ateriza, a nu mă îndepărta de zonă, le-am spus că suntem reperaţi de radar şi într-un minut sau două vom fi doborâţi. După care s-a speriat şi a zis: *Aterizăm imediat!* Unde ? *Pe marginea şoselei.* Eram aproape de axul de prelungire a pistei de la Titu, lângă şoseaua naţională Bucureşti –Târgovişte. Am aterizat şi, de-acolo, m-a mai întrebat o dată, m-a chemat jos şi m-a întrebat *dacă nu ţin cu cauza, nu servesc cauza.* Şi-atunci am întrebat: *Care cauză, domnule preşedinte*?! Nu exista nicio cauză pentru mine, nu ştiam ce cauză are el.

Cauza noastră era alta: să revenim la o viaţă normală şi neurmăriţi şi necăutaţi de poliţie şi cu pistolul la tâmplă să facem misiune.
- Ofiţer-aviaţie (din comandamentul aerodromului Boteni): Cam după aproximativ o oră, deci după ora 13.00, în zona aerodromului s-a auzit un elicopter. Nu am cunoscut din ce direcţie vine, dar am observat după aproximativ câteva minute că s-a apropiat de Aerodrom şi a aterizat în apropiere de comuna Sărdanu, la aproximativ un kilometru şi jumătate de pistă. Am întrebat dacă a luat legătura radio cu noi, mi s-a răspuns că nu au luat nicun fel de legătură radio.
- Dr. Nicolae Decă: Şi, la un moment dat, în dreptul intersecţiei cu drumul care duce spre Aeroportul Boteni, un cetăţean înalt în scurtă kaki îmi făcuse semn să trag pe dreapta. Am tras pe dreapta. Am coborât din maşină, m-am prezentat şi, la un moment dat, zice: *Ai benzină? Am. Bine,* zice, *daţi-mi cheile şi maşina! Cum să-ţi dau...?!* Şi-atunci mi-a arătat pe cei doi dictatori şi zice: *Trebuie să-i ducem la Miliţia Găeşti!* Atunci, fulgerător, m-am gândit eu – ăştia sunt arestaţi, atunci. Zic: *Dom'le, îi duc eu, dar maşina n-o dau!*
- Cpt. Marian Rusu (securist din garda personală a Ceauşeştilor, arestat): Colegul mi-a zis să facem rost de o maşină. Era o şosea acolo. Şi m-am dus la un şofer. Era băut. Şi i-am zis: *Domnule, ai benzină, poţi să ne duci?* Zice: *Nu am.* S-a repezit, s-a urcat în maşină şi a plecat. În momentul ăsta, colegul m-a strigat, zice: *Vino şi urcă-te aici, că s-a oferit domnul să ne ducă!*
- Dr. Nicolae Decă (unul dintre cei doi civili forţaţi să-i transporte pe dictatorii fugari): Şi-atunci le-a făcut semn, au venit amândoi, ea era în dreapta lui, s-a urcat cu el în dreapta mea, ea în spatele meu şi... colonel sau nu ştiu ce grad avea, era îmbrăcat în haină cenuşie, se vedea patul pistolului – se numeşte Kasfori, am aflat – lângă Ceauşeasca. Şi-am plecat. Mai era un... un ARO oprit, mai erau mulţi cetăţeni aşa, nu ştiau ce să creadă, ce s-a întâmplat când i-a văzut, nimeni nu îndrăznea să facă ceva, să spună ceva, toţi erau consternaţi. Nu ştiau ce s-a petrecut. Şi-am plecat spre Găeşti. Cu intenţia ca să-i ducem la Miliţia Găeşti.
- Maior Florian Raţ (unul din cei doi securişti din garda care-i însoţea pe Ceauşeşti): După decolare nu am fost preocupat decât de a pleca într-o altă direcţie faţă de direcţia în care plecau ei, întrucât la plecarea de la Snagov intrasem în posesia genţii în care erau acele valori cu care... puteau să le reţină, să le facă să dispară. Atunci când m-am urcat de la început în elicopter, intenţia mea nu a fost alta decât de a intra în posesia a ceea ce vor să sustragă. Să nu se cunoască, să le folosească. Am bănuit că este vorba de ceva valori, nu am plecat cu intenţia de a-i ajuta să fugă...

- Vocea unui lider revoluţionar la TVR Liberă: Ascultaţi-mă! Linişte şi ascultaţi-mă! În clipa asta s-a dat la televizor următorul anunţ de către crainicul televiziunii: Un inginer agronom din Titu a anunţat că, cu puţine momente înainte, a fost văzut un elicopter alb şi au coborât cele două persoane şi s-au urcat într-o maşină, există şi numărul maşinii şi încearcă să scape.
- Ofiţerul de aviaţie: Am raportat imediat Comandamentului Aviaţiei Militare despre cele întâmplate şi am cerut permisiunea să decoleze câteva elicoptere pentru cercetarea zonei de aterizare a elicopterului DOFEN. Mi s-a răspuns să mai aştept puţin...
- Dr. Nicolae Decă: La un moment dat, îl aud pe Ceauşescu întrebându-l pe cel din spatele lui: *Se vede Marian? Nu se vede.* Eu, atunci, am început să intru la bănuială. Adică totul era amical între ei. Iar mai mergem vreo 200, 300 de metri şi iar îl întreabă: *Se vede Marian?* Era, oarecum, îngrijorat Ceauşescu, că nu se vede acest Marian. Florian i-a spus: *Nu se vede.* Am mers şi-atunci mi-am dat seama că, de fapt, aceştia nu sunt arestaţi, ci ei sunt liberi. Atunci au început să mă cam treacă năduşelile. Mergând cu Ceauşescu, la un moment dat, mă întreabă: Ai auzit ce s-a întâmplat? Să spun da, să spun nu... m-am gândit o fracţiune de secundă ce trebuie să spun. Şi zic: *N-am auzit. Am fost ocupat...* El m-a crezut, nu m-a crezut... Ceauşescu mi-a spus: *A fost lovitură de stat!* Pauză între noi... la un moment dat, după ce am mers aşa, să zic vreo 100 de metri, el se întoarce către mine şi îmi spune: *Mergem să organizăm rezistenţa.* Io am tăcut, el a tăcut, el se uită la mine insistent şi mă întreabă: *Vii cu noi?* Vă daţi seama, era o întrebare directă. Ce puteam eu să răspund în situaţia aceea?! Deci m-au trecut apele şi-atunci am început să cam îndrug: *Sunt în vârstă, am copii, sunt bolnav, nu sunt membru de partid... nu pot să merg. Dar vă pot duce la Miliţia oraşului Găeşti, unde eu cunosc echipajul de la Circulaţie, sunt oameni de treabă şi aceia vă duc mai departe unde aveţi nevoie dumneavoastră*. El a stat aşa puţin, s-a uitat la mine, s-a uitat şi în altă parte înainte şi zice: *Îţi dai seama ce-mi spui?!* Am tăcut. Tonul însă cu care a spus, parcă a fost un ton de milă, de ceva, aşa, parcă l-aş fi condamnat eu la moarte, în momentul acela. Sau el nu mai avea nicio speranţă, nicio şansă. Nu ştiu cum să interpretez lucrul acesta din acele momente, vă daţi seama şi starea mea de psihic cum era?! Apa curgea pe faţă, eu mă ştergeam cu mâna, curgea şi pe spate... Florian îmi spune: *Mergem la dreapta, spre Târgovişte.* Am rămas puţin contrariat. Eu ştiam că trebuie să mergem la Găeşti. Şi-atunci mă întorc şi eu către Ceauşescu şi-l întreb. Zice: *Nu, mergem pe-aici!* Deci în momentul în care am intrat în comuna Văcăreşti, a început să dea semne de oboseală, să zic aşa. Eu ştiam ce are. Trebuia să opresc, să-l „suflu” şi plecam mai departe. Dar când am intrat în comuna

Văcăreşti, la vreo câteva sute de metri, un cetăţean îşi spăla maşina. Şi-atunci am zis: Domnule, opresc aici... intenţionam să scap din maşină. Am oprit acolo, ăla îşi spăla maşina, am coborât eu, a coborât Florian, eu le-am spus: *Trebuie să... şi, dacă aveţi timp, trebuie să stăm şi, dacă nu, nu*. Florian a coborât cu mine. S-a dus direct la Petrişor. Când l-a văzut Petrişor că i-a atârnat pistolul de gât, s-a speriat băiatul la început. S-a zăpăcit, l-a întrebat de benzină... Zice*: Am 20 de litri.* Zice el: *Nu-i nimic. Mergi cu noi şi îţi dăm la Târgovişte.* Eu stăteam în spatele maşinii, într-o poziţie, aşa, încât el a crezut că sunt de-al lor.

- Mă numesc Nicolae Petrişor (cel de-al doilea şofer forţat să-i transporte pe dictatorii fugari): În ziua de 22 Decembrie împlineam 35 de ani. În aceeaşi zi, s-a întâmplat evenimentul cu fuga lui Ceauşescu şi am avut nefericita ocazie să-l văd chiar în poarta mea, lângă mine. În acel moment, spălam maşina. Cel care... securistul, arătându-mi arma, mi-a ordonat ca să urc în maşină şi să plecăm mai departe, ca să îi pot transporta unde voiau să fugă. Am plecat cu maşina, la circa doi kilometri m-am oprit, unde s-a făcut transbordarea celor trei în maşina mea.

- Dr. Nicolae Decă: Deci când Ceauşescu a coborât ca să se urce în cealaltă maşină, mi-a întins mâna. Ori mâna mea tremura, ori mâna lui tremura, nu ştiu. A fost o strângere scurtă şi a urcat. În aceeaşi zi în care a fost în maşina mea. În maşina lui Nicolae Petrişor, aşa îl chema, am aflat ulterior.

- Nicolae Petrişor: Maşina mea mergea trepidant şi am oprit la circa doi kilometri. Acolo, securistul a coborât din fugă din maşina roşie, a venit la maşina mea deschizând uşa şi spunându-mi: *De ce n-am oprit unde a spus el?* Am ieşit din maşină de frică, m-am gândit că, dacă ies din sat, mă vor omorî şi îşi vor continua drumul. La circa 800 de metri am virat brusc stânga pe o străduţă înfundată, până să ies din sat, moment în care securistul m-a lovit cu arma în cap şi spunându-mi că ce vreau să fac... La aceste cuvinte, eu am spus că suntem urmăriţi.

- Ofiţerul de aviaţie de la Boteni: După o perioadă relativ mai lungă, deci vreo 30, 40 de minute, am primit ordin să decolez, să cercetez şosele din zonă şi să caut maşina cu numărul 1 Dâmboviţa 3005, de culoare neagră, tip Dacia 1300. Ceauşescu şi Elena îmi spun dacă prin sat, pe aici, e vreun loc să se ascundă de popor. M-am simţit singur şi neajutorat. Şi le-am spus, plângând, să nu mă omoare, că am şi eu trei copii. La care Elena Ceauşescu, răstit, îmi spune: *Eşti beat!* Eu i-am spus că nu am băut niciodată şi nu folosesc băuturi alcoolice, la care tot ea îmi spune: *Eşti creştin adventist?* Şi eu i-am spus: *Da.*

- Dr. Nicolae Decă (primul care i-a transportat cu maşina personală pe cei doi, Elena şi Nicolae Ceauşescu): Deci Primăria a fost aceea care a insistat să luăm

legătura cu televiziunea, am reuşit să luăm legătura cu televiziunea, le-a explicat dânsa ce mi s-a întâmplat.
- Mă numesc Maria Ungureanu şi sunt fostul primar al comunei Văcăreşti. În ziua aceea, la postul de Miliţie, am aflat de la doctorul Deca... că Ceauşescu a trecut prin comună, schimbând maşina cu maşina unui cetăţean pe nume Petrişor Nicolae. Dându-mi seama că se află în pericol, am dat telefon la televiziune, anunţând acest lucru. Informaţia... nu ştiu ce s-a întâmplat la televiziune...
- Nicolae Petrişor: Securistul spune: *Nu aţi vrea să mergeţi la Combinatul de Oţeluri Speciale?* La care Ceauşescu spune: *Da, dar n-am vrea să intrăm prin faţă.* La circa 200-300 de metri, securistul îmi spune să opresc. Şi să opresc şi motorul. Acolo, iarăşi, am simţit o teamă foarte mare, deoarece nu scoteau niciun cuvânt, se uitau unul la altul. La stânga şi la dreapta mea, se vedeau stufuri de mărăcini. Şi acolo... am crezut că vor să mă omoare. Pe la circa 100 de metri se vedea o maşină albă, cu o singură persoană în ea, oprită. Securistul imediat îmi spune: *Suntem urmăriţi!* Am pornit maşina, am dat drumul, Elena Ceauşescu, mirată, spune: *Dar ce se întâmplă?!* La aparatul de radio se auzea, la Bucureşti, scandând „Jos Ceauşescu!”. În acele momente, Ceauşescu a picat, într-un şoc, cu capul pe bordul maşinii şi la câteva minute se trezeşte şi spune: *Opreşte-l! E lovitură de stat!* Şi mi-am continuat drumul sub dirijarea securistului, spunându-mi să nu opresc nicăieri, numai unde spune el. Am intrat pe la intrarea din spatele oţelăriei, pe la zgură, securistul îmi spune să opresc ca să anunţe, după câteva secunde securistul vine imediat şi spune: *Muncitorii sunt în grevă. Să fugim!* Toţi cei care se aflau acolo au început să arunce cu pietre, cu ţeve (n.n. – ţevi) după noi, spunând: *Uite tiranul! Să-l omorâm!* Toţi ieşise spre poarta principală. Atunci Ceauşescu îmi spune: *Să ieşim de-aici! Poporul ne omoară!* Am ieşit pe la poarta lăturalnică, unde nu ne-a observat nimeni, la care Ceauşescu spune: *Mergem la Ulmi!* – unde mai fusese el o dată scăpat, în regimul trecut. Elena îi spune: *Nu mai este nimeni. Nu are rost să mai mergem acolo!* Securistul îi spune: *Tovarăşe preşedinte, nu aţi vrea să mergeţi la Palat, la partid?* Ceauşescu îi spune *da*. Am luat-o prin Micro 11, la ieşire prin Bulevardul Bălcescu, am stat circa trei minute, poate şi mai mult... Aici Ceauşescu s-a speriat foarte tare, deoarece el credea că în Târgovişte n-o să fie chiar aşa lumea revoltată. Pe prima stradă, după Liceul „Ienăchiţă Văcărescu”, mi-a ordonat să fac la dreapta. Am oprit în faţă, la o maşină mare, basculă. Aici, securistul îi spune lui Ceauşescu: *Tovarăşe preşedinte, vreau să merg la partid, să iau o maşină şi să vin să vă iau de aici.* S-a coborât, am observat cum îşi aranja armele...

- Florian Raţ (unul din cei doi securişti body-guarzi ai Ceauşeştilor): ...şi am tras pe o stradă laterală, după ce am mers... nu pot să apreciez ce distanţă, şi a spus: *Acesta este sediul, în apropiere.* Ceauşescu mi-a zis: *Du-te şi cheamă pe primul-secretar cu...* Eu sunt complet nevinovat şi am plecat de-acolo cu gândul dacă sunt util să pot fi folosit de noua orânduire care se năştea şi să mă prezint. Adică eu aveam armamentul la mine, ca orice ofiţer din escortă, îl aveam sub haină. Voiam să mă prezint la un organ competent, să le dau ce m-am hotărât.
- Nicolae Petrişor (şoferul...): Ne-au reperat doi tineri, într-o curte care era aproape de maşina noastră. Şi au început să strige: *Uite tiranul!* În acel moment, Elena Ceauşescu m-a prins de gulerul puloverului spunându-mi: *Dă-i drumul!* Ceauşescu era... avea o prezenţă disperată şi spune: *Suntem pierduţi! L-am pierdut şi pe ăsta!* Mă întreabă pe mine dacă mai e vreo ieşire la Palat, ca să vorbească poporului. Elena Ceauşescu, văzând atâta populaţie, s-a speriat, Ceauşescu a stat cu capul pe perna din spate, să nu-i vadă poporul. Până să trec Podul Ialomiţei, Elena Ceauşescu a observat vilele lor, vilele partidului. Şi îi spune lui Ceauşescu: *Putem să intrăm aici, mai avem o scăpare aici, la vilele noastre.* Jos, la hotel, erau două persoane, ne-am oprit chiar în dreptul lor. Ceauşescu a deschis uşa şi i-a întrebat dacă pot să coboare, să intre şi ei să se ascundă acolo. Nu, că toate uşile sunt închise, să fugă de-acolo, că nu e de scăpare acolo.
- Dr. Nicolae Decă: După ce am terminat cu primăriţa, am venit la Spitalul Găeşti, am stat o oră în spital, după aceea m-am dus... pentru că eram foarte obosit. N-am mai plecat la Bucureşti până în ziua de 29, de teamă.
- Nicolae Petrişor: Am plecat mai departe, am ajuns în dreptul la o clădire părăsită, unde Elena Ceauşescu spune: *Putem să intrăm aici.* Şi Ceauşescu îi ricoşează şi îi spune: *Nu. Mi-e frig!*
- Maria Ungureanu (fost primar – comuna Văcăreşti): Atât doctorul Deca, cât şi Petrişor erau în pericol de a fi, pur şi simplu, linşaţi de cetăţenii din comună, care considerau că-i ajutaseră să scape, şi am considerat că e de datoria mea să-i apăr de mânia acestor oameni.
- Nicolae Petrişor: Amândoi într-un cor au spus: *Du-ne într-o pădure!* Am observat pe partea dreaptă un Centru de protecţie a plantelor, la Seminţe, cum s-a şi anunţat, de unde făceam eu aprovizionare cu substanţe în meseria în care lucrez. Mi-am dat seama, în acel moment, că mai am o şansă de scăpare. Am observat porţile deschise, fără să le spun nimic, am virat brusc maşina la dreapta şi le-am spus: *Suntem urmăriţi*! Elena Ceauşescu m-a tras, din nou, de guler şi mi-a spus că ce vreau să fac. Eu le-am spus că suntem urmăriţi. Am intrat să găsesc persoane care să poată să mă salveze. Am intrat în prima

cameră, am văzut că nu e nimeni, am controlat şi a doua cameră, tot nimeni, am ajuns până în spate, am controlat ultima cameră, am văzut iarăşi că nu-i nimeni, ne-am oprit şi mi-am zis: înseamnă că nu mai am nicio şansă să scap nici aici de ei! Totuşi, am mai continuat drumul şi am venit la secretariat. La secretariat uşa era închisă, am deschis-o, nimeni nu era în interior şi se auzea o voce în biroul directorului, unde am ajuns. Am văzut tot personalul. Am intrat înăuntru, am văzut tot personalul, care viziona la televizor imaginile de la Bucureşti, şi întreb: *Tovarăşul director este aici?* La care mi se răspunde, doamna Kati îmi spune: *Dar ce-i cu tine, Petrişor, acuma vii tu să iei substanţe, la sfârşit de an?!* Şi eu le spun: *Nu, am pe Ceauşescu şi pe Elena în maşină. Vor să mă omoare*. La care doamna şefă contabilă vine spre mine şi spune: *De ce i-ai adus aici, ca să îi omoare pe dânşii?!* Şi i-am spus: *Nu. Vor să mă omoare*. La care domnul inginer Şeinescu îm face semn cu mâna să-i aduc aici.

- Contabila: În momentul când am fost anunţaţi că i-a adus pe Ceauşeşti, eu m-am ridicat şi i-am spus: *I-ai de aici şi pleacă cu ei de aici! De ce i-ai adus aici?* Şi mi s-a răspuns de către Petrişor că aici a socotit el că sunt oameni cumsecade şi buni.
- O angajată de la Centrul de Seminţe: În momentul când am auzit că vin Ceauşeştii, imediat am ieşit toţi afară.
- Ing. Tudor Şeinescu: La un moment dat, intră patru persoane în inspectorat, au părăsit inspectoratul, ducându-se la centru... Am martorii de faţă. Când am spus: *De ce aţi fugit? De ce nu v-aţi predat poporului, să explicaţi ce s-a întâmplat la Timişoara?!* La care Ceauşescu a răspuns: *De ce să mă predau?! Am muncit 60 de ani pentru acest popor, ca acum să mă răstoarne de la putere!* Iar Elena Ceauşescu a răspuns: *Am muncit toată viaţa mea pentru poporul ăsta, ca acum să ne răstoarne!*
- Dispecer – Miliţia Dâmboviţa: Eram de serviciu la Dispeceratul Miliţiei Judeţene Dâmboviţa şi, după ce s-a comunicat la televiziune că tiranii au fugit şi se îndreaptă spre judeţul Dâmboviţa, am început să primesc mesaje de la diferite persoane...
- Ing. Şeinescu: Dintr-o dată, Nicolae Petrişor a vrut să fugă la maşină. Iar eu, când am văzut că colegii mei au plecat, zic: *Nicuşor, stai barem tu cu mine, că ce să mă fac cu ăştia?*
- Dispecerul: În faţa Inspectoratului eram cu uşa deschisă, erau mai multe cadre, dintre care doi subofiţeri. Din proprie iniţiativă, au plecat cu intenţia de a merge să-i ridice pe tirani de la Protecţia plantelor.
- Poliţist (plutonier din fosta Miliţie): Sunt lucrător al organului de poliţie şi, auzind că dictatorul se află în zona noastră, am făcut exact aşa cum am crezut

eu că este mai bine, la momentul acela. Am mers în curtea unității, am luat un coleg pe care-l cunoșteam de foarte mult timp, i-am spus: *Tică, mergi cu mine! Uite care-i treaba...* el nu ştia despre ce era vorba. Zic: *Mergi cu mine*! *Unde? Lasă, nu mai pune întrebări, mergi cu mine!*

- Ing. Şeinescu (de la Centrul de Protecţia Plantelor): Până la venirea organelor în drept să ridice aceste foste personalităţi, a durat circa 40 de minute.

- Poliţistul: Am recurs la varianta de a merge spre Câmpulung. Nu aveam niciun fel de informaţie, niciun fel de idee că s-ar afla în zona aceea. Practic, am mers orbeşte, am mers, aşa, în direcţia aia, spre Câmpulung.

- Ing. Şeinescu: De două ori l-am văzut blocat pe Ceauşescu.

- Reporter: Vreau să mai îmi spuneţi, cum făcea el? Se uita pe geam?

- O angajată de la Centrul de Protecţia Plantelor: Se uita spre uşă şi aici, în faţă, se uita mereu pe geam.

- Ing. Şeinescu: Numai aşa făcea...

- Lucrătorul de Miliţie: Când am ajuns la Centrul de Seminţe, care era situat la un kilometru de oraşul Târgovişte, am intrat în această unitate, am întâlnit prima persoană în cale – o femeie. Bănuiesc că era femeia de serviciu. Am întrebat-o: *Sunt aici?* Zice: *Da, sunt aici.* Zic: *Unde sunt? În birouri.*

- Ing. Şeinescu: ...zice ca o femeie muribundă: *Du-ne la Piteşti, undeva, că om te facem!...* Atunci eu, cumva speriat de propunere, am ieşit vreo doi paşi până aici. Când am refuzat-o să mă facă om, zice către dumnealor: *Da' fricos mai e băiatul acesta!* Din doi paşi, am ajuns la poarta unde mă aştepta înfrăţirea. Băieţii cu caschetele albe erau în poartă. În care am avut o încredere oarbă, pentru că sunt copiii care i-am creat eu. Copii sub 25 de ani. Cu odiosul Decret care l-a dat în '66... Pe-aici ieşiseră dânşii...

- Reporter: Şi cum s-a întâmplat?

- Ing. Şeinescu: Dânşii au luat-o pe Elena Ceauşescu, eu pe Ceauşescu şi i-am luat spre maşină.

- Lucrător în fosta Miliţie: *Am primit ordin de la conducere să vă asigur securitatea. Imediat trebuie să mă urmaţi, întrucât de această clădire se apropie un grup foarte mare de tâlhari, care vor să vă omoare. Dacă vreţi să mă urmaţi, bine!* Fără niciun alt ordin, fără nimic, să trag de ei, să nu ştiu ce... M-au urmat, pur şi simplu, ca speriaţi.

- Ing. Şeinescu: Eu veneam pe lângă el, cu Paisie...

- Celălalt miliţian: Când a intrat Paisie în încăpere, Ceauşescu a făcut un pas înapoi, a băgat o mână în buzunarul din dreapta şi i-a spus: *Ce, aţi venit să arestaţi un şef de stat?! Cine sunteţi voi? Sunteţi membri de partid? Sunteţi cetăţeni ai Republicii Socialiste România?!* Paisie le-a spus: *Nu e timp de*

vorbe, pentru că lumea a aflat că sunteţi aici şi hai să mergem! Vă ducem la un loc sigur! Suntem de la Miliţie şi vă ducem la un loc sigur! Iar Paisie l-a luat pe el de braţ, eu am luat-o pe Elena Ceauşescu de braţ, în spatele nostru era domnul inginer şi i-am făcut semn cu ochiul. După aia, domnul inginer mi-a arătat că e de acord cu ce vorbim noi. Am ieşit afară, am băgat-o pe Elena Ceauşescu în spatele meu, pe bancheta din spate, el în dreapta, a ezitat puţin să intre, era domnul inginer lângă el, în fine, până la urmă au intrat în maşină şi am plecat. După ce am ieşit noi din curtea... Protecţiei plantelor, am luat-o pe traseul pe care am venit, cu intenţia de a-i duce la Poliţia Judeţeană. Acolo, văzând alte persoane la poarta auto, am hotărât să nu mai intrăm în curtea Inspectoratului...

- Lucrătorul de Miliţie Paisie: N-am putut să mai intrăm în curtea Inspectoratului pe unde voiam noi să intrăm şi am zis: acuma trebuie să fugim unde vedem cu ochii. Practic, dacă ne prindeau, ne linşau şi pe noi, şi pe ei.

- Celălalt miliţian: Am intrat pe roşu, am virat stânga, pentru a merge la Poliţia Judeţeană, când după mine s-a luat un alt cetăţean cu maşina, care alerga după mine. Probabil să mă lovească, ceea ce s-a şi întâmplat în apropierea intersecţiei din spatele Poliţiei Judeţene. Am luat-o pe centru, culoarea roşie a semaforului, ne-am strecurat... În timpul ăsta, ţineam legătura cu cei de la dispecerat şi ne-au zis: *Intraţi într-o pădure, undeva, într-o curte, puneţi ceva pe maşină, ca să nu fiţi văzuţi*! Am luat-o primul drum la stânga, pentru a ieşi înapoi, la o pădure. Când am luat-o în dreapta, a ajuns la o cultură soia, un drum lateral care ducea spre o pădure, n-am ajuns până la pădure, deoarece în dreapta era o mlaştină şi foarte mult stufăriş. Am zis: *Să ne pitim după mlaştina aceea!*

- Lucrătorul de Miliţie Paisie: Ce s-a petrecut în acest timp? Împreună cu colegul meu am făcut cu ei discuţii legate de: de ce a lăsat poporul să sufere atât, de ce nu i-a dat hrană, de ce programul de la televiziune era aşa cum era? Bineînţeles că, de fiecare dată, primeam răspunsul şi erau foarte agitaţi, eu mă uitam foarte, foarte des la ceas. În timp ce stăteam... era aşa, pe amurgite, a apărut la vreo trei metri de maşină un vulpoi de toată frumuseţea. A stat cred că vreo patru minute. Ne uitam cum ne suspecta. După care şi-a văzut de treburile lui. Se auzea un zgomot de tractoare, de... nu ştiu ce era, că zic: *am fost reperaţi de elicoptere.* Am rupt husele de pe băncile din autoturism, stuf, paie şi am camuflat autoturismul. De foarte multe ori ne întrebau: „Sunteţi de partea noastră? Vreţi să ne scăpaţi?”

- Ion Enache (celălalt miliţian)): A intervenit Ceauşescu că să mergem la Voineşti, prima dată, după aceea... nu, la Voineasa, şi am zis, până la urmă, să mergem la Piteşti. M-au întrebat: *De ce?* La Piteşti mergem, pentru că

Armata e mai bine organizată şi nu se poate scăpa. Discuţii... I-am zis că a venit domnul Iliescu, a preluat conducerea ţării pe moment... *Cine-i Iliescu?* După câte ştiam eu, i-am zis că a fost prim-secretar la judeţul Iaşi... A, că *şi ăla-i un nebun!* La ei, toţi erau nebuni, că *generalul Guşe e un trădător*, că *Sergiu Nicolaescu, la fel, e un spion, că lucrează numai cu nemţii, că face filme numai în colaborare cu nemţii*, toţi erau trădători, erau nebuni pentru ei. Cam astea au fost...

- Ofiţer de aviaţie: După lăsarea întunericului, comandantul Poliţiei Titu m-a anunţat şi mi-a cerut sprijinul să-l preiau pe Manea Mănescu şi să-l ţin izolat în unitate. După aprobarea primită de la Comandamentul Aviaţiei Militare, l-am ţinut pe acesta într-o cameră cu pază militară.
- Unul dintre cei doi însoţitori – lucrători din fosta Miliţie: Înainte să mergem la noi, la Poliţie, pentru a fi în siguranţă acolo, ea, tot timpul când vorbeam prin staţie, zicea: *Nu mai vorbi, nu mai spune unde suntem!* A intervenit Ceauşescu atunci. *Dar unde mergem? Vreţi să ne ajutaţi?* I-a zis colegul: *Da, suntem cu dumneavoastră, vă ajutăm.* Eu n-am zis nimic. Mă uitam în faţă, aşa. Pe drum, deci după ce-am intrat în incinta curţii, la Inspectorat la noi, atunci a zis el că: *M-aţi trădat!* Cu o voce aşa, mai sobră, mai tare. *M-aţi trădat! La Târgovişte am fost arestat. De la Târgovişte m-a luat!* Şi n-a mai zis nimic.
- Ofiţer de aviaţie: Aproximativ după două ore, s-a semnalat prezenţa lui Emil Bobu în zona Găeşti, unde a şi fost arestat. Aceştia m-au rugat să-l preiau şi pe acesta, l-am adus în unitate şi l-am ţinut într-o altă încăpere, tot cu pază militară, pe acelaşi coridor, în comandamentul unităţii.
- Lt.-col. Conţ: În ziua de 22 Decembrie, după-amiază, eram înlocuitor la Comanda Inspectoratului Judeţean Dâmboviţa, când în acest birou au fost introduşi Nicolae şi Elena Ceauşescu.
- Miliţianul Ion Enache (sergent major): Mai întâi i-am adus în acest birou la lt.-col. Conţ şi i-am predat dânsului, apoi s-au aşezat pe scaunele din faţa biroului, la care domnul locotenent-colonel Conţ a început să le relateze elementele de cercetare.
- Lt.-col. Conţ: Am rămas surprins când am văzut că în faţă îl am pe tiran, i-am comunicat acestuia că se află reţinut şi, din momentul respectiv, este la dispoziţia Frontului de Salvare Naţională. Mi-a replicat: *Cine este acest Front? Cine sunteţi dumneavoastră?* I-am explicat că eu sunt cel care mă văd – atunci, în momentul respectiv, eram în uniformă – , iar lângă mine se afla reprezentantul Frontului Salvării Naţionale, explicându-i că se află la dispoziţia acestui front. Tiranul a replicat că nu recunoaşte pe niciunul, însă după o ezitare, i-am explicat că trebuie să fie supus unei percheziţii corporale

şi că nimeni din cei prezenţi nu se va purta urât cu dânsul. A acceptat, m-am apropiat de dânsul, i-am dezbrăcat paltonul cu care era îmbrăcat, de-a fost văzut, i-am desfăcut haina şi l-am pipăit pentru că, din relatări, rezulta că ar fi avut asupra lui armament.
- Lucrătorul de Miliţie: După ce domnul locotenent-colonel Conţ a dispus să ieşim din biroul acela, am intrat în acesta, Nicolae Ceauşescu s-a aşezat în acest fotoliu, Elena Ceauşescu a luat loc în fotoliul de alături, în acest birou s-au purtat unele discuţii în legătură cu demolarea satelor şi înfometarea poporului.
- Ofiţer de Armată: În ziua de 22 Decembrie 1989, mă aflam în sediul Inspectoratului Judeţean de Interne pentru executarea unor misiuni ordonate de către comandant. În jurul orei 18.00, am fost sesizat de către domnul locotenent-colonel din cadrul Securităţii judeţului Dâmboviţa că cei doi fugari sunt reţinuţi în biroul comandantului Miliţiei Judeţene. M-am convins despre acest lucru, după care am raportat telefonic comandantului această situaţie. Primind ordin de la comandantul unităţii să execut transportul celor doi în cazarmă, m-am prezentat în birou, în care se găseau mai mulţi oameni, şi m-am adresat lui Nicolae Ceauşescu: *Tovarăşe preşedinte, am primit ordin să vă asigurăm protecţie*. M-a privit lung şi foarte revoltat şi m-a întrebat: *Dar cine eşti dumneata?!* I-am răspuns: *Un ofiţer al Armatei Române.* A spus: *Bine, bine, dar cine...?!* M-am deplasat împreună cu domnul locotenent-colonel de la Securitate, am pregătit o maşină, am condus pe cei doi împreună cu un ofiţer pe care l-am numit dintre cei aflaţi, la ora respectivă, în sediul Securităţii, să-i conducă şi, împreună cu domnul locotenent-colonel, i-am îmbarcat în ARO, fiind încadraţi de către ofiţerul M.A.N. Şi cu subofiţerul de Miliţie, care-i însoţise până la sediul Inspectoratului, am condus activitatea pentru deplasarea în cazarmă. În cazarmă, am predat pe cei doi arestaţi unui ofiţer din cadrul unităţii, care primise ordin să asigure primirea celor doi...
- Alt ofiţer din unitate: Faţă de situaţia creată, pentru conducerea Unităţii au apărut următoarele imperative: 1. - menţinerea unui secret deplin asupra existenţei celor doi arestaţi în incinta cazărmii, secret asigurat, în primul rând, prin cunoaşterea despre aceştia de către un număr strict limitat de persoane, apoi 2. - faptul că, despre existenţa acestora, s-a informat, datorită confuziei create, direct Ministerul Apărării Naţionale şi, cu aprobarea ministrului, s-au informat şi etaloanele imediat superioare.
- Celălalt ofiţer de armată: Doar noi şapte am cunoscut despre existenţa celor doi din cazarmă, dar la asigurarea pazei a participat, practic, întregul personal al cazărmii.

- Al doilea ofiţer responsabil de protecţia celor doi: Legat de asigurarea secretului, s-a creat şi o situaţie de dezinformare atât a personalului din cazarmă, cât şi a locuitorilor municipiului, judeţului şi chiar a ţării. Câteva exemple în acest sens. Faptul că, într-una din zile, s-a cerut Televiziunii Române să prezinte faptul că cei doi au fost arestaţi şi sunt reţinuţi într-o unitate, în apropierea municipiului Târgovişte. Într-una din zile, pentru a evita furia populaţiei dezlănţuite din municipiu, au fost instalate la gardul dinspre bulevardul unităţii două televizoare la care cetăţenii au urmărit Decretul prin care se interzicea accesul în unităţi militare. Totodată, comandantul a hotărât să se constituie din partea cetăţenilor o comisie. Şi aceasta s-a constituit pentru a verifica dacă cei doi se găsesc în Cazarmă. Ulterior, cei de la Găeşti mi-au solicitat încă o maşină pentru transportul bagajelor celor doi. Întâi n-am realizat pentru ce trebuie încă o maşină. Dar după ce le-am văzut, am constatat că bagajele reprezintă o adevărată zestre. Însumau mult peste necesarul a două persoane.
- Ofiţerul superior: Dată fiind distanţa foarte mică de la Bulevardul Castanilor până la clădirea în care se aflau ce doi, aproximativ 30 de metri, şi de-aici vulnerabilitatea comandamentului la un eventual atac terorist, pe această latură a cazărmii, militarii au fost dispuşi la distanţe relativ mici, asigurându-se, la nevoie, o pânză de foc, densă, în zona de est şi sud-est a cazărmii care, datorită reliefului, permitea intervenţia unui eventual inamic cu blindate. Au fost dispuse tancurile primite ca întărire, autotunurile şi subunităţi de infanterie cu mijloace de luptă antitanc. Un alt imperativ a fost păstrarea cu orice preţ a celor doi, până la judecata acestora de către un tribunal. În acest sens, s-au luat măsuri deosebite pentru paza şi apărarea microgarnizoanei. Pe latura de vest a cazărmii, de unde se aştepta un eventual atac al inamicului, îndeosebi cu subunităţi de infanterie, forţe pe jos, s-a întărit apărarea prin dispunerea militarilor pe două aliniamente, pentru a acţiona ca infanterişti şi, pe un aliniament intermediar, existau transportoarele blindate. Era, prin sistemul de foc creat, imposibil să fie eliberaţi cei doi arestaţi. Cu toate că-i aveam în cazarmă, comandantul a hotărât constituirea unor subunităţi care au pornit în împrejurimile municipiului, pentru a-i prinde pe cei doi fugari.
- Un ofiţer din microcazarmă: Suntem cinci din cei şapte ofiţeri care, în perioada 22-25 Decembrie 1989, am asigurat paza celor doi arestaţi. La ora 18.30, i-am primit de la coleg şi i-am condus în camera pe care o pregătisem anterior, unde au fost reţinuţi întreaga perioadă. De asemenea, am luat măsuri pentru camuflarea întregului comandament şi interzicerea circulaţiei militarilor pe culoarul pe care se afla acest birou.

- Ofiţer din grupul celor 7: Coridorul era păzit de doi militari, respectiv un militar în termen şi un cadru activ, înarmaţi cu pistoale-mitralieră şi având asupra lor muniţie de război, cu o unitate de foc. Camera în care au fost aduşi reprezintă un birou obişnuit, amenajat cu trei paturi tip militar în termen, era încălzită cu gaz metan, nu suportau frigul, am fost nevoiţi să facem căldură excesivă, cei care stăteau împreună cu ei neputând sta mai mult de o oră, o oră şi jumătate, din cauza căldurii.
- Alt ofiţer de pază: Dictatorul ne-a rugat să-i asigurăm un transportor, să-l scoatem din această unitate şi să-l ducem în zona Voineşti, la o casă particulară. L-am întrebat – unde anume? Şi a spus: *Ştiu eu. Numai să mă ajutaţi să merg!* Am răspuns că nu se poate, în această situaţie, deoarece afară se trage şi nu sunt condiţii. Nu putem asigura securitatea. *Cine trage?* Am spus: *Teroriştii. Dar cine sunt aceşti terorişti?* I-am răspuns: *Dacă nu ştiţi dumneavoastră, eu nu am de unde să ştiu.*
- Alt ofiţer: În această perioadă a încercat pe toţi să ne mituiască cu avansări la *excepţional* şi cu sume de bani variind între 1 milion şi 5 milioane de dolari.
- Unul din cei doi lucrători din Miliţie, care i-au transportat: Acuma, ce s-a petrecut în încăpere: la o oră după ce am intrat în unitate, au început schimburi de focuri. Se trăgea şi de-afară, şi militarii... practic, eu nu ştiam ce se întâmplă în exterior. Auzeam populaţia: *Jos dictatura!*, auzea şi el, de fapt, oricum era speriat, dar, la un moment dat, când un grup mare a trecut prin faţa ferestrei acolo, strigau *Armata e cu noi!* M-au întrebat: *Ce zic?* Zic: *Armata e cu noi!* Zic: *Vor să-i prindă pe tâlharii ăia.*
- Ofiţer superior din grupul celor 7: Distanţa dintre camera în care au fost reţinuţi şi strada pe care, de obicei, se manifesta, este de sub 30 de metri, iar camuflajul a fost asigurat cu pături şi perdele de camuflat.
- Militar: În jurul orei 22.00, s-a convenit să-i dăm ceva de mâncare. Au mâncat ceea ce au mâncat şi militarii în termen, şi cadrele, întrucât ne aflam în alarmă de luptă...
- Primul ofiţer dintre cei 7 care au răspuns de preluarea celor doi: Am reţinut din partea preşedintelui că nu-i convenea pâinea. Era cam veche şi destul de închisă. I-am spus că asta-i pâinea care o mănâncă ostaşul român şi întreg poporul. Şi zice: *Nu-i nimic! Nici acasă nu mâncam cine ştie ce!*
- Unul dintre cei 7 ofiţeri: În toată această perioadă, 22-25 Decembrie, împreună cu sergentul major de Miliţie, am asigurat paza celor doi, fiind în permanenţă în apropierea acestora.
- Sergentul major de Miliţie: Ce făceau cei doi în acest timp: speriaţi, se culcau pe jos, intrau pe sub pat, începeau să mă strige, erau speriaţi, zic: *Staţi liniştiţi, nu se întâmplă nimic! Armata luptă cu tâlharii ăştia să-i potolească,*

nu vă faceţi probleme! În fine, le susţineam şi eu moralul cum puteam că, la un moment dat, din disperare, începuseră să... *Sunt preşedintele ţării, sunt arestat, ce se întâmplă?* Începeau tot felul de chestii din astea.

- Ofiţerul de pază: În această noapte, a avut o stare foarte agitată. Mereu ne întreba: *Când plecăm?* I–am răspuns: *Când se linişteşte situaţia.* Aşa am ajuns în dimineaţa zilei de 23, când i-am echipat şi le-am spus că plecăm. Au înţeles că vor pleca unde au cerut. I-am urcat în punctul de comandă mobil şi ne-am deplasat în dispozitivul de luptă. A început să fie nervos, deoarece nu i-am dat mâncare şi nu i-am dat apă. *Că ne batem joc de el, că sunt un trădător.* Mâncarea a ajuns mai târziu şi apă nu a consumat, a zis că „*e brânza prea sărată şi salamul nu este bun, pentru că eu port regim. Nu pot să mănânc."* A mâncat pâine şi a băut apă. Mi-a ordonat: *Sunt comandantul tău suprem şi vreau să mă duc la comandant!* I-am spus: *Am înţeles, nu pot să execut acest ordin. Comandantul mi-a dat ordin să vă asigur paza în acest loc.* La lăsarea întunericului, am primit ordin să ne deplasăm în cazarmă. Era nervos, se plimba prin cameră, gesticula şi, de multe ori, vorbea în şoaptă cu soţia sa. În toată noaptea zilei de 24 spre 25, dictatorul şi soţia sa, cu paza care era asigurată, ne-am aflat în transportorul blindat, în dispozitivul de luptă, unde a fost asigurată şi apărarea terestră a acestui transportor. În dimineaţa zilei de 25, în jurul orei 6.00, ne-am deplasat, din nou, în cazarmă, în biroul unde fusese stabilit anterior. În jurul orei 12.00, a sosit, pe calea aerului, Tribunalul Militar Excepţional.

- Alt ofiţer din grupul de supraveghere: Sala procesului a fost aleasă într-un birou din comandament, în stânga – cei doi inculpaţi, iar în latura dinspre birou stăteau: apărarea, grefierul şi procurorul. În dreapta: completul de judecată...

- Sunt căpitan doctor Olteanu Florin, care împreună cu doctorul Verdeş, în ziua de 25 Decembrie '89, am efectuat vizita medicală a celor doi deţinuţi. Primul care a intrat în cabinet a fost Ceauşescu Nicolae, care, după ce a intrat, a salutat cu o voce slabă, noi ne-am prezentat, i-am spus că vrem să-i facem o vizită medicală, el a acceptat şi s-a dezbrăcat. Când s-a dezbrăcat, a avut un moment de aşteptare, ca să fie ajutat să se dezbrace, dar nimeni nu l–a ajutat. După aceea, a fost întrebat: ce doreşte, ce suferinţe are? Şi-a spus că suferă de diabet şi că trebuia să urmeze un tratament. Tratament care îi fusese adus în noaptea de 24 spre 25. Dar a refuzat să facă tratamentul, spunând că acest tratament se face doar dimineaţa, înainte de masă. L-am întrebat ce fel de medicament trebuia să ia, respectiv să i se administreze, el a răspuns că *diabet*. I-am repetat întrebarea: totuşi, asta este boala, dar medicamentul care este? A răspuns că *diabet.* Deci probabil că nu ştia ce medicament trebuia să ia. După

ce a refuzat tratamentul respectiv, a fost întrebat dacă doreşte un consult. Şi a spus că vrea să ştie care-i este tensiunea arterială. A fost invitat de colegul meu, doctorul Verdeş, să ia loc pe pat, a refuzat să stea întins, cu toate că acestea sunt condiţiile standard de măsurare a tensiunii arteriale, spunând că, de obicei, în poziţia aceasta şi-o ia. După ce i s-a măsurat tensiunea, i s-a spus că este 170 cu 105, când a văzut că este 105 a fluierat, după aceea s-a îmbrăcat, a mai fost întrebat, încă o dată, dacă doreşte să i se facă tratamentul, a spus că nu şi s-a îmbrăcat tot la fel, a aşteptat să fie ajutat, dar nu l-a ajutat nimeni, a ieşit, după care a intrat Elena Ceauşescu, noi ne-am prezentat din nou, i-am spus ce intenţii avem, dar ea a spus că nu are nevoie de consult medical, că nu urmează niciun tratament şi că nu vrea să fie consultată. Ca urmare a acestui lucru, a fost invitată afară şi aici s-a terminat vizita medicală.
- Ofiţer: În toată această perioadă a detenţiei celor doi, cazarma a fost atacată aerian şi terestru. S-au înregistrat numeroase victime din rândul personalului cazărmii. Am fost atacaţi terestru din puncte diferite ale municipiului. Am fost ameninţaţi telefonic cu distrugerea cazărmii şi chiar a oraşului Târgovişte, în cazul în care cei doi nu sunt eliberaţi. În întreaga perioadă, unitatea a trăit într-o stare de tensiune deosebită.
- Alt ofiţer din grupul celor 7: La 12 şi un sfert s-a terminat vizita medicală a celor doi, iar la 12.30 a început procesul. În această cameră a deliberat tribunalul, după care generalul maior Gică Popa, preşedintele Completului de judecată, a pronunţat sentinţa de condamnare la moarte. La ora 14.30 s-a încheiat procesul, s-a pronunţat sentinţa...*

Personaje:
Nicolae Ceauşescu: secretar general al P.C.R., preşedintele fostei Republici Socialiste România, a fost executat prin împuşcare, alături de soţia sa, **Elena Ceauşescu,** în 25.12.1989;

* (Fond documentar video A.M.R.) Filmul a fost realizat între 29 Decembrie şi 25 martie 1990, pe baza mărturiilor majorităţii celor direct implicaţi în fuga lui Nicolae Ceauşescu şi a soţiei sale, Elena Ceauşescu, precum şi pe baza documentelor la care autorii au avut acces, documente descoperite şi investigate în acest interval de timp. Un film de: Ştefan Gladin, Traian Popescu, Elisabeta Zamfirescu, Radu Zamfirescu, Şerban Ceauşescu, Tudor Stanciu, Marion Ciobanu, Rodica Mihăilescu, Simion Moruzov, Dragomir Vâlcov, Aurel Stoenescu, Grigore Corpăcescu, Vlad Leu, Marin Nicolae, Vasile Gheorma, Dan Bida, Elena Teodoroiu, Enela Rădoi, Ion Cojocaru, Eleonora Costache. Punere în text: Liza Kratochwill

Emil Bobu: fost secretar al C.C. al P.C.R., arestat preventiv, judecat în fond de Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti, sub acuzaţia de coautor la genocid, şi condamnat la închisoare pe viaţă. Procesul se află (afla) în recurs în faţa Curţii Supreme de Justiţie;
Manea Mănescu: fost vicepreşedinte al Consiliului de Stat, arestat preventiv, judecat în fond de Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti, sub acuzaţia de coautor la genocid, şi condamnat la închisoare pe viaţă. Procesul se află (afla) în recurs în faţa Curţii Supreme de Justiţie;
Căpitan Marian Rusu: din Garda personală a cuplului prezidenţial Ceauşescu. arestat preventiv, degradat, trimis în judecată sub acuzaţia de favorizare a infractorului, în faţa Tribunalului Militar Teritorial Bucureşti, şi achitat. În urma recursului Procuraturii, procesul se află în faţa Curţii Supreme de Justiţie;
Căpitan Tănase Paulică: din Garda de corp a Ceauşeştilor, arestat preventiv, degradat, trimis în judecată sub acuzaţia de favorizare a infractorului, în faţa Tribunalului Militar Teritorial Bucureşti, şi achitat. În urma recursului Procuraturii, procesul se află în faţa Curţii Supreme de Justiţie;
Maior Florian Raţ: din garda personală a Ceauşeştilor, arestat preventiv, degradat, trimis în judecată sub acuzaţia de favorizare a infractorului, în faţa Tribunalului Militar Teritorial Bucureşti, şi achitat. În urma recursului Procuraturii, procesul se află în faţa Curţii Supreme de Justiţie;
Locotenent-colonel Vasile Maluţan: pilot, avansat la gradul de colonel;
Pantelimon Găvănescu: fost prim-secretar al Comitetului Judeţean Dâmboviţa al P.C.R., angajat într-o întreprindere din judeţul Dâmboviţa;
Dr. Nicolae Decă: după ce a aşteptat mai bine de patru ani obţinerea paşaportului, a plecat peste ocean, în vizită la fraţi;
Nicolae Petrişor: deratizator, ameninţat de cetăţeni, în acele momente, cu incendierea casei, îşi revine cu greu la normal;
Maria Ungureanu: fost primar al comunei Văcăreşti, judeţul Dâmboviţa, angajată la Centrul de Calcul al unei întreprinderi judeţene de prestări servicii;
Ing. Tudor Şeinescu: evenimentele trăite în acea zi i-au provocat o stare de depresie nervoasă cu insomnii accentuate, fiind nevoit să se interneze pentru un timp într-o unitate medicală de specialitate;
Plutonierul de Miliţie: din ştiri neconfirmate, se pare că a fost avansat la gradul de căpitan în cadrul Ministerului Apărării Naţionale;
Sergentul major Ion Enache: avansat locotenent de Poliţie;
General maior de Justiţie Gică Popa: preşedintele Completului care i-a judecat pe Nicolae şi Elena Ceauşescu se sinucide cu un foc de revolver, în biroul său din Ministerul Justiţiei. A lăsat o scrisoare familiei.

În loc de epilog

- Un ofiţer dintre cei şapte: În zilele trecute, mi-am amintit de o discuţie din toamna anului 1989, nu mai ţin minte cu cine, dar spunea: *Tu ştii că, într-o situaţie limită, zona Boteni (comună în judeţul Argeş, 2726 locuitori în 2004, exploatare de lignit) ar putea fi implicată?*

Punere în text – Liza **KRATOCHWILL**

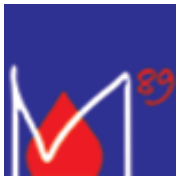

OPINII ŞI ATITUDINI

Despre idealurile Revoluţiei ca principii de viaţă
De vorbă cu...

Petru Mihali – *unul dintre preşedinţii primei Comisii Electorale din România.*[*]

Liza Kratochwill: Aţi fost preşedintele Comisiei Electorale în ianuarie 1990. Cum aţi reuşit să organizaţi aceste alegeri? Pentru că a fost o primă experienţă, mai puţin cunoscută pentru români, pentru timişoreni, atunci.

Petru Mihali: Din punct de vedere administrativ, logistic, nu v-aş putea povesti foarte multe, pentru că a fost o implicare egală din partea mai multor oameni, fiecare cu experienţa lui din domeniul din care provenea. Ce doream cel mai mult – să confirmăm, ca şi oameni, că nu suntem mânaţi de un interes material şi de o bunăstare care să urmeze. Vedeam în alegerea oamenilor, care ne puteau aduce lucruri noi şi lucruri bune, vedeam setea şi nevoia noastră de justiţie, de liberă circulaţie şi de liberă exprimare. Aceste lucruri speram să le putem obţine. Nu în mod direct, ci trăiam cu impresia şi ne rugam la Bunul Dumnezeu s-avem atâta putere, încât să putem să-i găsim pe cei buni.

[*] Interviu realizat la Sala „Capitol” în data de 4 februarie 2010. Arhiva AMR, fond documentar video.

L.K.: Ce v-a dat de furcă cel mai tare, care au fost impasurile?
P.M.: Viteza cu care se derulau evenimentele şi lipsa noastră de experienţă. Şi temerea că vom greşi, că nu vom alege cea mai bună cale, că ne vom lăsa prea mult călăuziţi de sentimente şi prea puţin de raţiune.
L.K.: Cum vi se par alegerile de azi, din prezent - c-au fost nu demult - comparativ cu cele de-atunci? Asta şi în calitate de alegător...
P.M.: Minunate, dar, în mare parte, inutile pentru ceea ce crede omul care vine la vot că i se va oferi. Legătura între omul ales, ceea ce trebuie să se întâmple, şi omul care alege şi ceea ce-şi doreşte să se întâmple e tot mai departe, e tot mai slabă. Aş vrea să mai adaug ceva referitor la vocea Timişoarei, care se aude tot mai slab în capitală, acolo unde interesele judeţului şi ale oraşului ar trebui să fie reprezentate. Până la urmă, trebuie să găsim acea cale legală, ca vocea noastră să fie ascultată şi oraşul să primească, după merit, efortul care-l face.
L.K.: Sunteţi membru în ALTAR?
P.M.: Nu.
L.K.: În ce asociaţie sunteţi membru?
P.M.: În nicio organizaţie de revoluţionari.
L.K.: De ce?
P.M.: La prima întâlnire oficială, în care trebuia să se aleagă, să ne cunoaştem, să ne recunoaştem, întâlnirea cu câteva dintre cadrele armate care se prezentau la aceeaşi întâlnire, în aceeaşi calitate, mi-a lăsat un gust amar şi am refuzat să mai particip. M-am întors din drum şi am venit acasă.

Pompiliu Alămorean - *lider revoluţionar, primul edil al Timişoarei libere.*[*]
Pompiliu Alămorean: Sunt arhitect, locuiesc la un bloc, acolo unde am locuit şi înainte de Decembrie ’89. Deşi între timp, pentru o scurtă perioadă, pentru că n-am semnat adeziunea la F.S.N.-ul tovarăşului Iliescu, am fost primarul Timişoarei libere. Între 13 ianuarie – când domnul Genscher (n.n. – Hans-Dietrich Genscher – om politic german, liberal democrat, fost ministru de Externe până în 1992) a cerut să se întâlnească cu primarul şi în 12 a trebuit să fie ales primarul Timişoarei – şi 7 august, după ce, în duminica orbului, alegătorii au ales ca România să nu meargă decât la limitele perestroikăi. Pentru că şi tovarăşul Iliescu şi mulţi dintre cei de astăzi nu pot să se autodepăşească în sensul că, pentru ei, perestroika a fost maximă. La fel şi dintre revoluţionari. Sunt cel puţin două mari categorii. Categoria celor care,

[*] Interviu realizat la sediul Asociaţiei în data de 10 decembrie 2009. Arhiva AMR, fond documentar video.

din păcate, la 1 Decembrie au ieşit în Piaţa Victoria. Inadmisibil!... Ei au mărturisit că Iliescu le-a dat legea care le-a dat drepturi materiale şi ei n-au nimic cu comunismul. Atunci se vede că ăştia sunt cei care au făcut lovitura de stat. Dar majoritatea cetăţenilor Timişoarei... vezi, mai ales, Proclamaţia de la Timişoara, care s-a scris la mine în Primărie. Mitingul din 11 martie eu l-am înscris. Oancea Viorel era şeful Poliţiei, atunci. Şi autorizaţia trebuia să fie semnată de şeful Poliţiei şi de primar. N-a vrut să-mi semneze. Eu i-am semnat autorizaţia pentru mitingul de prezentare a Proclamaţiei de la Timişoara cu celebrul Punct 8.

Liza Kratochwill: Concret, cât timp aţi fost primar al Timişoarei? De când până când?

P.A.: Deci din 13 ianuarie, când trebuia să-l primesc pe Genscher, şi până în 7 august, când m-au schimbat fără niciun act şi fără nicio lege. Pur şi simplu, Cârpan, fiind ales... sau pus, numit prefect, şi era certat de timişoreni, pentru că nu dăduse carne mai multă decât în alte judeţe...

L.K.: Dar numit de cine?

P.A.: Când s-a întors de la Bucureşti, numit de către Roman şi de Iliescu, m-am dus la dumnealui, la Palatul administrativ judeţean, să-i spun ce se întâmplă în Timişoara şi ce-ar trebui să facem. Şi s-a scuzat foarte ruşinat şi m-a trimis în Salonul Roşu. Acolo era o cârpă care în buletin se chema Iordache Claudiu. Şi care mi-a trimis la mine un om, înainte, un turnător între aleşii lor, ca să semnez adeziunea la F.S.N. Eu n-am semnat şi-atunci el mi-a zis aşa: *Eu sunt al doilea om în ţară* – era, într-adevăr, ca prim vicepreşedinte al F.S.N.-ului – *n-ai vrut să semnezi adeziunea cu noi* – adică cu trupa „Iliescu et company", participanţi la lovitura de stat – *du-te să te ţină independenţii tăi!* Că eu i-am zis: *Eu sunt independent, n-am fost nici înainte membru de partid, nu vreau să fiu nici acum, eu fac numai administraţie, reprezentanţii întreprinderilor din Timişoara m-au ales în Sala Mare a Primăriei, în 12 ianuarie*. Pentru că s-a pus întrebarea – şi ziariştii au pus-o: *Dar ce-o să faci când eşti primar?* Şi, fiind şi arhitect, eu am spus clar: *Trebuie să intru în pielea unui cetăţean obişnuit şi să văd ce are de făcut de când se scoală până se culcă. Şi o parte din activităţile lui trebuie să fie rezolvate cu ajutorul Primăriei. Căldura, apa...*

L.K.: Ce-aţi putut face, practic, pentru timişoreni, în primele şase luni de libertate, ca primar al oraşului?

P.A.: În primul şi în primul rând, i-am spus domnului Genscher la aeroport: *Europa, bun venit în Europa!* Doi: am iniţiat procesul care a fost ţinut la dospit, până în 1994, împotriva reînregistrării Partidului Comunist Român. Pe care l-am şi câştigat. Armata a fost în Decembrie '89, înainte de fuga lui

Ceauşescu, 12 şi 8 minute, nu uitaţi că eu, împreună cu un grup la care s-au adunat până la 4-5000 de timişoreni, am arestat Securitatea Timiş, l-am arestat pe Filip Teodorescu, pe Ion Coman, secretarul general al partidului, Atanasiu, Macri etc. Deci din cei 25 sau 27 de inculpaţi în lotul Timişoara, 17 au fost arestaţii noştri. Ce-am făcut? Păi, vă spun ce-am făcut: imediat, fără ca timişorenii să ştie, fără ca timişorenii să fi observat, am reparat tot centrul, care era spart şi ars. A trebuit să trimit în străinătate răniţii din revoluţie... ca primar, m-am dus prin spitale. Am luat două sau trei salvări de la Spitalul Judeţean, am pus în ele răniţi, de mână am scris: *Domnule ambasador al României în Ungaria, domnule ambasador al României în Austria, vă rog să înlesniţi toate formele necesare, pentru ca aceşti răniţi în Revoluţie să poată să ajungă la Viena, unde doctorul Poigenfürst... pe foarte mulţi dintre ei i-a reparat, în sensul că s-au întors întregi. Este o mare diferenţă să duci o viaţă fără un picior, fără mână...*

L.K.: Cu handicap.

P.A.: ...sau infirm şi să nu poţi să te întorci între oameni normali. Păi, ce-am făcut? Am făcut ca Timişoara să funcţioneze. Tramvaiele circulau, în noaptea de Anul Nou am umblat pe la centralele termice, ca să se dea căldură. Apa trebuia să circule. Am făcut un protocol cu consulul sârb de-atunci, un om extraordinar, Mirko Atanackovici, şi l-am trimis în Serbia şi am cerut să luăm cu împrumut ulei, zahăr, cartofi, mă rog...

L.K.: Pentru populaţie.

P.A.: ...şi alte lucruri pentru populaţie. În care am semnat, ca şi gaj, *primarul Timişoarei, cu datorie a Timişoarei către, mă rog... cei care...*

L.K.: Acea datorie a fost plătită în şase luni sau după? Cine a preluat de la dumneavoastră cârma?

P.A.: Am plătit-o toată. Până când am fost schimbat. Şi ştiţi care e culmea? Îmi aduc aminte aşa: au venit de la Curtea de Conturi din Bucureşti şi, după ce mi-au făcut controlul, mi-au pus în faţă un proces-verbal în care eram acuzat că am deturnat de 41 de ori, câte 41 de mii de lei (n.n. – lei vechi), din fondurile Primăriei. Păi, zice: *Ai dat la familia aia, la familia aia...* Eu atunci mi-am dat seama. Eu aveam salariul, atunci, 4000. Zic: *Domnule, asta am dat la familiile îndoliate. Dacă scrieţi chestia asta, eu vă semnez procesul-verbal, că banii ăştia i-am deturnat şi i-am dat în folosul...* Au zis: *Bine, venim mâine.* N-au mai venit.

L.K.: Deci datoria a fost achitată?

P.A.: Nu. Au înţeles că nu pot să aibă pretenţii ca Primăria Timişoarei să fie amendată, prin primarul ei de-atunci...

L.K.: Nu am remarcat. Trebuia să pun accent pe ghilimelele de rigoare. Spuneţi-mi ce părere aveţi de...
P.A.: Altceva... Staţi puţin! Proclamaţia de la Timişoara cu celebrul Punct 8, eu am dat autorizaţia. Şi-am deschis şi mitingul în Piaţa Victoriei.
L.K.: Acel Comitet care a preluat, practic, toată organizarea în balconul Operei, când a fost constituit?
P.A.: Vorbiţi de ăla din revoluţie?
L.K.: Da.
P.A.: Ei s-au constituit ca Front Democratic Român în 20, 21 Decembrie 1989.
L.K.: Există persoane care au declarat că trebuiau (n.n. – un fost actor de la Teatrul Naţional Timişoara) să ducă o listă cu cei care au semnat adeziunea la acest Comitet la...
P.A.: Da, la consulul sârb.
L.K.: ...consulul sârb.
P.A.: E adevărat.
L.K.: În ce dată a fost? Pentru că el mi-a zis că înainte de 20, deci trebuia să ajungă această informaţie înainte de 20 pentru a fi relatată la posturile de radio sârbeşti.
P.A.: Deci, într-adevăr, celor din balconul Operei le era teamă că n-o să sfârşească bine mişcarea, revolta şi, mai târziu, Revoluţia şi-atunci au vrut să se asigure că, prin Consulatul Iugoslaviei de-atunci, se va publica şi chiar aşa, s-a ştiut, în ziarul *Politika*, numele celor care erau în Operă şi care militau pentru mişcarea revoluţionară sau lovitura de stat.
L.K.: Ştiţi de acea persoană care a fost trimisă?
P.A.: Păi, unul dintre cei care au fost acolo a fost, de exemplu, Iancu Eugen Romulus.
L.K.: Cu ce se ocupa? Ce ocupaţie avea?
P.A.: El, atunci, n-avea serviciu.
L.K.: Şi cealaltă persoană? Era un actor...
P.A.: A! Vorbiţi de Petre Boroşoiu?
L.K.: Nu. Un alt actor.
P.A.: Ajutaţi-mă, spuneţi numele şi vă spun dacă...
L.K.: Domnul Cristian Cornel, parcă... nu mai ştiu sigur numele. În orice caz, au fost două persoane, dintre care una a ajuns...
P.A.: Nu au fost numai două, ci mai mulţi, au plecat şapte din Operă.
L.K.: Vorbesc de acea persoană care avea misiunea să ducă documentul.
P.A.: Eu nu ştiu, că Fortuna a decis care...
L.K.: Eu vorbesc de persoana care a dus documentul la consulat.

P.A.: Păi, da. Acolo, în holul balconului Operei, s-a decis această acţiune şi atunci s-au ales unii care s-au şi oferit şi Fortuna i-a dat la unul direct. Nu ştiu exact la care.
L.K.: Deci asta când s-a întâmplat? Puteţi face un efort de memorie? Înainte de 20 sau chiar în 20?
P. A.: Trebuie să fie tot aşa, în perioada 20-22. Cred că 20. Dar asta mai după-masă, după ora două.
L.K.: Da. Câteva cuvinte în legătură cu această manifestare: *1989, Revoluţia în România, comunism, neocomunism...*[*]
P.A.: Simbolul?
L.K.: Da.
P.A.: Am observat, cu părere de rău... apropo...! Am făcut procesul împotriva reînregistrării Partidului Comunist Român, pe care l-am câştigat la Înalta Curte de atunci, Curtea Supremă de Justiţie, în 1994. Şi am câştigat pe motivul: *Onorată instanţă...*
L.K.: Dar cine l-a înregistrat?
P.A.: Păi, foşti membri ai Partidului Comunist Român, unii de la Craiova, alţii de la Turnu-Severin...
L.K.: Şi din Timişoara a fost cineva?
P.A.: Erau în sală, dar nu ei erau persoanele marcante.
L.K.: Liderul cine era?
P.A.: Era de la Craiova. A mai încercat dumnealui. Şi, întrucât a fost interzis Partidul Comunist Român, ei sunt înregistraţi, astăzi, ca Partidul Muncitoresc Român.
L.K.: Sunt aceiaşi, dar înregistraţi cu altă titulatură?
P.A.: Aceiaşi! Exact!
L.K.: Deci, juridic, există acest Partid Muncitoresc... Pentru că vorbim de exerciţiu de democraţie, credeţi că este cazul să fie excluşi? Să nu se permită existenţa acestui partid?
P.A.: Uite, tocmai asta e una din temele pe care vreau să o expun la simpozion. Diferenţa dintre comunismul din est şi comunismul din vest. Comunismul din est, cazul României, a făcut circa două milioane de victime şi arestaţi.

[*] Simpozionul *1989, sfârşit şi început: comunism, neocomunism şi postcomunism,* desfăşurat în zilele de 10-11 decembrie 1989 şi organizat de Fundaţia Academia Civică / Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei, în colaborare cu Asociaţia Memorialul Revoluţiei din Timişoara, Societatea Timişoara, Centrul Cultural Francez din Timişoara şi Institutul Polonez din Bucureşti

Comunismul din vest nu a apucat să se manifeste. Deci nu poate fi acuzat. Comunismul din est... aţi văzut că a vorbit şi domnul Dumitru Sarafoleanu (n.n. – Silviu Sarafoleanu – preşedintele Asociaţiei Deportaţilor în Bărăgan-Timiş) a vorbit de 41 de familii deportate. El ştia de 41 de familii din Banat deportate. Dar din toată ţara au fost mai multe, într-un timp mai lung.
L.K.: Da. Apropo de exerciţiu de democraţie şi de pluralism politic...
P.A.: E foarte clar. Să nu avem niciun dubiu. Se vorbea şi despre toleranţă. Păi, ce toleranţă? Şi la Catedrală, şi la Dumnezeu, ca să ţi se ierte păcatele, trebuie să mărturiseşti. Şi pe urmă să spui că nu mai faci.
L.K.: Exact în ordinea aceasta.
P.A.: Toleranţă cu criminalii nu se poate!
L.K.: Aveţi cunoştinţă, acest partid are reprezentanţă şi în Marea Britanie, cumva?
P.A.: Ei, deocamdată, nu au nici în parlamentul României. Ştiu eu ce au în Marea Britanie?!
L.K.: Evident, nu vorbim de guvernare, ci de reprezentare, de existenţă, pur şi simplu.
P.A.: Să vă spun ceva! Imbecili sunt peste tot! Ăsta-i adevărul! Că eu m-am adresat sub forma asta timişorenilor, imediat după *duminica orbului*. Şi m-a costat. Vorba lui Ţuţea: democraţia este cea mai bună formă de administrare, de guvernare, cunoscută de-a lungul istoriei. Are însă un singur şi mare defect: votul lui Immanuel Kant este egal cu votul lui Ghiţă Fleaşcă. Noi avem în România prea mulţi Ghiţă Fleaşcă.
L.K.: Oare ce ar spune laburiştii de toate aceste probleme?
P.A.: Laburiştii?!
L.K.: Ar fi loc pentru ei în România...?
P.A.: Încă o dată, domnişoară, vreau să vă spun că-n Occident civilizaţia este la un asemenea nivel încât, într-adevăr, Partidul Laburist, într-un stat de drept...
L.K.: Ar avea succes în România?
P.A.: ...trebuie să existe.
L.K.: Ar avea membri, oare? Ar adera românii?
P.A.: Păi, vă spun eu că, dacă nu făceam proces împotriva înregistrării Partidului Comunist Român, acum ar fi câştigat alegerile Partidul Comunist. Că le promiteau tot ce le-a promis Geoană şi etc. Şi primarul Timişoarei a greşit profund.
L.K.: Părerea dumneavoastră, de ce are nevoie România, la ora actuală, din punct de vedere politic... pentru binele tuturor românilor?

P.A.: Eu vă spun... şi am mai spus asta, primul lucru de care are nevoie România este adevărul. Şi adevărul ăsta nu pot să-l dea decât instituţiile abilitate pentru treaba asta, îndeosebi justiţia. Dar Iliescu, printre unele lucruri, a făcut graţierea sau...
L.K.: Amnistierea.
P.A.: ...amnistierea, da, a criminalilor. Şi, după aceea, inamovibilitatea judecătorilor. Să nu uităm că România are cele mai multe procese pierdute la CEDO dintre toate ţările din estul Europei. Cele mai multe. Eu, ca arhitect, dacă prin absurd mi se dărâmă casa, sunt judecat, legat şi băgat la ocnă. Dar judecătorii noştri sunt inamovibili şi nu păţesc nimic. Şi ştiţi cine plăteşte către cetăţenii români care se judecă la CEDO? Contribuabilul. Adică eu, cu dumneavoastră, cu dumnealui... Deci judecătorul poate să dea orice soluţie.
L.K.: O ultimă întrebare, domnule Alămorean. Sunteţi membru fondator al unei fundaţii...
P.A.: *Fundaţia Naţională a Revoluţiei din Decembrie 1989*.
L.K.: Câţi membri are, la ora actuală, această fundaţie? Care a luat fiinţă în 1990.
P.A.: Da. După ce-am plecat eu de la primărie, prin septembrie, 90 de membri. Noi am fost, la înfiinţare, vreo 701, 703. După aceea, am obligat, într-o adunare, ca toţi membrii să se ducă la notar şi să dea declaraţie că nu au fost colaboratori. Şi am constatat, cu surpriză, că am rămas cu vreo 370 doar.
L.K.: Această triere când a fost efectuată?
P.A.: Păi, am făcut-o începând din 1990 până în 1992. Am rezolvat-o înainte de Legea lustraţiei...
L.K.: Ştiţi că Primăria a solicitat, în mod oficial, tuturor asociaţiilor de revoluţionari, în vederea acordării diplomei de onoare...
P.A.: Da, titlu...
L.K.: ...această listă?
P.A.: Da, foarte bine!
L.K.: Dar cine ar trebui, practic, să se ocupe de această verificare?
P.A.: Să vă spun care-i treaba cu C.N.S.A.S.-ul. Există o Lege a siguranţei naţionale, culmea!... care zice că: „*...ofiţerii acoperiţi nu pot fi deconspiraţi 40 de ani, pentru că este în interesul naţional şi... pentru că toate ţările au servicii."* Şi-atunci, pe „Mărunţiş Plevuşcă"... uite ce s-a întâmplat chiar cu membrii de la mine din fundaţie! Au fost chemaţi la S.R.I. Timiş... *Băi, tu eşti revoluţionar! Ai certificat?* Am. Zice: *Uite aici angajamentul tău de la Securitate! Dacă semnezi prelungirea colaborării cu noi, adică cu S.R.I.-ul, noi nu-l facem public. Dacă nu-l semnezi, te dăm în gât!* Acuma, judecata este simplă şi evidentă.

L.K.: Asta cui i s-a întâmplat? Membrilor dumneavoastră?
P.A.: Unor membri din Fundaţia Naţională...
L.K.: Unora. Deci au fost mai multe cazuri?
P.A.: Da. Dacă vreţi, pot să vă spun şi numărul...
L.K.: Da, vă rog! Aţi spus de 300 respinşi, dar...
P.A.: 350.
L.K.: ... câţi au primit această propunere?
P.A.: Da. Eu ştiu... de la vreo cinci sau şapte inşi care au venit să-mi spună.
L.K.: Deci ei, la ora actuală, sunt...?
P.A.: Sunt posesori de certificat.
L.K.: Posesori de certificat şi ofiţeri în...?
P.A.: Nu. Despre ofiţeri...
L.K.: Practic, au certificat şi dacă au semnat acel angajament...
P.A.: Prelungirea, da.
L.K.: ...sunt raportori sau cum să-i numim?
P.A.: Păi, să vă vorbesc despre C.N.S.A.S. ...
L.K.: Deci au semnat acel angajament de colaborare cu S.R.I.-ul. Haideţi să clarificăm! Au semnat acel document de colaborare cu S.R.I.-ul pentru a-şi păstra certificatul de luptător în revoluţie?
P.A.: De revoluţionar, da.
L.K.: Puteţi să ne spuneţi nume, practic, să ne nominalizaţi?
P.A.: Nu. Dar dacă vreţi, vă rog, căutaţi printre ăia cu drapele roşii, de la 1 Decembrie, care au făcut manifestaţie pro Geoană! Printre ăia sunt.
L.K.: I-aţi întâlnit în centru, când a fost acea manifestaţie?
P.A.: Da. La 1 Decembrie. Dacă populaţia s-a supărat...
L.K.: Deci ei sunt revoluţionari, la ora actuală, da?
P.A.: Da. Sunt revoluţionari.
L.K.: Pentru c-au semnat pentru continuarea colaborării...
P.A.: Să vă mai spun altceva: colonelul Opriş Nicolae, care a fost membru la mine la fundaţie, dar l-am dat afară, demult, conducea Unitatea de Întreţinere-Reparaţii Utilaje Militare de pe Girocului. Maiorul Paul, în acea vreme, care a venit cu tancurile şi TAB-urile de la Lugoj, s-a alimentat la el în unitate, că i-o trebuit motorină, benzină, şi o avut şi câteva grupe în oraş. Ei, ăsta este... şi, deşi am făcut contestaţie...
L.K.: De la ce unitate era?
P.A.: Unitatea din Calea Girocului. Acolo sunt două unităţi. 0...
L.K.: Aveţi cunoştinţă de alte unităţi militare din Timişoara, care ar fi activat şi ar fi avut tunurile îndreptate spre Operă? Aşa mi s-a spus de către cineva care a făcut acolo stagiul militar.

P.A.: Uitaţi, trebuie să fim cinstiţi cu cei care ne ascultă. Eu am declarat-o şi la Paris. Dacă Armata şi Securitatea vroiau să termine Piaţa Operei, la dotarea lor, în două ore nu aveau ce alege. Aşa că cine zice că au fost îndreptate tunurile înspre balconul Operei minte. Pentru că în balconul Operei nu este nicio urmă de cartuş tras. Nu este niciun arestat dintre ei, nu există niciun mort, niciun rănit. Toţi au fost din stradă. Ăia au făcut Revoluţia! Ăia din stradă!
L.K.: A fost un stand-by. Încă nu s-a ajuns la acel moment, din fericire! A fost un plan de acţiune care nu a mai fost pus în aplicare.
P.A.: Da, dar nu s-a aplicat.
L.K.: În schimb, s-a intervenit cu trupe în oraş.
P.A.: În schimb, într-adevăr, s-a primit nişte armament şi trebuie să recunosc asta, de la Poliţia Căi Ferate, poliţia T.F. Care le-a dat la oamenii din Operă.
L.K.: Care au făcut Revoluţia...
P.A.: Da, Revoluţia.
L.K.: Vă mulţumesc!

Tănase Tăvală - *deţinut politic, fost parlamentar de Timiş şi membru în Comisia parlamentară pentru Drepturile Omului, unul dintre membrii primei Comisii Electorale din România, respectiv Timişoara.*[*]

Numele meu este Tănase Pavel Tăvală, sunt cetăţean al municipiului Timişoara din 1948, odată cu intrarea pe bază de examen de admitere la Facultatea de Chimie Industrială nou înfiinţată de către fondatorul şi oamenii de ştiinţă şi cultură ai momentului, în frunte cu cel care a fost academician Coriolan Drăgulescu, profesor de chimie anorganică, fondatorul acestei facultăţi şi fondator al Centrului de Cercetare şi al cercetării ştiinţifice cu profil de chimie din Timişoara.
- Liza Kratochwill: Ce părere aveţi dumneavoastră de situaţia politică actuală şi social-economică în contextul simpozionului de astăzi? Asta ca român care a avut de suferit, care a fost victimă a comunismului.
T.T: Fără îndoială că, odată cu Revoluţia... şi eu consider că Revoluţia a fost în România, începând din Timişoara, începând cu data de 20 Decembrie 1989, când Timişoara a fost declarată liberă prin revoluţionari şi prin cei care au constituit masa de revoltă şi de luptă împotriva sistemului comunist din Decembrie 1989. După 20 de ani... noi am sperat – şi înainte de 1989 şi înainte

[*] Interviu realizat la sediul Asociaţiei în data de 11 decembrie 2009. Arhiva AMR, fond documentar video.

de a fi declarată Timişoara oraş fără comunism – am sperat permanent într-o viaţă mai bună pentru cetăţenii României, pentru că, de-a lungul veacurilor, acest popor a suferit în permanenţă, fiind aici, în porţile Orientului, de unde au venit atâţia năvălitori din Orient, şi din Nord şi din Sud, iar poporul român a reuşit să ţină piept, a reuşit să-şi cultive tradiţia, chiar bunul-simţ, însă treburile acestea s-au repercutat asupra cetăţeanului, asupra naţiunii noastre, absolut nefast, pentru că românii n-au reuşit, n-au putut să dăinuie datorită faptului că, nu peste multă vreme, ei veneau, alţi năvălitori, şi codrul era cel care îi primea, revenind, apoi, după distrugerile pe care le-au îndurat. Să nu mai vorbim de 1944 când civilizaţia Orientului, mai cu seamă, cultivat în U.R.S.S., mi-am dat seama de acest gen de civilizaţie, a fost începutul strivirii poporului nostru timp de 50 de ani. Toate categoriile sociale, elitele din toate careurile sociale, au suferit, au fost absolut lichidate prin închisorile care au fost peste tot pământul ţării împărţite, în aşa fel încât cei care au fost oameni de valoare, cei care au înţeles că nu se poate sub această formă fără credinţă, fără tradiţie, fără simţul proprietăţii, fără proprietăţi, nu se poate să trăiască în orice fel, pentru că doresc alţii să ne stăpânească, iar astăzi, după 20 de ani, lucrurile nu s-au prea schimbat. Speranţa există, pentru că ea dăinuie. Dar şi credinţa trebuie să fie revigorată, pentru că nu se poate oricum!
L.K.: Vă mulţumesc!

Liza **KRATOCHWILL**

Bătălia pentru o presă adevărată*

Demonstranţii de la Timişoara din decembrie 1989 au cerut, printre altele (înainte de păpică şi de băuturică), libertatea presei, iar proclamaţia Frontului Democratic Român (concepută şi tipărită în 20 decembrie!) prelua această idee şi consacra un punct anume televiziunii, deci cei care au scris manifestul îşi dădeau seama de ponderea specială a acesteia în societate.

Iată că astăzi, când suntem în UE şi în NATO şi ar trebui să ne scăldăm în democraţie, ne aflăm în situaţia paradoxală de a pretinde iarăşi o presă adevărată, una care să nu mai fie la mâna mogulilor, mai degrabă a oligarhilor, care, acum, îi sugerează / îi dictează (presei) agenda. Nimic nou sub soare, din moment ce, încă în urmă cu două-trei decenii, Noam Chomsky şi Ed Herman observaseră că în presa americană cuvântul de ordine nu-l au profesioniştii, ci „gardieni ai comunicării", organizaţi în reţele imbatabile care vizează profitul şi care o deresponsabilizează astfel faţă de imperativele democratice (v. şi Deborah Chambers, „Abordări critice ale presei", în Hugo de Burgh, *Jurnalismul de investigaţie,* Limes, Cluj, 2006). Am văzut, în recenta campanie pentru alegerile prezidenţiale, cât de brutal şi fără perdea se bagă mass-media mogulilor în opţiunile şi-n sufletele noastre, reuşind să-i zăpăcească pe cei mai slabi de înger, să le vâre în guşă dumicaturi gata mestecate.

În acest context, pentru reîmprospătarea memoriei, pică bine o reconstituire a bătăliei pentru o presă liberă, pentru o presă alternativă în Timişoara lui decembrie 1989 şi a începutului de an 1990. Dar cine s-o facă? Mai ales că e o chestiune delicată şi, pe alocuri, plicticoasă. Uite că s-a pus pe treabă Lucian-Vasile Szabo, martor şi atacant, iar de la o vreme - teoretician al comunicării şi dascăl de jurnalism.

Cercetarea sa, bazată pe documente, dar şi pe propria-i ştiinţă, s-a concretizat în volumul *Jurnalişti, eroi, terorişti... Revoluţia de la Timişoara în presa locală,* apărut sub auspiciile Asociaţiei Memorialul Revoluţiei la Editura Învierea a Arhiepiscopiei Timişoara (2009). Teama, regretul şi frustrarea, mărturiseşte autorul, au fost resorturile care au declanşat demersul său. Teama că părţi semnificative dintr-o „istorie teribilă" ar putea fi uitate; regretul că destule personaje-cheie de atunci au căzut în anonimat sau au murit înainte de vreme; frustrarea că multe întâmplări rămân neclarificate şi că justiţie nu s-a făcut decât pe ici, pe colo. „Presa nouă, începând cu 1990, a

* Articol preluat din revista *Orizont,* nr. 12 (1527)/ 18 dec. 2009

pornit cu handicapul unei prea mari decenţe", crede Szabo şi tindem să-i dăm dreptate, chiar cu întârziere, acum, când ne amintim de clamările menite să intimideze ale unor ziarişti aflaţi pe poziţia pe care şi-o apărau cu îndârjire în virtutea faptului că deţineau o patalama de profesionişti conferită de Academia „Ştefan Gheorghiu". Sigur că Timişoara a avut şi în această privinţă specificul său. Pe de o parte oamenii locului ştiau cât valorează săptămâna lor de luptă cu puterea (15-21 decembrie), desfăşurată într-o izolare tragică. Pe de altă parte noua conducere, autoinstalată şi autoproclamată la centru, căuta să bagatelizeze rolul Timişoarei în revoluţie şi să diminueze virulenţa mesajului anticomunist venit din aceeaşi direcţie.

Dacă pe plan politic Frontul Democratic Român fusese pus în umbră şi înlocuit cu fantomatice filiale locale ale Frontului Salvării Naţionale, când, de fapt, puterea efectivă a fost transferată în mâinile unui general de armată reactivat, în cazul presei au survenit complicaţii care nu şi-au găsit corespondent pe celelalte meleaguri româneşti. Fostul ziar de partid, *Drapelul roşu,* ne aduce aminte Lucian-Vasile Szabo, a încercat să se reinventeze, dar cei care s-au aflat în fruntea lui nu au avut întotdeauna inspiraţie. Căci a fost o gafă să recurgă la o denominaţie de pe vremea stalinismului (*Luptătorul bănăţean*) pentru schimbarea la faţă. Se păstrau reflexele de subordonare, din moment ce, preţ de un număr, gazeta se subintitula „organ al Comitetului Judeţean FSN". N-au lipsit nici mustrările de conştiinţă pentru prestaţia din vremurile apuse: „Ni se poate reproşa că în toată această perioadă de întunecime a spiritului ne-a lipsit curajul atitudinii. Pe cei care gândesc astfel – şi au dreptul să o facă – îi încredinţăm că majoritatea dintre noi, dacă nu chiar covârşitoarea parte, ne-am gândit la clipa când va trebui şi, mai ales, vom răspunde acestor îndreptăţite întrebări". Chiar din această anonimă luare de poziţie rezultă că în redacţie existau controverse, se dădeau lupte. Rebotezat *Renaşterea,* apoi *Renaşterea bănăţeană,* ziarul şi-a continuat traiectoria oscilantă, preluând zvonuri şi informaţii contradictorii, iar materiale incitante, cum ar fi cele despre morţii din decembrie, erau urmate de publicarea a numeroase dezminţiri şi a unor puneri la punct din partea puternicilor zilei. Toate acestea au dus la momentul critic din 22 ianuarie 1990, când „redacţia (...) este luată cu asalt de mulţimea înfuriată". După lupte... seculare care au durat 48 de ore, autoritatea militară (!) a oraşului admite existenţa unui cotidian alternativ şi astfel, din 26 ianuarie, apare ziarul *Timişoara.*

Evocând acele împrejurări, autorul admite că reconstituirea sa este puternic impregnată subiectiv: el a fost primul redactor-şef al noii gazete: şi el, alături de alţi intelectuali ai Timişoarei, mai mult sau mai puţin tineri,

credea în ideea că oraşul care a făcut prima mişcare pentru a dărâma comunismul merită altfel de presă, una adevărată, curajoasă, responsabilă. Încă din start, George Şerban (cel care a avut contribuţia esenţială în elaborarea Proclamaţiei de la Timişoara) cere ca acţiunile noii puteri să fie privite cu ochi critic, într-un articol ce va dobândi notorietate, *Aceeaşi Mărie cu altă pălărie*. „Observaţiile porneau de la faptul că Frontul refuza să-şi precizeze culoarea politică, fiind suspectat de oamenii onești că dorește să ducă ţara pe calea unui socialism uşor cosmetizat. George Şerban afirmă răspicat aici că România are nevoie de reforme radicale." Profesionalizarea ziarului s-a făcut din mers, la aceasta a contribuit şi împrejurarea că mulţi redactori lucraseră la revista *Forum studenţesc*, iar colaboratorii cu texte de opinie făceau parte dintre „conştiinţele treze ale epocii".

Pentru Lucian-Vasile Szabo rămâne exemplară din punct de vedere jurnalistic noua serie a revistei *Orizont*, care debutează în 27 decembrie 1989, remarcabilă prin „echilibru, lipsă de pompă găunoasă, acribie a documentării şi profesionalism". Timp de câteva luni, redactorii revistei (care „au o calitate specială: ei sunt scriitori") pun pe un plan secund preocupările literar-culturale, devenind „jurnalişti sub imperativele timpurilor trăite".

Cercetarea lui Szabo e mult mai largă decât o sugerează rândurile de faţă. De menţionat doar că în final sunt restituite, în tuşe pregnante, portretele a trei jurnalişti de forţă, care au fost scriitori importanţi şi lideri capabili să electrizeze mulţimile prin fervoarea discursului lor, toţi trei dispăruţi prea devreme: Ion Monoran, George Şerban, Iosif Costinaş.

Viorel **MARINEASA**

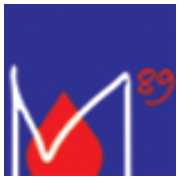

COMANDANŢII REPRESIUNII

Radu Bălan – Decembrie 1989

S-a născut la 24 mai 1936 în localitatea Căzăneşti, judeţul Ialomiţa. După absolvirea Şcolii Medii Tehnice de Cărbuni Lupeni, a lucrat ca maistru, între anii 1954-1960, la minele de cărbune din Valea Jiului şi, ulterior, la Caransebeş. În perioada 1963-1972 a deţinut funcţia de prim-secretar al Comitetului regional Banat şi judeţean Timiş al U. T. C.[1]

După obţinerea licenţei la Academia de Studii Economice Bucureşti, a fost numit primar al municipiului Timişoara în anul 1977, reuşind, într-o perioadă de patru ani, să deruleze o serie de proiecte edilitar-gospodăreşti şi să-şi creeze imaginea de activist cumsecade, educat şi apropiat de timişoreni. Deşi s-a simţit bine în Timişoara, bucurându-se de simpatia şi aprecierea multor locuitori ai municipiului, din cauza politicii de rotaţie a cadrelor, va fi trimis la conducerea judeţului Hunedoara, ocupând funcţia de prim-secretar în perioada 1981-1987.

Ca urmare a rezultatelor bune obţinute în acest judeţ dificil, cu cel mai mare număr de mineri, în 1987 conducerea centrală de partid îl va numi preşedinte al Comitetului de Stat al Planificării, funcţie deţinută până în noiembrie 1989, când va fi numit prim-secretar al Comitetului Judeţean de Partid Timiş şi preşedinte al Comitetului Executiv al Consiliului Popular Judeţean Timiş[2].

Numirea lui Bălan la conducerea judeţului Timiş a fost primită cu bucurie de locuitorii judeţului, pentru că era un activist cunoscut şi apreciat şi, mai ales, pentru că îl înlocuia pe Ilie Matei, un individ dur, brutal, străin de cultura, spiritualitatea şi mentalitatea bănăţenilor. Cu siguranţă că s-au bucurat şi bănăţenii, dar s-a bucurat şi Radu Bălan, pentru că legase multe prietenii în această zonă şi se simţea bine în oraşul de pe Bega. A fost numit în fruntea judeţului Timiş la 3 noiembrie 1989[3], într-o perioadă dificilă pentru România, inclusiv pentru această zonă, chiar dacă judeţul avea resurse superioare altor judeţe, iar populaţia avea un nivel de trai mai ridicat. Aprovizionarea cu produse agroalimentare a populaţiei lăsa de dorit, erau mari restricţii în distribuirea energiei electrice pentru uzul casnic şi iluminatul public. Pentru a atenua această situaţie, săptămânal se întâlnea cu directorii

[1] „Luptătorul bănăţean", Timişoara, an. I, nr. 1 din 22 decembrie 1989

[2] *Procesele revoluţiei din Timişoara (1989)*, adunate şi comentate de Marius Mioc, Timişoara, Edit. Artpress, 2004, p. 13 (în continuare: *Procesele revoluţiei*…)

[3] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., Ediţie îngrijită de Miodrag Milin şi Traian Orban, Timişoara, Edit. Mirton, 2005, p. 1411 (în continuare: *Procesul de la Timişoara*, vol. III…)

de întreprinderi comerciale şi cu furnizorii, pentru suplimentarea cantităţii de produse agroalimentare destinate populaţiei. În acest sens, va interveni la „Comtim" Timişoara şi la Întreprinderea de Industrializare a Cărnii, pentru a reduce exportul cu 2000 t de carne pe lunile noiembrie şi decembrie, care să fie destinată populaţiei[4]. Prin intervenţiile făcute la Comitetul de Stat al Planificării – pe care l-a condus un an şi patru luni - a reuşit să oprească întreruperile de energie termică şi electrică pentru consumul casnic pe tot parcursul zilei. Bucurându-se de o evidentă simpatie din partea mediului universitar, a reuşit, împreună cu conducerea Centrului Universitar Timişoara, să îmbunătăţească condiţiile de învăţătură şi de hrană ale studenţilor. Şi, totuşi, nimeni nu bănuia că, la foarte scurt timp, numirea în fruntea judeţului Timiş îi va fi fatală lui Radu Bălan, marcându-i, în mod tragic, destinul.

Într-adevăr, la nicio lună de la preluarea conducerii, în ziua de 15 decembrie 1989, regimul comunist începe să se confrunte cu cele mai grave probleme din istoria sa de peste patru decenii, tocmai în Timişoara. În jurul orei 16,00, Radu Bălan a fost informat telefonic de către secretarul cu probleme de propagandă, Vasile Bolog, că în faţa casei pastorului reformat László Tőkés se aflau aproximativ 100 de persoane, care nu se manifestau sub nicio formă. Cunoştea că pastorul urma să fie evacuat în baza unei hotărâri judecătoreşti, din informaţiile primite de la fostul prim-secretar Ilie Matei, de la Ion Cumpănaşu, şeful Departamentului Cultelor, şi de la preşedinta Tribunalului Judeţean Timiş, Elena Topală[5]. La scurt timp, va fi informat şi de către Ion Deheleanu, şeful Miliţiei judeţului Timiş, şi Traian Sima, şeful Securităţii judeţene, despre situaţia creată în faţa casei pastorului reformat. Ei i-au solicitat lui Bălan să nu dea curs hotărârii de evacuare, întrucât spiritele erau încinse, iar pastorul se bucura de o evidentă simpatie[6]. Pentru a se convinge de informaţiile primite, în jurul orelor 19,00, Bălan s-a dus în Piaţa Maria. Întors la sediu, l-a chemat pe primarul municipiului Timişoara, Petre Moţ, şi l-a trimis la locuinţa pastorului pentru a-l asigura - inclusiv în scris - că nu va fi evacuat. Drept urmare, majoritatea celor prezenţi în zonă au plecat acasă, situaţia revenind la normal, deşi în acea seară au avut loc câteva incidente când autorităţile au încercat să facă

[4] *Ibidem*, p. 1413
[5] *Ibidem*, p. 1417
[6] *Procesul de la Timişoara*, vol. II, Ediţie îngrijită de Miodrag Milin, Timişoara, Fundaţia Academia Civică, 2004, p. 471

arestări[7]. La rându-i, Radu Bălan l-a informat pe Emil Bobu despre cele întâmplate în Timişoara.

În dimineaţa zilei de 16 decembrie, la orele 8,30, Bălan a ţinut obişnuita şedinţă de secretariat, unde, pe lângă probleme curente, a informat că sunt şi „ceva probleme în Piaţa Maria”[8]. Într-adevăr, erau probleme, pentru că numărul celor aflaţi în faţa casei pastorului reformat era în creştere, comparativ cu primele ore de dimineaţă. De aceea, la orele 10,00, Nicolae Ceauşescu l-a sunat pe Radu Bălan şi i-a cerut să ia măsuri pentru evacuarea imediată a pastorului, chiar dacă nu trecuse termenul legal de opt zile de la pronunţarea sentinţei. Pentru că la orele prânzului numărul timişorenilor adunaţi în faţa casei pastorului era mult mai mare decât în ziua precedentă, Ceauşescu l-a sunat de mai multe ori, cerându-i să intervină în forţă pentru dispersarea demonstranţilor. La proces - *Procesul de la Timişoara* (2 martie 1990-9 decembrie 1991) - Bălan declara că în perioada 15-17 decembrie, deşi era şeful judeţului şi preşedintele Consiliului de Apărare al judeţului Timiş, nu a dat nicio dispoziţie pentru chemarea şi trecerea la acţiune a forţelor de represiune, deoarece „situaţia din perioada menţionată nu reclama folosirea forţei armate împotriva cetăţenilor”[9].

Realitatea era alta, deoarece din dispoziţia lui Bălan, inspectorul-şef, colonelul Ion Popescu, a alarmat, la orele 14,45, unităţile ce-i erau subordonate, pentru a acţiona împotriva demonstranţilor, potrivit prevederilor planului unic întocmit în baza Ordinului 002600/1988 al ministrului de interne[10]. De fapt, era imposibil să fie trimise forţe represive în stradă, împotriva unor demonstranţi care spre seară s-au mutat în Piaţa Maria, au oprit tramvaiele şi au început să-şi manifeste deschis şi fără echivoc ostilitatea faţă de regimul lui Ceauşescu, fără consimţământul primului-secretar. Că aşa stăteau lucrurile o dovedeşte şi raportul „privind evenimentele care au avut loc în municipiul Timişoara în perioada 15-18 decembrie 1989”, întocmit de Radu Bălan pentru conducerea partidului, în care se precizează că s-au luat măsuri ferme, „în cadrul sistemului naţional de apărare, pentru apărarea proprietăţii socialiste, a suveranităţii ţării” şi că „în luptele purtate pentru

---

[7] Peter Siani-Davies, *Revoluţia română din Decembrie 1989*, Bucureşti, Edit. Humanitas, 2006, p. 91, vezi şi Miodrag Milin, *Timişoara 15-21 decembrie 1989*, Timişoara, 1990, p. 18

[8] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV, Ediţie îngrijită de Miodrag Milin şi Traian Orban, Timişoara, Edit. Mirton, 2006, p. 2069

[9] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1425

[10] *Ibidem*, p. 1297; vezi şi *Procesele revoluţiei*…, p. 22

contracararea acţiunilor criminale, contrarevoluţionare" s-au înregistrat morţi şi răniţi[11].

În jurul orelor 19,00, Radu Bălan s-a deplasat în Piaţa Maria, constatând că situaţia era scăpată de sub control, numărul demonstranţilor era în creştere, iar atitudinea lor era, fără echivoc, potrivnică regimului ceauşist. Întors la sediu, Bălan a dispus să fie mărit numărul de muncitori ce urmau să fie infiltraţi printre manifestanţi, iar primarul Moţ, împreună cu alţi activişti, să se deplaseze spre Podul Michelangelo, pentru a disloca şi a opri o coloană de manifestanţi ce se îndrepta spre Judeţeana de Partid. Încercarea de dialog a eşuat, astfel că aproape 2000 de protestanţi au ajuns în faţa sediului Comitetului Judeţean de Partid scandând lozinci împotriva regimului. Depăşit de evenimente, Bălan, după propria-i mărturie, nu a avut curajul să încerce un dialog cu demonstranţii, deşi ştia că se bucura de simpatia timişorenilor: „Deşi ştiam că eram respectat de populaţia oraşului, n-am îndrăznit să ies, pentru a încerca un dialog cu mulţimea adunată, pentru că mi-a fost teamă"[12]. În aceste condiţii, demonstranţii atacă sediul, sparg geamurile şi încearcă să smulgă însemnele comunismului.

Obligat de situaţia creată şi de ordinele venite de la Bucureşti, Bălan se va implica tot mai mult în reprimarea demonstranţilor şi chiar în evacuarea pastorului Tőkés. Îi va solicita, mai întâi, generalului Vasile Milea, ministrului Apărării Naţionale, să ordone unităţilor militare din Timişoara constituirea de patrule de militari conduse de ofiţeri, care împreună cu organele de ordine să asigure paza obiectivelor din municipiu[13]. Apoi, îi va da dispoziţie lui Petrea Ioan Cristea, şeful de Stat Major al Gărzilor Patriotice din judeţul Timiş, să asigure paza sediilor judeţene şi municipale de partid cu 200 de luptători neînarmaţi[14]. În acea noapte, Bălan a ţinut o permanentă legătură cu Ion Popescu şi Traian Sima, primind informaţii despre evenimentele din stradă şi dând dispoziţii pentru restabilirea ordinii[15].

Spre miezul nopţii, Bălan participă la o întrunire cu activul de partid şi directorii de întreprinderi din oraş, pe care îi informează despre modul în care a fost atacat sediul Comitetului Judeţean de Partid, despre activitatea

---

[11] Arhiva Memorialului Revoluţiei Timişoara, *Fond documentar,* Raport privind evenimentele care au avut loc în municipiul Timişoara în perioada 15-18 decembrie 1989, f. 1

[12] *Procesul de la Timişoara,* vol. III..., p. 1433

[13] Sergiu Nicolaescu, *Revoluţia. Începutul adevărului. Un raport personal*, Bucureşti, Edit. Topaz, 1995, p. 131; vezi şi Neculai Damian, *Scânteia vine din văzduh*, Timişoara, Edit. Eurostampa, 1999, p. 41

[14] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV…, p. 1679

[15] „Timişoara", an. I, nr. 144 din 13 decembrie 1990 şi nr. 147 din 18 decembrie 1990

antistatală a pastorului László Tőkés şi despre modul în care s-a pregătit evacuarea acestuia[16]. După această întâlnire se va implica, alături de Ilie Matei şi Ion Cumpănaşu, şeful Departamentului Cultelor, în acţiunea de evacuare forţată a pastorului Tőkés şi va lua legătura cu prim-secretarii de la Mediaş şi Buzău, solicitându-le sticlă pentru repararea geamurilor şi vitrinelor distruse[17].

Deoarece coloanele de demonstranţi mărşăluiau pe străzile oraşului, trecând prin cele mai importante zone, în jurul orei 3,00, Radu Bălan a ordonat „să se intervină cu toate forţele, pentru a-i dispersa pe manifestanţi şi, apoi, să fie arestaţi cei ce vor fi găsiţi umblând prin oraş". Într-adevăr, în urma intervenţiei forţelor represive, demonstranţii au fost împrăştiaţi, operându-se până spre dimineaţă peste 200 de arestări[18].

Liniştea restabilită în dimineaţa zilei de 17 decembrie va fi tulburată de o defilare a subunităţilor militare, cu fanfară, drapel de luptă şi armament fără muniţie – ordonată de Ceauşescu –, defilare ce se dorea a fi o demonstraţie de forţă pentru a descuraja orice acţiune protestatară[19]. În vederea sprijinirii organizării şi desfăşurării acestei defilări, în dimineaţa zilei de 17 decembrie soseşte la Timişoara o grupă de ofiţeri din Marele Stat Major, Consiliul Politic Superior al Armatei şi Inspectoratul Muzicilor Militare[20]. În realitate, defilarea a oferit timişorenilor pretextul de a se aduna din nou şi de a-şi exprima protestul faţă de regim.

Pe la orele prânzului, Ceauşescu l-a sunat, de mai multe ori, pe Bălan, pentru a se informa atât de modul în care a decurs defilarea armatei, cât şi de comportamentul timişorenilor adunaţi în Piaţa Operei. Deşi l-a informat că totul a decurs normal şi situaţia era sub control, la scurt timp, Bălan avea să vadă mii de timişoreni ce se îndreptau spre sediul Judeţenei de Partid. Oficialităţile locale, nu numai că nu acceptă dialogul cu demonstranţii, în marea lor majoritate paşnici, dar şi ordonă ca mulţimea să fie împrăştiată cu gaze lacrimogene şi jeturi de apă din două autocisterne. În această situaţie, o parte dintre demonstranţi atacă sediul cu pietre şi sticle incendiare, pătrund în

---

[16] Alesandru Duţu, *Revoluţia din 1989. Cronologie*, Bucureşti, Edit. Institutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989, 2006, p. 101

[17] *Procesul de la Timişoara*, vol. III…, p. 1436

[18] *Procesele revoluţiei*…, p. 26

[19] Nicolae Durac, *Neliniştea generalilor*, Timişoara, Edit. M. P. S., 1991, p. 5; vezi şi *Armata română în revoluţia din decembrie 1989*, Ed. a II-a, Bucureşti, Edit. Militară, 1998, p. 56 (în continuare: *Armata română în revoluţia din decembrie 1989*); Sergiu Nicolaescu, *Lupta pentru putere. Decembrie 1989*, Bucureşti, Edit. BIC ALL, 2005, p. 61

[20] *Armata română în revoluţia din decembrie 1989...,* p. 56

interior şi devastează birourile de la parter. Bălan a ieşit pe poarta laterală a clădirii şi a mers în faţa sediului oficiosului judeţean „Drapelul roşu", având un dialog decent şi civilizat cu un grup de demonstranţi, fiind informat de conţinutul revendicărilor. De aici, după alungarea demonstranţilor din sediu şi din faţa Comitetului Judeţean de Partid, Bălan revine la sediu, fiind informat că a fost căutat de Ceauşescu. De aceea, pentru a putea lua legătura cu dictatorul, va merge la Inspectoratul Ministerului de Interne. Aflând că sediul Judeţenei de Partid a fost devastat, Ceauşescu i-a ordonat să reocupe sediul, să mobilizeze întregul activ de partid şi să-l aştepte pe Ion Coman, care va veni cu un grup de 7 generali şi 3 colonei de la M.Ap. N. şi M.I., pentru a restabili ordinea[21].

Într-adevăr, în jurul orelor 17,00, Ion Coman a ajuns la sediul partidului, fiind aşteptat de Radu Bălan şi Ilie Matei. La scurt timp, cei trei demnitari au participat la teleconferinţa organizată de Nicolae Ceauşescu, unde au aflat că s-a dat ordinul de a se trage în demonstranţi. Prin funcţiile deţinute – prim-secretar judeţean, preşedinte al Consiliului Popular Judeţean şi preşedinte al Consiliului de Apărare al Judeţului Timiş – până la venirea lui Coman, Bălan era comandantul tuturor forţelor folosite în Timişoara pentru restabilirea liniştii, adică împotriva demonstranţilor. Va confirma acest lucru şi Ceauşescu la teleconferinţă: „Bălane, tu, conform Legii 14, eşti comandantul judeţului Timiş!"[22] Răspunsul lui Bălan este fără echivoc: „Să trăiţi, tovarăşe comandant suprem! Sunt aici cu tovarăşul Coman. S-au luat măsuri pentru executarea ordinului dat de dumneavoastră."[23]

După teleconferinţă, în timp ce în oraş se trăgea cu muniţie de război, înregistrându-se primele victime, Bălan l-a sunat pe rectorul Politehnicii, Ion Anton, cerându-i să trimită toate cadrele didactice în căminele studenţeşti, deoarece s-a dat ordin să se tragă. Apoi, a convocat o şedinţă cu activul judeţean de partid, pentru a-l informa despre evenimentele derulate în acea zi şi a-i cere să meargă în întreprinderi, să stea de vorbă cu oamenii şi să le spună să nu iasă în stradă, pentru că pot să fie împuşcaţi. Pentru a şterge cât mai repede urmele acţiunilor protestatarilor, a cerut prim-secretarilor din judeţele Arad, Caraş-Severin şi Hunedoara să trimită câte 50 de geamgii în Timişoara[24].

---

[21] *Procesul de la Timişoara*, vol. III…, p. 1448
[22] *Ibidem*, p. 1319

[23] „Clio", Bucureşti, an. I, nr. 1-2/2005, p. 190
[24] *Procesul de la Timişoara*, vol. III…, p. 1456

În aceeaşi seară, Bălan i-a solicitat lui Vasile Bolog ca secţia de propagandă să întocmească un material orientativ, ce urma să fie prezentat a doua zi dimineaţa la instruirea activului de partid. Materialul trebuia să cuprindă referiri laudative la adresa lui Ceauşescu, să evidenţieze realizările obţinute de municipiul Timişoara în toate domeniile de activitate şi să-i informeze că în oraş grupuri violente şi elemente străine, diversioniste şi destabilizatoare au făcut mari distrugeri[25].

La orele 21,00, când se trăgea aproape în toate zonele oraşului, Bălan a transmis Întreprinderii „Victoria" – întreprindere cu grad ridicat de pericol – o notă telefonică prin care cerea să se înarmeze Gărzile Patriotice cu muniţie de război şi, la apariţia duşmanului la limita întreprinderii, să se tragă un foc de avertizare şi, apoi, la picioare. Sigur că nu s-a aplicat acest ordin, pentru că nu exista muniţie de război în întreprindere, dar s-au întărit măsurile de pază şi supraveghere[26].

Fiind întrebat telefonic de Nicu Ceauşescu, prim-secretar al Comitetului Judeţean de Partid Sibiu, despre situaţia din Timişoara, Bălan l-a informat despre manifestaţiile ce aveau loc în oraş şi l-a rugat să-i procure gaze lacrimogene. După câteva ore, Nicu Ceauşescu i-a trimis, cu un avion militar, un complet cu gaze lacrimogene (CLAT), care au fost folosite, ulterior, pentru împrăştierea demonstranţilor[27].

În 18 decembrie, la orele 8,00, Bălan i-a cerut secretarei judeţene cu probleme economice, Teodora Avram, să-i anunţe pe cei ce trebuiau să vină la şedinţa cu activul de partid – directorii şi secretarii de partid din întreprinderile şi instituţiile oraşului – să aducă situaţia cu prezenţa oamenilor la lucru[28]. Apoi, împreună cu Ilie Matei şi Cornel Pacoste, va participa la această şedinţă organizată la sediul municipal de partid. Bălan a vorbit primul, comunicându-le că în Timişoara s-a decretat stare de necesitate, iar Armata a tras, rezultând morţi şi răniţi. Potrivit relatărilor mai multor participanţi la acea şedinţă, Bălan a precizat doar că s-a tras în oraş cu muniţie de război, „arătându-şi părerea de rău şi regretul profund pentru cele întâmplate"[29]. În continuare, Bălan i-a anunţat că se va interzice vânzarea băuturilor alcoolice, se vor sista spectacolele şi că vor trebui luate măsuri ca salariaţii să nu iasă în stradă, iar fiecare organizaţie de partid să îi convoace nominal pe cei care

[25] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV…, p. 2004
[26] *Ibidem*, p. 2099
[27] *Procesele revoluţiei*…, p. 23
[28] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV…, p. 1970
[29] *Ibidem*, p. 2100

lipsesc de la lucru şi motivul absenţei. A insistat asupra necesităţii desfăşurării în bune condiţii a activităţii în întreprinderi şi în instituţii, caracterizând actele de devastare ca fiind antistatale şi antinaţionale[30].

După şedinţă s-a deplasat împreună cu Vasile Bolog la Penitenciarul din Timişoara, pentru a vedea de situaţia arestaţilor. La întoarcerea la Judeţeană, a dispus constituirea a două colective formate din activişti de partid şi lucrători din Procuratură, cu misiunea de a se deplasa la Penitenciar şi a-i tria pe cei reţinuţi, urmând ca cei găsiţi nevinovaţi să fie eliberaţi[31].

În dimineaţa zilei de 19 decembrie, la solicitarea muncitorilor de la ELBA, Bălan s-a deplasat în întreprindere, pentru a intra în dialog cu ei. Ajungând acolo, Bălan află că muncitorii, aflaţi în curtea întreprinderii, încetaseră lucrul şi cereau îmbunătăţirea condiţiilor de trai şi scoaterea Armatei din întreprinderi şi din oraş. De pe o platformă, un grup de 10-15 muncitori, învingându-şi frica, scandau „Jos Ceauşescu!”[32].

A doua zi, la solicitarea a peste 2500 de muncitori de la UMT, aflaţi în grevă şi adunaţi în curtea celei mai mari întreprinderi din oraş, Bălan se va deplasa acolo, în jurul orelor 10,00, fiind urmat de Cornel Pacoste şi de ministrul Construcţiilor de Maşini, Eugen Rădulescu, fost cadru de conducere la această uzină. Muncitorii aveau atât revendicări sociale, cât şi politice, solicitând îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă şi înlăturarea lui Ceauşescu[33].

Dacă în raportul trimis conducerii centrale a partidului în ziua precedentă, Bălan era convins că prin „măsurile politico-organizatorice luate de organele şi organizaţiile de partid şi organismele democraţiei muncitoreşti-revoluţionare în toată această perioadă, activitatea în toate unităţile economico-sociale ale municipiului şi învăţământului mediu şi superior”[34] se desfăşura în condiţii absolut normale, după întâlnirile cu muncitorii de la ELBA şi, mai ales, de la U.M.T., îşi va schimba opinia. Bălan nu mai identifică opozanţii regimului ceauşist doar cu grupurile de „vandali” sau „iredentişti”, ci cu sute şi chiar mii de muncitori, care, cu doar câteva zile în urmă, constituiau temelia acestui regim. El vedea cum oamenii muncii şi-au învins teama şi, în plină zi, strigau, cu toată convingerea, „Jos Ceauşescu!” şi „Libertate!”. Era mult prea inteligent Radu Bălan ca să nu realizeze că Timişoara nu mai putea fi Braşovul anului 1987. De aceea, comportamentul

[30] *Ibidem*, p. 1886
[31] *Ibidem*, p. 1890
[32] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1473
[33] *Ibidem*, p. 1479
[34] Arhiva Memorialului Revoluţiei Timişoara, *Fond documentar*, Raport privind evenimentele care au avut loc în municipiul Timişoara în per. 15-18 decembrie 1989, f. 4

său se va schimba, sigur, în limitele permise de cultura politică şi funcţiile pe care le avea. Din acest moment, Bălan nu va mai evita contactul cu protestatarii sau cu reprezentanţii acestora, dimpotrivă, va căuta, până în momentul arestării, să-şi nuanţeze poziţia şi chiar să dea impresia că ar dori să fie în tabăra lor.

Astfel, după ce revine în sediul Judeţenei de Partid, se va implica, alături de Cornel Pacoste, în pregătirea sălii mari şi instalarea unei staţii de amplificare, pentru a se putea dialoga cu demonstranţii. Mai mult, după venirea primului-ministru Constantin Dăscălescu şi a secretarului Comitetului Central, Emil Bobu, Bălan va coborî în mijlocul demonstranţilor, se va îmbrăţişa cu muncitorul Ion Marcu de la UMT, care era îmbrăcat într-un cearşaf inscripţionat pe faţă cu „Jos Ceauşescu!" şi pe spate cu „Libertate!" şi va dialoga cu ei. Le-a propus demonstranţilor să-şi stabilească cinci reprezentanţi care să intre în sediu, pentru a-şi susţine revendicările în faţa celor doi demnitari comunişti trimişi de Ceauşescu la Timişoara. Până la urmă, au urcat în sediu 13 demonstranţi, care i-au cerut lui Dăscălescu abdicarea dictatorului, demisia guvernului, eliberarea arestaţilor, restituirea morţilor familiilor pentru a fi îngropaţi creştineşte, alegeri libere etc.[35]

În timp ce ceilalţi vizionau discursul lui Ceauşescu, Bălan a dialogat cu Lorin Fortuna, Ion Savu, Ion Marcu şi alţi revoluţionari, dorind să lase impresia că le înţelege demersurile, dar nu li se poate alătura. Fortuna l-a tras de-o parte, spunându-i că-l consideră „un om onest", bine intenţionat, dornic „să îmbunătăţească viaţa populaţiei" şi că auzise că s-ar fi opus la măsurile de reprimare ordonate de Ceauşescu. De aceea, l-a întrebat direct dacă nu doreşte să li se alăture, pentru că atunci „era un moment crucial" şi era nevoie „de oameni cu experienţa lui". Răspunsul lui Bălan a fost fără echivoc: „Nu se poate, măi băieţi! Mergeţi acasă, liniştiţi-vă? Veţi vedea că nu veţi avea de suferit!"[36]. Din păcate pentru el, Bălan a dovedit atunci că nu avea simţ politic şi nici curajul marilor învingători, pierzând o şansă unică, o ocazie cu care „te poţi întâlni în viaţă o singură dată."[37]

În 21 decembrie, Timişoara era deja un oraş liber, revoluţionarii având şi o structură de conducere proprie, Frontul Democrat Român, în frunte cu Lorin Fortuna. În aceste condiţii, Bălan a chemat mai mulţi activişti de partid,

---

[35] „Caietele Revoluţiei", Bucureşti, nr. 5/2006, p. 48

[36] Miodrag Milin, *Timişoara în revoluţie şi după*, Timişoara, Edit. Marineasa, 1997, p. 115 (în continuare: Miodrag Milin, *Timişoara în revoluţie şi după...)*

[37] Titus Suciu, *Lumea bună a balconului*, Timişoara, Edit. Helicon, 1996, p. 31 (în continuare: Titus Suciu, *Lumea bună a balconului*...)

comunicându-le că, din dispoziţia lui Coman, urmau să organizeze o contrademonstraţie. Trebuiau formate două coloane, una care să plece de pe platforma industrială din Calea Buziaşului, iar cealaltă din zona întreprinderilor ELBA, „Electromotor", „6 Martie" etc. Coloanele trebuiau să aibă 200 de militari, 200-400 de membri ai Gărzilor Patriotice şi aproximativ 1000 de muncitori. În ciuda încercărilor făcute, intenţia nu s-a putut finaliza, muncitorii fiind, majoritatea, în Piaţa Operei. Eşuarea acţiunii i-a fost comunicată lui Bălan, acesta replicând: „Foarte bine, era o prostie!"[38]

În aceeaşi zi, Bălan a trimis-o pe Viorica Boiborean, secretar judeţean cu probleme sociale, la Direcţia Sanitară, pentru a organiza eliberarea celor decedaţi prin împuşcare şi a-i încredinţa familiilor[39]. În acelaşi timp, împreună cu alţi activişti, Bălan s-a ocupat de hrana muncitorilor din Oltenia, trimişi din ordinul lui Ceauşescu împotriva timişorenilor. Din fericire, şi această acţiune va eşua, muncitorii convingându-se rapid că pe străzile oraşului nu erau „huligani" şi „beţivi", ci confraţi decişi să înlăture regimul lui Ceauşescu. De aceea, vor fraterniza cu revoluţionarii, punând capăt ultimei tentative a dictatorului de a prelua controlul asupra oraşului răzvrătit[40].

În dimineaţa de 22 decembrie, i-a comunicat activistului Florea că, din dispoziţia lui Coman, trebuia împreună cu primarul Moţ să intre în contact cu liderii Frontului Democrat Român, să le solicite să cedeze staţia de amplificare, întrucât mai mulţi cetăţeni s-ar fi declarat nemulţumiţi de tulburarea liniştii. Aceştia au refuzat şi le-au înmânat celor doi mesageri platforma-program a frontului, pentru a fi cunoscută şi de către Ion Coman.

De la balconul Operei s-a cerut venirea lui Bălan, considerându-se că frontul avea nevoie de experienţa şi popularitatea lui, într-un moment dificil, când Ceauşescu încă nu abandonase puterea. Preluând mesajul liderilor din balcon, mulţimea scanda: „Să vină Bălan, că-i bănăţean!". Adevărul era altul, Bălan nu era bănăţean, dar prin funcţiile deţinute şi prin activitatea desfăşurată în Timişoara s-a identificat, de multe ori cu interesele bănăţenilor. Într-adevăr, în jurul orelor 12,00, a ajuns în balcon şi s-a adresat mulţimii[41].

---

[38] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV..., p. 1898
[39] *Ibidem*, p. 2069

[40] Ioan Scurtu, *Revoluţia Română din Decembrie 1989 în context internaţional*, Bucureşti, Edit. Enciclopedică, 2006, p. 215
[41] Peter Siani-Davies, *op. cit.*, p. 117

Starea de tensiune şi oboseala acumulată în acele zile, suspiciunea şi conflictele dintre liderii frontului şi, nu în ultimul rând, deruta şi complexitatea problemelor ivite după fuga dictatorului au făcut ca, la un moment dat, unii revoluţionari să-l vadă pe Bălan ca pe un posibil lider, sporind, astfel, starea de confuzie. „N-am avut timp să mă dumiresc", mărturisea Sorin Oprea. „Deci noi ne ridicaserăm, cei mai curaţi dintre noi chiar muriseră strigând «Jos Ceauşescu!», «Jos comunismul!» şi, iată, unii dintre cei ce fuseseră în fruntea noastră îl aduseseră – şi-i oferiseră, nu-i aşa, calitatea de revoluţionar, de exponent al intereselor Timişoarei răzvrătite, de «lider» al mişcării revendicative – pe Radu Bălan, primul-secretar al judeţului, omul uns de Ceauşescu."[42]

La această situaţie a contribuit şi reacţia emoţională a mulţimii - manipulată cu sau fără intenţie de comportamentul unor lideri. Din balconul Operei, în 21 decembrie, Ion Marcu lansează informaţia falsă că Radu Bălan ar fi fost arestat din ordinul lui Ceauşescu, pentru că ar fi cerut să înceteze focul în Timişoara[43]. A doua zi, în mai multe rânduri, mulţimea scanda „Îl vrem pe Bălan!", lozincă transformată, ulterior, în „Îl vrem pe Bălan, că e bănăţean!", iar din balcon mulţimea era rugată să facă „culoar liber, să treacă tovarăşul Bălan!". Primit cu multă condescendenţă în balconul Operei, Bălan disociază poziţia partidului de cea a lui Ceauşescu – „Poziţia partidului comunist nu trebuie confundată cu poziţia lui Ceauşescu!" – şi îl consideră vinovat de deschiderea focului în Timişoara pe generalul Victor Stănculescu. Invitat să ia cuvântul, Bălan se eschivează, motivând că familia era încă în Ialomiţa şi acolo lucrurile nu erau clare, dar acceptă să-i salute pe cei din faţa Operei.

Lorin Fortuna a discutat atât cu reprezentanţii Armatei, cât şi cu Radu Bălan despre o posibilă colaborare pentru rezolvarea problemelor curente. „Acesta – Radu Bălan – şi-a manifestat intenţia de a colabora cu noi, personal, cât şi cu activul de partid pe care îl coordona. Ne-a spus că s-a opus cât a putut fostului dictator şi că se bucură sincer de victoria noastră, dorind să se pună la dispoziţia revoluţiei."[44]

În aceeaşi zi, apărea în Timişoara primul ziar de după căderea lui Ceauşescu, „Luptătorul bănăţean", care îl prezenta pe Bălan drept lider al revoluţiei timişorene, „român prin fiinţă, bănăţean prin simţire", care „înainte de clarificarea situaţiei, înfruntând gărzile de pază şi armata ascunsă a unor

[42] Titus Suciu, *Lumea bună a balconului*..., p. 150
[43] http://mariusmioc.wordpress.com
[44] Miodrag Milin, *Timişoara în revoluţie şi după...,* p. 137

securişti… a optat pentru Libertate, Demnitate şi Viitorul poporului român, ataşându-se mulţimii din Piaţa Operei Române şi a Teatrului Naţional, rostind în faţa a 200000 de timişoreni o proclamaţie de mare vibraţie şi descătuşare". Articolul encomiastic conchidea: „Radu Bălan e liderul pe care Timişoara şi l-a dorit, e omul pe ale cărui excepţionale calităţi se bizuie, de acum, a noastră adevărată lumină!"[45]

Împingerea fostului lider comunist în faţă a început în seara de 22 decembrie, când Fortuna, împreună cu o delegaţie de revoluţionari, se pregătea să plece spre Bucureşti. Manevra lui Bălan era susţinută şi de conducerea Garnizoanei şi chiar şi de unii dintre revoluţionari. În noaptea de 23/24 decembrie a avut loc la Tipografia din Timişoara o întâlnire a lui Bălan cu Claudiu Iordache şi Ştefan Ivan, fără un rezultat concret. De aceea, în dimineaţa zilei de 25 decembrie, Lorin Fortuna a stabilit o nouă întâlnire cu Bălan la conducerea Garnizoanei, „pentru a constitui un organism mai larg de conducere a judeţului."[46] Fortuna a fost însoţit de Claudiu Iordache şi Constantin Ghica. Bălan avea scrisă pe o hârtie componenţa viitoarei conduceri judeţene: 5 membri F.D.R., 5 activişti P.C.R., 5 ofiţeri de armată şi o serie de conducători de întreprinderi şi instituţii. Prin această formulă se încerca diminuarea rolului celor care au făcut revoluţia şi, de aceea, în faţa obiecţiilor delegaţiei de revoluţionari, s-au mai acceptat câteva locuri „pentru tineretul timişorean". S-a convenit o nouă întâlnire după-amiază la primăria municipiului, pentru a se forma Consiliul Judeţean al F.S.N.

La scurt timp, s-a aflat că cel care orchestrase falsul din „Luptătorul bănăţean", cu acceptarea lui Bălan în conducerea F.D.R., era chiar fostul prim-secretar. De aceea, Fortuna a convocat o şedinţă a biroului executiv al F.D.R., unde a propus eliminarea lui Bălan din organizaţie, fără însă a se lua vreo decizie, din cauza unor revoluţionari care îl susţineau pe Bălan. La întâlnirea de la primărie, Bălan a venit însoţit de un grup de activişti de partid, deşi nu se convenise acest lucru. Această nouă manevră de presiune l-a făcut pe Lorin Fortuna să propună excluderea lui Bălan şi a activiştilor de partid din viitorul consiliu judeţean, „întrucât revoluţia devenise, între timp, net anticomunistă"[47] Într-adevăr, noul consiliu judeţean s-a format fără activiştii

[45] „Luptătorul bănăţean", an. I, nr. 1 din 22 decembrie 1989; vezi şi Ioan Iancu, *Paşaport pentru niciunde. Timişoara, Decembrie 1989*, Timişoara, Edit. Signata, 1990, p. 378; Marius Mioc, *Revoluţia din 1989 şi minciunile din Jurnalul Naţional*, Timişoara, Edit. Marineasa, 2005, p. 94

[46] Radu Ciubotea, *După Revoluţie, târziu...,* Timişoara, Edit. „Almanahul Banatului", 1995, p. 160

[47] *Ibidem*, p. 161

de partid şi fără o parte din conducătorii de întreprinderi. Eşecul lui Radu Bălan a însemnat, în acelaşi timp, şi eliminarea activiştilor de partid din noua structură de conducere şi ruptura de comunism în Timişoara.

La scurt timp, în 10 ianuarie 1990, Bălan va fi arestat, iar la 9 decembrie 1991 Curtea Supremă de Justiţie – Secţia militară – îl va condamna la 23 de ani, pentru omor şi tentativă de omor[48]. Va declara recurs, dar, între timp, se va îmbolnăvi grav şi va înceta din viaţă la 13 februarie 1995.

Radu Bălan nu a fost călăul şi nici victima revoluţiei din Timişoara. Nu el a dat ordin să se tragă în demonstranţi, dar nici nu s-a opus ordinului dat de Ceauşescu, deşi a fost mult mai apropiat de timişoreni, comparativ cu predecesorii săi. A fost însă victima sistemului din care făcea parte, a îndoctrinării acceptate în mod deliberat şi, în primul rând, a unei conjuncturi pe care nu şi-ar fi dorit-o nimeni, niciodată.

Dumitru **TOMONI**

[48] *Procesele revoluţiei...,* p. 114

MEMORIA REZISTENŢEI

Dezvăluirile unui deţinut politic

Ca loc de neuitare, Memorialul Revoluţiei din Decembrie 1989 din Timişoara este vizitat de mulţi români emigraţi, îndeosebi bănăţeni care au luat calea pribegiei înainte de căderea regimului lui Ceauşescu. Transfugii, îndeosebi, au fost printre primii care s-au întors să-şi vadă ţara şi tot ei sunt printre cei mai interesaţi să revadă mostre din trista amintire a trecutului, dintr-o Românie sumbră, dar, totuşi... de acasă.

Uşvad T. Dorel este unul dintre aceştia. A fost deţinut la Aiud, la o vârstă fragedă, ca transfug; a trecut ilegal graniţa în 1989 (după o primă încercare eşuată), cu puţin timp înainte de Revoluţia din Decembrie 1989. A păstrat „aproape" locul de baştină, fiind în contact cu cei de-acasă şi chiar martor la unele incidente din Decembrie 1989, petrecute la Timişoara. În cele de mai jos vă invit să-l cunoaşteţi pe bănăţeanul care a supravieţuit Aiudului, la vârsta adolescenţei, şi să aflaţi istoria celor petrecute.

„Am avut probleme cu partidul... nu eram utecist"

Uşvad T. Dorel: Timişoara e oraşul în care revin des, de când am plecat în Austria, la Viena, în 1989. Aici am bunuri imobiliare. Parte din familie e aici, parte la Viena. Lucrez în turism, într-un lanţ hotelier. Şi aici, înainte de a pleca, tot în domeniul ăsta lucram, la O.J.T. Problema a fost că am avut un conflict cu întreprinderea unde lucram, trebuie să precizez că ultimii doi sau trei ani, înainte de a pleca, am lucrat la PECOTIM. Avea o unitate hotelieră pe Calea Lugojului. Şi am avut probleme cu partidul... Eu nu eram membru de partid, nici U.T.C.-ist... M-au presat. După aia, mi-au desfăcut contractul de muncă cu litera „i" şi nu mai găseai de lucru. Şi, dacă lucrai, se întâmplau nişte lucruri... Am avut o condamnare politică, am făcut un an la Aiud.

Liza Kratochwill: Când aţi fost condamnat?

Uşvad Dorel: În 1966. Şi am scăpat cu decretul din... a fost amnistie generală atunci, de graţiere, în 1968.

L.K.: Câţi ani aţi avut atunci?

U.D.: Eram minor.16,17 ani.

L.K.: Cum s-a întâmplat?
U.D.: Păi, tot aşa, am trecut frontiera şi sârbii m-au dat înapoi.
L.K.: Unde... prin ce parte?
U.D.: Lângă Jimbolia. Între Jimbolia şi Teremia.

„Sârbii dădeau românii pe câte un vagon de sare recompensă"
U.D.: Şi sârbii m-au dat înapoi. C-aşa era atunci, pentru fiecare infractor care trecea frontiera... dădeau românii câte un vagon de sare recompensă. Şi-aşa era treaba. Ei, a doua oară, s-a schimbat. Mai târziu au intervenit marile puteri din vest şi au interzis trucul ăsta. Ceauşescu a dublat după aia. Dădea două vagoane pentru fiecare.
L.K.: Deci la 16 ani aţi fost închis?
U.D.: Între 16 şi 17 ani am fost în închisoare în Aiud.
L.K.: Cum s–a petrecut, să ne povestiţi cum aţi încercat să treceţi dincolo şi cum v-au prins!
U.D.: De prins nu m-au prins, că eu i-am ajutat şi pe alţii să plece înainte. Să vă spun un lucru de familie.Eu sunt născut în Gotlob. Gotlob îi la vreo opt kilometri de frontieră. Şi părinţii mei au refuzat să intre în C.A.P. Nu era singura familie. Erau 16 familii care au refuzat. Şi-atunci, ca represalii, le-a dat pământul care... taică-miu e veteran de război. Dar şi alţii care au luptat pe frontul antifascist au primit asta de la Regele Mihai, că el era, atunci, la putere. Le-a confiscat pământul şi le-a dat la 20 de kilometri distanţă. Şi asta era chiar pe frontieră. Era, poate aţi auzit, era gardul ăla de sârmă, era un gard de sârmă, la frontiera româno-iugoslavă. Care reuşea să treacă gardul, era scăpat.
L.K.: Dumneavoastră cum v-aţi luat inima în dinţi să mergeţi dincolo? Ce v-a determinat să faceţi pasul ăsta?
U.D.: Păi, nu mai suportam... familia era hărţuită. Taică-miu mă lua de dimineaţă, ne sculam la ora 2,00-3,00, ca să ajungem la ora 6,00 în oraş. Vă spun aşa un lucru, tatăl meu mai trăieşte, dar acuma e imobilizat. Are 87 de ani... Mă chemau la sfat de două ori pe săptămână ... dar, revenind la prima tentativă, tata mi-a dat curaj. Şi el, vă spun, asta e puţin mai dureros, dar eu trebuia să ţin calul la prăşit, că prăşeam porumb... şi, când treceam puţin de cale, mă mai altoia: „Măi, uită-te, acolo să mergi, în direcţia aia!". Adică îmi arăta Iugoslavia. Odată, cu încă o persoană, vecini acolo, ăsta era mai în vârstă ca mine... *hai să plecăm!* Şi-am plecat. Adică eu cunoşteam locurile acolo. Nu era să mă duc în gura lupului. Şi aşa s-a întâmplat.

„Bătaia tare a fost la grăniceri... ai noştri. Eram... contrarevoluţionari"

U.D.: Ne-au prins în interior. Ne-au dat înapoi. Ne-au ţinut la ei, se face un interviu...
L.K.: V-au bătut?
U.D.: Nu. Ai noştri, da. Dar sârbii ne-au dus până la frontieră, ne-au dat drumul, ne-au luat în primire, Doamne! Bătăi, bătăi... Ce să vă spun...
L.K.: Şi cum a fost în Aiud regimul?
U.D.: Acolo era regim de... dar cel mai greu a fost ancheta aici la Timişoara. Îţi punea ochelari, adică ochelari se spune, ca să nu vezi unde te scoate din cameră afară şi unde te duce. Cu cătuşe la spate. Bun. Bătaia tare a fost de la grăniceri. Şi asta rămâne, trebuie să ştiţi...
L.K.: Şi interogatoriile ce vizau?
U.D.: Să le spui tot. Nu numai trecerea de frontieră. Aaa! Sunt multe întrebări.
L.K.: Ce-ai făcut? Cu cine ai fost?
U.D.: Da, dar te băga *contrarevoluţionar.* Aşa eram consideraţi. *Contrarevoluţionari.* C-aşa era şi în puşcărie...

„15 zile de izolare pentru bomboane!"
L.K.: Cu ce literă de lege v-au închis?
U.D.: Nu ţin minte articolul. Eu, oricum, am reuşit să-mi copiez tot dosarul. După revoluţie am avut o doamnă, fiica ei era în Austria şi lucra la Arhiva de la Tribunalul Militar. Şi am rugat-o. Zice: „Mă, acuma e liber." Mi-a dat tot dosarul, l-am copiat. Dacă vă spun ceva... acuma e incredibil ce vă spun! Deci eram minor şi noi eram separaţi aici, la Popa Şapcă, de cei de drept comun. Dar pe ăia de drept comun îi punea să spele, cum să spun, coridoarele, şi erau din ăştia, foşti colegi, care au făcut naveta. Navetişti. Îi prindea fără bilet sau ceva, le dădea 15 zile. Şi unul Moceanu Titi din Variaş mi-a băgat pe sub uşă nişte bomboane. Vreo cinci bomboane. Şi eu sugeam pe bomboane, aşa, şi gardianul m-a prins cu bomboanele în gură şi mi-a făcut un...
L.K.: Referat.
U.D.: V-arăt hârtiile, că astea-s hârtii din dosar. ***Izolare: 15 zile.*** Asta era rău.
L.K.: Pentru consum de bomboane?
U.D.: Asta era grav.

„Din opt dosare, cinci au dispărut"
U.D.: Şi m-am trezit când am ajuns la Aiud... am mers prin altă... normal, se formau vagoane unde îi duceau pe politicieni. Cei mai mulţi veneau de la Timişoara.
K.U.: Aşa tineri ca dumneavoastră? Mulţi adolescenţi?

U.D.: Opt. Şi acuma am scris, după Revoluţie. I-am scris la Ana Blandiana, că ea răspunde de... şi, din ăştia opt pe care io îi ştiam, ne-a găsit pe trei: pe mine, care-s în Austria, pe unul Timşimon, care-i în Germania, la Aachen, şi unul maghiar, care-i mort. Restul cinci nu i-au mai găsit. Au dispărut dosarele. Ce s-a întâmplat, nu ştiu... Am fost graţiat şi atunci a trebuit, ca să pot să lucrez... că m-aţi întrebat – şi aici e foarte important de specificat treaba asta – ca să pot eu lucra, eu eram avantajat de faptul că pot să comunic în mai multe limbi. Şi asta căutau ei, aşa ceva, în turism.

După graţiere, „reabilitare"

U.D.: Dar, ca să pot lucra, odată, am venit şi era personalul acolo... A! Grozescu îl chema pe directorul care a fost, Grozescu... de la O.J.T... Securitatea l-o pus acolo.

L.K.: Mai „zmeu", aşa, nu?

U.D.: Da. Şi a venit aşa, odată: „Nu mai poţi să lucrezi în asta, pentru că trebuie să-ţi faci reabilitarea." *Reabilitare, cum?* La Tribunal, nu ştiu ce... Păi, am fost graţiat o dată, amnistiat!... Veşnic, colegii erau... adică, aşa, se întreţinea o stare din asta, că-i punea pe colegi să scrie tot unii despre alţii.

L.K.: Monitorizare?

U.D.: Da. Că primeai un pachet de ţigări de la străini sau eu ştiu, ceva... lucruri urâte. Dar, să vă spun sincer, eu, schimbând valută acolo, că aveam bani, am câştigat mulţi bani...

„Din cinci vagoane de lubeniţă, statul ne lua patru"

U.D.: Cum să vă zic, dacă aţi auzit de lubeniţă de Gotlob... Eu cu fratele meu şi cu tatăl meu ne-am făcut faima asta. La Lovrin, acolo, erau de sere şi aveau şi pământ care nu se lucra. Şi-atunci, pe fiecare familie îţi dădea un hectar să pui ce vrei. Şi noi puneam lubeniţe. Vă spun, le dădeam lor patru vagoane sau cinci şi unul al nostru şi vindeam aşa.

L.K.: Şi patru la stat, nu?

U.D.: Da. Mergea în export.

L.K.: Dar vă susţineau financiar cu seminţe, cu ceva?

U.D.: Nuu! Da de unde! Cu nimic! Îţi dădea pământul. Atât! Nici arat, nici nimic! Nu numai lubeniţe. Roşii, ardei. Părinţii mei cu asta s-au ocupat. Dar vreau să specific treaba asta cu minorii, am comunicat cu doamna Blandiana de câteva ori, ea nu găseşte, nu apare...

L.K.: Dosarul?

U.D.: ...dosarele celorlalţi.

L.K.: Şi ce explicaţie ar fi pentru asta?

U.D.: Cineva caută să şteargă. Dacă ne-a găsit numa' pe noi, care nu suntem cetăţeni români, celălalt era decedat, un maghiar, Katona Arpad...
L.K.: El e decedat?
U.D.: E decedat, da. Dar el, săracul, şi înnebunise acolo, înăuntru, în Penitenciar.
L.K.: El era din Sibiu?
U.D.: Nu, Zizin, de lângă Braşov. Eu îi ştiu pe toţi, că am stat acolo. Mai este unul de care n-aminteşte nimeni, Anghelov Francisc, din Dudeştii Vechi – şi-a pierdut vocea, a paralizat, nu mai poate să vorbească, dar eu, de multe ori, trec să-l văd – de el nu ştia nimeni. Dar primeşte drepturile. Asta-i interesant. Deci primeşte drepturile din articolul 111 sau care e pentru cei care au fost deportaţi, persecutaţi politic. Dar restul nu se ştie... la centralizarea lor acolo.

În celulă se stătea legat cu lanţ, cătuşe şi-n picioare toată ziua

L.K.: Cum era o zi acolo, în închisoare?
U.D.: Eu vreau să vă zic cea mai frumoasă zi cum era acolo: când primeam mâncare fasole. Sărbătoare. Asta era valabil şi în armată... În rest, era un regim foarte strict. Era un regim extraordinar. Şi noi eram obligaţi să lucrăm acolo. Era o fabrică de diferite construcţii metalice. Intrai dimineaţa şi ieşeai... te întorceai seara. Te băga la celulă. Şi acolo stăteai maximum patru într-o celulă, dar vreau să trec acuma la... că m-am dus după mine cu raportul cu bomboanele şi acolo ăsta a cerut nu ştiu câte zile. Şi el mi-a tăiat din 30 de zile numai 15, „că-i minor". Şi asta nici nu era voie. Asta era o altă condamnare. Şi-acolo cum era: o celulă în care maxim doi eram. La izolare. O zi mâncai, o zi nimic. Primeai apă şi un turtoi. Turtoiul era aşa, un fel de... porumb opărit. Şi după aia pus la cuptor. Necesităţile ţi le făceai în cameră. Şi-atunci, cum era: patul era în perete, ţi-l dădea numai noaptea jos, dar erai la picioare cu cătuşe şi cătuşe la spate. Şi cătuşele de la picioare... în mijlocul camerei era un inel, aşa, în care te lega, acolo, de el. Şi stăteai pe beton acolo, tot timpul.

La Cimitirul „Trei Plopi" morţii prea înalţi erau tranşaţi

L.K.: Şi pentru cazurile care... suferinzii, cei care se îmbolnăveau era, se asigura asistenţă medicală?
U.D.: Acolo tot timpul mureau. Era cimitirul, „Trei Plopi" se numea. S-a întâmplat un caz care, dacă vă spun, ziceţi că nu-i adevărat, dar nu era primul şi singurul. Pentru că era un om mare şi sicriele erau de un standard toate, i-au tăiat picioarele şi... ca să încapă în sicriu, i le-a pus. Astea sunt lucruri care... e de necrezut dacă spui la cineva! Ce vreau să vă zic: acolo a venit

odată o comisie de la partid, Partidul Comunist, pentru că, la un moment dat, eram în Aiud cam vreo 320 de frontierişti. Dintre care 300 erau bănăţeni. Restul... mai era câte un moldovean, câte unul din Bucureşti. Şi să ne întrebe care-i motivul că vrem să plecăm. Fiecare trăgea câte o minciună. Unul, Crăiniceanu, ăsta a fost simpatic, zice: „Eu am vrut să văd mormântul lui Karl Marx"!...
L.K..: Eraţi copii.
U.D..: Erau şi mai în vârstă...
L.K.: Dar erau împreună, deci copii cu adulţi?
U.D.: Da, amestecaţi. Din contră, nu ne lăsau doi minori să stăm împreună. Ne băgau şi alţii. Dar erau acolo foşti demnitari, oameni politici tari.

Evadarea nu era posibilă, iar graţierea nu i-a scăpat pe „trădători"
U.D.: Când a fost marea amnistie, mi se pare, nu i-a eliberat pe toţi... au rămas cei pentru trădare... Şi i-au adus pe unii de la Băneasa, au fost ţinuţi unii, deci Sighetul s-a desfiinţat, atunci, ca şi penitenciar de politici. Acolo a fost cea mai tare tragedie.
L.K.: Dar eraţi forţat să faceţi greva foamei? Să fie solidaritatea aceea... s-a întâmplat?
U.D.: Nu. Nu se putea face aşa ceva. S-a încercat, cât am fost eu, două evadări, dar n-au reuşit. Le-au dat în plus ani acolo. Asta a fost marea amnistie care a fost atunci, din '68, la presiunea vestului. Ceauşescu avea interes să intre în relaţii cu ăsta şi a făcut această amnistie, această graţiere.

Astăzi, Uşvad Dorel, membru al Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici, se bucură de o viaţă de familie împlinită, cu nepoţi – fiind aproape de vârsta pensionării (59 de ani) – şi de bunăstare. Este greco-catolic, fiind preocupat de păstrarea identităţii spirituale şi culturale a românilor din Austria. În acest sens, se implică în organizarea unor acţiuni de promovare şi conservare a valorilor şi tradiţiilor româneşti peste graniţă, în cadrul Asociaţiei „Unirea" din Viena.

Liza **KRATOCHWILL**

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ

Revoluţie la Hamburg! Română şi în imagini[49]

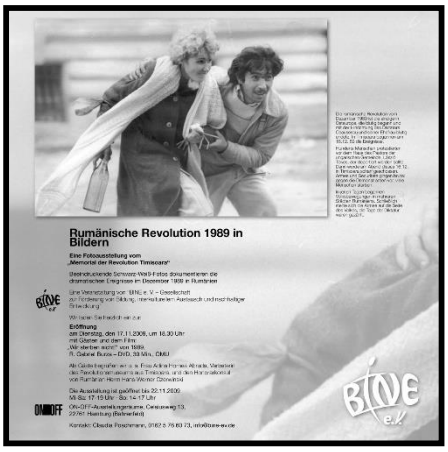

În luna noiembrie expoziţia Memorialului Revoluţiei din Timişoara a ajuns şi la Hamburg, la invitaţia **Societăţii pentru Promovarea Educaţiei, Schimbului Intercultural şi a Dezvoltării Durabile**, mai pe scurt, **BINE e.V.** Acronimul este cu bătaie lungă, deoarece face, nu întâmplător, trimitere directă la cuvântul românesc. Şi asta pentru că în comitetul de conducere al societăţii este prezentă şi Claudia Poschmann – o româncă pe care o (al)chimie specială (să nu uităm că este inginer chimist!) o leagă de Timişoara şi de Revoluţie – , care şi-a îndeplinit, astfel, o datorie de suflet, dând prilejul hamburghezilor să participe la vernisajul expoziţiei *Revoluţia Română în imagini.* Alături de Claudia Poschmann, au pus umărul şi Dr. Friderike Seithel, specialistă în studiul culturii, Ulrike Herzog, muzician şi etnolog, Michael Poschmann, muzician şi component al formaţiei *JFK* (*Just for Kicks*) şi, „the last but not the least", Tavi Iepan, care pentru timişoreni înseamnă *Progresiv TM, Cargo* şi, mai recent, *Locatarii*.

Fondată nu de mult, respectiv în 2007, **BINE e.V.** năzuieşte spre promovarea înţelegerii între popoare, a schimburilor interculturale între Germania şi, în special, ţările est-europene, prin organizarea de expoziţii, concerte, prelegeri, seminarii, reprezentaţii de teatru, proiecte şcolare ş.a.

[49] Articol preluat din revista *Orizont*, nr. 12 (1527)/ 18 dec. 2009

Anului 2009, an al comemorării evenimentelor care au schimbat „faţa" Europei, **BINE e.V.** i-a consacrat, în luna noiembrie, o serie întreagă de manifestări. Motto-ul şi „motorul" acestor evenimente a fost:

„1989-2009: Cu ocazia celui de-al douăzecilea an de la căderea Zidului Berlinului şi de la Revoluţie, centrul nostru de greutate cade, în acest an, pe tematica evenimentelor din 1989 din Germania şi Europa de Est. Expoziţiile, prelegerile, manifestările cinematografice şi muzicale, cât şi întâlnirile interdisciplinare între oameni de cultură şi martori ai timpului din Est şi Vest invită, în toamna lui 2009, la o privire individuală asupra istoriei recente germane şi est-europene.

În dialogul culturilor şi generaţiilor am dori să dăm, prin cunoaşterea trecutului, noi impulsuri pentru crearea viitorului."

În acest context generos, vernisajul expoziţiei itinerante a Memorialului Revoluţiei a avut loc la jumătatea perioadei alocate suitei de evenimente, respectiv în 17 noiembrie, la Galeria *On-Off-Art Projects*, în prezenţa consulului onorific al României, domnul Hans Werner Czerwinski, şi a reprezentantei secţiei cultură a Senatului, doamna Juana Bienenfeld.

Instantaneu din timpul vernisajului:
De la stânga la dreapta: domnul Erich Clef-Prahm, gazda expoziţiei,
şi doamna Juana Bienenfeld, reprezentanta secţiei cultură a Senatului

Vernisajul a fost precedat de vizionarea filmului Memorialului Revoluţiei, *Noi nu murim!*, în regia lui Gabriel Burza, care s-a alăturat altor două filme dedicate istoriei recente a României, cum ar fi: *Ioane, cum e la construcţii?* – documentarul Sabinei Pop din 1983, axat pe problemele şi idealurile unei categorii de muncitori marginalizaţi pe atunci şi, din păcate, şi acum, precum şi documentarul din 2005 al regizorului timişorean Florin Iepan, *Das Experiment 770 – Gebären auf Befehl / Născuţi la comandă – Decreţeii* (cărora li se alătură şi subsemnata!). Pe lângă filmele româneşti, au mai rulat filme din Germania, Polonia, Ungaria, Bulgaria, fosta URSS, care „au apărut în ultimul deceniu al Războiului Rece şi în care se conturează deja presentimentul schimbării iminente şi profunde. Prin ele se formulează speranţa unei deschideri politice sau economice, dar mai ales culturale. Fiecare film a deschis graniţe din punct de vedere formal sau al conţinutului şi a clamat, prin articularea lui curajoasă, necesitatea schimbării".

De la stânga la dreapta: Claudia Poschmann, dr. Friderike Seithel, Tavi Iepan şi Michael Poschmann

Filuml *Noi nu murim!* le-a oferit celor prezenţi cheia cu care au deschis mai uşor „poarta" spre evenimentele din Decembrie 1989, cu atât mai mult cu cât unii vizitatori mi-au mărturisit că, în afară de scena execuţiei Ceauşeştilor, care a făcut înconjurul mapamondului, nu ştiau prea multe despre Revoluţia din România.

Nu aş vrea să închei fără să subliniez că sârgul cu care s-a aranjat sala şi s-a montat expoziţia mi-a cam dat de gândit! De la revopsirea în alb a pilonilor pe care s-au expus panourile, până la găsirea celei mai adecvate „tehnici" de suspendare a acestora, totul a fost gândit şi pus în practică.

Iar Michael Poschmann s-a îngrijit chiar să achiziţioneze de pe *eBay* un tricolor, pe care l-a decupat precum în timpul Revoluţiei. Tricolorului decupat i s-a alăturat şi un afiş mare, adus de acasă, cu concertul din 1990 al formaţiei *Pro Musica*, unde *Timişoara* s-a impus ca şi cântec emblematic al Revoluţiei.

Michael Poschmann pregătind steagul decupat

Vizitator, încă din vara lui 1989, al României, muzicianul Michael Poschmann nu a reuşit să rămână atunci cât îşi planificase. Teroarea care domnea în ţară şi care îi atingea nu numai pe români, ci şi pe străinii care cutezau să treacă graniţa, l-a determinat să plece cât mai degrabă. Avea să revină, după 1990, de multe ori, pentru că de România îl leagă nu numai soţia lui, Claudia, ci şi prietenia cu Tavi Iepan şi cu alţi muzicieni timişoreni de marcă. Şi, pentru că tot am pomenit de Tavi Iepan, aş vrea să adaug că, deşi plecat de mai bine de 20 de ani din ţară, niciunul din cele 2500 de poduri şi poduleţe din Hamburg (cf. Wikipedia!) nu a reuşit să-l facă să uite să treacă „podul" spre România, eludând mereu distanţele la modul concret sau prin... muzică. De aceea, încă din 2004, *Locatarii* au imprimat, pe muzica şi versurile lui, *Cimitirul Eroilor*, „în memoria celor căzuţi în Decembrie '89, a familiilor lor, a răniţilor şi a celor cu sufletul curat de atunci şi de acum".

Adina **HORNEA ABRUDA**

20 de ani de la căderea Cortinei – Praga

În organizarea Institutului Cultural Român din Praga, în data de 16 decembrie 1989, a avut loc la sediul „Radio Europa Liberă” conferinţa *20 de ani de la căderea Cortinei*.

La conferinţă au participat domnul Jeffrey Gedmin – preşedintele „Radio Europa Liberă”, Mircea Dan Duţă – directorul Institutului Cultural Român din Praga, Nestor Rateş – fost director al secţiei române „Radio Europa Liberă”, Oana Serafim – directoarea secţiei pentru Moldova a „Radio Europa Liberă”, Carmen Alexandrescu – vicepreşedinte al Asociaţiei „21 Decembrie 1989”, Alexandru Munteanu, producător la Televiziunea Română, şi alţi reprezentanţi ai unor organizaţii neguvernamentale din Cehia.

De la stânga la dreapta: Gino Rado, Carmen Alexandrescu, Jeffrey Gedmin şi Mircea-Dan Duţă

Conferinţa a fost deschisă de domnul Jeffrey Gedmin, preşedintele „Radio Europa Liberă”, după care domnul Mircea Dan Duţă a prezentat invitaţii şi programul conferinţei.

Au fost prezentate următoarele lucrări: *Timişoara 16-20 decembrie 1989* de Gino Rado, *Revoluţia Română şi cercetările ulterioare în vederea dezvăluirii adevărului* de Carmen Alexandrescu, *Represiunea şi justiţia comunistă în România* de Alexandru Munteanu, iar domnul Nestor Rateş a vorbit despre modalitatea de lucru la secţia pentru România a „Radio Europa Liberă” în perioada comunistă şi despre percepţia Revoluţiei din România. În

continuare a fost prezentat filmul documentar *Băieţi răi* din cadrul seriei *Reconstituiri*, film produs de Alexandru Munteanu. Serialul vizează o serie de cazuri prezentate fals la timpul lor, din surse de informaţii tributare fostei Securităţi.

De la stânga la dreapta: Gino Rado, Carmen Alexandrescu, Mircea-Dan Duţă, Nestor Rateş şi Oana Serafim

În cadrul discuţiilor care au urmat, accentul s-a pus pe evenimentele petrecute în România în perioada 15-25 decembrie 1990. Conferinţa s-a încheiat cu întrebări puse invitaţilor de către participanţi.

Gino **RADO**

20 de ani de la Revoluţia Română – Bruxelles

În 17 noiembrie 2009 a avut loc la Parlamentul European de la Bruxelles o conferinţă-dezbatere despre aniversarea a 20 de ani de la

Revoluţia Română, la care a participat şi preşedintele Traian Orban din partea Asociaţiei Memorialul Revoluţiei din Timişoara.

Printre personalităţile importante care au luat parte la acest eveniment amintim: episcopul reformat László Tőkés (personalitate marcantă a Revoluţiei Române, actualmente europarlamentar), Hans-Gert Pöttering (din 16 iulie 2007 preşedinte al Parlamentului European, organism din care face parte din 1979, anul în care au avut loc primele alegeri directe pentru acest for), Nelly Maes (preşedintele Alianţei Libere UE), József Szájter József, conducătorul delegaţiei maghiare, şi Pál Schmitt, vicepreşedintele Parlamentului European.

La prima temă a dezbaterii, *Frică şi Libertate,* au luat cuvântul: Monica Macovei (europarlamentar), Florian Mihalcea (preşedintele Societăţii Timişoara,), Traian Orban şi Zoltán Balaton. „Comunismul este un sistem criminal, nu numai pentru că a ucis milioane de oameni, ci şi pentru că ucide speranţa, lumina şi viitorul" a remarcat Zoltán Balaton, continuând să vorbească despre frică şi libertate, definindu-le ca pe două noţiuni la care ne-am gândit foarte mult înainte de 1989, pentru că „în frică am trăit când am văzut securistul că a interogat vecinul la colţ, în frică am trăit când am citit ziarele, în frică am trăit când am deschis televizorul şi am văzut Telejurnalul. Comunismul nu dispare, el se transformă."

În deschiderea cuvântării sale, Florian Mihalcea a atras atenţia că Parlamentul de la Bucureşti nu l-a invitat niciodată să vorbească despre securitate, despre ce s-a întâmplat în România de dinainte de 1989, şi nici despre evenimentele derulate în ultimii 20 de ani, apoi a prezentat succint

Societatea Timişoara, Proclamaţia, centrând atenţia pe legea lustraţiei, „o lustraţie a societăţii româneşti”; deşi s-a elaborat o lege în acest sens, dezbătută şi aprobată în Senat, aceasta nu a fost finalizată în Camera Deputaţilor. „Şi la 20 de ani vorbim de o anume frică şi reţinere legat de ceea ce ar trebui să spunem cu voce tare (...). Lustraţia e doar o măsură de prevenţie. Informatorii sunt cei care au făcut ca acest sistem să continue şi să reziste. Fiecare dintre noi are partea lui de vină, în special din cauza lipsei de reacţie. Informatorii fostei securităţi primeau bani şi se bucurau de diverse avantaje materiale pentru a menţine sistemul. Pentru a scăpa de frică, este nevoie să aflăm adevărul; noi credem că am scăpat de frică prin Revoluţie, care a fost un moment de graţie divină. Calea spre libertate a fost deschisă de un preot şi nimic nu ar fi putut fi aşa cum a fost, fără Dumnezeu. Găsirea lui Dumnezeu a însemnat înfrângerea fricii, pentru că regimul comunist era unul care nega libertatea şi întreţinea frica.”

Traian Orban a subliniat spiritul specific al oraşului nostru, în care români, maghiari, germani, sârbi, trăind într-o extraordinară solidaritate interconfesională – indiferent că religia era ortodoxă, catolică, reformată, baptistă sau penticostală – au determinat ca, printr-o rezistenţă de 7 zile, Timişoara să se declare primul oraş liber din ţară, iar sistemul dictaturii comuniste din România să cadă. „Este un lucru extraordinar faptul că sistemul comunist din Europa de Est, instaurat de Armata Roşie, a căzut fără război, nici nu credeam că se va întâmpla asta, probabil deoarece au existat dialoguri la nivel înalt, în care politicienii au decis să nu mai intervină în treburile interne ale ţărilor Est-Europene.” În încheierea discursului său, Traian Orban s-a referit la ofensa adusă la aniversarea celor 20 de ani de la Revoluţie, când în două rânduri, Consiliul Local din Târgu Mureş a aprobat înălţarea unei statui în memoria lui Ştefan Guşe, general-maior, şeful Marelui Stat Major al Armatei Române (1986-1989).

La comunităţile şi minorităţile din timpul şi după căderea regimului comunist s-au referit István Tőkés (teolog din Cluj), György Schöpflin (europarlamentar maghiar) şi Stefano Bottoni (cercetător din Budapesta).

Ultima secţiune a fost consacrată moştenirii comuniste din Europa. Vytautas Landsbergis – cunoscut academician şi om politic lituanian, membru al Parlamentului European în perioada 2004-2009 din partea Lituaniei, luptător pentru independenţa Lituaniei faţă de fosta U.R.S.S. şi primul preşedinte al statului lituanian din perioada post-sovietică - a dezbătut problemele specifice ţării pe care o reprezintă.

Dezbaterea au încheiat-o parlamentarii: Tunne Kelam (membru al Parlamentului European în perioada 2004-2009 din partea Estoniei), Alojz

Peterle (din partea Sloveniei, a condus primul guvern sloven după separarea de Iugoslavia între 1990-1992) şi Deutsch Tamás (politician maghiar, membru fondator al FIDES-ului şi ministru al sportului).

Simona **MOCIOALCĂ**

1989, sfârşit şi început: comunism, neocomunism şi postcomunism

În zilele de 10-11 decembrie 2009, Fundaţia Academia Civică/ Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei, în colaborare cu Asociaţia Memorialul Revoluţiei din Timişoara, Societatea Timişoara, Centrul Cultural Francez din Timişoara şi Institutul Polonez, a organizat la Timişoara conferinţa internaţională *1989, sfârşit şi început: comunism, neocomunism, postcomunism*. Evenimentul a făcut parte din seria de manifestări organizate de Fundaţia Academia Civică/Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei, pe parcursul anului 2009, sub egida celor 20 de ani de la căderea comunismului, şi a reunit câteva sute de persoane la toate cele 4 secţiuni desfăşurate în sala Adam Müller Gunttenbrunn din Timişoara.

Au fost prezente personalităţi de referinţă din România: Ana Blandiana, Lucia Hossu-Longin, Radu Filipescu, Romulus Rusan, Petre Mihai Băcanu, precum şi din străinătate: Anneli Ute Gabanyi (Germania), Thierry Wolton (Franţa), Stéphane Courtois (Franţa), Petre Cârdu (Serbia), Wojciech Zajączkowski (ambasadorul Poloniei în România), Gullaine Lang-

Cheymol (Franţa), Bela Borsi Kálmán (Ungaria), Libuše Valentova (Cehia), Nicolae Dabija (Republica Moldova) şi Petruška Šuštrová (Cehia).

Programul simpozionului a debutat la Memorialul Revoluţiei, unde oaspeţii au vizitat sălile expoziţionale care găzduiesc cele patru expoziţii ale Memorialului, respectiv *Revoluţia Română în imagini*, *Copiii şi Revoluţia*, expoziţia din iunie 1953 pe tema revoltei anticomuniste şi antisovietice din fosta R.D.G. – *Un strigăt de libertate,* precum şi expoziţia pe tema Războiului Rece. Periplul invitaţilor Memorialului a continuat cu Capela Martirilor, sala monumentelor şi sălile omagiale *George Şerban* şi *Iosif Costinaş*, după care au luat parte la lansările cărţilor noastre: *Procesul de la Timişoara* – volumul VIII şi *Jurnalişti, eroi, terorişti. Revoluţia de la Timişoara în presa locală*, scrisă de Lucian-Vasile Szabo, pe baza documentelor din arhiva noastră de publicaţii.

Chiar de la începutul dezbaterilor, Ana Blandiana, moderatoarea discuţiilor din prima sesiune, a mulţumit organizatorilor, colaboratorilor şi, în egală măsură, tuturor participanţilor, „marilor istorici, specialişti, lideri de opinie, care au acceptat să vină în miez de iarnă la Timişoara. Ideea acestei întâlniri, aşa cum s-a realizat, a fost aceea de a pune oglinzi paralele felului în care se poate privi anul 1989 din fostele ţări comuniste", să se vadă cum fiecare dintre popoare şi-a pus pecetea „firii, psihologică, propriei sale istorii", fiindcă 1989 a fost diferit pentru fiecare ţară în parte.

În vizită la Memorial

Lucrările simpozionului au fost deschise de Înalt Prea Sfinţia Sa Nicolae, mitropolitul Banatului, care a rememorat emoţia de acum 20 de ani, din timpul confruntărilor sângeroase din Decembrie 1989. Primarul Gheorghe Ciuhandu a ţinut să facă unele precizări referitoare la cele întâmplate la Timişoara în 1 Decembrie 2009, în Piaţa Victoriei. Au continuat cu prelegeri Teofil Botlung, de la Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici din Timiş, şi Silviu Sarafoleanu, de la Asociaţia Foştilor Deportaţi în Bărăgan – Timişoara.

Fostul disident, Radu Filipescu, a avut o cuvântare foarte degajată, vorbind despre experienţa confruntării cu comunismul, care trebuie privită cu distanţa necesară, cu umor, ba chiar cu ironie. Vizitând Memorialul Revoluţiei şi monumentele realizate în Timişoara, Radu Filipescu este convins de faptul că aceste monumente au o altă încărcătură, respectiv semnificaţie, şi chiar transmit ceva, faţă de Monumentul din Piaţa Revoluţiei din Bucureşti, pentru care nu s-a găsit o altă alternativă, deşi bucureştenii s-au arătat nemulţumiţi. Referindu-se la disidenţa din România, nu e de părere că aceasta a fost mai slab reprezentată decât în celelalte ţări comuniste, ci doar că aparatul represiv era mult mai puternic.

Instantaneu de la simpozion. De la stânga spre dreapta: Traian Orban, Daniel Vighi, Ana Blandiana şi Teodor Stanca

„După douăzeci de ani: ce am pierdut, ce am câştigat?”, s-a întrebat Petruška Šuštrová pornind de la Carta ’77 şi depănându-şi amintirile până la Revoluţia de catifea din Cehia.

Nicolae Dabija a vorbit şi despre ororile sistemului comunist „din 1989, înainte de 1989", dar mai ales despre nedreptăţile, persecuţiile şi violenţa cutremurătoare la care sunt supuşi românii din ţara vecină.

Într-o cuvântare liberă, aşa cum şi-a propus, simplă şi fără trimiteri la bibliografie, Ion Caramitru remarcă cu tristeţe faptul că tot mai puţini sunt cei interesaţi de subiectele legate de Revoluţie, pe măsura trecerii anilor: „Suntem victimele propriilor noastre inconştienţe, propriilor noastre aventuri, idealuri şi speranţe, pentru că până şi prezenţa la aceste simpozioane a scăzut dramatic (...). Nu văd o ieşire, în acest moment, din haosul în care am intrat."

A doua sesiune a simpozionului, moderată de Romulus Rusan, a început cu vernisarea expoziţiei de fotografii *Solidari cu România*, prezentată de Jaroslaw Godun (directorul Institutului Cultural Polonez de la Bucureşti), într-o română impecabilă. Expoziţia *Solidari cu România* a fost realizată de Institutul Memoriei Naţionale din Varşovia în colaborare cu Institutul Polonez din Bucureşti.

Scopul expoziţiei nu a fost prezentarea exhaustivă a ajutorului acordat de Polonia (medicamente, materiale medicale şi alimente), ci o încercare de a privi zilele acelea dramatice prin ochii participanţilor la expediţia care a pornit din Poznań vineri, 29 decembrie 1989. Cei cinci protagonişti ai ei – Robert Kamiński, Józef Kowalewski, Przemysław Walewski, Maurycy Kłopocki şi Jan Kołodziejski – şi-au propus nu numai transportarea ajutorului la faţa locului, ci şi imortalizarea pe peliculă video şi în fotografii a chipului României la răscrucea anilor 1989-1990.

Expoziţia, compusă din 38 de planşe şi 7 bannere, a grupat fotografii pe criterii tematice, descrierea lor fiind realizată în trei limbi: română, polonă şi engleză.

László Tőkés a remarcat senzaţia de unitate şi de înfrăţire pe care a resimţit-o în Decembrie 1989 cu privire la Revoluţia Maghiară din 1956 şi la cea din România din 1989 – „rareori s-a întâmplat în istoria noastră comună să fim pe aceeaşi baricadă a luptelor noastre drepte" – şi a arătat că şi în continuare „trebuie să căutăm în Europa calea noastră comună, pentru o Europă dreaptă." Cu un sentiment de revoltă, László Tőkés a semnalat că în Liubliana o stradă se numeşte Josip Broz Tito, la Sofia s-a ridicat un monument închinat memoriei lui Teodor Jivcov şi tot în Liubliana a primit un premiu fostul şef al Poliţiei Secrete Slovene, aşa cum şi în ţara noastră s-a ajuns la ideea de a înălţa la Scorniceşti un monument al dictatorului sau, mai recent, în Târgu Mureş unul pentru generalul Ştefan Guşe.

Un alt motiv de revoltă al lui László Tőkés l-a constituit acela că se încearcă discreditarea sa pentru că ar fi pledat pentru separarea Transilvaniei

de România, iar astfel valorile Revoluţiei sunt întinate prin diferite speculaţii. Europarlamentarul este de părere că toţi reprezentanţii de la Bruxelles trebuie să depună eforturi pentru a lupta împotriva regimului comunist, care încă mai persistă în Tibet, China, Cuba şi Coreea de Nord, un sistem întunecat care a făcut peste 100 de milioane de victime: „Până când comunismul nu este parte a trecutului încheiat definitiv, suntem aliaţi în această cauză dreaptă, în spiritul Proclamaţiei de la Timişoara."

Zidul tăcerii, al minciunii, al rău-voinţei, zidul fricii şi violenţa persistă în diferite feluri şi forme, urmaşi demni ai moştenirii comuniste, care au fost subiect de dezbatere pentru următorii vorbitori: Wojciech Zajączkowski (*Căderea comunismului în Polonia*) şi Petre Mihai Băcanu (*Şi noi am dărâmat un zid*).

Încă de la început, gazetarul român a recunoscut că în locul în care se afla acum 20 de ani, la Jilava, la mulţi metri sub pământ, era rupt definitiv de lumea exterioară, condamnat pentru faptul că a vrut să demoleze zidul tiraniei din România, demascând înfometarea, cenzura şi alţi demoni care au desfigurat România. Presa independentă a fost anihilată încă din 1945, când a început îndoctrinarea, scrisul a devenit un fals, orice cuvânt era cenzurat, adoptându-se un limbaj de lemn, până şi o maşină de scris era imposibil de obţinut fără aprobare. În acele vremuri, Doina Cornea şi Ana Blandiana au reprezentat onoarea şi demnitatea şi au servit drept model: „dacă două femei au fost în stare să spargă zidul lagărului comunist", atunci venise vremea ca şi bărbaţii să facă mai mult.

O teză complexă a susţinut Thierry Wolton, referindu-se, în analiza sa comparată, la *Postcomunism în China şi Rusia*. Revoluţia franceză „a fost făcută în numele Adevărului, Raţiunii, Justiţiei. Cu toată frumuseţea acestor certitudini, din nefericire, istoria va demonstra mai târziu că ele au dus la totalitarism. Franţa a fost printre primele ţări, dacă nu chiar prima, care au recunoscut regimul sovietic şi prima ţară occidentală care a stabilit relaţii diplomatice cu China comunistă, ceea ce e bine, pentru că ţine de realismul politic. Dar în spatele acestor relaţii şi al acestor recunoaşteri politice, a fost întotdeauna, în rândul elitei politice franceze, o fascinaţie pentru regimul comunist, care ţine de o moştenire a iacobinismului şi cesarismului napoleonian".

Prima zi a întrunirii s-a încheiat cu prezentarea unui film realizat de Lucia Hossu-Longin, *Un martor incomod al evenimentelor din decembrie 1989*, despre jurnalistul timişorean Iosif Costinaş.

Doru Mărieş a spus că după 22 decembrie 1989 până în 2005 nu s-a făcut niciun fel de cercetare pentru aflarea adevărului şi a răspuns la

întrebările incomode ale participanţilor. Pentru meritele sale a primit o medalie din partea Asociaţiei Memorialul Revoluţiei, înmânată de Traian Orban, care a subliniat că nu e de acord cu această formă de protest, respectiv cu „greva foamei dusă până la extrem, cu care Doru Mărieş a reuşit să coaguleze, pentru această idee, o mare parte a societăţii civile".

Florian Mihalcea şi-a motivat absenţa din prima zi a simpozionului, întrucât a fost decorat cu distincţia „Crucea Casei Regale", dând apoi citire decretului dat de Majestatea Sa Regele Mihai I de România.

A treia sesiune a simpozionului l-a avut ca moderator chiar pe Florian Mihalcea, preşedintele Societăţii Timişoara, care a dat cuvântul unuia dintre cei mai avizaţi specialişti în istoria comunismului, fără îndoială, francezul Stéphane Courtois, apreciat şi în România, mai cu seamă în urma vizitelor sale la cunoscuta şcoală de vară de la Sighet. El s-a remarcat, încă din 1980, prin publicarea lucrării *Le PCF dans la guerre*, realizată sub conducerea lui Annie Kriegel, cu care a fondat, în 1982, revista *Communisme*, publicaţie ce reunea specialişti în comunismul francez. Ca urmare a prăbuşirii regimurilor comuniste din ţările din Est, accesul la arhivele Komintern-ului a fost imediat interpretat de Stéphane Courtois ca o nouă configuraţie ce anunţa naşterea unei adevărate istorii a comunismului. După numeroase contribuţii şi lucrări despre diferite faţete ale comunismului francez şi internaţional, Stéphane Courtois a participat la proiectul *Cărţii negre a comunismului*, publicată în 1997, al cărei coordonator şi prefaţator este, o carte de 850 de pagini, care a schimbat în parte percepţia lumii occidentale despre ce s-a întâmplat în ţările din lagărul comunist, fiindcă aşa cum nici cei din Est nu ştiau ce se întâmplă în Vest, occidentalii ştiau mult mai puţin despre estici.

Cartea a stârnit şi stârneşte, în continuare, numeroase controverse, îndeosebi prin comparaţiile între nazism şi communism, precum şi prin stabilirea numărului victimelor celor două regimuri totalitare. În replică, Stéphane Courtois insistă, în lucrări şi în luări de cuvânt, pe ceea ce el numeşte „onoarea pierdută a stângii franceze". Una dintre aceste lucrări este *Pata oarbă a memoriei europene /23 august 1939: alianţa sovieto-nazistă*, publicată recent de Centrul Internaţional de Studii asupra Comunismului, din cadrul Fundaţiei Academia Civică, în traducerea Denisei Oprea.

La conferinţă, autorul a explicat limpede de la ce eveniment istoric a pornit în dezbaterea sa: „La 23 august 1939, Germania nazistă şi U.R.S.S.-ul anunţă semnarea unui pact de neagresiune. Chiar dacă Rusia bolşevică întreţinuse multă vreme relaţii privilegiate cu Germania anilor 1920, acest lucru i-a surprins pe majoritatea observatorilor, căci opoziţia ideologică dintre nazism şi comunismul sovietic părea ireductibilă. Alianţa dintre cei doi mari

dictatori totalitari, Hitler şi Stalin, urma să aibă consecinţe nefaste, vizibile şi astăzi în sânul Europei reunite". Apoi, Courtois s-a referit la capitolul *Originile alianţei sovieto-naziste*, atrăgând atenţia că pericolul asupra Europei se profila cu destul timp înainte de „pactul Ribbentrop-Molotov": „Relaţiile dintre liderii bolşevici şi Germania au debutat într-un mod aparte: în aprilie 1917, pentru a grăbi destrămarea armatei ruse, serviciile secrete germane au decis să faciliteze întoarcerea în Rusia a câtorva zeci de revoluţionari, printre care un anumit Vladimir Ilici Ulianov, alias Lenin. Urmarea se cunoaşte: venirea la putere a bolşevicilor, la 7 noiembrie 1917, apoi tratatul leonin de la Brest-Litovsk, din martie 1918, prin care Lenin ceda Germaniei 800.000 kmp şi un sfert din populaţia imperiului ţarist, războiul civil şi în sfârşit stabilizarea la putere a bolşevicilor". Se poate spune astfel că nici nu se încheiase primul război mondial şi se puseseră deja la cale condiţiile izbucnirii celui de-al doilea!

Ca un adevărat istoric ce este, în acelaşi timp cu o cinste exemplară, Stéphane Courtois urmăreşte, pas cu pas, cochetăria dintre Germania nazistă şi Uniunea Sovietică, ale cărei urmări lovesc în plin România, Polonia, Finlanda şi Ţările Baltice. Duplicitatea celor doi călăi, Stalin şi Hitler, este înfăţişată pe larg, în lumina documentelor istorice, dintre care unele au fost cunoscute de specialişti şi de publicul larg abia după destrămarea U.R.S.S.-ului.

Spre deosebire de mulţi compatrioţi de-ai săi, intelectuali, Courtois nu-i uită nici pe comuniştii francezi şi dezvăluie fapte uluitoare, între care şi colaborarea dintre conducerea Partidului Comunist Francez şi naziştii intraţi în Paris la 14 iunie 1940: „La 19 iunie, «L'Humanite» publică chiar, în clandestinitate, comunicatul oficial german şi îndeamnă muncitorii francezi să fraternizeze cu soldaţii germani."

La 26 iunie responsabilii comunişti sunt primiţi la Ambasada Germaniei de către Otto Abetz, reprezentantul personal al Führerului la Paris. Se profilează încheierea unui acord politic, evocat de Jacques Duclos într-un raport către Moscova, datat din 30 iunie, în care se menţionează „încheierea unui pact de prietenie (de către Franţa) cu U.R.S.S.-ul, care ar completa pactul germano-sovietic şi ar constitui un important factor de pacificare europeană".

Concluzia acestui volum, lansat şi la Timişoara, este una plină de bun simţ: „Prin urmare, atâta timp cât dimensiunea criminală a alianţei dintre Stalin şi Hitler nu va fi clar stabilită şi recunoscută - mai cu seamă de către Rusia –, cicatricile pe care aceasta le-a semănat pe corpul Europei nu se vor vindeca, iar reunificarea europeană va fi lipsită de un fundament solid:

adevărul cu privire la crimele comise împotriva păcii şi a umanităţii, singurul care poate asigura reunirea spiritelor şi a inimilor".

„Cum se pot descrie evenimentele din 1989, pe principiul pieselor de domino sau puzzle?" se întreabă istoricul francez, în încheierea documentatei sale intervenţii.

Anneli Ute Gabanyi s-a axat pe *Aspecte ale revoluţiilor şi evoluţiilor post-ex-neocomuniste*.

Încă după 1985, Marcus Wolf, şeful serviciului de informaţii externe a RDG-ului, a făcut voiaje prin ţară, spunând că vor fi schimbări şi întrebând oamenii dacă ei sunt pregătiţi pentru aceste schimbări.

Apoi, cercetătoarea a vorbit despre mişcări paralele cu Stasi, similitudini între R.F.G. şi R.D.G., de problema violenţei, precum şi de programul Sinatra al lui Gorbaciov din 1988. Abia în august 1989, în R.D.G., comandantul trupelor sovietice (erau peste jumătate de milion de soldaţi sovietici) a spus că: „dacă vor fi probleme, noi nu vom interveni".

S-a trecut în revistă problema picnicului pan-european de la Sopron, tăierea simbolică a gardului; violenţele de la Dresda, privite nu neapărat ca violenţe sovietice; marşurile coordonate de forţele Stasi, bine organizate, unde se ştia că nu se va interveni. S-a constatat că atunci când erau probleme cheie, toţi oamenii importanţi erau de negăsit la telefon, aşa că deciziile majore au fost luate, în multe momente cruciale, de către oamenii simpli. Referindu-se la disidenţă, Anneli Ute Gabanyi spune că nici în R.D.G. nu a existat o formă clară de opunere antiregim, doar că în anul 1989 a luat amploare fenomenul fugii din R.D.G; au avut loc, totodată, numeroase demonstraţii, care fără un război civil nu puteau fi înăbuşite, datorită numărului mare de participanţi.

În R.D.G., o ţară foarte laică, lupta împotriva bisericii a fost mai puternică decât în alte ţări comuniste, deoarece s-a practicat o educaţie în ură.

După căderea zidului, dinamica s-a schimbat; dacă până atunci oamenii au strigat „Noi suntem poporul!", s-a trecut la recuperarea documentelor, care în mare parte au fost distruse, furate şi arse, iar cetăţenii au devenit tot mai interesaţi să afle cine au fost spionii, descoperind astfel agenţi nesiliţi de nimeni să devină turnători.

Totuşi, cei din R.D.G. au avut „fratele mai mare", R.F.G.-ul, aşa că înlesnirile economice din Germania de Est au fost mai mari, valuta a fost mai puternică, schimbul valutar între cele 2 monede fiind egal, singura diferenţă de datora faptului că în partea comunistă oamenii aveau mai mulţi bani, pentru că pur şi simplu nu aveau pe ce să-i cheltuiască.

Situaţia în fosta R.D.G. este catastrofală, după părerea analistei, deoarece emigrează doctori, profesori, se depopulează satele şi oraşele mici.

De remarcat este faptul că germanii din vest plătesc o taxă suplimentară pentru reconstrucţia economică din R.D.G., rezultând o sumă anuală care este de 10 ori mai mare decât datoria totală pentru care au „flămânzit şi dârdâit românii", în vederea restituirii ei (11,8 miliarde de dolari); cu toate că alte ţări aveau datorii mult mai mari, „România nu a fost păsuită".

Referindu-se la ţara noastră, Anneli Ute Gabanyi consideră că dictatorul nu putea pleca, pentru că numai în România Ceauşescu era şi şeful apărării încă din 1972. Referitor la teroriştii, ea susţine o teorie controversată: „Teroriştii trebuiau inventaţi" pentru a susţine o chemare anonimă din 23 decembrie, de ajutor, pentru a sprijini un demers la Consiliul de Securitate de la Naţiunile Unite, ce se putea îndeplini numai în cazul unui atac din afara graniţelor.

Daniel Vighi a vorbit mai mult despre cum a dat Proclamaţia de la Timişoara coerenţă politică evenimentelor din 1989, o proclamaţie care s-a dorit o sintetizare a ideilor oamenilor care au ieşit în stradă la revoluţie. Nici nu şi-au închipuit autorii ei cât de deranjant este celebrul Punct 8, cel referitor la lustraţie. Cu spontaneitate, Daniel Vighi a trecut în revistă toate punctele din Proclamaţie, încercând să explice ce au dorit atunci cei care au elaborat-o; chiar dacă nu se pricepeau la economie, au încercat să propună reforme în: sănătate (punctul 9), privatizare (punctul 10) şi descentralizare (punctul 11).

Béla Borsi Kálmán, istoric, profesor universitar, fost diplomat în ţara noastră şi la Paris, a vorbit în limba română despre epoca de tranziţie, 1990-1995, în care a fost prezent la Bucureşti, făcând şi o analiză socio-politică a *Naturii schimbării sistemului* din Ungaria.

Béla Borsi Kálmán a reamintit auditorilor o celebră frază rostită de József Antal, premierul Ungariei după 1989: „De ce nu aţi catadicsit să faceţi o revoluţie?", pentru că în Ungaria trecerea s-a făcut atât de lent, încât ungurii consideră că nu ştiu nimic despre această schimbare de sistem, că au fost păcăliţi. Ungaria e complexată, pentru că toate listele legate de acest subiect au rămas neelucidate şi nu a trecut mai uşor obstacolele din calea integrării, nici în noul sistem naţional, nici în cel european.

Istoricul maghiar a realizat o monografie amplă a oraşului nostru şi a Banatului: *5 generaţii şi ceea ce urmează înainte*.

În viziunea sa, „istoria maghiarilor e o serie întreagă de iluzii. Prima iluzie a fost că elita maghiară nobiliară poate să facă în Europa Centrală, în fostul regat al Ungariei, un stat naţiune după modelul francez, cu ajutorul

structurilor vechi, feudale. Această iluzie nu a luat în considerare faptul că aspiraţia firească a maghiarilor nu are nicio şansă în plus, un merit faţă de celelalte minorităţi naţionale care au trăit în imperiul habsburgic, a cărui parte orientală a fost Regatul Maghiar". Apoi, timp de 150 de ani, Ungaria a fost ocupată de turci, drept urmare Pusta Maghiară s-a transformat cu adevărat într-o pustietate, unii unguri au fost exterminaţi, alţii au luat calea exilului, şi componenţa etnică a Regatului Maghiar s-a schimbat.

„A doua mare gafă a avut loc între 1848-1849, când elita maghiară nu a găsit o soluţie federativă. Transilvania, Banatul, Crişana, Ungaria de Sus (Slovacia) ar fi trebuit să constituie un stat de tip elveţian." Kálmán a subliniat faptul că la un recensământ din 1851, 8% din cetăţenii Timişoarei s-au declarat maghiari, iar deja la cel din 1910, 54% s-au declarat unguri. Numărul mare al maghiarilor nu se datorează, de fapt, unei creşteri a acestei populaţii, ci faptului că acest model social al elitei nobiliare maghiare, acest stil de viaţă a avut ceva atrăgător, astfel că mulţi cetăţeni ai oraşului s-au declarat maghiari. Kálmán mărturiseşte, totodată, că această tipologie nobiliară mai exprimă încă în societatea civilă a Timişoarei, care „e aparte în România", fiind convins că Revoluţia nu ar fi putut exploda nici la Craiova, nici la Iaşi, Bucureşti sau în alt oraş din România. În sprijinul veridicităţii tezei sale, Kálmán aduce argumentul că în recensămintele recente ale Timişoarei, numărul maghiarilor este cam acelaşi ca şi cel din 1851, adică 7-8%.

Libuše Valentova, şefa catedrei de limba română din Praga, se simte excelent la Timişoara, pentru că aici se află în Europa Centrală, *Mitteleuropa*. Pornind de la amintiri mărunte, de la Universitatea Carolină din Praga, a nuanţat evenimentele din noiembrie 1989.

Încă de la începutul anului, societatea cehă era împărţită între acei activişti politici care încă îşi exercitau puterea, în timp ce mişcarea începută din anii '70 devenea tot mai puternică. De fapt, după înăbuşirea „Primăverii de la Praga" din 1968 se crease o elită tot mai curajoasă, dar nu numeroasă, care îi includea pe cei de la Carta '77, Comitetul pentru Apărarea celor urmăriţi pe nedrept şi câţiva membri care frecventau cercurile literare. Erau şi oameni care făceau concesii regimului comunist, ca să poată trăi liniştiţi, cei aflaţi în aşa-zisa zonă gri. Studenţii au început să se organizeze, alcătuind Uniunea Socialistă a Tinerilor, într-o încercare de promovare a ideilor inovatoare din Perestroika; alţii au dus la radicalizarea mişcărilor din '89, alcătuind o platformă program; 800 de studenţi, printre care cei de la Facultatea de Matematică şi Pedagogie, au organizat o manifestaţie legală cu ocazia aniversării a 50 de ani de la marşul antinazist din 17 noiembrie 1939. Deşi nu era în program, tinerii au ajuns în Piaţa Wenceslas, schimbând astfel

caracterul manifestării, strigând: „Avem mâinile goale!”. Securitatea a împânzit oraşul cu o ştire falsă despre moartea unui student, iar studenţii de la Teatru, Litere, precum şi de la alte facultăţi au declarat grevă.

La 19 noiembrie, la un teatru mic, a fost înfiinţat, la iniţiativa lui Václav Havel, Forumul Civic şi s-a pus în circulaţie termenul de „Revoluţie de catifea”, inventat de acelaşi Václav Havel. Au început manifestările în masă, premierul s-a văzut obligat să spună că nu va recurge la forţă. Concluziile Libušei Valentova sunt valabile şi pentru societatea noastră: „nu se mai ajunge la capăt cu epoca tranziţiei”, se trăieşte într-o sărăcie enormă, mai ales profesorii, şi s-a observat scăderea prestigiului profesiei de dascăl. Un sondaj de opinie arată că, dacă în 1991 pe primul loc în ierarhie pentru cehi era noţiunea de libertate, 86% dintre cehi declarându-se fericiţi, în 1998 numai 26% dintre ei urmăreau regulat evenimentele din ţară şi aveau deja alte aspiraţii: siguranţă, şanse egale şi îngrijire socială, adică oamenii doreau să trăiască o viaţă normală.

Petre Cârdu consideră că ar putea scrie 3 cărţi despre ce s-a întâmplat în Iugoslavia, încercând să asocieze evenimentele cu un poem al cărui vers final era: „toţi martorii sunt culpabili pentru ce se vede”.

Pentru *Iugoslavia - 1989: începutul sfârşitului*, a fost o trecere la ceva diferit. Petre Cârdu, abia acum, după atâţia ani, a putut să primească un paşaport de liberă trecere prin toate statele membre ale Uniunii Europene, odată cu desfiinţarea vizelor pentru ţara sa, în 30 noiembrie 2009. Acest paşaport a venit în termenul record de 2 zile, moment în care a simţit cu adevărat ce înseamnă libertatea, fiindcă până şi „libertatea de a fi nebun sau libertatea de a fi bolnav” face parte din drepturile omului. A avea libertatea de a scrie poeme e o altă formă de libertate, diferită de cea de a sta la cozi interminabile pe la diferite ambasade pentru a obţine o viză.

La încheierea simpozionului s-au purtat discuţii libere şi s-a vizionat filmul documentar *Noi nu murim!*, realizat de Gabriel Burza (Memorialul Revoluţiei).

Simona **MOCIOALCĂ**

BIBLIOTECA REVOLUŢIEI

Costel Balint, *Ziua de mâine a început ieri*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2007, Ediţia a 2-a revizuită, 220 p.

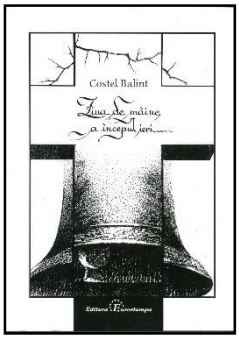

Cât de edificator poate fi profesorul de sport Costel Balint, în mai recenta sa carte: *Ziua de mâine a început ieri!* În cele 220 de pagini reuşeşte să surprindă, cum puţini au făcut-o, ca într-un lanţ trofic, evenimentele est-europene ale anului 1989 şi, mai cu seamă, să elucideze cauzele acestora prin doar parcurgerea lor cronologică. Este fidel cronologiei până în momentul în care firul datelor istorice şi de culise ale sistemului Ceauşescu este întrerupt de propriile amintiri, autorul fiind, el însuşi, ridicat de pe stradă, încarcerat şi bătut timp de patru zile, aşa după cum v-am relatat într-unul din numerele trecute ale buletinului nostru, *Memorial 1989*. Altfel spus, evenimentele europene, din perspectiva lui Balint, au un singur punct de pornire: o întâlnire între cei doi şefi de stat. Mulţi ar crede că e vorba de George Bush (preşedintele S.U.A.) şi de Mihail Gorbaciov (preşedintele U.R.S.S.). Aşa cum de la Al II-lea Război Mondial, deciziile lor se răsfrâng asupra destinului ţărilor est-europene. Dar nu atât înţelegerea celor doi şefi de stat mi se pare relevantă şi

direct influentă, ci mai degrabă cea a lui Kohl cu Mitterrand. (*Helmuth Kohl – n. 1930, om politic german, cancelar federal între 1982-1998, preşedinte al Uniunii Creştin Democrate 1973-1998, artizanul reunificării Germaniei, al extinderii Uniunii Europene şi al creării monedei unice Euro); *François Mitterrand (1916-1996), socialist, preşedinte al Republicii Franceze între anii 1981-1995, de mai multe ori ministru, a scris memorii şi eseuri politice).

Până aici, însă, aşa după cum bine a subliniat autorul, anul 1989 a debutat furtunos. Tunetul s-a înregistrat chiar din prima lună a anului '89, când Parlamentul Ungariei acceptă ideea de pluralism politic, iar la 7 martie Ungaria semnează Convenţia O.N.U. cu privire la statutul refugiaţilor. Şi, cred că nu întâmplător, liderii Kohl şi Mitterrand au stabilit sprijinirea constituirii unui front comun al forţelor de opoziţie din ţările socialiste... cu scopul de a încuraja constituirea unei mase de manevră.

Printre hotărârile reuniunii de la Paris cu privire la ţara noastră, în contextul poziţiilor concertate ale S.U.A. şi U.R.S.S., se avea în vedere intensificarea acţiunilor vizând crearea unei tensiuni interne, destabilizatoare, prin folosirea unei stări de nemulţumire şi incitări în mediul minorităţii maghiare. Ceea ce s-a întâmplat la Timişoara, în Piaţa Maria, cu preotul László Tökés de la Biserica Reformată este, fără doar şi poate, rezultatul direct al acestei decizii. Acesta este scenariul tipic al desfăşurării evenimentelor, cu riscul de a supăra revoluţionarii, contrarevoluţionarii sau non-revoluţionarii care au protestat acolo activ sau paşnic sau care au scandat dezinteresat şi sincer, din dorinţa de a avea un trai decent. O recunoaşte chiar autorul, Costel Balint, el însuşi arestat.

Este remarcabilă această detaşare de evenimente, în ciuda faptului că a fost în focul evenimentelor şi a suferit. Cronologia evenimentelor istorice ale anului 1989 a fost abordată şi tratată în zeci de cărţi. Însă Costel Balint reuşeşte, sintetic, să pună în lumină nişte informaţii, repet, mai puţin tratate până acum (desprinse, parcă, din lucrările lui Mihai Pacepa), să le raporteze şi să le relaţioneze, ca de la cauză la efect, cu ochiul unui jurnalist, cu penelul unui pictor de frescă socială şi cu exactitatea unui istoric. Evenimentele sunt relatate apoi, pe zile şi ore, pe plan local şi naţional, în funcţie de ore şi importanţa celor întâmplate, atât în rândul populaţiei, cât şi la nivel de conducere şi în rândul forţelor de represiune. Aşa cum sunt puse datele în pagină, lectorul care citeşte printre rânduri ar putea fi tentat să tragă o concluzie doar parcurgând primul capitol: *1989 în Europa comunistă.* Este greu însă să renunţi la lectură cu capitole precum celelalte 54 care urmează: *Securitatea: instrumentul terorii; Obsesiile fostului dictator; Tökés László – Nicolae Ceauşescu şi Securitatea; Timişoara, 16 decembrie 1989; 18 decembrie 1989; Bucureşti, ora 24.00; Bucureşti, 16 decembrie 1989; 17*

decembrie 1989, Timişoara; Ora 16.00, Bucureşti; Timişoara, ora 16.00 – Aeroport; Buziaş, ora 15.00; Ora 16.42 – 17 decembrie 1989, Timişoara; Sibiu, ora 20.15; Ora 18.30, Miliţia T.F.; Luni, 18 decembrie 1989, Timişoara; 19.XII.1989, Timişoara; Arestaţii din Timişoara – decembrie 1989; Lugoj – Istorie – Religie – Cultură; Nădrag; Deva – Premise ale revoluţiei în judeţul Hunedoara; Bucureşti, 21.XII. 1989; Rechizitoriu – 24 decembrie 1989; Procesul iadului, 25 decembrie 1989, Târgovişte, Sala de festivităţi a U.M. 01378; General colonel Ioan Coman; General de armată (post-mortem) Vasile Milea; General locotenent Ştefan Guşă; Tabel cronologic al vieţii şi activităţii lui Nicolae Ceauşescu; Zilele dinaintea lui 16 decembrie 1989; Sâmbătă, 16 dec. 1989 (20h), până duminică, 17 dec. (19h); Complexul Studenţesc (19.30-20.00); Vechiul sediu al Comitetului de Partid al Judeţului (20.30-21.30); Fabrica de Încălţăminte „Banatul" şi cele de pe Calea Buziaşului şi Girocului (22-23.30); Catedrala Ortodoxă Română din centrul oraşului (23.30-24.00); Cartierul Circumvalaţiunii şi Piaţa Dacia (24.00-3.00); Piaţa „700" şi parcarea Hotelului „Timişoara"; Duminică, 17 decembrie 1989 (ora 7.00), luni, 18 decembrie (ora 7.00); Piaţa Maria (9.00-17.00); Lupta de la Comitetul de Partid al Judeţului (12.30-13.30); Bătălia din Piaţa Traian (14.00-15.00); Bătălia din Piaţa Vasile Roaită (14.30-16.30); Bătălia din Piaţa Libertăţii (16.00-17.30); Lupta din centrul oraşului (17.00-21.00); Bătălia de la Băile Neptun (19.00-20.00); Lupta din zona Girocului (16.30-3.00); Bătălia din zona Buziaşului (2.00-4.00); Luni, 18 decembrie 1989 (ora 7.00), marţi, 19 decembrie 1989 (ora 17.00); Lupta de la Catedrala Ortodoxă Română (16.00-23.00); Bătălia din zona Buziaşului, în noaptea de luni spre marţi; Lupta din zona Girocului (18.00-24.00); Marţi, 19 decembrie 1989 (ora 17.00), miercuri, 20 decembrie 1989 (ora 8.00); Lupta de la Elba; Lupta de la Electrotimiş; Miercuri, 20 decembrie (ora 8.00), joi, 21 decembrie (ora 8.00); Balconul Operei.

Mă încearcă întrebarea: de unde aceste informaţii? O abundenţă de date, fapte şi dialoguri care, pe alocuri, intrigă cititorul interesat de sursă (dacă a citit şi alte lucrări în domeniu, pe aceeaşi tematică). Parcurgând, încă, relatările minuţioase, ajungi să recunoşti adevărata informaţie jurnalistic-istorică, bagheta lui Baltazar (*Baltazar Abgar – 1880-1909, n. Bucureşti, pictor şi critic de artă român, compoziţii istorice), spuneţi-i cum vreţi, dar şi-a făcut efectul.

„Mai bine să mori în picioare, decât să trăieşti în genunchi" – aşa îşi continuă autorul aprecierile cu privire la despotismul lui Ceauşescu, care i-a surclasat – după cum personal mărturiseşte – pe fanaticii rasişti din Al II-lea Război Mondial: Adolf Hitler (liderul nazist german) şi pe Iosif Vissarionovici Stalin (liderul comunist rus), în materie de securitate ca

instrument al terorii. Ceauşescu avea metodologii desprinse parcă din lagărele japoneze şi perfecţionate de Vietnam şi China. Acestea s-au acutizat odată cu instinctul de conservare de-a dreptul bolnăvicios al Ceauşeştilor, dar şi al acoliţilor acestora, pentru a nu-şi pierde fotoliile comode, într-o perioadă în care fiecare individ suspect îşi avea propriile „umbre", fiind supravegheat permanent şi cu minuţiozitate absolut peste tot. Chiar şi respiraţia suspectului era monitorizată şi raportată, iar un strănut dădea de furcă „ascultătorilor" din cauza „gongilor" (microfoanelor) bruiate. Vecini, colegi, rude, prieteni, cunoştinţe, toţi erau folosiţi de Securitate pentru a-l prinde pe picior greşit pe „duşmanul poporului", aşa cum şi Balint precizează în carte: erau şase direcţii de supraveghere – la domiciliu, la locul de muncă, filaj (urmărire pe stradă), interceptarea corespondenţei, medic, duhovnic etc.

Pare de necrezut, dar nici Elena Ceauşescu, în primii ani de cârmuire a dinastiei, nu a scăpat de acest *tratament preferenţial,* când dictatorul avea accese de gelozie, uneori bine întemeiate... Incredibil amănuntul că „prima doamnă", mare consumatoare de benzi magnetice, care savura cu o plăcere sadică, în ultimii ani, picanterii din vieţile colaboratorilor apropiaţi şi ale prietenelor cu care vânduse seminţe, prin gară, în tinereţe.

Acest instrument al terorii – Securitatea, deşi consimţit de Ceauşescu, nu a fost rodul inteligenţei dictatorului, ci al unor eminenţe cenuşii: generalul Mihai Pacepa, care i-a fost devotat până când s-a trezit la realitate şi a trădat prin dezertare, punându-se în slujba S.U.A. Ofiţerii superiori din serviciile strict secrete de importanţă deosebită au circulat mult prin străinătate, cu însărcinări nu prea curate, chiar şi la N.A.T.O., astfel încât au avut acces la diverse publicaţii de specialitate, lucrări de spionaj, contraspionaj, la memorialistica unor foşti şefi de la C.I.A şi F.B.I., această literatură fiind la mare căutare la Palat.

Domnii generali şi colonei cunoscători de limbi străine aduceau, la revenirea în ţară, valize burduşite cu asemenea cărţi, care deveneau obiect de studiu. Acestea erau stocate în calculator şi trimise direct la **cabinetul 1.** Aceste lucrări conţineau şi informaţia privind starea de spirit din jurul unui eveniment (Congres, 1 Mai, 23 August) sau nemulţumirea dintr-un domeniu. Apoi, din vârful piramidei, erau transmise ordine lapidare, dictatoriale, iar dacă rezultatul nu era cel dorit de dictator, cădea un cap de general sau tovarăş, respectivul fiind trimis la munca de jos.

În acest context au fost create celebrele: U.M. 0666 – Direcţia de Gardă a preşedintelui României, care a fost mai scumpă decât garda preşedintelui american; UM. 0544 de contraspionaj diplomatic (supravegherea ambasadelor şi a personalului) şi UM 0129 – compartimentul de spionaj în afara

ţării (care înghiţea sume enorme de valută). Apoi direcţiile centrale din Ministerul de Interne, cu corespondenţi în judeţ: Direcţia I de Informaţii Interne; Direcţia II de Contrainformaţii Economice; Direcţia III de Contraspionaj; Direcţia IV de Contrainformaţii Militare; Direcţia V de Gardă a preşedintelui; Direcţia VI de Cercetări Penale... temutul Compartiment D – serviciul independent de dezinformare.

Autorul nu omite şcolile de ofiţeri, ultrasecretele centre de pregătire a cadrelor de la Băneasa, Câmpina şi Bran, unde erau formaţi „samuraii-supermani" ai lui Ceauşescu, ca rezultat al vigilenţei transformate în paranoia dictatorială.

Costel Balint pune la îndemâna cititorului informaţii mai degrabă din sfera senzaţionalului decât a top-secretului ascuns aproape jumătate de veac, presărate de obsesii de-ale dictatorului, mai puţin cunoscute. De exemplu, plantaţiile secrete de mac din ţară, care erau transferate în opiu, ce ajungea pe piaţa neagră a drogurilor pentru „otrăvirea capitaliştilor", plata făcându-se în valută forte, la fel ca şi în cazul armelor fabricate la Cugir sau Reşiţa. De asemenea: cumpărarea de arme ieftine de la U.R.S.S. şi de apă grea pentru reactoarele nucleare şi revinderea acesteia unor ţări interesate în realizarea bombei atomice (cu 20-25% beneficiu); comercializarea uraniului extras în Banat şi Bihor, unde mulţi mineri nici nu ştiau ce scot la suprafaţă şi ce pericol reprezintă pentru ei contactul cu penblenda; fabricarea de arme şi muniţie în Cugir şi Reşiţa şi comercializarea acestora în Occident.

Aflăm detalii despre cauza obsesiei lui Ceauşescu pentru arabi, antipatia faţă de evrei, dar şi faţă de celelalte minorităţi, antisemitism temperat doar prin tranzacţii definite în valută sau servicii contraservicii, evident, nu tocmai ortodoxe. László Tökés, de exemplu, a fost „pictat" de Securitate, cu toate viciile posibile, pentru a i se crea o falsă imagine şi a-l izola, încă din 1987, când a devenit inamicul Securităţii. I-au atribuit SIDA şi tot felul de boli venerice, l-au făcut homosexual, l-au terorizat zi şi noapte. Mă uimeşte naivitatea autorului, care omite că, şi astăzi, tehnicile de denigrare a persoanelor incomode şi de manipulare a opiniei publice sunt aceleaşi. Din acest punct de vedere, revoluţia a fost non-revoluţie.

Revenind, citesc cu interes că parohul era filmat din blocul de vizavi, din apartamentul unui fost secretar de partid, deşi se ştia că are rude în R.F.G. Se ocupă de el colonelul Traian Sima, de la Securitatea Oradea, trimis la Timişoara să scape dintr-un scandal în care a fost implicat împotriva bisericii romano-catolice. E ajutat de adjunctul Radu Tinu: microfoane în casă, informatori şi observatori de la rude, prieteni până la vecini şi... omul cu butelia sau poştaş sau vânzător. Nimic nu a scăpat. Nici numărul ţigărilor

fumate. Gorile camuflate regizează o tâlhărie. Pentru a-l epuiza pe mult preacalmul Tökés, fac zgomote nocturne. Chiar şi episcopul László Papp de la Oradea e omul de bază al Securităţii. Tökés a solicitat ajutor la Radio Budapesta A fost dat în judecată, spre a fi obligat să-şi părăsească comunitatea şi locuinţa. Prin actul de acuzare, semnat şi parafat de episcopul László Papp, Tökés este acuzat de: trădare de patrie şi culegere de informaţii în favoarea unor agenţi din spaţiul „Helga" (sub acest nume fiind codificată Ungaria) sau din S.U.A. (unde avea un frate). „Se zorea dosarul lui penal spre Procuratura Militară Timişoara." Într-o noapte, s-a decis suprimarea pastorului şi a soţiei sale Edith, atunci gravidă. Frica de reacţiile opiniei publice mondiale şi ale credincioşilor au oprit acest plan. A urmat însă altul mai crunt, accentuat de diversiune – evacuarea pastorului, care i s-a părut fără o problemă de fond chiar şi generalului Iulian Vlad, de la Ministerul de Interne, şeful Securităţii statului, care l-a făcut pe colonelul Sima să se bâlbâie şi să nu se implice cu Securitatea în evacuarea preotului şi în acţiunea de stradă, ci să afle „fondul problemei". Pentru a-i ţine pe oameni în casă, în noaptea de 16 spre 17 decembrie, şefii de partid de la Primărie şi Judeţ au dispus să se dea apă caldă nonstop şi să fie fierbinţi caloriferele. Ceea ce a urmat se ştie.

Interesant prin amănunte e şi episodul cu tratativele de la Judeţeana de Partid, unde erau Dăscălescu, Postelnicu şi inferiorii pe linie administrativă, de partid. Totuşi, în puzderia de date şi evenimente derulate de autor apare o inadvertenţă. Petre Petrişor întocmeşte un document (o listă cu participanţii la tratativele cu autorităţile şi cu punctele revendicative) pentru a-l trimite, prin doi soli, Consulatului Sârbesc – spune autorul: Vali Vartan şi Adela Săbăilă, voluntari. Este acelaşi cu cel întocmit de Lorin Fortuna în Balconul Operei? Din informaţiile personale, au mai fost două persoane trimise cu un document spre Consulatul fostei Iugoslavii, înainte de momentul când „armata a fraternizat". Eu am discutat cu unul dintre ei. Este actor (în pensie de boală), dar nu unul dintre cei precizaţi de autor. Poate este o coincidenţă, fiind întocmite două liste cu revendicări – una la Judeţeană, alta în balconul Operei, când s-a constituit prima formaţiune politică democrată din România.

Interesant şi episodul când avocatul Petre Petrişor, lider revoluţionar, îi dă, cu neîncredere, lui George Boieru (ziarist la „Drapelul roşu") o listă cu numele şi adresele celor din grupul revoluţionarilor care au venit să trateze cu acoliţii lui Ceauşescu, iar activistul Cornel Pacoste îi oferă revoluţionarului Sorin Oprea un paşaport (*dacă tot a încercat să fugă peste graniţă*). Se citeşte, apoi, mulţimii lista cu revendicările.

Sunt relatate, apoi, evenimentele pe zile, ore, minute, locaţii, întâmplări şi discuţii cu prezentarea persoanelor participante. Unele au fost în viaţa politică post-decembristă, altele s-au remarcat pe parcursul celor 20 de ani ai democraţiei, iar restul se regăsesc în viaţa politică de azi, dar nu numai. Îi reîntâlnim pe cei curajoşi, atunci. La Consiliul Judeţean, Primărie, universitate, şcoală, pe stradă...

Trec ca un cititor superficial peste capitolul cu viaţa şi activitatea lui Ceauşescu, încerc să memorez, în amănunt, locaţiile unde au fost date bătăliile în Timişoara. Mi-e clar. E un volum real de documentaristică la graniţa cu memorialistica, pe alocuri ca un scenariu. Privesc clopotul înghimpat de pe copertă, citesc şi postfaţa autorului şi, din nou, trebuie să recunosc că are dreptate când spune că: *la Catedrală, sus, pe treptele lăcaşului de cult, sufletele obosite de nedreptăţile vieţii îşi găsesc alinarea.* Într-o noapte de Înviere, ceva m-a atras pe trepte, spre clopotniţă. Şi totuşi, „ziua de mâine a început ieri...”.

De acelaşi autor:
1989 Timişoara în Decembrie, Ed. Helicon, 1992;
Lumină şi speranţă, Timişoara 1989, Ed. Mirton, 1994;
Revoluţia Română, Ed. Mirton, 1995;
Începutul sfârşitului, Ed. Brumar, 2000;
1989 – Legiunea revoluţiei, Ed. Brumar, 2005.

Liza **KRATOCHWILL**

Lucian-Vasile Szabo, *Jurnalişti, eroi, terorişti... Revoluţia de la Timişoara în presa locală,* Timişoara, 2009, 173 p.

Mentalul colectiv şi libertatea presei în vremea revoluţiei timişorene

Cartea lui Lucian-Vasile Szabo, *Jurnalişti, eroi, terorişti,* apărută sub îngrijirea Asociaţiei Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara, este un volum util pentru o bună cunoaştere a unor momente decisive legate de victoria revoluţiei din Timişoara. Adăugaţi la asta lupta pentru libertatea de exprimare, căreia am avut onoarea să-i fiu alături încă de la începuturile ei. Dacă astăzi nu am avea aşa ceva, zadarnică ar fi jertfa tinerilor al căror curaj mi-a marcat viaţa şi m-a împins definitiv spre nevoia de atitudine morală într-o lume, precum aceasta a noastră, care duce lipsă acută de aşa ceva. Ce folos că suntem liberi, dacă ne folosim libertatea pentru corupţie, imoralitate publică, jaf naţional! La ce folos şcoala şi efortul de a învăţa, dacă nimic din trecutul imediat al celor care au luptat pentru libertate nu ne mai atinge şi ni se pare nesemnificativ şi fără speranţă!

În studiul lui Lucian-Vasile Szabo, cum este şi normal, de altfel, unul dintre primele capitole se referă la libertatea presei, cerută imperativ în zilele revoluţiei. Această libertate se alătură firesc altor câtorva, fără de care viaţa omului în civilizaţia contemporană pare imposibil de gândit şi imaginat. Aşadar libertatea presei, libertatea de opinie, care se alătură celei dintâi şi, nu în cele din urmă, libertatea de a călători. Poate că timişorenii au simţit aceste lucruri ca fiindu-le răpite mai mult ca alţi conaţionali. Explicaţia de sorginte socială este la îndemână pentru cei care au trăit sub dictatură. Aici, în câmpia de vest a României, în această eroică şi adesea istoric nefericită capitală a lumii bănăţene, contactele cu lumea liberă erau mult mai frecvente. Ce putea însemna lumea liberă altceva decât libertatea de a călători pe care o aveau cei din Iugoslavia şi noi nu o aveam. Începeau să o aibă şi ungurii. Libertatea de

a spune ce gândeşti era o altă nevoie şi una dintre grijile cele mai mari ale fostei securităţi era aceea de a o reprima. Nevoia imprescriptibilă a vorbirii libere era exersată de locuitorii oraşului cu miile de nemţi care plecau în Occident şi reveneau adesea la rudele rămase în ţară. Discuţiile cu aceştia au fost mai întotdeauna un exerciţiu de libertate a opiniei. Autorul studiului spune aceste lucruri cu limpezime: „În timpul Revoluţiei de la Timişoara una dintre revendicările formulate de demonstranţi a fost cea privitoare la libertatea presei. «Vrem presă liberă!» şi «Libertatea presei!» au fost unele dintre scandări, cristalizate anterior şi afirmate cu putere în spaţii publice, mai ales în Piaţa Operei, în 20 decembrie1989. Expresia a fost preluată ca atare şi în manifestul Frontului Democratic Român, document elaborat şi tipărit în condiţii grele chiar în 20 decembrie1989. De fapt, într-o variantă din programul Frontului... existau două prevederi referitoare la libertatea de comunicare, căci a mai fost cuprinsă o revendicare privind ieşirea televiziunii publice din îngrădirile ideologice şi propagandistice impuse de statul comunist. Acest aspect relevă faptul că persoanele care au redactat documentul făceau diferenţa între presa scrisă şi audiovizual, receptau impactul deosebit al fiecărui domeniu mass-media şi faptul că aveau o reprezentare corectă asupra rolului deosebit deţinut în societate de mijloacele de comunicare în masă.” (Lucian-Vasile Szabo, op. cit.)

Disocierea reprezentanţilor Frontului Democratic Român între presa scrisă şi audiovizual este socotită, pe bună dreptate, de autorul studiului, ca fiind „o intuiţie remarcabilă”. Resursele acestei intuiţii proveneau din şansele oferite de viaţa la marginea ţării. Canalele de televiziune penetrau mai uşor blocada informaţională pe care o avea în vedere securitatea. Deşi maşinile de scris erau strict urmărite de Miliţie sub directa îndrumare a poliţiei politice, acestora le-a scăpat într-un mod aproape inexplicabil antenele satelit care se vindeau în piaţa liberă din Mehala. Desigur că autorităţile au încercat să le ţină sub control, numai că explozia acestora pe balcoanele din cartierele oraşului se dovedea a fi premisa viitoarei înfrângeri a regimului. Cu ajutorul acestor antene parabolice afişate ostentativ pe blocuri lumea intra în contact informaţional tot mai calificat şi performant cu ceea ce se petrecea în Europa anului fatal comunismului. Mulţi timişoreni aveau acces la televiziunile iugoslave, la cele din Ungaria şi, odată cu amplificarea performanţelor de receptare satelitară, ajungeau inevitabil la canalele de televiziune italiene. Impactul asupra populaţiei oraşului a fost uriaş. Eram cu toţii aproape de lumea la care visam.

Autorul cărţii realizează o panoramare a situaţiei din mass-media anului revoluţiei: „Înainte de 1989, programul de emisie fusese redus la trei

ore pe zi, în zilele săptămânii. Atunci era prezentat telejurnalul, care îi avea în centru pe Nicolae si Elena Ceauşescu, pe alţi lideri de partid, precum şi ceva ştiri externe despre „succesele" realizate de ţările comuniste sau despre protestele din statele democratice. Urma o emisiune patriotică, cu versuri si cântece despre cuplul prezidenţial, ţară şi partid. Uneori, era programat câte un film artistic sau o piesă de teatru, majoritatea de producţie românească, cuminţi şi pe linie. În zilele de sâmbătă şi de duminică, televiziunea avea program mai lung. Existau atunci şi emisiuni pentru copii, dimineaţa, unele simple şi patriotice, în spiritul **Daciadei** şi **Cântării României**, celebre programe naţionale de mobilizare si control al maselor. Radioul evolua în acelaşi cadru, cu două programe, după ce, în 1983, posturile locale fuseseră desfiinţate. Presa scrisă era formată din câteva cotidiane centrale (***Scânteia, România liberă, Scânteia tineretului***), legate direct de ideologia partidului şi statului. Funcţiona şi un cotidian de profil, ***Sportul***, dar, în ultimii ani ai dictaturii, şi acesta publica în prima pagină articole de fond cu partidul şi Ceauşescu. Săptămânalele generaliste aveau o mai mare varietate (***Munca, Magazin, Ştiinţă şi tehnică*** etc.), însă şi acestea se aflau în slujba propagandei comuniste." Nu intenţionez să prezint factologia şi istoria apariţiei presei libere timişorene, altfel, extrem de spectaculoasă, deoarece ea poate fi găsită în studiul de faţă, realizat printr-o atentă documentare arhivistică. Ceea ce mă interesează este să subliniez importanţa decisivă pe care a avut-o mentalul public timişorean în tot ceea ce s-a întâmplat la revoluţie şi în primul an după. Am mai scris despre lucrul acesta, dar am impresia că nu este perceput în toate dimensiunile şi urmările sale, din această cauză îl reiau şi pe marginea acestui binevenit volum despre apariţia presei libere în oraşul revoluţiei. Aşadar mentalul colectiv timişorean era cel mai dispus să se elibereze din chingile psiho-sociale ale izolării pe care o urmărea puterea comunistă prin interdicţia de a intra în contact cu străinii. Se ştie, spre exemplu, că orice legătură cu cei veniţi din afara ţării era pedepsită de Securitate. Nici în acest caz în Timişoara lucrurile nu puteau fi ţinute atât de bine sub control ca în oraşele din centrul sau estul ţării. Numărul mare al rudelor în străinătate ale timişorenilor îi plasa pe mulţi dintre aceştia la marginea regimului, ca potenţiali duşmani. Această marginalizare a „celor cu rude" îi elimina din sistemul avansărilor prin fabrici, pe la partid, prin universităţi. Dacă „aveai rude", aparţineai altei lumi. Una care nu mai avea ce pierde, deoarece nici nu se mai afla în graţiile regimului. Adăugaţi aici numărul mare de studenţi străini, mulţi erau arabi, ei înşişi adeseori cu misiuni secrete şi în legătură cu securitatea românească. Deşi contactele cu aceştia erau atent monitorizate, totuşi timişorenii, mai ales cei tineri, aveau contacte frecvente, datorită

faptului că „străinii din complexul studenţesc” aveau acces la celebrele shopuri din care puteau cumpăra alimente prohibite, precum cafeaua sau celebrele ţigări Kent. Exersarea contactului cu străinii a fost ea însăşi un exerciţiu al nevoii de libertate. După cum se ştie, în studiile de sociologie culturală alteritatea şi exerciţiul contactelor cu lumea diferită de cea autarhică este o premiză a apariţiei nevoii de libertate. Aşa se explică faptul că revoluţia a izbucnit aici şi nu la Iaşi, cum s-a încercat cu doar câteva zile înainte, prin 14 decembrie 1989. Explicaţia este, cum spuneam, socială, dar şi simplu omenească: pătura mijlocie, middle class-ul, cum se spune, nicidecum o subţire pătură de intelectuali, fie ei de anvergură occidentală, era pregătită să-şi ceară libertatea.

Studiul lui Lucian-Vasile Szabo prezintă exact felul în care această aspiraţie, alta decât aceea economică, şi-a găsit expresia norocoasă în lupta câtorva, pe atunci încă tineri, scriitori şi jurnalişti care se ştiau dinainte de revoluţie, erau legaţi de oraş, ştiau presă din experienţa comună de la revista „Forum studenţesc” şi de la alte publicaţii de profil. Toate aceste realităţi istorice se regăsesc, cum spuneam, în studiul *Jurnalişti, eroi, terorişti,* a cărui importanţă este indubitabilă, mai ales pentru cercetătorii şi publicul interesat de istoria presei locale şi naţionale de după revoluţia din decembrie 1989.

Daniel **VIGHI**

Lucian-Vasile Szabo, *Jurnalişti, eroi, terorişti... Revoluţia de la Timişoara în presa locală,* Timişoara, 2009, 173 p.

Apărută în decembrie, la finele anului trecut, în vâltoarea evenimentelor care comemorau cei 20 de ani trecuţi în galop (şi cred că aşa i-am resimţit mai toţi!) de la Revoluţia Română din Decembrie 1989, sub oblăduirea Memorialului Revoluţiei, cartea lui Lucian-Vasile Szabo, ***Jurnalişti, eroi, terorişti…*** ne oferă un joc al oglinzilor. Revoluţia şi reverberaţiile ei au fost o hrană mai mult decât îndestulătoare pentru jurnaliştii foşti şi în devenire din 1990. Fiecare publicaţie consecutivă Revoluţiei s-a vrut a fi oglinda cea mai fidelă a acesteia, iar jocul oglinzilor de care pomeneam devenea, din când în când (chiar mai des!), o luptă pentru supremaţie.

Titlul volumului în discuţie a fost fericit ales de către autor. Cele 3 cuvinte care îl compun sunt cele 3 piese importante ale unui puzzle care nu a fost încă reconstituit. Acesta a fost, de altfel, motorul care l-a animat pe autor să înceapă o întreprindere destul de anevoioasă. „Frustrarea se accentua pe măsura trecerii timpului, atunci când vedeam tot mai puţină lume preocupată de ceea ce s-a întâmplat în Revoluţie şi după, căci multe fapte au rămas învăluite în mister. Justiţie nu s-a făcut decât cu jumătăţi de măsură, existând deja şi un sentiment de resemnare, de: «Ce să mai răscolim lucrurile, că mortul de la groapă nu se mai întoarce…». Frustrarea aceasta rămâne, undeva ascunsă într-un colţişor al sufletului fiecăruia dintre noi, chiar dacă timpul a vindecat şi multe răni adânci şi trece faptele, încet-încet, în uitare.“

De altfel, demarcaţia dintre *jurnalişti*, *eroi* şi *terorişti* nu a fost nicicând strictă, dacă ne raportăm la succesiunea faptelor din Decembrie 1989. Au fost *jurnalişti-eroi* (Jean Louis Calderon, jurnalistul francez strivit de şenilele unui tanc în Bucureşti, Danny Huwé, reporter la o televiziune belgiană, împuşcat mortal tot în Bucureşti, Ian Parry, fotograf de 24 de ani la *Sunday Times*, mort într-un accident aviatic cel puţin bizar), dar şi *terorişti-eroi* (vezi masacrul de la Otopeni din dimineaţa de 23 decembrie 1989). *Jurnalişti-terorişti* nu se cunosc, cel puţin nu în sensul strict al cuvântului!

Angrenat, încă de la începutul începutului, în caruselul schimbărilor, Lucian-Vasile Szabo a fost, astfel, martor, dar şi participant direct la naşterea

ziarului ***Timişoara***, devenit emblematic pentru un oraş el însuşi emblematic, şi la constituirea Societăţii „Timişoara”. Dar, până acolo, a mai curs încă destulă apă pe Bega! Peisajul jurnalistic timişorean dinainte de Revoluţie era dominat, după cum remarca pe bună dreptate autorul, de un ***Drapel*** (foarte) ***roşu***, de săptămânalul literar ***Orizont***, de revista – cam meteorică – ***Forum studenţesc*** şi de ***Szabad Szó***, ***Neue Banater Zeitung*** şi ***Banatske Novine*** – pentru naţionalităţile cu care con-locuiam şi con-sufeream.

Aservită puterii comuniste, publicaţia ***Drapelul roşu*** îşi păstrează, până la sfârşit, aceeaşi linie, fără a se lăsa impresionată de baia la fel de roşie de sânge în care a fost scăldată Timişoara. Doar ultimul număr, din 21 decembrie 1989, consacră câte ceva evenimentelor, după cum constată Lucian-Vasile-Szabo: „Sunt trei materiale, toate preluate de la Bucureşti, toate condamnând starea de lucruri din Timişoara. Deci nici vorbă ca lucrătorii de la ziar să scrie ce au văzut cu ochii lor sau să pună, cumva, sub semnul îndoielii, cât de cât, cele venite pe linie oficială din capitală… În acest mod lipsit de glorie şi-a încheiat existenţa ***Drapelul roşu***, organ al Comitetului Judeţean Timiş şi al Consiliului Popular Judeţean.”

O încercare de „resuscitare” a ***Drapelului*** (foarte) ***roşu*** a fost ***Luptătorul bănăţean***, care ajunge până la nr. 10 (duminică, 31 decembrie 1989) şi pe care l-au caracterizat, încă de la primul număr, mistificările şi promisiunile neonorate.

De la ***Drapelul*** (foarte) ***roşu*** la ***Renaşterea (bănăţeană)*** via ***Luptătorul bănăţean*** este itinerarul a cărui culoare predominantă păleşte prea puţin. Autorul surprinde, până la cele mai mici detalii, jocul de nuanţe pe care îl face ***Renaşterea bănăţeană***, prin „publicarea de comunicate şi luări de poziţie ale autorităţilor. Se continuă însă cu materialele generaliste, de «opinie», când înflăcărate şi lozincarde, când sentimentaliste şi liricoide”.

Încep să apară, mai timid, şi materiale „adevărate” pe tema Revoluţiei, cum ar fi articolul *Ni s-au furat morţii*, scris de Ioan Bânciu - actualmente vicepreşedinte al Memorialului Revoluţiei – , interviul luat de Eleonora Popa fetiţei de 12 ani, Ioana Bărbat, care şi-a pierdut mama în Revoluţie sau articolul lui Harald Zimmerman despre evenimentele tragice din Calea Girocului, care, pe lângă concreteţea limbajului, „mai are şi meritul de a face o primă tentativă de abordare psihologică a momentului, de a renunţa la formulările bombastice fără de substanţă şi de a releva unul din mecanismele interioare de motivare în acţiunile de confruntare cu regimul şi detaşamentele morţii”.

Un loc special în capitolul consacrat ***Renaşterii bănăţene*** îl acordă Lucian-Vasile Szabo nr. 10 al publicaţiei, apărut vineri, 14 ianuarie 1990,

subliniind importanţa articolului *Transport către moarte*, „relatarea unui martor ocular, care, în urma strângerii de informaţii de la cei implicaţi direct, face precizări privind transportul cadavrelor victimelor Revoluţiei la Bucureşti”. Lui i se adaugă controversele pe care le-a iscat reportajul *Un nou „cimitir secret” în Cimitirul Eroilor* din nr. 11 şi, implicit, compromisurile pe care încă le făcea ***Renaşterea bănăţeană*** în defavoarea adevărului şi a imparţialităţii care ar trebui să caracterizeze o publicaţie care se dorea a fi, încă din start, „cotidian social-politic independent”. Astfel, după ce cititorii află care a fost oribila odisee a îngropării trupurilor eroilor ucişi la Revoluţie, „pe care se aflau benzi de leucoplast având scrise cu pixul diferite numere”, apare o notă care are darul de a bulversa total: „(...) informaţiile care au stat la baza redactării lui [articolului menţionat, n.n.] au fost pripite, întrucât acei morţi exhumaţi în Cimitirul Eroilor au fost depuşi în data de 28 decembrie 1989, de către Comenduirea Garnizoanei, cu toate onorurile cuvenite, inclusiv cu slujbă religioasă şi pe baza unor documente oficiale ale Procuraturii, Medicinei Legale şi Oficiului de Stare Civilă, care pot fi verificate.”

Seria articolelor publicate în ***Renaşterea bănăţeană*** pe tematica Revoluţiei continuă, apoi, cu interviurile luate inculpaţilor acuzaţi de represiunea de la Timişoara, cât şi cu alte două fapte deosebit de grave, care au făcut înconjurul mapamondului: furtul şi arderea cadavrelor eroilor la Crematoriul „Cenuşa” din Bucureşti, toate radiografiate de Lucian-Vasile Szabo atât din perspectiva jurnalistului, cât şi din cea a semenului revoltat, care reacţionează cu empatie la durere şi suferinţă.

Şi aşa au trecut orele, zilele şi lunile... „La aproape un an de la Revoluţie, ***Renaşterea bănăţeană*** funcţiona ca un ziar aşezat, avea o imagine grafică şi stătea ceva mai bine cu punerea în pagină, deşi condiţiile tipografice nu se schimbaseră mai deloc.”

Nu peste mult timp, în 23 ianuarie 1990, îşi va face apariţia ziarul ***Timişoara***, ale cărui prime două numere „aveau să fie editate în locul ***Renaşterii bănăţene***, după ce redactorii şi ceilalţi lucrători ai acestei publicaţii fuseseră evacuaţi din sediu”. Deşi apare doar de trei ori pe săptămână, ziarul ***Timişoara*** devine stindardul deziderateloe Revoluţiei, iar „noul colectiv redacţional îşi asumă independenţa reală faţă de toate structurile social-administrative şi politice: Frontul Salvării Naţionale, Procuratură, Poliţie, armată, partide politice”, într-un cuvânt, tot ceea ce îi lipsise ***Renaşterii bănăţene***!

În paginile ziarului ***Timişoara*** aveau să semneze articole nume care au devenit sinonime cu adevărul şi democraţia, precum **Ion Monoran** şi **George Şerban**, care avea să îşi aducă, apoi, aportul la „naşterea”

Proclamaţiei de la Timişoara, de la a cărei adoptare s-au împlinit în 12 martie 20 de ani.

Ziarul ***Timişoara*** are meritul de a puncta asupra dezinformării din presă şi televiziune, precum şi asupra neo-comunismului care se instaurase în ţară. În nr. 3 apare articolul lui George Şerban, *Aceeaşi Mărie cu altă pălărie,* în care acesta exclamă: „Nu trebuie să uităm: POPORUL A FĂCUT REVOLUŢIA ŞI NU F.S.N.! Deceauşizarea ţării nu este un merit propriu al F.S.N. Este voinţa mare şi unică a întregii naţiuni, pe care oricare alţi oameni, treziţi ca şi ei, din pură întâmplare, la putere, ar fi fost siliţi să o îndeplinească fără întârziere."

Din articolele care apar referitor la evenimentele din Revoluţie, respectiv la trierea cadavrelor în noaptea de 17/18 decembrie din morga Spitalului Judeţean şi la înhumarea eroilor din data de 27 decembrie 1989, transpare rigoarea jurnalistică, fără a se mai trage „spuza" pe „turta" autorităţilor.

La finele lunii ianuarie va avea loc un eveniment deosebit de important, de care se leagă tot publicaţia ***Timişoara***. Astfel, la Casa Universitarilor va avea loc întrunirea prin care se fondează Societatea „Timişoara", în al cărei statut „punctul principal era editarea unei publicaţii care să o reprezinte, una care să promoveze drepturile omului, democraţia şi pluripartidismul". Rememorând acest moment, Lucian-Vasile Szabo remarcă: „Repede aveam însă să ne dăm seama că nu doar editarea ziarului este importantă, ci şi de nebănuita deschidere şi oportunitate oferite de asociaţie, de posibilitatea de a ne manifesta în sfera societăţii civile. Repede, noua societate avea să devină activă în acest domeniu, prin susţinerea unor grupuri reformatoare, sindicate, partide publice, mişcări de diferite orientări. Două dintre primele acţiuni de sprijin au fost pentru studenţi, precum şi pentru Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei (CADA)."

Timişoara i-a deschis porţi nebănuite cititorului sătul de minciună şi de mistificare, într-o perioadă încă tulbure, în care apele abia începeau să se mai limpezească. Dar, aşa cum constata Lucian-Vasile Szabo, ca jurnalist direct implicat în această temerară acţiune, „…publicaţia ***Timişoara*** nu avea să se ocupe doar de evenimentele realităţii cotidiene, de punerea în practică a unor idei privind democratizarea vieţii social-politice ori de informarea opiniei publice despre misterele Revoluţiei. A fost nevoie de declanşarea unui proces amplu de recuperare, un proces care astăzi se poate subsuma fără rezerve unui proces al crimelor comunismului. Multe articole au fost îndreptate către relevarea modului de funcţionare a odioasei securităţi. Au fost deconspirate casele… conspirative, a fost investigată activitatea din

centrele de ascultare a telefoanelor, precum şi a discuţiilor purtate pe unde radio şi din centrele de filaj".

Paralel cu publicaţiile ***Renaşterea bănăţeană*** şi ***Timişoara*** au apărut, desigur, şi altele, care au venit să întregească şi, de ce nu, să potenţeze peisajul.

Primul număr al revistei ***Orizont***, fost săptămânal social-politic şi literar artistic editat de Uniunea Scriitorilor Români din R.S.R. şi de Comitetul Judeţean de Cultură şi Educaţie Socialistă Timiş, vede lumina tiparului în 27 decembrie 1989, cu un articol de fond cu titlu sugestiv - *Timişoara – primul oraş liber al României* – şi cu un număr dublu de pagini, majoritatea având ca tematică Revoluţia. Aici începe drumul sinuos şi plin de obstacole şi pericole al jurnalistului **Iosif Costinaş**, care publică primele articole despre Revoluţie. Referitor la aportul revistei ***Orizont,*** autorul remarcă „orientarea revistei către public, sub imperiul presiunii momentului, prin reliefarea în paginile publicaţiei atât a subiectelor literar artistice, cât şi a celor privind aspectele legate de Revoluţia de la Timişoara; ***Orizontul*** a atras în paginile sale scriitori, dar şi jurnalişti de primă mână; revista a devenit un model publicistic, prin modul sobru, implicat, temeinic şi direct de a prezenta lucrurile…".

Apariţia primului nr. al ***Timişoarei*** a fost succedată de ieşirea de sub tipar, în 23 ianuarie 1990, a publicaţiei ***Gazeta de Vest***, care „se dovedeşte profund ancorată în realităţile Timişoarei, fiind cea care avea să surprindă poate cel mai bine diversitatea opiniilor şi confuzia de idei ce dominau vremurile". Aici avea să apară articolul *Dreptatea Revoluţiei* al căpitanului Nicolae Durac, „o primă luare de atitudine publică a uneia dintre cele mai curate, hotărâte şi limpezi minţi din armata română", ulterior membru al Comitetului de Acţiune pentru Democratizarea Armatei (CADA).

Tot în ***Gazeta de vest*** va apare serialul lui Dan Mândrilă, *Armata şi uscăturile ei*, prin care se urmăreşte elucidarea semnelor de întrebare privitor la cei care au dat şi au pus în aplicare ordinul de tragere. „Investigaţia este făcută tacticos, cu aplecare spre fiecare persoană, spre fiecare faptă."

Amicul public nr. 1 şi ***Ecou 17*** încheie şirul publicaţiilor „fierbinţi" din 1990. ***Amicul public nr. 1*** merge pe linia mărturiilor din Revoluţie, care sunt, şi de această dată, obstrucţionate de autorităţi, cum se întâmplă în numărul 3, prin persoana generalului Gheorghe Popescu, „reactivat din pensie şi pus la cârma garnizoanei militare, la cârma judeţului, de fapt, căci autorităţile civile erau aproape în întregime lipsite de... autoritate".

Primul număr al publicaţiei ***Ecou 17,*** a cărui nume şi deziderate se leagă de Asociaţia „17 Decembrie 1989" – ce reuneşte răniţii şi membrii

familiilor îndoliate – îl localizăm în 11 martie 1990. Tematica ***Ecoului 17*** o constituie „ecourile" Revoluţiei, mai concret, mărturii ale rudelor eroilor-martiri şi relatări referitoare la Procesul de la Timişoara.

Viaţa oricărei publicaţii, fie ea durabilă sau efemeră, e în strânsă dependenţă de vieţile şi acţiunile celor care semnează în paginile ei. De aceea, autorul îşi încheie volumul cu portretele celor 3 personalităţi care şi-au adus din plin contribuţia la jurnalismul post-revoluţionar, precum şi la constituirea unei societăţi civile mai implicate şi mai responsabile: **Ion Monoran**, **George Şerban** şi **Iosif Costinaş**.

Apariţia unui volum consacrat aportului presei locale timişorene la oglindirea Revoluţiei din Decembrie 1989 era imperios necesară şi este meritoriu că unul dintre jurnaliştii care a (re)trăit evenimentele şi-a asumat „povara" de a pătrunde în arhiva presei vremii şi răspunderea de a prezenta şi interpreta faptele care gravitează în jurul unui eveniment atât de important şi controversat al istoriei noastre recente.

Adina **HORNEA ABRUDA**

Alexandru Oşca (coordonator), ***Revoluţia română în Banat,*** Editura Sitech, Craiova, 2009, 498 p.

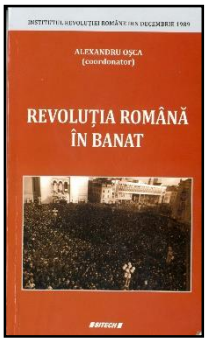

Lucrarea *Revoluţia română în Banat* se înscrie în rândul celor care doresc să aducă, alături de alte cărţi scrise pe acest subiect, încă o fărâmă de lumină asupra evenimentelor din România anului 1989.

Revoluţia română în Banat este o monografie şi a fost concepută ca un proiect de cercetare ştiinţifică ce a angrenat în muncă o echipă de istorici dornici să dezvăluie generaţiilor viitoare câte ceva despre Revoluţia din anul 1989. Alături de echipa de istorici, la această lucrare au mai contribuit consultanţi şi participanţi la Revoluţia din Banat, mărturiile lor dând posibilitatea generaţiilor viitoare să intre în contact cu atmosfera zilelor fierbinţi de atunci.

Realizarea acestei lucrări a fost decisă în consiliul ştiinţific al Institutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989.

Coordonatorul cărţii este istoricul Alexandru Oşca, secretar al Consiliului Ştiinţific al Institutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989. Din echipă mai fac parte profesorul universitar doctor Ioan Munteanu, consultant ştiinţific la serialul realizat de TVR1, *Memorialul Durerii*, şi colaborator al Memorialului Revoluţiei, profesor doctor Dumitru Tomoni, membru în consiliul ştiinţific al I.R.R.D., de asemenea, colaborator al Memorialului Revoluţiei, Emil Şimăndan, jurnalist participant la Revoluţia română din Arad în 1989, fiind atunci redactor principal cu probleme de cultură şi învăţământ la ziarul judeţean „Flacăra Roşie”, şi autor a numeroase cărţi între anii 1980 şi 2009. Din echipa acestui volum mai fac parte istoricul Gino Rado, vicepreşedinte al Memorialului Revoluţiei din Timişoara, şi Adrian Kali, profesor de istorie la Liceul Teoretic „Grigore Moisil” din Timişoara.

Monografia este structurată pe 9 capitole, şi anume: *Repere istoriografice*; *Tradiţia luptei pentru libertate în Banat*; *Criza economico-socială şi starea de spirit a populaţiei din judeţul Timiş, în anii premergători Revoluţiei din decembrie 1989*; *Declanşarea, desfăşurarea şi victoria Revoluţiei de la Timişoara; Extinderea revoltei şi a Revoluţiei în localităţi din judeţul Timiş*, capitol ce are în componenţa sa 2 subcapitole: *Manifestările revoluţionare de la Lugoj* şi *Evenimentele din timpul Revoluţiei din alte localităţi timişene*; *Extinderea revoltei şi Revoluţiei în localităţile bănăţene din afara judeţului Timiş*, capitol compus din 3 subcapitole, după cum urmează: *Declanşarea, desfăşurarea şi victoria Revoluţiei la Arad, Constituirea noilor structuri de putere în oraşele judeţului Arad* şi

Evenimentele revoluţionare de la Reşiţa şi Caransebeş, iar ultimele 3 capitole includ *Anexele, Bibliografia* şi *Indicele de nume*.

Cartea se deschide cu un *Cuvânt înainte* ce aparţine directorului I.R.R.D., Claudiu Iordache, participant la Revoluţia română de la Timişoara în 1989, fiind în acele zile fierbinţi ale lui Decembrie membru în comitetul de conducere al Frontului Democrat Român.

Directorul I.R.R.D. subliniază în al său *Cuvânt înainte* caracterul antitotalitar al Revoluţiei române începută la Timişoara: „o Românie căzută sub vremuri s-a ridicat deasupra lor, devenind o baricadă în calea totalitarismului". Importanţa istorică a anului 1989 este evidenţiată foarte bine în acest debut de carte: „va veni o vreme în care anul 1989 va fi alăturat, pe iconostasul demnităţii româneşti, anului 1918! Date fără egal! În 1918 am meritat să devenim o Românie întregită. În anul 1989 am meritat să devenim o Românie liberă."

În *Notă asupra ediţiei*, autorii mărturisesc că cele ce nu au fost cuprinse în această ediţie „se vor regăsi în întregime în ediţia a doua, care va cuprinde pe larg evenimentele din judeţul Timiş, după 22 Decembrie 1989, şi din judeţele Caraş-Severin (localităţile necuprinse în monografia de faţă) şi Hunedoara."

Primul capitol al cărţii, *Repere istoriografice*, aduce în atenţia cititorului numeroasele lucrări scrise despre Revoluţia română din 1989. Scrierile publicate despre Revoluţia de la Timişoara, Lugoj şi Arad sunt lucrări memorialistice, descrieri extinse care redau impresii extrem de utile pentru studiile elaborate mai târziu. În urma parcurgerii publicisticii, a memorialisticii, a lucrărilor de interpretare, precum şi a documentelor emise de conducerea revoluţionarilor sau de structurile de forţă ale vechiului regim, rezultă că mişcarea începută în vestul României, care a declanşat Revoluţia, a fost îndreptată împotriva orânduirii socialisto-comuniste, instaurată prin forţă în patrie de armatele sovietice cotropitoare.

Mărturii numeroase despre ce a însemnat 1989 oferă Memorialul Revoluţiei din Timişoara, aici există un impresionant tezaur de documente, fotografii, colecţii de publicaţii din Banat şi din afara României, în care se găsesc însemnări despre tragicele zile de 16-22 Decembrie 1989.

Foarte multe mărturii despre ce s-a întâmplat în 1989 în Banat se găsesc şi la ALTAR, membrii acestei asociaţii păstrând încă în memorie ce au îndurat în locurile de detenţie.

Printre autorii de lucrări memorialistice dedicate exclusiv Revoluţiei de la Timişoara, se regăseşte şi Marius Mioc ca participant direct, arestat atunci de aparatul represiv al statului republican socialisto-comunist, alături

de alţi participanţi care s-au ridicat pentru a apăra legea firii. Într-una din lucrările sale intitulate *Revoluţia de la Timişoara aşa cum a fost. Mărturii ale răniţilor şi prietenilor celor decedaţi în Revoluţie*, grupează mărturii ale participanţilor la Revoluţie. Cartea aduce 40 de mărturii despre cele ce s-au întâmplat la Timişoara între 15 şi 25 Decembrie 1989.

O bună legătură între evenimentele din Decembrie 1989 de la Timişoara reuşeşte să facă în lucrările sale de memorialistică profesorul Costel Balint, participant direct, şi el, la Revoluţia română din Timişoara. Lucrarea *1989. Timişoara în Decembrie* aduce informaţii foarte bine documentate despre acţiunea celor două grupuri de revoluţionari, din Piaţa Operei şi de la Judeţeana de Partid.

Cel mai mult se apropie de genul memorialisticii volumul *17 după 16* a conf. dr. Gheorghe Secheşan.

Pentru acest capitol mai amintim lucrarea *Media Culpa*, scrisă de Brânduşa Armanca, jurnalist de investigaţie, care dedică un întreg capitol Revoluţiei de la Timişoara şi din alte localităţi bănăţene, intitulat *Dacă Timişoara nu era*.

Anneli Ute Gabanyi a efectuat studii în problema revoluţiilor din ţările est-europene şi din România, în special, care au fost ulterior grupate într-o culegere.

Memorialistica evenimentelor din localităţile bănăţene din Decembrie 1989 include şi mărturii din tabăra aparatului represiv. Sunt amintite, în acest prim capitol al monografiei, *Revoluţia din stradă*, *Omul se duce, faptele rămân*, *Interviuri despre Revoluţie* etc. În toate aceste lucrări opresorii încearcă să se deculpabilizeze, oferind cititorului doar o parte din faptele lor din cadrul aparatului represiv.

Capitolul al doilea, *Tradiţia luptei pentru libertate în Banat,* aduce în atenţia cititorului evenimente ce au avut loc în Banatul istoric de-a lungul timpului. Din relatarea faptelor se constată că locuitorii din această provincie românească au avut totdeauna dorinţa de a trăi liberi pe aceste meleaguri, organizaţi într-un stat naţional în care să ţină seama de tradiţiile creştine propovăduite de Dumnezeu în Sfintele Scripturi.

Capitolul scoate în evidenţă faptul că, deşi supuşi tendinţelor cuceritoare ale imperiilor vremelnice, locuitorii Banatului au ştiut să convieţuiască paşnic între ei, credinţa creştină şi dorinţa de a-şi apăra glia strămoşească călăuzindu-i împotriva celor ce doreau să le răpească libertatea.

Cucerirea Banatului de către Imperiul Otoman în 1552 nu a reuşit să le suprime locuitorilor de aici idealul libertăţii. Astfel că în cei 164 de ani de paşalâc turcesc stăpânii acestui teritoriu nu au încetat să lupte împotriva

semilunei, pentru a dobândi libertatea cu care au fost înzestraţi de la divinitate.

Nici schimbarea imperiului în 1716 nu i-a mulţumit pe locuitorii Banatului. Statutul de „provincie experimentală pentru modelul mercantilist al reformismului habsburgic" nu a putut să fie mulţumitor pentru românii bănăţeni. Ei doreau să trăiască liberi şi în timpul Imperiului Habsburgic.

Astfel că elitele de aici, unite de ideile creştineşti drept credincioase, vor lupta pentru crearea instituţiilor naţionale proprii şi afirmarea principiului de naţionalitate. Se remarcă în această luptă Dimitrie Ţichindeal, Constantin D. Loga, protopopul Vasile Georgevici, Eftimie Murgu, familia Mocioni, din rândurile căreia se va ridica Alexandru Mocioni, care la 1869 în Timişoara, la lucrările Conferinţei Naţionale, se va afla în fruntea celor 500 de delegaţi care au pus bazele Partidului Naţional al Românilor din Banat şi Ungaria. Acest partid politic avea ca principal obiectiv combaterea dualismului austro-ungar.

Dacă în timpul ocupaţiei imperiilor cotropitoare, românii bănăţeni luptau pentru autonomia provinciei lor, după constituirea statului naţional român modern în 1859, bănăţenii au dorit unirea provinciei lor cu noul stat creat. În timpul Războiului de Independenţă din 1877 se remarcă în bătălia pentru cucerirea Griviţei căpitanul Moise Groza, bănăţean de origine. Apelurile de susţinere pentru soldaţii români aflaţi în acest război de independenţă, lansate de Iulia Rotaru, Ersilia Sturza, Eufrosina Secoşan etc., şi-au găsit ecourile în zeci de localităţi bănăţene, locuitorii de aici colectând importante sume de bani, produse agricole, obiecte de îmbrăcăminte pentru cei aflaţi în luptă.

După proclamarea Regatului României în 1881 şi consolidarea sa în anii următori, se stimulează dorinţa de integrare a românilor din Banat şi Transilvania în structurile statului monarhic consolidat.

La începutul secolului XX mişcarea naţională pentru libertate din Banat se radicalizează, dar are la bază idei democratice.

Toată această luptă va aduce, în sfârşit, Banatul în Regatul Unit al României, aşa cum au votat delegaţii românilor bănăţeni la Marea Adunare Naţională de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918.

În perioada interbelică locuitorii din Banat oferă Europei „un model de toleranţă, de convieţuire bazat pe respectul muncii şi valorilor umane". Prezenţa bănăţenilor de naţionalitate germană, sârbă, maghiară, cehă şi slovacă în organismele administrative ale provinciei vor aduce pe plan extern o bună imagine Regatului Unit al României.

Această perioadă de armonie şi prosperitate socială va fi întreruptă şi în Banat, la fel ca în toate provinciile istorice româneşti, odată cu luna septembrie a anului 1944. Pentru aproape 14 ani, trupele sovietice impun un nemilos regim militar de ocupaţie, încalcă suveranitatea naţională a României, susţin un regim politic dictatorial care atentează la integritatea fizică şi psihică a populaţiei, o umileşte şi îi anulează drepturile şi libertăţile cetăţeneşti.

Teroarea comunistă nu va reuşi să învingă dorinţa de libertate a locuitorilor din Banat. În paginile din acest capitol sunt prezentate chiar file din dosarele întocmite de aparatul represiv împotriva celor care au refuzat să abdice de la principiile moştenite de la strămoşii lor. Astfel, la pagina 87 este prezentat un înscris pe fila dintr-un dosar, în care se confirmă executarea sentinţei de condamnare la moarte a trei luptători anticomunişti în anul 1953. În paginile 88 şi 89 apare un proces-verbal de execuţie prin împuşcare a luptătorului anticomunist Cioca Ioan în anul 1959, respectiv un mandat de executare a pedepsei cu moartea în acelaşi an. În pagina 90 a lucrării găsim poza Monumentului Rezistenţei anticomuniste din Banat şi manifestul răspândit de luptătorii din rezistenţa armată.

Finalul capitolului evidenţiază redeşteptarea speranţei românilor din Banat pentru dobândirea libertăţii, ca urmare a înfiinţării sindicatului „Solidaritatea" (septembrie 1980) în Polonia, o altă patrie supusă terorii comuniste. Voinţa de libertate a fost liantul care a determinat pilduitoarea solidaritate umană a timişorenilor şi voinţa lor de a se ridica împotriva unui regim opresiv. Din această realitate „s-au declanşat evenimentele revoluţionare de la Timişoara şi din întregul Banat".

Sunt inserate reacţiile bănăţenilor faţă de evenimentele din Polonia, în urma unui studiu al dosarelor ce conţin notele consemnate de securitate despre starea de spirit existentă atunci în România: „acţiunile din Polonia sunt juste şi corecte, deoarece şi acolo o situaţie similară cu cea din ţara noastră a provocat evenimentele"; într-o altă notă consemnată de cei care supravegheau populaţia se spune: „situaţia nu se îndreaptă nici în România până nu se va întâmpla ca în Polonia".

Următorul capitol prezintă criza economico-socială a sistemului comunist, care le provoacă locuitorilor din judeţul Timiş puternice nemulţumiri. Este reliefată situaţia conflictuală între majoritatea populaţiei şi autorităţile comuniste, care va culmina cu momentul Decembrie 1989.

Deportările locuitorilor din Banat, povara sistemului de cote obligatorii impuse gospodăriilor ţărăneşti, înfiinţarea C.A.P.-urilor prin forţă şi prin distrugerea proprietăţii private, centralizarea şi dirijarea totală a

economiei, permanenta supraveghere a populaţiei de către miliţie şi securitate au reaprins în inimile românilor bănăţeni dorinţa de a lupta pentru a trăi în libertate şi demnitate, aşa cum au făcut-o strămoşii lor.

Deşi autorităţile de la Bucureşti au fost informate despre toate aceste nemulţumiri ale populaţiei din Banat, au ignorat realitatea, menţinând o propagandă mincinoasă pentru a oferi lumii democratice imaginea unui stat în care regimul comunist este bine aşezat.

Privarea de libertate, încălcarea drepturilor omului şi abuzurile de tot felul din partea autorităţilor statului comunist au determinat în ultimii ani ai regimului ca tot mai mulţi locuitori din Banat să treacă ilegal frontiera spre Iugoslavia, pentru a ajunge în ţările cu democraţie consolidată.

Toate nemulţumirile acumulate în timp de locuitorii acestei provincii româneşti faţă de privaţiunile la care au fost supuşi de autorităţile statului comunist au dus la declanşarea Revoluţiei române aici, la Timişoara, timişorenii arătând întregii lumi că solidaritatea împotriva unui sistem nedrept nu poate fi sfărâmată de armele mincinoase folosite de acesta. Convingerea anticomunistă certă, se argumentează în lucrare, cristalizată în cursul multor ani, „a constituit cauza fundamentală a Revoluţiei din Decembrie 1989, a fost factorul din care a izvorât puterea oamenilor să-şi învingă teama, să înfrunte forţele represive, să înlăture un regim dictatorial”.

Capitolul al patrulea prezintă declanşarea, desfăşurarea şi izbânda Revoluţiei de la Timişoara. Aici se evidenţiază caracterul anticomunist al Revoluţiei de la Timişoara, prin accentuarea faptului că la 20 Decembrie Timişoara s-a declarat, prin cetăţenii săi, primul oraş liber de comunism din România. În 20 Decembrie se constituie o nouă formaţiune politică, Frontul Democrat Român, condus de Lorin Fortuna, unul din liderii Revoluţiei române din capitala Banatului. Apariţia acestui organism politic asigura liderilor credibilitate şi suport public pentru negocierea cu reprezentanţii regimului, veniţi de la Bucureşti.

De la această dată puterea tiranică de la Bucureşti nu mai controla situaţia. Capitolul precizează însă, prin nota 434 de la pagina 154, că „aceasta nu însemna că liderii revoluţionarilor dispuneau deja de capacitate organizatorică şi mai ales de instrumentele necesare pentru a prelua ei conducerea completă a treburilor în oraş”. După aprecierea autorilor, elementele care definesc valoarea afirmaţiei mai sus citate ar fi „cel puţin trei”: „intrarea în ecuaţia conflictului a comunităţilor profesionale de pe marile platforme industriale ale oraşului”, „compromiterea definitivă a oricărei posibilităţi de dialog şi reglementare paşnică a situaţiei”, precum şi

trecerea, de către Nicolae Ceauşescu, în urma plecării în Iran, a „prerogativelor puterii în mâinile soţiei sale, Elena Ceauşescu" (p. 154-156).

Se mai aminteşte aici faptul că militarii nu s-au exprimat public că sunt de partea Revoluţiei până în dimineaţa zilei de 22 Decembrie, spre deosebire de maiorul Viorel Oancea, care şi-a exprimat susţinerea Revoluţiei înainte de fuga dictatorilor.

Capitolul cinci prezintă extinderea Revoluţiei şi în alte localităţi din judeţul Timiş. Oraşul Lugoj urmează exemplul Timişoarei. Sunt amintiţi Nicolae Andrei şi Adrian Lungu, care au împrăştiat manifeste cu conţinut mobilizator în staţia de autobuze de la I.U.R.T.

Locuitorii din Becicherecul Mic pleacă la Timişoara pentru a se solidariza cu locuitorii de aici în data de 22 Decembrie. Preotul Ilie Dumitru anunţă de la balconul Operei că Becicherecul Mic susţine Timişoara.

Oraşul Buziaş se eliberează de sub dictatura comunistă în ziua de 21 Decembrie. Sunt amintiţi în acest subcapitol şi curajoşii revoluţionari ai Buziaşului. Trezirea solidarităţii a fost făcută de Liliana Badea prin interpretarea cântecelor „Deşteaptă-te, române!", „Aşa-i românul", „Hora unirii", dar şi de cei care, prin discursurile lor, au transmis mesaje de condamnare a totalitarismului comunist, încurajându-i astfel pe cei care protestau. Se formează un comitet de conducere al oraşului Buziaş, din a cărui componenţă fac parte: Viorel Tudosie (preşedinte), Ioan Cin (vicepreşedinte), Liliana Badea (secretar) şi Mirela Baboc, Georgeta Cândea, Viorel Drăgan şi Aurel Marin (membri).

Diversiunea „teroriştilor" a fost aplicată şi în oraşul Buziaş după fuga cuplului dictatorial de la Bucureşti.

După modelul Timişoarei şi al Lugojului, locuitorii comunei Nădrag îşi încep protestul anticomunist în 21 Decembrie. În seara zilei de 22 Decembrie se constituie prima structură revoluţionară de conducere a localităţii, din care făceau parte următorii: Nicolae Doandeş (preşedinte), Gheorghe Buta (vicepreşedinte) şi Dan Drăgulin (secretar).

Oraşul Jimbolia se solidarizează cu Timişoara în 21 Decembrie. În 22 Decembrie liderii protestatarilor merg la Primărie şi, cu ajutorul lt. col. Ioan Popară, se organizează prima structură de conducere a oraşului.

Lovrinul este prima comună din România unde, încă din 20 Decembrie, puterea comunistă este înlăturată. Mitingul din 22 Decembrie începe la Lovrin în faţa Bisericii Ortodoxe Române şi este deschis de preotul Ioan Brânzei.

În Sânnicolau Mare vestea celor întâmplate la Timişoara ajunge prin intermediul studenţilor. Şi aici, în 22 Decembrie, autorităţile comuniste sunt

alungate şi se constituie „o nouă structură democratică, care va prelua destinul celui mai vestic oraş din România”.

Capitolul şase îi aduce în prim plan cititorului extinderea revoltei şi revoluţiei în afara judeţului Timiş. Aradul va răspunde chemării timişorenilor: „Azi în Timişoara, mâine-n toată ţara!”, dovedind solidaritate naţională, anticeauşistă şi anticomunistă.

Referitor la oraşul de pe Mureş se disting 3 etape de desfăşurare a evenimentelor: 17-20 Decembrie – pregătirea psihologică a populaţiei; 21-22 Decembrie – perioada de demonstraţii paşnice, terminate cu preluarea puterii locale de forţele revoluţionare şi 22-25 Decembrie – perioada violentă, în care sunt înregistrate victime, morţi şi răniţi.

În Arad cei care declanşează public şi deschis protestul în 21 Decembrie sunt tinerii muncitori de la Întreprinderea de Orologie Industrială. Şi la Arad se constituie un Comitet al Frontului Democrat Român, care îl are ca preşedinte pe Valentin Voicilă, iar ca vicepreşedinţi pe Onofrei Dănilă şi Mircea Crişan. După fuga Ceauşeştilor, Frontul Democrat Român preia puterea la Arad.

Subcapitolul următor prezintă propagarea flacării Revoluţiei şi în alte localităţi din judeţul Arad. În toate aceste localităţi: Curtici, Lipova, Ineu, Sebiş, puterea este preluată în mod paşnic, fără a se înregistra victime.

Ultimul subcapitol tratează evenimentele revoluţionare din judeţul Caraş-Severin, respectiv din Reşiţa şi Caransebeş. Potrivit celor relatate în carte, revolta reşiţenilor începe din rândul muncitorilor de pe platforma Câlnicel, de la U.C.M.R., Fabrica de confecţii, I.J.T.C., I.J.C.M. La Reşiţa sunt victime după data de 22 Decembrie doar din rândul armatei.

La Caransebeş revolta se declanşează şi atinge punctul maxim în 21 Decembrie. Sunt foarte mulţi arestaţi din rândul revoluţionarilor, la care se adaugă „1 mort şi peste 20 de răniţi”. În 22 Decembrie autorităţile comuniste din Caransebeş predau oraşul şi astfel acesta devine al treilea oraş liber de comunism.

Capitolul şapte curpinde 26 de anexe care conţin informaţii preluate chiar din timpul evenimentelor.

Monografia *Revoluţia română în Banat* redeşteaptă interesul cititorilor dornici de a-şi cunoaşte trecutul şi conştiinţa de neam, transmiţând informaţii istorice importante privind evoluţia luptei pentru libertate a locuitorilor din Banat şi evidenţiind, totodată, faptul că imperiile vremelnice nu au reuşit, prin cucerirea acestui spaţiu românesc, să ştirbească dorinţa de libertate a celor cuceriţi.

Echipa de autori ce a lucrat la această primă ediţie scoate din cartea de istorie a patriei paragrafe ce aduc în prim plan valori umane ridicate odată la rang de virtuţi, precum libertatea, credinţa, curajul, solidaritatea. Toate aceste valori umane au fost lăsate oamenilor de chiar Dumnezeu Creatorul şi nu pot să apună odată cu o anumită lume.

Regimul socialisto-comunist impus de armatele sovietice cotropitoare a găsit terenul propice pentru a se instaura tocmai la cei care nu au cunoscut, vreodată, cu adevărat valoarea acestor virtuţi. Pentru ei aceste valori nu au fost altceva decât, vorba poetului, „cuvinte goale ce din coadă au să sune", reuşind astfel să ţină în amorţire generaţii întregi de români.

Schimbările majore ce au avut loc în statele fostului lagăr sovietic au reuşit să le redeştepte bănăţenilor aceste virtuţi, arătând astfel întregii lumi că, oricât ar fi de nedrept un sistem, individul nu-şi poate pierde memoria strămoşilor făuritori de istorie. Dincolo de criticile care s-au făcut sau se vor face asupra acestei ediţii a lucrării, critici mai mult sau mai puţin cu iz de diatribă, volumul le oferă celor interesaţi să afle ce a însemnat 1989 pentru România multe mărturii ale participanţilor direcţi la Revoluţie şi explicitează modalităţile de manifestare a unui regim totalitar (a se vedea, în acest sens, numeroasele note secrete ale aparatului represiv aduse în carte chiar din dosare bine păstrate).

Departe de a lămuri tot ce s-a întâmplat în Revoluţia română izbucnită pe meleagurile bănăţene, cartea ridică unele întrebări asupra unor fapte relatate în paginile ei. La pagina 160 se aminteşte denumirea noii formaţiuni politice create de Lorin Fortuna, Frontul Democrat Român. Denumirea iniţială a fost schimbată în Frontul Democratic Român, fiind astăzi cunoscută mai mult sub acest nume. Care au fost raţiunile ce au stat la baza schimbării denumirii iniţiale? Din iniţiativa cui a pornit această schimbare?

Un alt episod care nu a fost complet explicat nici astăzi s-a petrecut la Buziaş, în data de 24 Decembrie 1989, când liderii Revoluţiei din oraşul balnear au fost arestaţi într-o unitate militară. Aici au fost făcuţi bandiţi şi huligani, cadrele militare de aici arătând că nici la acea dată nu s-au desolidarizat de clanul Ceauşeştilor. Sperau cadrele militare din acea unitate la reîntoarcerea comuniştilor? În ce scop au întreprins această acţiune?

În lucrare nu se aminteşte de actul de curaj comis chiar în timpul tragicelor zile ale lui Decembrie 1989 de către unele cadre militare din unităţile Armatei Române de la Timişoara. Buni cunoscători ai regulamentelor militare în vigoare, cadrele militare au refuzat să scoată soldaţii în stradă pentru a trage în populaţia care-şi cerea drepturile.

Prin prezentarea unei cronologii riguroase a evenimentelor, dar şi prin claritatea şi coerenţa ideilor expuse, autorii acestei ediţii fac din *Revoluţia română în Banat* o carte accesibilă tuturor celor ce doresc să înţeleagă o filă de glorie din istoria patriei noastre.

Cartea spulberă şi unele mituri legate de regimul comunist de tip ceauşist. Citind la pagina 94 despre venirea la putere a lui Nicolae Ceauşescu în 1965, aflăm şi despre „conceptul comunismului naţional şi principiul suveranităţii naţionale şi teritoriale". După acest an regimul s-a dorit a fi mai blând, iar „în mentalul multor oameni a reapărut speranţa". Toate acestea nu au fost decât o propagandă demagogică pentru a impune iluzia încetării persecuţiilor politice şi instaurarea „democraţiei socialiste". Chiar şi după acest an, 1965, populaţia a continuat să fie supravegheată, disidenţii politici au fost reprimaţi, iar cei ce erau bănuiţi de atitudini ostile regimului comunist au fost marginalizaţi social şi pedepsiţi administrativ.

Mitul legat de izbucnirea Revoluţiei române din Banat datorită agenturilor străine este spulberat şi el în această lucrare, unde se precizează că la Procesul de la Timişoara inculpaţii au declarat că nu au avut cunoştinţă de influenţa vreunui agent străin în declanşarea Revoluţiei române.

Lucrarea poate fi considerată şi un omagiu adus celor care în Decembrie 1989 au avut curajul să înfrunte regimul totalitar, renunţând la viaţa lor pentru o schimbare în România. Una din anexele acestei cărţi conţine numele şi fotografia celor ce şi-au dat viaţa în Decembrie 1989 în această parte de ţară, devenind pentru istoria patriei Eroi.

Revoluţia română în Banat oferă posibilitatea aflării unor episoade mai puţin abordate în alte lucrări despre Revoluţia din 1989, fiind o piesă de bază în reconstituirea adevărului global despre ultimul an al deceniului IX din secolul XX. Prin modul de prezentare, autorii volumului au adus în istoriografia Revoluţiei anului 1989 o lucrare modernă, pentru mileniul trei.

Cornel **SERACIN**

***Ce ai făcut în Decembrie 1989? Adolescenţii întreabă – martorii oculari răspund,* Ed. Artpress, Timişoara, 2009, 160 p.**

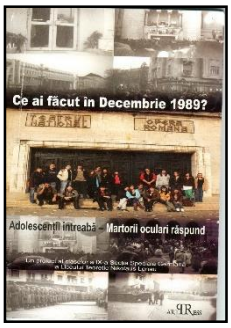

O întrebare care poate fi adresată tuturor, *ce am făcut în Decembrie 1989,* de care parte a baricadei am fost, ce s-a întâmplat apoi cu frageda noastră democraţie, atât de scump câştigată? O carte semnată de elevii de clasa a IX-a a liceului timişorean „Nikolaus Lenau" aduce în atenţie mărturiile-document ale adulţilor, probabil unii chiar propriii părinţi; tinerii întreabă, doresc să cunoască cea mai recentă istorie a ţării noastre, adulţii – martori oculari – răspund.

Concepută ca o lucrare bilingvă – interviurile fiind realizate deopotrivă în română şi germană – , cartea este diferită de tot ceea ce s-a scris despre Revoluţie în cei 20 de ani care s-au scurs de la evenimentele spontane din Decembrie 1989, pe care micuţii nu le-au cunoscut. Ei nu au ştiut ce i-a determinat pe părinţii lor să iasă în stradă şi nu îşi imaginează viaţa fără Coca-Cola, computer, sute de canale de televiziune, radiouri particulare ce emit pe toate frecvenţele, supermarket-uri tixite de mărfuri, şosele aglomerate, maşini îndreptându-se în toate direcţiile, fast-food-uri; de fapt, ei cred că mereu traiul a fost aşa.

Referindu-se la moştenirea trecutului, tinerii descriu viaţa de pe vremea dictatorului evocând lipsa locurilor de joacă, a căldurii, a apei calde, a alimentelor; părinţii stăteau la cozi pentru lapte proaspăt începând cu ora 2 dimineaţa, sugarii creşteau cu lapte praf, ce trebuia procurat cu reţetă de la farmacie, raţia de zahăr era de 1 kg pe lună, pentru o persoană, făina cam tot aşa, untul, uleiul, carnea erau cu porţia; nimeni nu îndrăznea să vorbească de salam sau de pâine; oamenii care trăiau la sat nu aveau voie să cumpere pâine de la oraş, produs pentru care trebuia să prezinţi buletinul; cu maşina aveai voie să circuli duminica doar din două în două săptămâni, în funcţie de ce număr de înmatriculare aveai, par sau impar.

În introducerea semnată de Traian Orban, Horia Răuţ Băbuţă şi Norbert-Daniel Chirilenco ni se oferă un succint tablou al vieţii noastre de după Revoluţie: „În noul sistem există voturi libere, există un parlament, care este ales, există un guvern (…). Ne-am câştigat libertatea. Putem să călătorim oriunde, chiar şi în străinătate. România a devenit în aceşti ani membru NATO şi UE." Dar „există mulţi oameni care nu s-au putut acomoda după Revoluţie. Mulţi nu rezistă presiunii. Sistemul capitalist încurajează concurenţa şi mulţi nu pot să îndeplinească cerinţele şi cedează. De aceea creşte numărul şomerilor şi rata de emigrare şi de sinucidere urcă."

Autorii fac şi o prezentare a Asociaţiei Memorialul Revoluţiei, deoarece „tinerii şi elevii trebuie să cunoască istoria contemporană. Trebuie să-şi cunoască oraşul. Căci cine este familiarizat cu propria istorie şi cu oraşul în care creşte şi trăieşte va simţi ceva pentru acel oraş. Dacă nu cunoşti istoria propriei ţări, a propriului oraş, atunci nu te leagă nimic de acele locuri şi mergi fără scop prin lume şi prin viaţă. Trebuie să-ţi iubeşti oraşul, şi Timişoara este un oraş deosebit".

Cartea cuprinde un număr de 28 de dialoguri: Emilia Claudia Müller – Ioan Oarsa, Christian Michael Ivan – Dorina Ivan, Ana Maria Ciura - Alexandru Ciura, Anca Rusu – Florin Adrian Bălan, Lucian Pană – Adrian Pană, Andreea Costa – Rodica Zehan, Alexandra Moţ – Doru Eugen Moţ, Corina Bogdan – Gheorghe Panescu, Cristian Dragomir – Petru Lucuţa, Isolde Zahn – Isolde-Eveline Zahn, Corina Pavelescu – Marian Ştefan Pavelescu, Cristian Munteanu – Silvia Andor, Flavia Biianu – Ioan şi Elena Biianu, Iulia Gorovei – Gabriel Gorovei, Andrei Manz – Felicia Manz, Marina Gîrda – Ludwig Holczinger, Melinda Tărîţă – Viorica Tărîţă, Linda Weinhöpl – Daniela Weinhöpl, Victor Jivănescu – Elena Jivănescu, Jasmina Iovanovici – Dorina Iovanovici, Alexandra Sârbu – Alexandru Sârbu, Aura Bulz – Onuţ Danciu, Diana Panţa – Caius Jebelean, Victor Chirileanu – Octavian Chirileanu, Cristian Gerbacs – Eugenia Popescu, Răzvan Stoicescu – Mihai Stoicescu şi Harald Weisz – Dietmar Holger Weisz.

Pentru sinceritatea cu care s-au purtat aceste discuţii, am considerat că merită să fac această lungă înşiruire de nume şi, chiar dacă interlocutorii mai omit câte ceva, chiar dacă evenimentele nu s-au desfăşurat la datele spuse de cei intervievaţi, în sensul că, după 20 de ani, oamenii au mai uitat detalii, toate discuţiile au un numitor comun: cum au fost percepute acele zile de haos, stres, panică generală; curajul şi speranţa, ce puseseră stăpânire pe timişoreni. Totuşi, am să încep prin a sublinia câteva inexactităţi, date eronate sau evenimente confundate.

Ioan Oarsa îşi aminteşte că militarii mâncau pâine cu roşii şi ardei, fapt ce pe vremea comunismului, când alimentele erau pe raţie, este destul de puţin probabil. Tot el spune că în Piaţa Operei s-a cântat „Deşteaptă-te, române!" împreună cu Ilie Stepan şi că „trupele care erau în Timişoara nu mai erau organizate în unităţi militare", probabil dorind să sublinieze faptul că în 20 armata trecuse de partea poporului.

Dorina Ivan confundă datele şi spune că în 14 Decembrie oamenii din Piaţa Maria scandau lozinci anticeauşiste, pentru că „voiau să-l răzbune pe László Tőkés", contrazicându-se apoi: „pe 14 decembrie a fost linişte", iar într-o altă frază afirmă că armata a tras de la ora 15 la 16 după-masa, dar că

„împuşcăturile au ţinut până seara” şi că „toată lunea nu a fost niciun protest sau o adunare”. Referitor la executarea cuplului prezidenţial, ca şi Alexandru Ciura, Dorina Ivan crede că s-a petrecut în 24 decembrie, nu în 25, când soţii Ceauşescu au fost condamnaţi la moarte.

Adrian Pană e de părere că cei care au condus coloanele de demonstranţi „erau nişte bărbaţi foarte ciudaţi, după felul în care erau îmbrăcaţi, după culoarea pielii, după cum mergeau”. Ajuns într-o delegaţie la Bucureşti şi întrebat de evenimentele stradale din Timişoara, le-a răspuns că „nişte vandali făceau gălăgie pe străzi”, iar următoarea zi, când a ajuns la lucru, probabil în 19 – după relatarea sa – , „porţile erau închise, pentru că cei de la partid hotărâseră acest lucru”.

Rodica Zehan confundă anul separării Cehoslovaciei în două state: în loc de 1993, raportează evenimentul tot la anul 1989; deşi liniile telefonice, în mare parte, au fost suspendate, ea spune că oamenii vorbeau mult la telefon şi că, probabil, după 20 decembrie nu s-a mai tras, deoarece armata a trecut de partea demonstranţilor.

Doru Eugen Moţ îşi aminteşte cum gen.-maior ing. Ştefan Guşă, fost şef al Marelui Stat Major al Armatei Române în perioada 1986-1989, în curtea Fabricii Elba le-ar fi spus oamenilor că pot pleca la miting în Piaţa Operei şi „că tot ce s-a întâmplat mai devreme a fost doar o greşeală, că de fapt nu trebuia să se tragă.”

Gheorghe Panescu spune că pe data de 18, el şi colegii „s-au hotărât să meargă în Piaţa Operei, unde s-a strâns oraşul. În jurul orei unsprezece au ieşit toţi angajaţii fabricii pe stradă (Spumotim), de unde au plecat împreună cu angajaţii de la I.A.E.M. (...) Când au ajuns, piaţa era plină de demonstranţi (...), a început să se tragă şi de aceea a trebuit să se întoarcă (...). Dacă în Reşiţa au murit numai 19 oameni, în Timişoara au murit cu miile.”

Marian Ştefan Pavelescu are convingerea despre evenimentele din Decembrie 1989 că „au fost o lovitură de stat cu sprijin din exteriorul ţării, iar F.S.N-ul (Frontul Salvării Naţionale) „s-a folosit de naivitatea noastră şi lipsa de experienţă politică”.

Viorica Tărâţă auzise de la soţul ei că în 16 decembrie o adunare protesta împotriva regimului în Piaţa Operei, Dorina Iovanovici susţine că totul a început în 19 decembrie, iar Alexandru Sârbu afirmă că parada militară a avut loc în 16 decembrie; Onuţ Danciu a aflat că la Lugoj manifestaţiile au început în 19 decembrie şi că „Gărzile patriotice au venit de la Craiova să disperseze mulţimea” în 22 decembrie.

Caius Jebelean a făcut sandwich-uri pentru revoluţionari în 21 decembrie şi a fost avertizat de un ofiţer să plece, că în caz contrar va fi

împuşcat, iar „câteva secunde mai târziu, după ce a urcat în maşină, a auzit împuşcături”.

Octavian Chirileanu are o teorie despre faptul că „după 50 de ani ţările din est trebuiau să intre din nou sub influenţa occidentului” şi că „martorii din faţa locuinţei lui (László Tőkés) erau, de fapt, agenţi ruşi şi unguri care încercau să stârnească lumea la pornirea unei răscoale. Mai târziu li s-au alăturat şi români pentru protest. Armata, neştiind ce se întâmpla, a împuşcat oameni, din cauza agenţilor care aveau meseria de a face cât mai mult scandal posibil.”

Eugenia Popescu spune că o colegă de a ei a auzit în noaptea de 16 spre 17 decembrie focuri de armă, că doi dintre colegii ei au fost împuşcaţi pe treptele catedralei tot atunci şi că prefectul era Constantin Dăscălescu (de fapt, prim-ministru).

Mihai Stoicescu, fiind într-o delegaţie la Cluj, a văzut în data de 18 decembrie „un grup de 100 de cetăţeni de pe platforma UGSR că au pornit revoluţia de la Cluj (...). A doua zi am plecat la întreprinderea unde am fost delegat. Acolo nu mai erau muncitori în fabrică, toţi au plecat la demonstraţii. Când am plecat de la Cluj, în apropiere de Turda, un cetăţean a aruncat linia de tren în aer, ca să oprească trenurile încărcate cu transportoare blindate să ajungă la Cluj.”

Dietmar Holger Weisz crede că 16 decembrie a fost duminică şi că în acea seară se puteau auzi rafalele mitralierelor. Şocantă este mărturia sa: „(...) deşi aveam livretul militar la mine, nu am primit nicio armă şi trebuie să alerg efectiv ca hrană pentru gloanţe” şi „Da, da, acolo se vinde carne de porc, dar cineva spune că în altă parte poţi găsi carne de om”, pentru că se ştia că au fost omorâţi oameni, iar cadavrele lor au fost făcute uitate.

Fiecare cetăţean se afla în oraş cu o anume treabă şi, la un moment dat, oamenii iau cunoştinţă de evenimentele legate de disidenţa pastorului reformat, încercând să-l ajute: urmează coloana manifestanţilor din diverse zone, se despart şi îşi dau întâlnire în Piaţa Operei, scandează lozinci, spun primele rugăciuni, cântă actualul imn al patriei.

Ioan Oarsa consideră că „nu am scăpat în perioada post-decembristă complet de comunişti, ei s-au ascuns sub alte feţe şi alte tonuri”, dar crede totuşi „că Revoluţia a adus o schimbare în bine pentru toată populaţia României, fiindcă nu s-a mai tras la graniţă, nu au mai fost arestaţi şi băgaţi în spitale de nebuni, aveai dreptul să ai paşaport, s-a terminat cu statul la coadă pentru a cumpăra alimente, aveai voie să ai valută, shop-urile au dispărut, se putea cumpăra câtă benzină îţi poftea inima, iar cel mai important lucru, aveai libertatea de a vorbi şi a gândi”.

Dorina Ivan se referă la un moment de groază, când, după 22 decembrie, s-au stins luminile stradale şi s-a tras în oameni, începând cu orele 21.00-22.00, până la 7.00-8.00 dimineaţa.

Florin Adrian Bălan avea 20 de ani la Revoluţie; tatăl lui, Radu Bălan, era prim-secretar al judeţului Timiş şi spune că nu era nici simpatizant, nici opozant al regimului. Pentru că nu se ştia ce se va întâmpla, tatăl lui l-a sfătuit să plece la Bucureşti, dar nu a rămas nici acolo, fiindcă se aşteptau ca violenţele să înceapă pe Bulevardul Primăverii, unde locuiau şi ei. Aşa că a plecat la Slobozia. „Nici nu am ieşit din casă şi tot ce aflam, aflam de la televizor." Când s-a întors, a aflat cum a fost împuşcată o vecină a soţiei sale când a ieşit în halat şi papuci de casă să vadă ce se întâmplă; un prieten de-al lui a fost împuşcat în propria casă, când stătea la masă cu familia: un glonţ a trecut prin fereastră şi l-a nimerit în gât. „Astfel de exemple se găsesc peste tot. Aceşti oameni sunt numiţi acum Eroi, dar nu au avut nicio şansă, poate că nu şi-ar fi dorit să devină Eroi."

Referindu-se la greşelile Revoluţiei, Florin Adrian Bălan consideră că „oamenii au fost prost organizaţi. A început totul atât de brusc, oamenii erau atât de bucuroşi că se puteau ridica, în sfârşit, împotriva regimului. Oamenii erau frustraţi de condiţiile proaste de trai. S-a declanşat o isterie şi, când armata a început să tragă, toţi au fost nedumeriţi. S-a exagerat, masele au fost puţin manipulate de anumiţi indivizi şi au acţionat deseori greşit. De exemplu, când au început să vâneze comunişti, pentru a se răzbuna." Este eronată însă părerea că „s-au format trupe de revoluţionari care urmăreau comunişti şi chiar îi ucideau, pentru a se răzbuna".

Sunt punctate, în schimb, cu obiectivitate dificultăţile cu care s-a confruntat ţara imediat după Revoluţie: „Cea mai mare problemă a apărut după sfârşitul Revoluţiei. Se îndepărtase cu adevărat o conducere proastă şi stricată, dar nu aveam cu ce s-o înlocuim. România nu era pregătită pentru capitalism şi democraţie. Au fost înlăturaţi toţi oamenii cu vechime de la conducere şi au fost înlocuiţi cu oameni tineri, care nu aveau însă experienţa necesară conducerii unui stat.

Şi aşa s-a putut fura foarte uşor din România în primul an după Revoluţie. Nu existau TVA, taxe vamale ş.a."

Întrebat cum apreciază Revoluţia, Bălan concluzionează: „A eliberat ţara de un regim îngrozitor, dar aceasta s-a adaptat greu după aceea. Oamenii au fost cuprinşi de frustrare şi ură şi s-a declanşat haosul. Prea mulţi nevinovaţi au murit. Ar trebui să se facă lumină şi să iasă la iveală tot ce a rămas necunoscut. Trebuie să arătăm că Eroii nu au murit în zadar."

.

Simona **MOCIOALCĂ**

Maria Ştoicuţa şi Flavia Biianu, ***Monumente memoriale ale Revoluţiei din Timişoara. Ghidul oraşului,*** Ed. Artpress, Timişoara, 2009, 20 p.

O lăudabilă iniţiativă aparţine unui colectiv de elevi, printre care Maria Ştoicuţa şi Flavia Biianu, şi anume aceea de a edita o broşură a monumentelor din Timişoara, dedicată Eroilor Martiri din Decembrie 1989.

Elevii Liceului „Nikolaus Lenau" s-au implicat în mai multe activităţi, cu intenţia de a înţelege şi a comemora cei 20 de ani de la evenimentele pe care ei le cunosc doar de la părinţi, rude şi din informaţiile mass-media, nefiind nici măcar născuţi la acea vreme.

Broşura are ca suport ştiinţific materialele oferite de Asociaţia Memorialul Revoluţiei, cu precădere filmul *In Memoriam*, realizat de colegul nostru, Gabriel Burza, în care descrierea monumentelor porneşte de la sugestiile regretatului critic de artă Deliu Petroiu.

Aşadar, în memoria eternă a Eroilor timişoreni care şi-au jertfit viaţa pentru căderea dictaturii comuniste, s-au construit, la iniţiativa Memorialului Revoluţiei, 12 monumente, număr sacru, special ales pentru semnificaţia lui de încheiere a unui ciclu, cu promisiunea începerii altuia nou. „La aceste 12 «altare» ridicate în Timişoara, se adaugă construirea Complexului Memorial de la Cimitirul Eroilor şi Capela Martirilor din incinta Memorialului Revoluţiei."

Modul de reprezentare ales de sculptori este de un expresionism dur, care mult timp nu a fost înţeles, monumentele fiind catalogate urâte. Acest lucru este normal, pentru că durerea, suferinţa şi moartea nu intră în categoria estetică a frumosului. Sculpturile sunt special realizate pentru a şoca, ca să nu uităm niciodată durerea şi suferinţa provocate de reprimarea comunistă.

Dacă pornim de la semnificaţia fiecărei sculpturi, putem înţelege mai bine evenimentele tragice care s-au derulat în zilele şi nopţile acelea de decembrie.

Aproape de Piaţa Maria, locul unde a început Revoluţia, se află Piaţa Sinaia (Küttl), zonă în care au avut loc multe arestări şi bătăi violente în noaptea de 16/17 decembrie, iar în ziua de 17 s-a tras cu muniţie de război, murind oameni nevinovaţi. În memoria victimelor, a fost amplasată o lucrare într-o nişă a turnului-clopotniţă al Vechii Catedrale a Timişoarei. *Biserica plângătoare* a lui Marian Zidaru este realizată parţial din bronz şi parţial din travertin, ca o biserică sau un altar, sub forma unei succesiuni de arcade, surmontate de trei cruci. Pe arcade se disting nişte ochi, iar printr-o mică deschizătură se prelinge un fir de apă – lacrimi ale unui izvor ce nu va seca niciodată. Monumentul este amplasat chiar deasupra unei fântâni, ca oamenii care trec pe acolo să nu uite durerea cauzată în acea zi. Pe piedestal este inscripţionat un fragment din „Tatăl nostru": „Şi ne iartă nouă greşelile noastre/Precum şi noi iertăm greşiţilor noştri/Şi nu ne duce pe noi în ispită/Ci ne izbăveşte de cel rău..." Este o strigare, dar şi o rugăciune, ca răul din viaţa noastră să nu se mai repete...

Un alt loc important în desfăşurarea evenimentelor este zona Căminelor Studenţeşti. În acest loc s-au oprit manifestanţii, în seara de 16 decembrie, chemând studenţii să li se alăture. Chiar în orele şi zilele următoare, mai mulţi studenţi au fost ucişi, răniţi, bătuţi sau arestaţi. Din acest motiv, Ştefan Kelemen a aşezat *Monumentul omagial al Studenţilor Martiri din Decembrie 1989* chiar la intrarea în Campusul universitar. Crucea masivă din travertin are braţele scurte, asemănătoare crucilor de piatră din vechile timpuri, iar în elementul vertical este sculptată o nişă în care sunt puse lumânări în memoria Eroilor.

În spatele cinematografului „Capitol”, aproape de Podul Mihai Viteazul, unde în 17 decembrie s-a tras fără somaţie asupra coloanei de manifestanţi, se află *Fântâna martirilor*. Locul în care regretatul Victor Gaga şi-a amplasat lucrarea din travertin este, de asemenea, aproape de Catedrală, pe treptele căreia au fost ucişi tineri şi copii în după-amiaza de 18 decembrie, în timp ce cântau colinde creştine. Privit de la distanţă, monumentul are o structură masivă, dar analizând fiecare registru, se observă o deosebită complexitate: de la bază, ca o fântână, pe verticală, se ridică o zonă plină de frământări, deasupra căreia se află Crucea, care i-a călăuzit pe timişoreni. De asemenea, apar mai multe capete, într-o dezordine care simbolizează încleştarea din acel decembrie eliberator. La baza acestei încleştări este vatra strămoşească şi Crucea, care, în tradiţia creştină de milenii, ocroteşte şi apără credincioşii. Crucea stă atât sub semnul soarelui şi al luminii, în confruntarea cu căştile de oţel ale militarilor, cât şi sub cel al trecerii spre o altă epocă, înnoitoare.

În Piaţa Sfântul Gheorghe se află statuia cu acelaşi nume, o creaţie a Silviei Radu, închinată copiilor care au murit nevinovaţi. Sfântul, realizat în bronz, are trăsături de mare fineţe, ţinându-şi picioarele pe o singură parte a calului, care este parcă un cal de jucărie. Deşi copil, eroul l-a doborât „pe balaur, simbol al totalitarismului, şi se pregăteşte să-i dea lovitura de graţie, înfigându-i suliţa în cap, un cap care încă se mai ridică, încă mai încearcă să muşte.”

Chiar în faţa Hotelului „Continental” se află lucrarea în bronz a altui artist plastic plecat dintre noi, Gheorghe Iliescu-Călineşti. *Evoluţie* este o lucrare simbolică, aşezată acolo unde, în seara de 16 decembrie, manifestanţii strigau: „Azi în Timişoara, mâine-n toată ţara!”, iar în 17 decembrie, s-a deschis focul asupra demonstranţilor. „Dintr-un trunchi vertical se desprinde o sferă despicată, ca o sămânţă ce s-a copt şi a plesnit, după care se înalţă o nouă siluetă, înnoitoare, ce creşte din sămânţa coaptă. Este vorba de istoria acestei ţări, care trece prin timp, ca o plantă, crescând şi dezvoltându-se, apoi ajungând într-un moment exploziv, reprezentat de Revoluţie, după care îşi continuă mersul prin istorie, spre epoci mai bune. Simbolul de salt calitativ este reliefat prin creşterea verticală, dreaptă, similară celebrei opere a lui Constantin Brâncuşi.”

La Podul Decebal impresionează statuia din bronz a unui alt artist dispărut, de asemenea, prea devreme dintre noi, Petru Jecza. *Pieta* este diferită de monumentele similare, ridicate mai ales după cel de-al Doilea Război Mondial, în care soldatul ucis se sprijină de un alt ostaş sau de patria recunoscătoare, întruchipată de femeia-iubită sau de femeia-mamă. La *Pieta*

situaţia se inversează, „femeia, pe chipul căreia observăm o puritate şi o blândeţe nesfârşită, are capul căzut într-o parte, fiind protejată de trupul unui bărbat cu trăsături ferme, dar plin de tandreţe faţă de femeie. Monumentul a fost realizat ca un omagiu femeilor timişorene ucise în timpul Revoluţiei. Imaginea are la bază un fapt real şi cutremurător: moartea soţiei unui manifestant în braţele soţului, lângă Podul Decebal, în după-amiaza de 17 decembrie."

Nu departe de zona industrială a Timişoarei, unde s-au îndreptat manifestanţii, mai exact în Piaţa Traian, *Clopotul libertăţii* al lui Ştefan Călărăşanu aminteşte de o posibilă chemare a poporului la luptă. În trecut, clopotul bisericii anunţa un pericol iminent, însă clopotul acesta din travertin este unul mut, „reflectând perplexitatea, şocul, muţenia în faţa reprimării dure şi sângeroase împotriva manifestanţilor civili." Clopotul „are un aspect masiv, monolitic, pe exterior aflându-se mai multe capete stilizate, ce înfăţişează, prin amalgamul lor, agitaţia şi confruntarea din cursul evenimentelor. Monumentul este aşezat pe o linie imaginară, care uneşte Biserica Ortodoxă Sârbă cu un monument ridicat la începuturile Timişoarei moderne, ceea ce marchează, din partea sculptorului, o încercare de continuitate cu tradiţia arhitecturală timişoreană. Întregul ansamblu al pieţei este ca o biserică cu clopot şi spaţiu sacru."

Lângă Casa Tineretului şi Spitalul Judeţean, la începutul Căii Martirilor (fostă Calea Girocului), unde locuitorii au ieşit pe străzi cu braţele goale, se află monumentul *Deschidere* al sculptorului german de origine română, Ingo Glass. Lucrarea, realizată dintr-un oţel rezistent din care se construiesc şi navele maritime, este alcătuită din două plăci, una verticală, şi cealaltă despicată în faţă, între cele două plăci rămânând un spaţiu ca un fel de mormânt; pe prima placă, între două cruci, se află numele celor arşi la Crematoriul din Bucureşti, în timp ce a doua placă, fiind întredeschisă, simbolizează Cortina de Fier prin care se întrezăreşte lumina.

Lucrarea *Martirii* din spatele Muzeului Banatului este inspirată din „spectacolul macabru dezvăluit de groapa comună din Cimitirul Eroilor, unde Martirii timişoreni au fost înhumaţi cu repeziciune, pentru a li se pierde urma." Rudele lor urmau să fie informate că dispăruţii au trecut peste graniţă. Chiar dacă şi acest monument din depărtare are un aspect monolitic, privindu-l de aproape, putem distinge capete omeneşti, membre, o mână aşezată pe piept, şi realizăm faptul că aceste trupuri, în loc să fie îngropate creştineşte, au fost aruncate ca nişte pachete fără valoare. Monumentul cuprinde şi un număr de şapte lespezi rectangulare, aflate în jurul elementului central, fiecare

dintre ele simbolizând câte o zi în care Timişoara a fost singură înfruntând regimul totalitar, rezistând eroic *până la victoria finală.*

Omul ţintă din Piaţa 700 al lui Béla Szakács prezintă o fiinţă umană din care „toate elementele constitutive par să se dezlipească. Figura lui reflectă durerea, suferinţa, dar şi îndârjirea împotriva oprimării." Monumentul, situat în apropierea Spitalului Militar, la poarta căruia răniţii au implorat, fără succes, milă şi ajutor pentru a-şi salva viaţa, „este o acuză nevorbitoare, dar veşnică, la adresa celor care au uitat să fie oameni". Cu o ţintă în mijlocul pieptului, individul neînarmat este, de fapt, o ţintă vie, astfel încât el cade, deoarece genunchii nu-l mai susţin, încleştând pumnii spre cer, fie ca o ameninţare împotriva criminalilor, fie ca o cerere disperată de ajutor de la Dumnezeu.

Învingătorul de pe B-dul. Tache Ionescu (fost Leontin Sălăjan), frapează neplăcut privirea trecătorilor, dar reflectă faptul că mulţi oameni au rămas mutilaţi pe viaţă în urma participării lor la evenimentele revoluţionare. „Omul" regretatului artist plastic Constantin Popovici nu mai are decât piciorul şi mâna dreaptă, iar cu mâna cealaltă, cu ciotul rămas, ţine o cârjă. Ca un ultim efort, nu întâmplător cu mâna dreaptă ridică braţul în care ţine o spadă frântă, simbolizând o victorie scump plătită, incompletă şi dureroasă, dacă luăm în considerare starea jalnică în care a ajuns cetăţeanul.

Chiar în faţa Unităţii Militare de pe Calea Lipovei, Paul Vasilescu a amplasat o lucrare din bronz, *Eroica*, ca şi cum personajul ar fi un paznic, dar şi un judecător al groaznicelor fapte comise atunci; el rămâne „un individ anonim, de aceea trăsăturile feţei nu permit recunoaşterea unei individualităţi anume. Pe piept se distinge o cruce, crucea martiriului, crucea în care au sperat toţi cei care au rezistat atunci împotriva gloanţelor. „Statuia nu are decât nişte începuturi de braţe, pieptul rămânând gol, în jurul mijlocului fluturând cămaşa în cădere, invitând forţele de represiune să tragă."

Complexul Memorial de la Cimitirul Eroilor este o lucrare colectivă a arhitecţilor timişoreni Liviu Brebe, Ionel Pop şi Pompiliu Alămorean şi se compune din trei elemente: o capelă a morţilor, cimitirul propriu-zis şi un monument la baza căruia arde o flacără veşnică.

Cimitirul, în miniatură, este format dintr-o suită de pietre funerare negre, pe care au fost inscripţionate numele, anul naşterii şi data decesului; alternanţa alb-negru nu este întâmplătoare, ea sugerează succesiunea zilelor şi a nopţilor, a vieţii şi a morţii. Loc de reculegere şi rugăciune, de amintire a sacrificiului celor căzuţi, „mormintele sunt doar simbolice, refăcând practica cenotafurilor din vechime, când oştenilor căzuţi în luptă, departe de casă, ale căror trupuri nu mai puteau fi îngropate în vatra satului, li se construiau

morminte simbolice, ce marcau prezenţa lor în continuare în sânul comunităţii pentru care s-au jertfit. Într-un mod analog, Eroii Revoluţiei din Timişoara vor rămâne pururi în inima şi amintirea noastră.

Capela Martirilor se află chiar în incinta Memorialului, o clădire istorică din secolul al XVIII-lea. Pictată de artistul Manole Pătraşcu, capela a fost pusă sub patronajul Sfântului Iosif cel Nou de la Partoş (sfânt ortodox) şi al Sfântului Gerhard de Cenad (sfânt catolic), dorindu-se realizarea unui lăcaş ecumenic, ţinând seama că, la Revoluţie, au participat oameni de diferite confesiuni. „Pictura este de o deosebită expresivitate. Pe peretele opus altarului este prezentă Învierea cea de obşte a lui Hristos, care scoate din Iad sufletele drepţilor morţi până la venirea Lui. Alăturat de această scenă, se află numele Eroilor, în aşteptarea Învierii. Pe peretele din dreapta este pictată o reproducere după celebra lucrare a lui Andrei Rubliov, Sfânta Treime apărută sub stejarul de la Mamvri. Pe latura altarului se află chipul Sfintei Fecioare, ocrotitoarea celor în suferinţă, şi Isus, Mântuitorul lumii, în două ipostaze: răstignit şi dreptul judecător, iar pe boltă Isus Pantocrator veghează asupra noastră."

Mai există în oraş, pentru a omagia momentul Decembrie 1989, trei troiţe, pe spaţiul verde din faţa Catedralei (donate de oamenii din Săpânţa), şi lucrarea sculptorului Paul Neagu, plecat, de asemenea, la cele veşnice – *Crucificare* –, inaugurată în 1999, cu ocazia împlinirii a 10 ani de la Revoluţie.

Simona **MOCIOALCĂ**

DOCUMENTAR

BUZIAŞ – Decembrie 1989

Aşezat pe locul fostului castru roman Ahihis, Buziaşul este consemnat documentar în anul 1321. În 1725 este amintită în Buziaş o biserică ortodoxă din lemn, iar în 1776 prima şcoală românească. Inaugurarea primului sezon balnear în vara anului 1811 şi declararea lui în 1819 drept staţiune balneară au influenţat decisiv evoluţia Buziaşului, care va ajunge în 1890 reşedinţă de district, iar în 1956, oraş.

Situat la 35 km de Timişoara, având o importantă platformă industrială şi o populaţie de aproximativ 9000 de locuitori, oraşul Buziaş se va racorda la revolta timişorenilor, atât prin participarea directă a unor localnici la evenimentele din municipiul de pe Bega, cât şi prin acţiunile de protest şi de solidaritate cu timişorenii revoltaţi.

Astfel, după ce mai mulţi locuitori ai oraşului celor „11 izvoare cu ape minerale carbogazoase”[50] aflaseră încă din seara zilei de 16 decembrie despre începutul revoltei timişorenilor prin intermediul postului de radio „Europa Liberă”, în dimineaţa zilei de 17 decembrie, Ioan Cin, ce avea să devină unul dintre liderii demonstranţilor, pleacă la Periam, la o activitate de evanghelizare. Pe tren află despre revolta timişorenilor din ziua precedentă. La ora 12,40 s-a reîntors în Gara de Nord din Timişoara, iar de acolo a plecat în Piaţa Maria. „Peste tot vitrinele erau sparte. Se făcea curăţenie. Erau cordoane de miliţieni şi forţe civile. La Sinaia [restaurantul – n.n.] era agitaţie. La 13,15 s-au auzit scandări dinspre catedrală”, îşi aminteşte Cin[51]. Până va pleca spre Buziaş – la 19,20 – Cin va vedea o mare parte din evenimentele celei mai sângeroase duminici din istoria modernă a municipiului de pe Bega: devastarea Judeţenei de Partid, intervenţia tancurilor, deschiderea focului asupra demonstranţilor, apariţia primelor victime.

Şi Viorel Tudosi află despre evenimentele de la Timişoara în dimineaţa zilei de 17 decembrie, de la fostul contabil şef al Întreprinderii Electromotor Timişoara, ce însoţea echipa de handbal feminin la Buziaş, pentru un meci programat la ora 11,00[52]. Vestea despre cele întâmplate la Timişoara se răspândeşte cu repeziciune, iar plecarea TAB-urilor de la Unitatea militară din Buziaş „a făcut ca atmosfera din oraş să fie şi mai tensionată”[53], răspândindu-se zvonul că ungurii au ocupat capitala Banatului[54]. În realitate, în 17 decembrie 1989, la ora 15,30, generalul Vasile Milea, ministrul Apărării Naţionale, a ordonat U.M. 01233 Buziaş, U.M. 01140 Lugoj şi U.M 01380 Arad să afluiască cu tehnică de luptă spre Timişoara, pentru a participa la menţinerea ordinii şi împrăştierea protestatarilor[55]. Militarii din Buziaş, conduşi de maiorul Octav Pleşca, vor participa la apărarea sediului Comitetului Municipal de Partid şi a podurilor din spatele Catedralei. Despre evenimentele zilei de 17 decembrie, „cea mai cumplită zi din istoria oraşului Timişoara”[56], Liliana Badea află în cursul

[50] Octavian Sfetcu, *Buziaş – temelii istorice şi teatrale*, Timişoara, Edit. Orizonturi Universitare, 2001, p. 28
[51] Declaraţia lui Ioan Cin
[52] Declaraţia lui Viorel Tudosi
[53] Declaraţia lui Viorel Drăgan
[54] Declaraţia Lilianei Badea
[55] *Armata română în Revoluţia din Decembrie 1989*. Coordonator: Costache Codrescu, Ediţia a II-a, Bucureşti, Edit. Militară, 1989, p. 63
[56] Miodrag Milin, *Timişoara 15-21 decembrie '89*, Timişoara, 1990, p. 39

serii, în urma convorbirii telefonice avute cu Ioan Savu, fratele ei: „Lili, se trage, aici, în Calea Girocului! Nu-ţi vine să crezi, au tras în oameni, au tras în copii! Sunt nişte criminali! Pune mâna pe telefon şi sună-i pe toţi prietenii din ţară, spune-le ce se întâmplă la noi! Spune la Buziaş despre tot ce ţi-am povestit eu!" era îndemnul făcut de cel ce va deveni unul dintre cei mai importanţi lideri ai revoluţionarilor timişoreni.

A doua zi, luni, 18 decembrie, în toate întreprinderile oraşului se comentau evenimentele de la Timişoara cu teamă, dar şi cu speranţa că şi în România se va întâmpla ceea ce se întâmplase în toate ţările comuniste aflate sub influenţa Moscovei. Astfel, la S.M.A Buziaş, şeful de atelier Ioan Cin le-a povestit oamenilor din subordine despre cele văzute pe străzile oraşului Timişoara, solicitându-le un moment de reculegere în memoria celor căzuţi pentru libertate şi demnitate. La ora 10,00 a fost chemat la o şedinţă operativă, unde inginerul Emilian Ciotescu de la Trustul S.M.A Timişoara le-a vorbit, printre altele, şi despre cele întâmplate în Timişoara. Ciotescu, devenit peste ani revoluţionar cu certificat, le-a spus celor prezenţi că „huliganii şi bandiţii" au dat foc oraşului şi le-a solicitat să manifeste maximă vigilenţă, pentru ca astfel de evenimente să nu se repete şi la Buziaş. Atunci când Cin l-a contrazis spunând că a văzut răniţi şi morţi la Timişoara, Ciotescu a trecut la ameninţări. Şi la secţia Electromotor Buziaş nu se vorbea decât despre evenimentele de la Timişoara, Cristian Palimaruc, care avea un umăr dislocat în urma unei altercaţii avute cu un militar din forţele de ordine, le relata colegilor despre sângeroasa represiune soldată cu morţi şi răniţi. „Atunci – mărturiseşte Viorel Tudosi – m-am hotărât că trebuie să fac ceva, să sprijinim mişcarea de la Timişoara."[57]

În ziua următoare, Tudosi, împreună cu Aurel Marian, a plecat la Timişoara, unde continua să se tragă, peste tot văzând cordoane de militari şi civili: „În dreptul Restaurantului Sinaia am auzit alte focuri de armă automată. Cetăţenii înspăimântaţi fugeau în sens invers de cum mergeam noi. Un cetăţean ne-a tras într-un magazin să ne adăpostim, reproşându-ne că suntem iresponsabili. Pe partea de vis-á-vis a apărut un T.A.B. de pe care se trăgea cu o mitralieră. După ce a trecut T.A.B.-ul, am ieşit să ne continuăm drumul, dar T.A.B.-ul s-a întors şi venea în direcţia noastră, trăgând în continuare. Atunci eu, împreună cu alţi cetăţeni, am intrat în holul unei clădiri."[58] Seara, cei doi muncitori s-au întors în Buziaş şi au trecut pe la secţia Electromotor, povestindu-le colegilor din schimbul doi despre cele întâmplate şi rugându-i

[57] Declaraţia lui Viorel Tudosi
[58] *Ibidem*

să-i anunţe pe muncitorii din celelalte schimburi să vină a doua zi cât mai mulţi, pentru a vedea ce-i de făcut.

Evenimentele de la Timişoara devin subiectul principal pentru toţi locuitorii Buziaşului, indiferent de locul de muncă. Viorel Drăgan, şeful formaţiei „Şah-Mat", care cânta la Restaurantul „Silagiu", unde se afla în cantonament echipa de volei feminin a Clubului Dinamo Bucureşti, consemnează: „Noi, cei din formaţie, nu mai aveam starea de a cânta, aşa că în restaurant fiecare comenta în grupul său evenimentele, cu o teamă ascunsă să nu audă ceilalţi aceste lucruri, neavând încredere unii în alţii, mai ales că echipa Dinamo, după cum ştiam noi, aparţinea Ministerului de Interne."[59] De aceea, exista o dorinţă comună, împărtăşită de tot mai mulţi localnici, de a declanşa o mişcare de protest şi solidaritate cu Timişoara, în ziua de 20 decembrie. Au încercat acest lucru atât muncitorii de la secţia Electromotor, cât şi cei de la S.M.A, dar teama, prudenţa şi insuficienta organizare au făcut ca această intenţie să fie amânată pentru a doua zi. La Electromotor numărul celor prezenţi la serviciu era mai mare ca de obicei, venind şi muncitori din alte schimburi, dar nimeni nu s-a apucat de lucru. Declanşarea acţiunii de protest plutea în aer, dar în timp ce unii doreau să plece la Timişoara, alţii voiau să se demonstreze în curtea întreprinderii. Nu s-a declanşat protestul în 20 decembrie, dar s-a hotărât ca a doua zi să vină de dimineaţă toate schimburile, pentru a ieşi la o demonstraţie. După-amiază şi seara, reprezentanţi ai muncitorilor de la Electromotor, ce vor deveni lideri ai demonstranţilor, au luat legătura cu alţi muncitori de la celelalte întreprinderi din oraş, informându-i despre intenţia lor de a ieşi în stradă şi solicitându-le să li se alăture. Nici muncitorii de la S.M.A nu au ieşit în stradă, deşi în ziua precedentă au trimis emisari la toate întreprinderile oraşului, pentru a-i informa despre intenţia lor de a ieşi în stradă şi a le cere să li se alăture. În seara zilei de 20 decembrie, în Buziaş era o stare tensionată, numărul celor cărora nu le mai era teamă de posibile represalii şi doreau să urmeze exemplul Timişoarei fiind tot mai mare. O mărturiseşte şi Adrian Moise, unul dintre membrii formaţiei „Şah-Mat": „La serviciu era o atmosferă apăsătoare, cu toţi colegii mei de formaţie dezbăteam evenimentele din Timişoara şi ne gândeam ce am putea face ca şi locuitorii oraşului Buziaş să se ridice, deoarece nu era normal ca la câţiva km de oraşul nostru, la Timişoara, oamenii să moară împuşcaţi şi noi să stăm nepăsători. Tot din acelaşi motiv am protestat şi, în acea seară, nu am susţinut programul artistic, nu am cântat."[60] Locuitorii

[59] Declaraţia lui Viorel Drăgan
[60] Declaraţia lui Moise Adrian

Buziaşului, ca şi cei ai altor localităţi bănăţene conectate la evenimentele de la Timişoara, aşteptau cu nerăbdare întoarcerea lui Ceauşescu din Iran şi anunţatul discurs televizat. Unii sperau într-o minune, neexcluzând nici chiar demisia dictatorului, alţii credeau că se va repeta episodul Braşov. Din păcate, discursul lui Ceauşescu a fost fără echivoc: „Mă adresez tuturor cetăţenilor patriei noastre cu chemarea de a da dovadă de înalt spirit patriotic şi revoluţionar, de a înţelege că cele întâmplate la Timişoara constituie acţiuni organizate din timp de cercurile reacţionare, de agenturile de spionaj străine, care au iniţiat toate acestea împotriva patriei noastre. Să acţionăm cu toată răspunderea în aşa fel încât, nicăieri în ţara noastră, să nu se mai poată organiza şi să nu se mai producă asemenea situaţii."[61] De aceea, seara de 20 decembrie va fi edificatoare „pentru hotărârea noastră de a ne alătura celor de la Timişoara, fiind convinşi că Nicolae Ceauşescu devenise un conducător fanatic, care ajunsese până acolo încât să dea ordin forţelor armate să tragă în popor", îşi aminteşte Viorel Drăgan. Şi familia lui Adrian Moise era convinsă că trebuia să iasă a doua zi în stradă alături de muncitorii de pe platforma industrială a oraşului, în ciuda temerilor părinţilor săi: „Eu şi soţia mea i-am asigurat că o să fie un marş de protest paşnic contra lui Ceauşescu şi trebuie să ne alăturăm şi să îi sprijinim pe timişoreni, deoarece jertfa lor ar fi fost în zadar, iar acest gest îl facem pentru o viaţă mai bună, pentru copilul nostru care avea doar un an şi două luni şi care nu ar fi trebuit să cunoască frica şi teroarea de a te exprima liber, să aibă condiţii mai bune de trai şi să aibă o copilărie mai fericită decât a noastră, lipsită de paradele pompoase ale cultului personalităţii familiei Ceauşescu."[62]

Într-adevăr, la primele ore ale dimineţii de 21 decembrie muncitorii de la întreprinderile de pe platforma industrială se organizează pentru a ieşi în stradă. La ora 7,30 erau în Strada Principală, între Fabrica de Încălţăminte „Modern" şi S.M.A., muncitorii de la această întreprindere cântând „Deşteaptă-te, române!" şi scandând lozinci împotriva regimului dictatorial. Concomitent, muncitorii de la Electromotor se adună în curtea întreprinderii, scot steagurile de la magazie şi decupează stema şi, cântând acelaşi cântec mobilizator, se deplasează în acelaşi spaţiu din Strada Principală. Acolo se vor organiza, stabilind oameni de ordine care să împiedice acte de violenţă sau de vandalism, vor striga lozinci şi vor trimite emisari la celelalte întreprinderi din oraş, la spital şi la şcoală, pentru a face cunoscută începerea acţiunii de protest şi a îndemna la solidaritate. În jurul orei 9,00, coloana

[61] „Scânteia" din 21 decembrie 1989
[62] *Ibidem*

formată din muncitorii de pe platforma industrială a oraşului porneşte în frunte cu liderii impuşi ad-hoc – Viorel Tudosi, Ioan Cin şi Ioan Măruşter – spre primăria oraşului. Pe traseu au cântat şi au scandat lozinci: „Jos Ceauşescu!", „Jos dictatura!", „Români, veniţi cu noi!", „Vrem saloane de Crăciun, nu conducător nebun!", „Noi suntem poporul!", „Azi în Buziaş, mâine în alt oraş!" etc. Coloana, flancată de oameni de ordine pentru a nu se provoca distrugeri sau diversiuni, s-a oprit la Întreprinderea Apemin, unde s-au alăturat şi muncitorii de la această întreprindere şi apoi s-a abătut în zona blocurilor, pentru a atrage şi alţi protestatari, revenind pe Strada Principală. În dreptul Bisericii Ortodoxe demonstranţii au îngenuncheat şi, la îndemnul lui Ioan Cin, au rostit rugăciunea „Tatăl nostru". De la biserică au plecat spre Primărie, pentru a organiza un miting de protest. Între timp, primăriţa Ana Maria Doran, fiind informată de ofiţerul de Securitate care răspundea de Buziaş despre intenţia muncitorilor de a organiza o demonstraţie de protest, l-a sunat pe generalul Ion Coman la Timişoara şi i-a dat asigurări că a luat toate măsurile. În acelaşi timp, i-a cerut Georgetei Cîndea, preşedinte al Cooperaţiei de Consum Buziaş şi secretar cu probleme organizatorice al Comitetului Orăşenesc de Partid, să închidă magazinele, să trimită angajaţii acasă şi să facă tabel nominal cu cei ce vor participa la demonstraţie, dar aceasta va refuza să îndeplinească aceste dispoziţii.

În momentul în care coloana de demonstranţi s-a apropiat de Primărie, atât primăriţa, cât şi majoritatea funcţionarilor au părăsit sediul. La fel au procedat şi miliţienii care fuseseră chemaţi să apere Primăria. De aceea, solicitarea demonstranţilor ca primăriţa şi ceilalţi angajaţi ai Primăriei să li se alăture, să-şi exprime adeziunea la forma lor de protest şi să transmită mesajul de solidaritate cu timişorenii la Bucureşti, a rămas fără ecou. Singurul reprezentant al conducerii locale care a avut un dialog binevoitor cu demonstranţii, mărturisindu-le că le înţelege nemulţumirea şi rugându-i să se manifeste paşnic şi să nu vandalizeze oraşul, a fost viceprimarul Pavel Gurban. La solicitarea lui Viorel Tudosi, portretele lui Ceauşescu şi materialele de propagandă au fost adunate şi apoi li s-a dat foc. Adresându-se mulţimii, Ioan Cin a făcut apel la unitate, cerându-le demonstranţilor să-şi învingă frica şi să lupte până la căderea dictatorului[63]. Mesaje asemănătoare au transmis şi Viorel Tudosi, Ioan Măruşter şi Aurel Marian. Din mulţime, Viorel Drăgan a strigat că ar fi bine ca cei care au vorbit să îşi spună adresele, ca, în cazul în care se va acţiona asupra lor, să se ştie acest lucru şi să se

[63] Ioan Cin, *Remember. Decembrie 1989* în „Cronica Buzieşeană", an. I, nr. 4, decembrie 2004

intervină. La propunerea lui Aurel Marian s-a făcut o chetă pentru strângerea de bani în vederea trimiterii de telegrame în diferite oraşe ale ţării, prin care să se facă cunoscută revolta muncitorilor din Buziaş[64].

De aceea, când coloana de demonstranţi a ajuns în dreptul poştei, mai mulţi demonstranţi – Ioan Cin, Aurel Marian, Viorel Tudosi, Adrian Moise, Ioan Măruşer, Voicu Giuca etc. – au intrat în oficiul poştal şi au cerut formulare pentru expedierea telegramelor adresate unor mari întreprinderi din ţară: U.T.A. Arad, Electroputere Craiova, U.M.T Timişoara, „Tractorul" Braşov, Combinatul Siderurgic Hunedoara, Uzinele „23 August" Bucureşti, „Sămănătoarea" Bucureşti, „Colentina" Iaşi etc. Prin aceste telegrame se făcea un apel către muncitorii acestor întreprinderi de a se alătura timişorenilor, urmând exemplul muncitorilor din Buziaş, şi de a continua lupta până la înlăturarea lui Ceauşescu. O telegramă a fost adresată conducerii Frontului Democratic Român aflată în balconul Operei din Timişoara, pentru a fi citită în faţa timişorenilor aflaţi în Piaţa Operei, asigurându-i că nu mai sunt singuri, pentru că şi locuitorii oraşului Buziaş sunt alături de ei[65]. Sesizând frica şi deruta oficiantelor, revoluţionarii le-au asigurat că îşi asumă întreaga răspundere, completând pe formulare adresa completă conform actului de identitate, dar le-au cerut ca telegramele să fie confirmate în faţa lor de către oficiile care le-au recepţionat, pentru a fi siguri că ele au fost transmise.

De la poştă coloana de demonstranţi s-a îndreptat spre Biserica Catolică, unde au fost întâmpinaţi de preotul Peter Szabo, care a dat dispoziţie să se tragă clopotele, a rostit rugăciunea „Tatăl Nostru" şi i-a binecuvântat pe protestatari. Aceştia, după ce au îngenuncheat şi au păstrat un moment de reculegere, şi-au continuat marşul pe lângă hotelurile „Timiş" şi „Parc", pe Strada Avram Iancu, apoi au trecut podul spre Piaţa oraşului, oprindu-se la Biserica Ortodoxă, unde au îngenuncheat din nou şi au spus „Tatăl Nostru". Aici s-a oprit marşul de protest, urmând să se întâlnească în acelaşi loc a doua zi şi să continue protestul până la căderea dictatorului. Tot aici s-a hotărât ca Adrian Moise să aducă staţia de amplificare folosită de formaţia „Şah-Mat" şi să o monteze în faţa primăriei[66].

În seara zilei de 21 decembrie, Buziaşul devine un oraş liber, puterea comunistă locală fiind inexistentă. Primăriţa a fugit la Timişoara, iar miliţienii s-au retras în sediul Miliţiei. De aceea, revoluţionarii au constituit patrule

[64] Titus Suciu, *Reportaj cu sufletul la gură*, Timişoara, Edit. Seicon, 1990, p. 197
[65] Declaraţia lui Adrian Moise
[66] *Ibidem*

pentru a supraveghea vitrinele magazinelor, temându-se că s-ar putea înscena spargerea lor, pentru a compromite acţiunea de protest desfăşurată în ziua de 21 decembrie. Cu toate acestea, majoritatea revoluţionarilor nu au dormit acasă, de teama unei posibile mobilizări a forţelor represive.

Aşa cum se stabilise, a doua zi demonstranţii urmau să se întâlnească în faţa Bisericii Ortodoxe în vederea reînceperii demonstraţiei de protest. În aşteptarea acestui moment, membrii formaţiei „Şah-Mat" s-au întâlnit la Restaurantul „Silagiu" şi au pregătit staţia de amplificare pentru mitingul din faţa Primăriei.

Într-adevăr, la ora 9,00, în jur de 3000 de demonstranţi s-au adunat în faţa Bisericii Ortodoxe, fiind întâmpinaţi de preotul Ioan Carebia. Acolo au îngenuncheat, au păstrat un moment de reculegere în memoria morţilor de la Timişoara, au rostit rugăciunea „Tatăl Nostru", iar preotul i-a binecuvântat. De acolo coloana de demonstranţi s-a deplasat pe Strada Avram Iancu, Strada Principală, a trecut prin faţa Miliţiei şi s-a oprit la Primărie, unde era deja montată staţia de amplificare. Muncitoarele de la secţia tricotaje-covoare a Cooperativei „Silagiu" au venit cu lumânări aprinse, alăturându-se celorlalţi manifestanţi în faţa Primăriei.

De la microfonul instalat pe treptele din faţa Primăriei, Viorel Drăgan, care şi-a asumat rolul de moderator, a solicitat ca „toţi conducătorii de întreprinderi, cei în funcţii deosebite, şi intelectualii să vină la microfon şi să spună ca un jurământ sacru, cu mâna pe drapel, „Jos Ceauşescu!"[67]. Prin acest apel el dorea ca cei prezenţi să-şi precizeze poziţia, dacă sprijină sau nu acţiunea de răsturnare a regimului dictatorial. „Această idee – mărturisea mai târziu Viorel Drăgan – a picat ca trăsnetul peste majoritatea celor aflaţi ce deţineau funcţii şi, cu tristeţe o spun, peste intelectualii oraşului Buziaş". Într-adevăr, doar Georgeta Cîndea, Rodica Drăgan şi Liliana Badea s-au delimitat fără rezerve de regimul ceauşist.

Nu aceeaşi atitudine a avut-o primăriţa Ana Maria Doran, care la solicitarea demonstranţilor, a acceptat să se reîntoarcă în Buziaş, după ce în ziua precedentă plecase la Timişoara. La primele ore ale dimineţii, Ioan Cin şi secretarul Primăriei, Sever Carabet, au plecat cu Ionică Hudrea, şoferul directorului S.M.A. Buziaş, la Timişoara pentru a o convinge pe primăriţă să vină la Primărie, dându-i asigurări că nu i se va întâmpla nimic. Primăriţa acceptă, astfel că în momentul începerii mitingului ea se afla în Primărie. Cel care o invită să le vorbească demonstranţilor este Viorel Drăgan: „Cu drapelul în mână am intrat în biroul doamnei primar, aducându-i la cunoştinţă că

[67] Declaraţia lui Viorel Drăgan

mulţimea doreşte să le vorbească – de altfel, strigătele celor de afară răzbăteau până în birou". La rugămintea ei, Drăgan a asigurat-o că nu i se va întâmpla nimic, că nu va fi agresată, pentru că mulţimea doreşte „să se ştie de partea cui este dânsa ca şi conducător al oraşului. Are loc şi un fapt inedit: ei îi spun că, dacă va spune cu mâna pe drapel două cuvinte, va rămâne respectată şi poate chiar primar în continuare. Interesată, mă întreabă care sunt cele două cuvinte. Răspunzându-i «Jos Ceauşescu!», are un moment de leşin, spunând că acest lucru nu îl poate face."[68] Primăriţa vine în faţa mulţimii, vorbeşte de la microfon, dar, ocolind „esenţa evenimentului", este huiduită şi obligată să se retragă şi să părăsească Primăria.

După acest moment, sub protecţia unui cordon format din Ioan Măruşter, Ioan Dumitru şi Voicu Giuca, s-au perindat la microfon, transmiţând mesaje de condamnare a regimului ceauşist şi de încurajare a protestatarilor, cei care au vorbit şi în ziua precedentă – Viorel Drăgan, Ioan Cin, Viorel Tudosi, Aurel Marian şi Ioan Măruşter – dar şi alţii. O puternică emoţie au transmis atât cântecele interpretate de Liliana Badea - „Deşteaptă-te, române!", „Aşa-i românul", „Hora Unirii" – cât şi discursurile rostite de cei care s-au alăturat demonstranţilor în acele momente, sărutând drapelul cu stema decupată şi strigând „Jos Ceauşescu!". „În ciuda riscului de a fi linşată de populaţie, ca urmare a politicii cooperaţiei de achiziţii şi naţionalizare a alimentelor, dar mai ales a repercusiunilor ce le-aş fi avut de suportat pe linie politică, în câteva minute de la anunţ, în aclamaţia mulţimii prezente, m-am prezentat la microfon, unde mi-am exprimat adeziunea la mişcarea împotriva regimului comunist –
declară Georgeta Cîndea. În momentul în care, cu mâna pe steag, îmi exprimam dezicerea de comunism, din mulţime s-a anunţat că Ceauşescu a fugit."[69]

Printre cei care s-au perindat la microfon pentru a se adresa mulţimii până la fuga lui Ceauşescu, s-a aflat şi căpitanul Achim Marinescu, şeful miliţiei din Buziaş. Acesta şi-a retras oamenii din subordine la postul de miliţie şi i-a asigurat pe protestatari că miliţia locală nu va interveni pentru a împiedica mitingul de protest. Un mesaj de salut şi de mulţumire pentru telegrama trimisă în ziua precedentă Frontului Democratic Român din Timişoara a fost transmis de la acel microfon de către un reprezentant al noii structuri de putere create în oraşul de pe Bega, încă din 20 decembrie.

[68] *Ibidem*
[69] Declaraţia Georgetei Cîndea

Între timp, liderii demonstranţilor s-au retras în sediul Primăriei şi au constituit un Comitet de conducere a oraşului Buziaş, prin extinderea nucleului constituit în 21 decembrie şi împărţirea atribuţiilor. Noul comitet era format din: Viorel Tudosi (preşedinte), Ioan Cin (vicepreşedinte), Liliana Badea (secretar) şi Mirela Baboc, Georgeta Cîndea, Viorel Drăgan şi Aurel Marian (membri). Comitetul a fost supus votului mulţimii şi acceptat în unanimitate[70].

Vestea despre fuga lui Ceauşescu a fost dată atât de inginerul agronom Petru Roşu din balconul apartamentului situat în vecinătatea Primăriei, cât şi de unul dintre demonstranţi, Molnar, aflat în mulţime cu un aparat de radio portabil. Pentru că informaţia a fost repetată de mai multe ori la Radio Bucureşti, mesajul a putut fi transmis şi prin microfonul din faţa Primăriei, spre bucuria celor prezenţi, care, după ce au îngenuncheat, au dansat Hora Unirii, au cântat şi au pornit în marş pe străzile oraşului.

Comitetul, instalat în sediul Primăriei, a trecut la gestionarea problemelor curente: apă, căldură, aprovizionarea cu pâine şi cu produse alimentare de primă necesitate şi asigurarea pazei la obiectivele importante din oraş: sediul Consiliului Frontului Salvării Naţionale Buziaş, I.R.E.T, Apemin, Uzina de apă, centralele termice şi intrările în oraş. În acest sens, s-a luat legătura cu căpitanul Voicu Ioniţă de la U.M. 01380, solicitându-i constituirea de patrule de militari şi ofiţeri, şi cu şeful miliţiei din Buziaş.

Din păcate, nici locuitorii oraşului balnear nu vor scăpa de diversiunea „teroriştilor", care, chipurile, veneau spre Buziaş din toate direcţiile. Subofiţerul de miliţie Alexandru Comănescu informează conducerea oraşului că în Bacova au descins mai mulţi terorişti cu un elicopter şi solicită un pistol-mitralieră şi o grupă de soldaţi. Este trimisă de urgenţă o patrulă militară pentru a verifica zvonul care, bineînţeles, nu s-a confirmat. Alte zvonuri erau legate de atacarea Uzinei de apă şi a depozitului de muniţie[71]. În noaptea de 22/23 decembrie, din neatenţie, un soldat a tras un foc de armă în Cimitirul Ortodox, creând panică, pentru că s-a răspuns imediat din partea altor soldaţi aflaţi în patrulare. Pentru a ţine sub control situaţia, s-au solicitat maşinile de la toate instituţiile oraşului, iar o parte dintre demonstranţi s-au integrat în patrule: Adrian Moise, Ioan Măruşter, Voicu Giuca, Petru Prisecaru, Marius Şoit, Octavian Filievici, Valentin Nagy, Oswald Schwartz, Bela Vincze, Valer Tarzan etc.[72]

---

[70] Ioan Cin, *op. cit.*, p. 2
[71] *Ibidem*
[72] Declaraţia lui Adrian Moise

În 24 decembrie, conducerea oraşului a trecut printr-un moment nedorit, inexplicabil pe deplin nici până astăzi, fiind la un pas de a fi înlăturată. Sub pretextul că sunt nereguli la U.M. 01380, trei ofiţeri D.I.A. au venit la Primărie şi i-au luat cu un ARO al unităţii militare pe Viorel Tudosi, Georgeta Cîndea şi Liliana Badea, iar pe Ioan Cin de la Biserica Penticostală. Toţi au fost duşi la punctul de control al unităţii, unde au avut loc discuţii contradictorii între cei trei ofiţeri, comandantul unităţii şi maiorul Ioniţă Voicu. La un moment dat, li s-a comunicat reprezentanţilor puterii locale că sunt arestaţi, deoarece au încălcat regulamentele militare[73]. „După discuţii aprinse şi ameninţări – consemnează Liliana Badea – fiind făcuţi bandiţi şi huligani, ni s-a comunicat că suntem sub arest. În acel moment am spus că vreau şi am dreptul să vorbesc cu generalul Vlad Popescu de la Divizia Mecanizată, care aşteaptă telefonul meu pentru a raporta ce se întâmplă. După acest telefon am fost lăsaţi şi conduşi la Primărie.”[74]

După alegerea conducerilor F.S.N. din întreprinderile şi instituţiile oraşului Buziaş, la 13 ianuarie 1990 s-a convocat o adunare la care vor participa 120 de delegaţi ce reprezentau toate întreprinderile şi instituţiile oraşului. Sub preşedinţia lui Ioan Cin, această adunare va alege Consiliul Frontului Salvării Naţionale din Buziaş, format din 21 de membri. În aceeaşi zi s-a ales şi Biroul Executiv al F.S.N. Buziaş: preşedinte – Viorel Tudosi; vicepreşedinte – Ioan Cin şi Horst Lovasz; secretar – Liliana Badea şi membri – Achim Marinescu, Carol Moldovan, Adalbert Weigang, Aurel Marian şi Peter Szabo[75].

Dumitru **TOMONI**

[73] Declaraţiile lui Viorel Tudosi şi ale Georgetei Cîndea
[74] Declaraţia Lilianei Badea
[75] Arhiva Primăriei Buziaş, doc. 43/31.01.1990, p. 4-5

Teroriştii au ucis, dar n-au fost găsiţi
Presa scrisă a alergat degeaba după criminalii din Decembrie 1989

O zi grea, zile grele...

Tema teroriştilor a fost intens dezbătută în anii de după căderea lui Ceauşescu. Au existat speculaţii că ar fi provenit din angajaţi ai fostei Securităţi, că ar fi fost componenţi ai celebrei unităţi USLA, pregătiţi tocmai în lupta antiteroristă, că ar fi fost tineri luaţi din orfelinate şi crescuţi cu scopul de a lupta şi de a provoca diversiuni. O teorie intens vehiculată a fost aceea a luptătorilor străini, în special arabi, pregătiţi în tabere speciale din Libia sau alte ţări africane. Au existat şi unele mărturii sau documente care să susţină ipotezele de mai sus. Cu toate acestea, problema teroriştilor a rămas una controversată. Există persoane ucise sau reţinute pentru acte de terorism, însă nu există niciun terorist dovedit. Presa vremii s-a ocupat intens de aceste figuri sinistre, fără însă a reuşi să găsească mai multe dovezi despre existenţa lor, aşa cum nici justiţia nu a găsit.

Important din punct de vedere istoric este textul „Informare din partea Consiliului Frontului Salvării Naţionale", din 23 decembrie 1989. Ion Iliescu se plânge că au avut o zi plină şi grea, făcută şi mai grea de acţiunile „criminale ale unor bande de terorişti instruiţi special pentru lupta împotriva maselor populare şi apărarea dictatorului". Fostul preşedinte al României din anii de după Revoluţie nu se îndoia deloc de existenţa acestor luptători împotriva poporului: „Existenţa acestor grupe de terorişti, a unor indivizi fanatizaţi, care acţionează cu o cruzime fără precedent, trăgând în locuinţe, în cetăţeni, provocând victime în rândul militarilor"... Aceşti terorişti sunt extrem de periculoşi, căci folosesc arsenalul deghizării şi disimulării. Nu poartă uniforme, ci sunt în civil, susţinea Ion Iliescu. Mai mult, „şi-au pus banderole, ca să fie confundaţi cu oamenii din formaţiunile de apărare". Se cerea vigilenţă maximă, mai ales că aceşti terorişti: „Împuşcă din orice poziţie."

Situaţia este dezbătută şi de presa locală. Abordările sunt diferite.

Ideea teroriştilor avea să fie reluată în plan local în articolul „Fără milă!", din ***Luptătorul bănăţean***, moştenitorul ***Drapelului roşu*** şi continuat de ***Renaşterea bănăţeană***. Ziaristul anonim, căci nu are curajul să-şi dezvăluie identitatea, spune vehement şi plastic: „Dacă în derularea acţiunilor

lor disperate nu au avut vreme să asculte comunicatul cu privire la arestarea «naşilor» (care au cheltuit banii grei (sic) ai poporului pentru «creşterea şi educarea» lor în unităţi specializate în agresivitate şi teroare), măcar să privească”... Ziaristul anonim îşi dezlănţuie şi pornirile mesianice. Nu doar că îi sileşte pe terorişti să citească ziarul, ci îi şi loveşte cu slova-săgeată. Căci ziaristul, el, ziaristul, este eroul acestor zile, un făcător şi desfăcător de destine: „Chiar acum, când, sub răpăit de gloanţe şi teamă de măcel, din respect pentru sublimul şi eroicul efort al minunaţilor noştri cititori-concetăţeni compatrioţi, elaborăm o nouă ediţie a ziarului, aceste elemente născute din circumvoluţiunile a două creiere alterate atentează (sic) pacea caselor, a familiilor, a avuţiei noastre, a României unice. Să-i lovim fără milă!”

„12 cuiburi de fanatici”

În numărul 7 al ***Luptătorului***..., din 28 decembrie 1989, regăsim un reportaj realizat în clădirea Operei şi bazat pe declaraţiile celor aflaţi acolo. Reţinem textul foto redat sub imaginea cu un tânăr cu pistolul-mitralieră la piept, însoţit de un câine lup: „Herbert Preisach, electrician la Depoul C.F.R. din Timişoara, ca atâtea zeci de mii de tineri, de zile şi nopţi, se află în toiul luptei. Împreună cu câinele său a sprijinit un pluton de militari în acţiunea de depistare a teroriştilor. Aşa, alte 12 cuiburi de fanatici au fost reduse la tăcere!” Cu toată vehemenţa jurnalistului şi cu tonul de epopee al descrierii, urmele teroriştilor nu au mai fost găsite ulterior. Deşi din „12 cuiburi de fanatici” trebuia să rămână un semn cât de cât concludent!

Ucigaşii aveau spioni în spitale

Din numărul 5, de marţi, 9 ianuarie, al ***Renaşterii bănăţene*** reţinem articolul *Gorilele îşi caută... „puii”*. În ciuda acestui titlu metaforic destul de neinspirat, textul, semnat A. Gheorghiu, O. Stoian, relatează întâmplări din incinta Spitalului de Copii, în perioada de după căderea lui Ceauşescu, când unitatea sanitară a fost supusă tirurilor de terorişti. Aceştia din urmă, reprezentaţi de un fantomatic „nea Gică”, aveau spioni în incinta spitalului, nimeni alţii decât nişte copii de 12 ani: „În ciuda măsurilor luate, la ora 22, la unul din geamurile de la etajul I, dr. Petre Lesovici surprinde dovada indubitabilei trădări: repetate semnale luminoase. Era misiunea pe care şi-o asumase şi pe care încerca să o ducă la îndeplinire... unul dintre pacienţii internaţi, la propria lui cerere (acuzând dureri de dinţi), doar cu câteva ore mai devreme: Cristi Apetrei, născut în 1977, la Suceava, provenind dintr-o familie dezorganizată, urmează cursurile unor şcoli speciale de reeducare din

localitate. Fiind în vacanţă, a venit «să-şi vadă mama, stabilită prin recăsătorie la Bogda?!». Ne oprim aici cu declaraţiile consemnate de către personalul medical, cât şi de formaţiile apărării naţionale, nu înainte de a preciza partea finală a misiunii lui Cristi: să se întâlnească cu nenea care i-a dat de băut înaintea internării, pentru a-i raporta numărul medicilor şi al militarilor aflaţi în spital, precum şi saloanele în care se afla grosul pacienţilor." Celălalt copil se numea Adrian Văleanu şi era tot de prin Moldova. Nu ni se spune care era „misiunea" acestuia. Din articol aflăm însă un alt aspect cutremurător: „Ajun de Crăciun. Timişoara trecea prin cele mai critice momente ale «revanşei». Cruţarea Spitalului de Copii era condiţionată de un preţ greu de acceptat: eliberarea teroriştilor din cimitirul din Calea Lipovei." Tonul este unul apocaliptic, având darul să incite opinia publică mai mult decât era necesar, mai ales că în cimitirul din Calea Lipovei nu era niciun terorist reţinut!

„Auzeam gloanţele cum se lovesc de blindaj"

Din ***Orizont*** nr. 5, apărut în 2 februarie 1990, reţinem interviul luat de Iosif Costinaş locotenent-colonelului Petre Ghinea, unul din ofiţerii ce comandau lupta de apărare a oraşului împotriva celor numiţi generic teroriști. Abordarea este diferită. Se merge la surse credibile, în cazul acesta militarii, adică vânătorii de teroriști. După cum ştim, de existenţa acestor persoane înarmate decise să înăbuşe Revoluţia nu se îndoia nimeni. Iosif Costinaş nu-şi lasă interlocutorul să bată câmpii, deşi amândoi cred în existenţa teroriştilor. Petre Ghinea se dovedeşte un om cu capul pe umeri, sobru şi deschis, şi nu avansează către public date necontrolabile şi nici nu se împăunează cu merite, chiar dacă ele există.

Redăm, în continuare, un pasaj din interviu, unul semnificativ în privinţa celor întâmplate, dar şi a ceea ce se ştia, la acea dată, concret despre teroriști: „Către miezul nopţii, am auzit ţipete din Piaţa Operei. Am pornit imediat cu transportorul în care mă aflam. După ce am străbătut strada Alba Iulia, pe care oamenii fugeau îngroziţi, am ajuns aproape de pasajul subteran. În jurul scărilor pasajului subteran se aflau, întinşi cu faţa la pământ, câteva sute de tineri. Le-am făcut semn să fugă, i-am protejat. A început să tragă în noi dinspre Muzeul Banatului. Auzeam gloanţele cum se lovesc de blindaj. În acelaşi timp, se trăgea şi din câteva poduri ale clădirilor. Ne-am îndreptat spre muzeu, am aprins reflectoarele transportorului, luminând micul parc din apropiere. Căpitanul Ilie Hîrţa a reuşit să prindă în lunetă pe unul dintre teroriști. A tras în el. Teroristul a căzut ca retezat şi, imediat după aceea, «colegii» lui ne-au spart reflectoarele. Ne-am retras, am ocolit clădirea muzeului şi am cercetat locul unde a căzut teroristul. Dispăruse de acolo. Am

văzut doar urme de sânge... Din hotelul «Central» s-a tras asupra noastră şi ne-au găurit câteva pneuri de la transportor...”

În numărul 12, din 23 martie 1990, revista ***Orizont*** găzduieşte un amplu interviu realizat de Brîndușa Armanca la unitatea militară de aviaţie de pe lângă Aeroportul Timişoara. În cazul acesta, sunt relevante două aspecte. Unul este dat de misiunile încredinţate acestor militari în timpul Revoluţiei, misiuni din care face parte şi lupta acestora cu teroriştii. Dar, înainte de a vorbi despre această obsedantă problemă a misterioşilor terorişti, se cuvine să aruncăm o privire asupra preambulului acestui interviu. Acesta este mai mult decât un şapou (chapeau), în termeni jurnalistici, o punere în temă, ci are şi semnificaţia unei definiri a traseului omului de presă, o scurtă, foarte scurtă, dar extrem de relevantă misiune de credinţă. Pentru perioada la care ne referim, prezentarea făcută de Brîndușa Armanca are o dublă semnificaţie simbolică, dezvăluite fiind nu doar condiţiile realizării unui bun interviu, ci sunt date şi unele principii după care ziaristul se ghidează în munca sa: „Acest material documentar apare cu întârziere. În configuraţia priorităţilor gazetăreşti, urgenţele s-au permutat de la o zi la alta, de la o oră la alta. Reporterul e convins de necesitatea elucidării în timp, până la detaliu, a tuturor acţiunilor şi întâmplărilor, din desfăşurarea cu totul specială a revoluţiei în oraşul providenţial Timişoara. Principiile sale sunt: fără afirmaţii vagi, fără speculaţii, fără vânătoare de senzaţional. Şi încă unul, pe care îi va fi greu să nu-l încalce: fără patetism. O serie de interdicţii pe care şi le impune, crezând în probitatea şi decenţa mesajului jurnalistic. Banda magnetică şi monitoarele discernământului îi vor sta în ajutor”.

În ceea ce priveşte mult discutata şi halucinanta problemă a teroriştilor, este important să facem o distincţie între teroriştii care au acţionat mânuind armele de foc şi cei ce au declanşat războiul electronic. Chiar dacă lt.-col. Nicolae Drăghicescu se referă, în interviul luat de Brîndușa Armanca, doar la cei ce se lansau în reţelele de transmisiuni ori aruncau ţinte false, declaraţia lui surprinde esenţa întregului fenomen, mult mai amplu: „Să-i numim, totuşi, «teroriști» (deşi nu am prins niciunul)”. Acelaşi interlocutor ne relatează despre capacitatea acestor indivizi de a semăna o confuzie groaznică: „La un moment dat, am fost informaţi că aerodromul este atacat. Atunci am folosit antiaeriana. Acum este cert că s-a simulat un atac prin lansarea unor baloane captive, un fel de fuzee care imitau zborul unui elicopter. (...) Intrând în raza de acţiune a artileriei antiaeriene, s-a deschis focul asupra acestui aparat de zbor, căruia îi lipsea totuşi ceva: nu făcea zgomot. În partea de est a aerodromului a explodat un astfel de obiect”. Mai

târziu, militarii au putut recupera resturi din acesta şi au putut să-şi dea seama de ceea ce se întâmplă.

Au tras cu rachete

Dacă în Timişoara aviatorii erau puşi pe urmele unor ţinte false, inexistente ori aparate care simulau prezenţa unui inamic, la Reşiţa, piloţii chiar au deschis focul asupra unor cuiburi de terorişti, efectul fiind unul pozitiv. Avioanele militare au fost chemate la Reşiţa în primul rând pentru a sprijini unitatea de rachete amplasată acolo, unitate aflată, lucru confirmat cu certitudine, sub focul unor trăgători care au primit numele generic de terorişti. Să spunem că aceste lupte încinse s-au dat în zilele de după căderea regimului ceauşist. Iată ce a reţinut lt.-col. Nicolae Drăghicescu: „În 24 decembrie s-a primit ordin să se acţioneze în misiuni de cercetare aeriană şi de sprijin în zona Reşiţa. Acolo erau semnalate grupe de terorişti care trăgeau într-un dispozitiv al Armatei. Dovada concretă: victimele din zona respectivă. În afară de misiunea de cercetare am avut de executat şi două misiuni de lovire cu foc în zona respectivă. Au mers două avioane la interval de timp şi s-a executat câte o tragere. Efectul a fost că imediat a încetat focul dinspre grupul de terorişti către unitatea militară respectivă".

Arestaţi şi dispăruţi

Deşi evenimentele cotidiene şi transformările profunde din societatea românească ori, mai degrabă, aprigele confruntări de idei aflate la ordinea zilei captau atenţia ziariştilor de la ***Timişoara,*** enigmele Revoluţiei nu erau uitate. Problema misterioşilor terorişti era una care nu le dădea oamenilor pace, căci aceştia făcuseră numeroase victime după 22 decembrie 1989. În numărul 57, din 2 iunie 1990, Florian Mihalcea semnează un articol cu un titlu fulminant: *Cum arată un terorist mort?* Pentru prima dată avem o descriere a unor astfel de persoane, făcută de un martor de încredere. Este vorba de Alexandru Koos, rănit în Revoluţie, aflat, la data acestei declaraţii, încă în Spitalul Judeţean. Iată ce aflăm din articol: „Deci cum arată un terorist mort? Cel care a fost împuşcat în noaptea de 22 spre 23 decembrie între restaurantul lacto-vegetarian şi Operă de către gărzile ce apărau Opera şi intrarea spre Piaţa Libertăţii, din care făcea parte, până a fi împuşcat, şi Koos Alexandru, avea între 23 şi 25 de ani. A fost împuşcat în coapsă; cei care au examinat cadavrul nu au găsit altă urmă de glonţ şi, totuşi, a decedat în câteva secunde. Să fie vorba oare de acele mici fiole ascunse în reverul hainei, la care putea apela pentru a nu cădea prizonier? Echipamentul: haine civile, peste care era trasă o salopetă gri, pentru camuflaj. În buzunarul de la piept au descoperit două jetoane de plastic. Unul era pe o parte alb, iar pe cealaltă

roşu, purtând înscrisul Nicolae Ceauşescu, iar celălalt pe o parte alb şi pe alta verde, cu înscrisul Elena Ceauşescu. Pe cap purta o cască. Pe braţul drept avea tatuat un număr de ordine".

Martorul avea să declare aceste lucruri şi când a fost audiat în procesul de la Timişoara. Şi el are o poveste interesantă, căci a fost rănit în aceeaşi noapte, pe la ora 0,40, dar a rămas pe loc peste 20 de minute, până s-a liniştit tirul şi a putut fi evacuat, iar apoi dus la spital. „Armele cu care trăgeau aveau o cadenţă de tragere mai mare decât a noastră, erau de calibru mare şi foloseau, unele, cartuşe explozive. Glontele care mi-a trecut prin femur a făcut un con mare la ieşire. S-a tras de la ultimele etaje de deasupra restaurantului lacto-vegetarian şi din clădirea Modex", avea să declare Alexandru Koos.

Reporterul aminteşte şi de câţiva suspecţi reţinuţi şi predaţi pe bază de proces-verbal la Garnizoana militară, dar care, ulterior, nu au mai fost de găsit: „Cum arată un terorist viu? Nu toţi au avut şansa să cadă morţi în mâinile gărzii civile. În seara zilei de 22 decembrie au fost arestate nouă persoane suspecte. A fost reţinut lt.-col. Radu (ofiţer de Securitate) şi aghiotantul său, căpitan de Securitate, pentru că, îmbrăcaţi în civil, au încercat să intre cu forţa în Operă. Căpitanul era înarmat şi a ameninţat că, dacă nu li se va da voie să intre, vor trage".

Lucian-Vasile **SZABO**

Acţiunile forţelor de represiune din Ministerul de Interne – 16-20 Decembrie 1989

Structura organizatorică a Inspectoratului Judeţean Timiş:
Colonel Popescu Ion – şeful Inspectoratului
Securitate
Colonel Sima Traian – şeful Securităţii Timiş
Lt.-colonel Atudoroaie Gheorghe – locţiitor
Maior Radu Tinu – locţiitor
Lt.-colonel Pele Ioan Petru – şeful Serviciului 1A Informaţii Interne
Colonel Cîntăreţu Constantin – şeful Serviciului 1B Informaţii Interne
Maior Zarcula Nicolae – şeful Serviciului II Contrainformaţii în sectoare economice
Lt.-colonel Uram Tuculescu – şeful Serviciului III Contraspionaj
Maior Fieraşcu Gheorghe – şeful Grupei de informaţii externe
Maior Mavru Nicolae – şeful Serviciului Filaj
Lt.-colonel Popescu Nicolae – şeful Serviciului de luptă antitero
Căpitan Petenchi Toader – şeful U.S.L.A.
Miliţie
Colonel Deheleanu – şeful Miliţiei Judeţene
Lt.-colonel Corpodeanu Ion – adjunct
Lt.-colonel Tufariu Dumitru – şeful Serviciului Cercetări Penale
Colonel Fărcaşu – comandantul Miliţiei Municipale
Lt.-colonel Toma Ionel – şeful Serviciului Pază şi Ordine

16 Decembrie 1989

Activitatea pastorului László Tőkés era atent supravegheată de o echipă a Securităţii Timiş, condusă de maiorul Radu Tinu. Lucrătorii Securităţii urmăreau cu atenţie evenimentele care se derulau în faţa Bisericii Reformate. După ce tramvaiele din Piaţa Maria au fost oprite de către manifestanţi, protestul celor aflaţi acolo s-a transformat radical. Dacă iniţial timişorenii s-au adunat la Biserica Reformată pentru a se împotrivi evacuării pastorului László Tőkés, din acest moment protestul s-a radicalizat, cerându-se, pentru prima dată, schimbarea lui Ceauşescu, exprimată prin scandarea primei lozinci: „Jos Ceauşescu!”. În acel moment a avut loc şi prima altercaţie între manifestanţi şi efectivele Ministerului de Interne şi s-au făcut primele arestări.

Colonelul Popescu Ion, inspectorul-şef al Inspectoratului de Interne Timiş, în baza Ordinului 02600 din 1 iulie 1988, pune în aplicare planul unic

de acţiune, desfăşurând în Timişoara trupele de intervenţie avute la dispoziţie. Astfel, au intrat în dispozitiv: 2 plutoane de intervenţie dotate cu căşti, scuturi şi bastoane, trei subunităţi de la Brigada de Securitate şi două subunităţi de la Trupele de Grăniceri. La Consiliul Judeţean au intervenit în forţă, bătând şi arestând o mare parte din manifestanţii aflaţi în zonă.

Echipe mobile ale Securităţii şi Miliţiei au urmărit mişcările manifestanţilor prin oraş, din Calea Buziaşului, de la IAEM, Strada Arieş, Complexul Studenţesc, Catedrală, Bulevardul Republicii, Circumvalaţiunii, Piaţa Dacia, Calea Aradului. Cu ajutorul trupelor de la M.Ap.N., de la orele 22,00 şi până în dimineaţa de 17 decembrie, orele 04,00, s-au făcut arestări masive în rândul manifestanţilor. Lucrătorii din cadrul Miliţiei şi Securităţii au arestat orice persoană întâlnită pe stradă, bătând cu bestialitate bărbaţi, femei, copii şi bătrâni laolaltă. Persoanele arestate au fost duse în curtea Inspectoratului, unde din nou au fost bătute şi maltratate într-un mod inuman. Iată câteva fragmente din declaraţiile date de câteva persoane aflate, în calitate de martori, la procesul lotului de la Timişoara:

Martorul Trofin Traian: *„Dar faptul când, de după clădire, au apărut acele trupe îmbrăcate în salopete cu căşti albe pe cap şi cu bastoane şi cu scuturi, care ne-au bătut acolo şi noi n-aveam nimic în mână. Acolo am luat-o şi eu pe cocoaşă, bine de tot, pe spate, că de aceea vorbesc aşa şi acum. M-am retras către Spitalul ASCAR – de inimă, este aproape, acolo. M-am ascuns în hol. Lumea era luată şi bătută… Care era prins şi bătut era luat şi tras către părculeţul acela unde este poarta nr. 2, unde se ţineau audienţele la Partid înainte, acolo erau traşi la o maşină. Pur şi simplu, erau bătuţi şi traşi aşa, pe jos, ca şi cum ai trage un sac de ciment, în care mai este puţin ciment în el şi-l tragi pe jos. Aşa erau duşi oamenii ăia acolo. Şi femei, şi fete tinere, şi copii tineri”.*[76]

Martorul Borchescu Ioan: *„Ne scoate pe toţi afară în stradă, unde era un camion RABA, cu coviltir. Şi ne-o încărcat pe toţi acolo, într-o RABA militară, cu coviltir. Ne-or încărcat pe toţi în maşina aia, dar într-un hal fără de hal. Cu lovituri, înjurături, cu minuni de lume… Un ofiţer de Miliţie, tânăr, era fără caschetă, deschis la haină, că era şi cald, ăla o fost un ofiţer foarte rău, foarte rău. O lovit o femeie bătrână care n-a putut să se urce sus. Era cu bărbatul, veneau de la o nuntă şi i-o prins. O lovit-o pe aia peste gură rău, un om rău de tot… Bărbat frumos, numa’ rău… S-ar putea şti cine-i, pentru că ofiţerul de servici ştie cui ne-o predat pe noi. Ne-o încărcat în RABA aia, o plecat de la Garnizoană înspre Restaurantul Militar, o făcut la dreapta, pe*

[76] *Procesul de la Timişoara*, volumul IV, pg. 2267

urmă tot la dreaptă, pe linia de tramvai, şi o mers prin faţa Magazinului «Bega», până la pod, la Decebal. La pod o făcut la stânga şi o luat-o spre Miliţia Municipiului. O trecut de Miliţia Municipiului şi o intrat în curte la Miliţia Judeţ. Acolo o fost tragedia lumii, ce nu s-o văzut nici în filmele de groază… Ne-o pus pe toţi pe burtă în curte, şi militarii, nu militarii, subofiţerii de Miliţie aveau nişte pari albi şi ne-o bătut cu alea pe burtă, cu mâinile întinse, ne-o bătut până la ora 5,30. La 5,30, un ofiţer mare, aşa, brunet, îi zice la şoferul de la dubă să aducă duba acolo, aia care venea cu deţinuţii. O adus duba şi întreabă: «Câţi încap în ea, mă?». Şi zice: «60 şi, dacă îi împachetezi bine, 90.» «Împachetează-i foarte bine!» Ne-o înjurat, cum nu lăsa Dumnezeu, ne-o înjurat, o spus că ne duce să ne puşte… «Avem ziduri destule, mă! V-o trebuit ***putere****?De ce n-aţi venit să vă dăm noi? N-aţi ştiut că-i la Miliţie* ***puterea****?» Ofiţerul ăla înalt o zis aşa. Şi ne-o dus la Penitenciar (...)La Miliţie, în curte, pe nimeni n-au întrebat cum îl cheamă. Numa' bătaie şi bătaie… Pe burtă ne-or ţinut o oră şi ne-or bătut…*

P.C.: - Şi bărbaţi? Şi femei?

Bo.I.: - Lângă mine era o femeie. Tremura inima în ea. Am simţit cum tremura inima în ea. Femeie şi fricoasă şi vai şi-amar de ea. În stânga mea era un tractorist; când i-o dat un picior în gură, pentru că o vrut să ridice capul, când i-o dat cu piciorul în gură, o şi scuipat dinţii şi i-o dat şi un picior în cap: «Mâncă pământ românesc, mă, că ăsta-i pământ românesc!».”[77]

Martorul Ioana Ecaterina: *„Când am ajuns la Miliţie, unde ne-a lăsat jos într-o curte mare, ne-a lăsat şi apreciam că este Miliţie sau Inspectorat, nu ştiam ce e, pe sub mâini m-am uitat doar, că-mi era frică şi m-am uitat şi am văzut că sunt nişte cazane mari de motorină, de benzină, de ulei… Lângă mine era un om care întotdeauna îmi spunea să nu-mi fie frică. Dincolo de mine a ridicat un om capul, presupuneam că este un om, tot muncitor, era tractorist şi zice către mine: „Doamnă, nu vă fie frică! Nu vă fie frică!”. Tremuram toată, nu ştiam ce să fac de frică…*

P.C.: - Dar ce s-a întâmplat acolo? Ce vi s-a întâmplat?

Ioana Ecaterina.: - Ne-a bătut. Acolo ne-a bătut cel puţin 20-25 de minute.

P.C.: - Cine?

Io.E.: - Un om înalt, foarte nervos, un om mai voinic, în civil, ne-a bătut de ne-a zăpăcit în bătaie… Asta a fost pe 16…

P.C.: - Câţi eraţi acolo?

Io.E.: - Era un singur om care ne-a bătut…

P.C.: - Nu, nu, nu! Dar câţi eraţi dv. acolo?

---

[77] *Procesul de la Timişoara*, volumul V, pg. 2546

Io.E.: - Noi eram mulţi, foarte mulţi, cel puţin 80-90 de persoane.
P.C.: - Şi eraţi întinşi jos? Acolo în curte?
Io.E.: - Eram întinşi pe burtă. Ca pe animale ne-a întins pe burtă."[78]
Martorul Perici Viorel Grigorie: *Au luat-o şi pe prietena mea şi încă doi copii, la vreo 13-14 ani, un băiat la vreo 17 ani şi un om mai în vârstă şi o femeie. Şi pe ea au băgat-o în maşină. Ne-au dus la Miliţie. Acolo, cum am ajuns la Miliţie, ne-au coborât şi iară au început să ne bată şi ne-au spus să ne culcăm pe jos, pe burtă. Aici, bineînţeles că au început să ne bată mai mulţi, deci nu numai doi-trei, patru-cinci, să ne lovească cu picioarele… N-aveam voie să ne uităm nici în stânga, nici în dreapta, numai să stăm culcaţi cu capul în jos…*
P.C.: - Unde? Afară?
*Perici Viorel.: - Da. Deci ne-au băgat pe poarta mare, cum intri pe dreapta au nişte celule acolo, la beci, dar înainte de a ne băga jos, la celulele alea, ne-au bătut. Eu, totuşi, am reuşit să-l văd pe unul cu păr castaniu, avea un Alain Delon pe el, pantaloni maro, ochi albaştri, cu mustaţă. După ce ne-au bătut, ne-au dus jos în beci şi ne-au luat datele. Şi după aia ne-au băgat într-o cameră şi pe prietena mea separat. În acea cameră au fost în jur de 70-80 de inşi. Dimineaţa ne-au scos de-acolo şi ne-au pus, nu ştiu acum precis, 70-80, pe platou, ca să ne ia cu duba, să ne ducă la Penitenciar. Aveau dubă care ducea la Penitenciar, maşina aia a Penitenciarului. Înainte de a ne încărca în dubă, iară ne-au bătut şi era unul civil, îmbrăcat într-o scurtă albastră de fâş, vătuită, cu ochelari, era mai subţire, avea pantaloni gri şi încălţările erau negre. Acesta ne-a spus: «Ce v-a trebuit vouă să faceţi scandal şi să strigaţi: **Libertate**? Nu v-a fost bine în libertate? Ei lasă, că de-acuma, uitaţi-vă la soare (deci era dimineaţa, pe la ora 7,30-8,00), uitaţi cum răsare soarele! Am să vă ascund cel puţin 20 de ani de-acum încolo!». După care a dat dispoziţie să fim îmbarcaţi în camion şi duşi la Penitenciar."*[79]

17 decembrie

În 17 decembrie continuă anchetarea manifestanţilor la sediul Inspectoratului, iar lucrătorii de la Securitate duc o intensă activitate în intreprinderi, pentru a identifica şi aresta persoanele care au mai participat la manifestaţiile din seara şi noaptea de 16 decembrie. În cursul zilei, cea mai mare parte din manifestanţii arestaţi sunt duşi de la Inspectorat la Penitenciar.

[78] *Procesul de la Timişoara*, volumul V, pg. 2646-2647
[79] Ibidem, pg. 2803

În dimineaţa de 17 decembrie sosesc de la Bucureşti cele două grupe operative ale Ministerului de Interne, la Securitate echipa condusă de generalul Macri Emil, iar la Miliţie echipa condusă de general-maior Mihalea Velicu. Aceştia, practic, preiau coordonarea acţiunilor pentru reprimarea manifestanţilor din Timişoara.

În jurul orei 15,30 general-locotenent Nuţă Constantin, adjunct al ministrului de Interne şi şef al Inspectoratului General al Miliţiei, ajunge la sediul Inspectoratului şi preia comanda tuturor efectivelor subordonate Ministerului de Interne.

Între orele 12,30 şi 17,30 s-a ordonat distribuirea armamentului şi muniţiei aferente, fiind înarmate aproximativ 375 de cadre ale Ministerului de Interne cu pistoale-mitralieră de 7,62 mm. Imediat după ordinul de înarmare, pe străzile oraşului au apărut autoturisme Dacia şi ARO, din care s-au tras rafale de armă care s-au soldat cu morţi şi răniţi. Declaraţiile date de mai mulţi martori în cadrul audierilor în Procesul de la Timişoara susţin aceste fapte. Iată câteva fragmente din proces, care confirmă aceste activităţi ale celor de la Miliţie şi Securitate:

Martorul Portroghir Lucica: - *„...din Calea Lipovei, Dispensarul 20. Când am ajuns la capăt, am întrebat militarii care erau acolo dacă pot să merg mai departe sau nu. Şi atunci mi-au zis: «Doamnă, puteţi să mergeţi numai până la dispensar, dar mai departe de dispensar nu puteţi merge!» Şi, deoarece copiii aveau febră, erau bolnavi amândoi, am mers până la dispensar. Când am ajuns la dispensar, nu mai era nimeni acolo. Am aşteptat puţin, ne-am întors înapoi de la dispensar. Când am ajuns în piaţă, am văzut o maşină roşie care a trecut şi din care a început să se tragă. Atunci, în momentul când s-a tras, eu cu fetiţa şi cu copilul şi lumea care era acolo ne-am adăpostit sub mesele din piaţă.*

P.C.: - Ce piaţă e acolo?

Po.L.: - Piaţa din Calea Lipovei. E o piaţă mică acolo. Şi la un moment dat am văzut fetiţa plină de sânge. A început să plângă şi mi-a zis: «Mămica, curge sânge!». Când am văzut, şi eu m-am intimidat, m-am speriat şi atunci a venit cineva, nu mai reţin cine, şi a vrut să ducă fetiţa la spital. Eu nu am vrut să duc fetiţa, că am zis că mai bine o duc acasă, că s-au întâmplat atâtea şi mi-e frică să o duc la spital. Am dus-o acasă, i-am acordat îngrijirile pe care ştiam eu să le dau, m-a ajutat şi o vecină din bloc. După aia, în data de 25, am mers cu ea la dispensar.

P.C.: - De unde-i curgea sânge? Unde fusese lovită?

Po.L.: - Aici, în cap.

P.C.: - La cap, da?

Po.L.: - Da.
P.C.: - Din maşina aceea roşie s-a tras?
Po.L.: - Da. Aşa spunea şi lumea. Eu am văzut maşina, a trecut aşa repede, şi lumea de-acolo a zis că din maşină s-a tras. Şi, atunci, am stat acolo, în staţie, mai mult de o jumătate de oră, că s-a tot tras încontinuu. Că erau militarii care ne apărau…
P.C.: - Deci în momentul în care a fost rănită fetiţa dv. înţeleg că nu militarii trăseseră.
PotroghirLucica: - Nu, nu, nu! Atunci, după ce a trecut maşina, imediat…"[80]
Martorul Hauer Erik: - *„În Piaţa Operei. Acolo, când am văzut că se trage, am venit înapoi. Am venit înapoi în Piaţa Traian. Pe la ora şapte am fost deja în Traian. Un ARO, o maşină albă, s-a ţinut după noi şi a început să se tragă. Eu nu am putut să fug, prietenii au fugit. Şi am fost nimerit în picior. De acolo, am vrut să merg acasă; se oprise o DACIA albă şi ne-au băgat în portbagaj cu încă două fete, şi pe un băiat l-au băgat în faţă, în maşină, şi ne-au dus la Miliţia Municipiului. Acolo am fost bătuţi de cei de-acolo. Ne-au luat tot ce am avut la noi. Eu am avut numai o brichetă şi, de acolo, am fost dus la spital la ora două noaptea. La Spitalul Judeţean."*[81]
Martora Rusu Maria: - *„În momentul respectiv n-am observat, vă spun, am stat din decembrie şi mă gândeam, de unde a putut să apară o Dacia 1300, de culoare roşie, sută la sută nu pot să vă spun, galbenă, pentru că începuse să se amurgească… Asta era în jurul orei 17,00-17,30, cam în jurul acestei ore era, a izbucnit o Dacie, dar, de unde a venit, nu pot să vă relatez. A ieşit din incintă, după părerea mea, să nu fi ieşit din incinta U.T.T., pe poarta 2, acuma nu pot să fiu nedreaptă, să spun 100%, că nu ştiu de unde a ieşit. Dacă ieşea dintre cetăţenii respectivi, părerea mea este că ar fi oprit-o manifestanţii şi nu i-ar fi dat voie să treacă, nu ştiu, destul că a apărut această maşină. I s-a dat voie să treacă în spatele cordonului de militari, din maşina respectivă au coborât trei cetăţeni, îmbrăcaţi, vă spun, nu cunosc gradele, nu cunosc, erau tot în uniformă kaki, ca şi militarii. Unul dintre, deci domnul acela de o statură nici prea înaltă, nici mijlocie, a mers prin spatele cordonului şi a luat-o spre grădinile respective, spre un bloc care se face acuma nou, s-a pus în capătul cordonului şi, nu atât din discuţiile, poate de gălăgie, nu am auzit altceva decât că a ordonat: «Foc!». Gloanţele respective au ricoşat în complex şi în clădirile respective ale complexului comercial, unde este librăria, frizeria şi celelalte şi, după aceea, când a ordonat dânsul:*

[80] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV, pg. 2285-2286
[81] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV, pg. 2363

«Foc!», s-a tras în toate direcţiile. Deci nu mai ştiam din care direcţie se trage.”[82]

18 decembrie

În data de 18 decembrie, generalul Nuţă ordonă organizarea a opt dispozitive de luptă, amplasate în următoarele puncte:
„D1” – Piaţa Operei, „D2” – Catedrală, „D3” – Piaţa Dacia, „D4” – Calea Aradului, „D5” – Calea Lipovei, „D6” – Calea Buziaşului, „D7” – Spitalul Judeţean, „D8” – Piaţa Ştefan Furtună. Fiecare „D” era condus de un ofiţer de la Miliţie şi avea în componenţă 10 cadre de Miliţie şi 15 militari în termen. Toţi erau dotaţi cu arme şi muniţie de luptă, iar comandantul dispozitivului avea şi o staţie de emisie-recepţie, prin care se comunica cu generalul Nuţă. La ordinul generalului Mihalea, coloneii Corpodeanu şi Obăgilă au trecut la alcătuirea celor 16 echipe de ofiţeri şi subofiţeri pentru cele opt dispozitive. Până la orele 15,00, toate cele opt „D”-uri au fost amplasate în dispozitiv.

Au fost alcătuite şi cinci patrule mobile împărţite pe cinci zone cu indicativele „Z1”-„Z5”, iar coordonatorul lor avea indicativul „Z6”.

În 18 decembrie au primit arme şi muniţie încă 120 de cadre ale Ministerului de Interne. La Penitenciar ofiţerii Miliţiei şi Securităţii au început interogarea arestaţilor, iar generalul Macri a trimis la Spitalul Judeţean o echipă condusă de Sălăjan Gheorghe pentru anchetarea răniţilor.

La ordinul dat de Elena Ceauşescu şi Emil Bobu, în seara zilei de 18 decembrie, generalul Nuţă, împreună cu generalul Macri Emil şi Coman Ion, a trecut la organizarea sustragerii cadavrelor aflate la morga Spitalului Judeţean. Astfel, Sima Traian, împreună cu Deheleanu, Ghircoiaş şi Tudor Stănică, s-a deplasat la Spitalul Judeţean, pentru a discuta cu directorul spitalului, doctorul Golea Ovidiu. Generalul Macri a telefonat la Crematoriul „Cenuşa”, pentru a rezolva incinerarea cadavrelor, iar Corpodeanu a primit ordin să alcătuiască o echipă din ofiţerii de la judiciar, care să încarce cadavrele. Radu Bălan l-a apelat telefonic pe inginerul Rotaru de la COMTIM, pentru a obţine o autoizotermă necesară transportului cadavrelor la Bucureşti. Căpitanul Ciucă Valentin a primit ordinul să conducă autoizoterma de la Inspectoratul Judeţean la spital. Operaţiunea de încărcare a celor 44 de cadavre s-a desfăşurat în noaptea de 18 pe 19 decembrie, între orele 0,30 şi 4,00. La această acţiune au participat: colonelul Corpodeanu, colonelul Ghircoiaş, care a triat şi a indicat care cadavre trebuie încărcate, căpitanul Ciucă şi maiorul Veverca Iosif, maiorul Avram Gheorghe, maiorul

[82] *Procesul de la Timişoara*, vol IV, pg. 2378-2379

Mişea Eugen, căpitanul Preda Laurenţiu, căpitanul Grui Tiberiu, lt.-major Peptan Eugen, care au încărcat cadavrele.

19 Decembrie
Pe parcursul zilei de 19 decembrie acţiunile organelor M.I. au o intensitate maximă. Se încearcă identificarea „capilor" care au condus demonstranţii, anchetele de la Penitenciar şi sediul Inspectoratului de Interne fiind în plină desfăşurare. Pe teren dispozitivele „D1-D8" îşi menţin poziţiile iar patrulele mobile „Z1-Z5" îşi continuă activitatea. În a doua parte a zilei ofiţerii de Securitate din intreprinderi sunt retraşi.

20 Decembrie
La ora 13,00. la Comitetul Judeţean de Partid soseşte primul-ministru Dăscălescu împreună cu Emil Bobu. Sub presiunea demonstranţilor arestaţii din penitenciar sunt eliberaţi. Dispozitivele „D1-D8" sunt retrase. Majoritatea lucrătorilor M.I. se retrag la sediul Inspectoratului.
Revoluţionarii proclamă Timişoara primul oraş liber de comunism.

Gino **RADO**

INSTANTANEE – MEMORIAL

Evenimente comemorative
20 de ani de la Revoluţia Română din Decembrie 1989

Aşa cum a fost de aşteptat, la sfârşitul anului 2009, membrii Memorialului Revoluţiei au participat la numeroase activităţi comemorative,

cu prilejul sărbătoririi a 20 de ani de la Revoluţia Română din Decembrie 1989.

Pe 9 noiembrie 2009, Arion Bânciu, membru al asociaţiei noastre, a fost ales, din grupul tinerilor urmaşi ai Eroilor Martiri, de preşedintele României pentru a participa la evenimentele aniversare de la Berlin.

Nu după mult timp, în 17 noiembrie 2009, Traian Orban, preşedintele Memorialului Revoluţiei, a dat curs invitaţiei lui László Tőkés de a fi prezent la Bruxelles la Parlamentul European, pentru a ţine o cuvântare la o conferinţă-dezbatere despre aniversarea a 20 de ani de la Revoluţia Română.

Tot în 17 noiembrie, dar de această dată la Hamburg, a avut loc vernisarea expoziţiei itinerante a Memorialului, *Revoluţia Română din 1989 în imagini*, unde a participat colega noastră, Adina Hornea Abruda.

Şi europarlamentarul Monica Macovei a avut iniţiativa de a invita timişoreni, alegând un grup de 9 urmaşi ai Revoluţionarilor Martiri, astfel încât între 7-9 decembrie ei s-au aflat la Bruxelles, unde au avut ocazia să viziteze Parlamentul European.

Simpozionul aniversar, organizat împreună cu Fundaţia Academia Civică, Societatea Timişoara şi Centrul Cultural Francez din Timişoara între 10-11 decembrie a reunit personalităţi distincte din viaţa noastră culturală.

Lunga serie a prezentării expoziţiei noastre itinerante prin Europa s-a încheiat la Praga, unde a fost vernisată în 1 Decembrie în foaierul Teatrului Naţional, iar în 16 decembrie, în acelaşi oraş, Gino Rado, vicepreşedintele Asociaţiei Memorialul Revoluţiei, a participat la simpozionul *20 de ani de la căderea Cortinei*.

Tot în 16 decembrie, dar în Timişoara, s-a vernisat în foaierul Operei Române expoziţia *Decembrie 1989, Momentul Timişoara*, şi s-a lansat o expoziţie mobilă pe tramvaiele care circulă prin Piaţa Maria, pentru a rememora memorabilul moment al opririi tramvaielor din 16 Decembrie 1989.

În fiecare an, în ziua de 17 decembrie, porţile Memorialului se deschid, pentru a primi delegaţii speciale, iar în acest an, printre invitaţii de marcă îl amintim pe ambasadorul Germaniei la Bucureşti, domnul Andreas von Mettenheim.

Traian Orban, preşedintele Memorialului Revoluţiei, şi Andreas von Mettenheim, ambasadorul Germaniei la Bucureşti
în sala monumentelor de la Memorial

O delegaţie din Bucureşti, de la Asociaţia „21 Decembrie 1989", a vizitat, de asemenea, Memorialul Revoluţiei, şi a participat la evenimentele comemorative din Timişoara.

Tot în ziua de 17 Decembrie s-a organizat în Timişoara un marş comemorativ prin locurile devenite istorie şi au avut loc la Cimitirul Eroilor ample acţiuni de pomenire a Eroilor Martiri ai Revoluţiei, la care au luat parte urmaşi ai Eroilor, alături de revoluţionari, iar în 18 Decembrie s-a mers în pelerinaj la cele 12 monumente ridicate în primul oraş liber de comunism, în memoria Eroilor Revoluţiei.

Evenimentele comemorative s-au încheiat după zilele de 20 şi 21 Decembrie, când o delegaţie de 50 de revoluţionari s-a deplasat, *pe urmele martirilor şi ale cenuşii Eroilor timişoreni dispăruţi în Revoluţie,* la Bucureşti, Popeşti-Leordeni şi la Slatina.

Simona **MOCIOALCĂ**

Decembrie 1989, momentul Timişoara

Într-o ambianţă familiară, a fost vernisată, în foaierul Operei Române din Timişoara, expoziţia *Decembrie 1989, Momentul Timişoara*.

Curatorii expoziţiei, istoricii Adrian Deheleanu de la Muzeul Banatului, şi Cornel Florin Seracin, de la Memorialul Revoluţiei, au pregătit 16 panouri imprimate cu poze din Timişoara, Lugoj, Deta, Caransebeş, Bucureşti, Cluj, Târgu Mureş, Sibiu şi Braşov, unde sunt imortalizate primele

imagini, încă de la începutul Revoluţiei, urmărindu-se apoi desfăşurarea cronologică a evenimentelor.

În acelaşi timp, realizatorii au dorit să fixeze Anul 1989 în context central şi sud-est european; primul panou conţine chiar fotografiile personalităţilor care au contribuit la schimbările din 1989: Suveranul Pontif, Papa Ioan Paul al II-lea, preşedintele american Ronald Reagan şi preşedintele U.R.S.S.-ului, Mihail Gorbaciov.

Mişcările revoluţionare din Polonia, Cehia, Ungaria şi Germania, ilustrate în al doilea panou, precum şi intervenţia armată din Piaţa Tien An Men din China, fac legătura cu evenimentele din România.

Două dintre panouri tratează cultul personalităţii şi felul în care a fost văzută şi percepută Revoluţia Română în presa internaţională.

„Am convenit ca această expoziţie să fie gestionată împreună cu Muzeul Banatului, în vederea informării publice în localităţile din alte părţi ale ţării, unde se ştie prea puţin despre Timişoara”, a spus Traian Orban în cuvântul de deschidere.

Dan Leopold Ciobotaru – actualmente directorul Muzeului Banatului – s-a aflat, şi el, pe străzile oraşului, fiind unul dintre cei mulţi anonimi care au luat parte la Revoluţie. Din dubla sa calitate, a subliniat că, dacă exponatele obişnuite ale unui muzeu tratează sute şi mii de ani de istorie,

Memorialul Revoluţiei s-a constituit pentru a evoca o săptămână de istorie, cea mai recentă a patriei noastre.

În cuvântul de încheiere, conf. dr. Viorica Bălteanu a creionat câteva amintiri care au marcat-o în epoca de tristă amintire: „când nu mai puteam îndura frigul, eram îndemnaţi: *mai pune un pulover pe tine!*", dar atunci „când frigul te pătrunde, se încrâncenează şi sufletul, te simţi umilit şi încorsetat". Pe lângă frig, nu se pot uita „cele două porţii de întuneric zilnice, la propriu, când se lua curentul şi trebuia să stăm la lumina lămpilor de petrol sau a unei lumânări."

Simona **MOCIOALCĂ**

Zidul Berlinului după 20 de ani...

De 20 de ani putem vorbi liber, trăim într-o lume democratică, ducem o alt fel de viaţă, ne bucurăm sau blamăm noua societate, cu toate câştigurile şi neajunsurile ei. Tot de 20 de ani, din păcate, mulţi s-au despărţit de cineva drag şi nu se mai bucură de căldura unei familii reunite. Pentru ei Revoluţia a însemnat mult mai mult… Acesta este şi cazul lui Arion Emil Bânciu, membru al asociaţiei noastre, care avea 2 ani şi câteva luni când şi-a pierdut mama.

Din păcate, în România schimbarea regimului s-a făcut cu multă vărsare de sânge… România a fost singurul stat în care „foştii conducători, dar şi conducătorii de după executarea lui Ceauşescu au găsit cu cale să utilizeze formule propagandistice" pentru a scoate armata în stradă şi a ucide peste 1.600 de oameni, a remarcat preşedintele ţării noastre, Traian Băsescu. Şeful statului a mai spus că acesta este motivul pentru care a decis ca din delegaţia cu care se va deplasa la Berlin să invite un tânăr din Timişoara. „În mica mea delegaţie l-am invitat şi pe Arion Emil Bânciu. E student, mama lui, Leontina Bânciu, a fost împuşcată la Timişoara, pe 17 decembrie, trupul i-a fost adus la Bucureşti, la Crematoriul «Cenuşa», şi transformat în cenuşă. Îi mulţumesc că a acceptat şi, chiar dacă nu va participa la manifestări, datorită protocolului, trebuie să ştie că Berlinul a fost locul de unde a început eliberarea de comunism şi, mai ales, poate că a fost izvorul tragediei pe care, până la urmă, el a trăit-o", a afirmat şeful statului, care l-a invitat pe tânăr să spună câteva cuvinte. Vizibil emoţionat, Arion Bânciu s-a prezentat ca fiind student la Universitatea de Vest din Timişoara, subliniind că este onorat să facă parte din staff-ul prezidenţial şi să îl însoţească pe Traian Băsescu la un asemenea eveniment istoric. La întoarcere, Arion Bânciu ne-a povestit că a vizitat multe locuri importante din Berlin, ghidat de Lazăr Comănescu, ambasadorul României la Berlin, şi că a fost impresionat de atmosfera creată de oameni, care, în ciuda ploii, erau cu sutele de mii afară.

Referindu-se la căderea Zidului Berlinului, şeful statului a adăugat că „pentru Germania, dar şi pentru noi, evenimentul are două semnificaţii: în primul rând, dărâmarea Zidului Berlinului arată momentul începerii reunificării Germaniei, şi pe noi nu poate decât să ne bucure un asemenea proces care a pus capăt unei realităţi de după cel de-al Doilea Război Mondial. Cea de-a doua semnificaţie este legată de momentul prăbuşirii sistemului comunist. Astăzi, pentru toate ţările foste comuniste se împlinesc 20 de ani de la declanşarea procesului de revenire a acestora în lumea occidentală, acolo

de unde plecaseră înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial". De altfel, „9 noiembrie 1989 este cea mai frumoasă zi din istoria recentă a Germaniei", a comentat, cu prilejul aniversărilor din Germania, cancelarul Angela Merkel, în mesajul ei săptămânal. „Această zi a schimbat viaţa multor oameni şi, de asemenea, pe a mea", a adăugat Angela Merkel.

Evenimentul derulat la 9 noiembrie 2009 a stârnit interes pe plan mondial şi a atras o mulţime de oameni la Berlin, unde numeroşi vizitatori au început să se strângă într-o atmosferă festivă, pentru a admira piesele de domino gigantice din polistiren, instalate în centrul oraşului, pe fostul traseu al Zidului Berlinului, care a divizat oraşul şi Germania, totodată, din 1961 până în 1989.

Simona **MOCIOALCĂ**

De la Timişoara la Bruxelles

La invitaţia europarlamentarei Monica Macovei, un grup de 9 persoane din Timişoara, urmaşi ai Eroilor-Martiri din Decembrie 1989, şi Gavra Dănuţ (rănit în Revoluţie) au vizitat Parlamentul European, între 7-9 decembrie 2009.

Fiecare europarlamentar are dreptul să invite un număr de 100 de persoane pentru a familiariza cetăţenii cu acest for european, ca oamenii să înţeleagă ce se întâmplă la Bruxelles, cu ce se ocupă europarlamentarii, care sunt drepturile şi obligaţiile cetăţenilor.

Din Timişoara au făcut deplasarea câţiva membri din Grupul de Iniţiativă al Urmaşilor şi Răniţilor din Revoluţie din cadrul Asociaţiei

Memorialul Revoluţieu (GIUR): Bânciu Ioan, Andrei Camelia, Carpîn Georgeta, Mariş Daniel, Gavra Dănuţ, Jugănaru Gianina, Pinzhoffer Harald, Apro Cristian, Boţoc Elena şi Piroska Bogdan, din partea Societăţii Timişoara, cărora li s-a alăturat un grup de 28 de persoane din Bucureşti, de la Asociaţia „21 Decembrie 1989”.

Pentru cine nu știe, Parlamentul European este singurul organ al Uniunii Europene ales în mod direct. Cei 736 de deputaţi în Parlamentul European îi reprezintă pe cetăţenii întregii Europe. Aceştia sunt aleşi pe o perioadă de cinci ani de către alegătorii din cele 27 de state membre ale Uniunii Europene, în numele a 492 de milioane de cetăţeni. România este reprezentată la Parlamentul European de 33 de eurodeputaţi, aleşi prin vot direct la scrutinul de la 7 iunie 2009.

Activitatea Parlamentului European este importantă, pentru că, în multe domenii de acţiune, deciziile privind noua legislaţie europeană sunt adoptate în comun de către Parlament şi Consiliul de miniştri, care reprezintă statele-membre.

Parlamentul joacă un rol activ în elaborarea legislaţiei care are un impact asupra vieţii cotidiene a cetăţenilor, ca de exemplu, legislaţia privind protecţia mediului, drepturile consumatorilor, egalitatea şanselor, transportul, libera circulaţie a lucrătorilor, capitalurilor, mărfurilor şi serviciilor. Parlamentul şi Consiliul au, de asemenea, competenţe comune în ceea ce priveşte bugetul anual al Uniunii Europene.

Parlamentul European este o adevărată tribună internaţională, unde iau cuvântul numeroşi lideri mondiali. De-a lungul anilor, Parlamentul a devenit interpretul acţiunilor interne şi externe ale Uniunii, ceea ce permite participarea deputaţilor şi, prin intermediul lor, a cetăţenilor, la definirea viziunii politice europene.

La fiecare revizuire a tratatelor, competenţele Parlamentului European în cadrul sistemului instituţional comunitar nu au încetat să crească, în pas cu nevoile cetăţeanului. Astăzi, Parlamentul European se impune ferm în calitatea sa de colegislator, are competenţe bugetare şi exercită un control democratic asupra tuturor instituţiilor europene.

Orice cetăţean european are dreptul de a adresa o întrebare Parlamentului, de a-şi exprima opiniile şi de a primi un document public. Petiţiile se adresează în scris pe adresa Parlamentului, care, de altfel, are şi un program TV, *Euroinfo* fiind un program TV săptămânal ce abordează diferite teme politice.

Parlamentul European îşi stabileşte calendarul anual de activităţi pe baza unei propuneri în acest sens din partea Conferinţei preşedinţilor.

Calendarul este împărţit în şedinţe plenare şi reuniuni. El cuprinde: 12 perioade de sesiune de câte patru zile, la Strasbourg, şi 6 perioade

suplimentare de sesiune de câte două zile, la Bruxelles; 2 săptămâni pe lună pentru reuniunile comisiilor parlamentare şi ale delegaţiilor interparlamentare; o săptămână pe lună pentru reuniunile grupurilor politice şi 4 săptămâni pe an, dedicate exclusiv activităţii şi prezenţei deputaţilor europeni în circumscripţiile lor electorale.

Sediile Parlamentului European se află la Strasbourg şi la Bruxelles.

Parlamentul are un preşedinte ajutat de 14 vicepreşedinţi, un secretar, comisii (permanente, temporare sau de anchetă), delegaţii şi corpuri politice (Conferinţa preşedinţilor, Biroul şi Chestorii), respectiv grupuri politice. Grupurile se alcătuiesc pe premise doctrinare, şi nu pe premise naţionale, similar cu Parlamentul României, în care grupurile sunt formate din reprezentanţii unui anumit partid (sau coaliţii), şi nu din reprezentanţii unui judeţ.

Mai trebuie menţionat că în Parlamentul European funcţionează şapte grupuri.

Simona **MOCIOALCĂ**

Pelerinaj la monumentele dedicate Eroilor Martiri din Timişoara

Ca în fiecare an, membrii Asociaţiei Memorialul Revoluţiei din Timişoara au participat, şi în anul 2009, la un pelerinaj organizat de Primăria Timişoara la monumentele Eroilor Revoluţiei.

Acest pelerinaj se face de mulţi ani, în semn de omagiu şi recunoştinţă pentru cei care au plătit cu viaţa libertatea şi democraţia de care ne bucurăm

cu toţii astăzi. În pelerinaj pornesc membrii asociaţiei, urmaşi şi aparţinători ai Eroilor, precum şi toţi cei care doresc să se alăture iniţiativei noastre de a depune coroane şi a aprinde măcar o lumânare la fiecare dintre cele 12 monumente situate în locurile în care au avut loc ciocniri sângeroase între demonstranţi şi autorităţi.

Participanţii au pornit în data de 18 decembrie, la ora 10, de la Primăria Timişoara şi au fost transportaţi cu o cursă specială a RATT-ului şi escortaţi de un echipaj de Poliţie.

La fiecare oprire, ei au depus coroane de flori, au aprins lumânări, au rostit rugăciuni şi au cântat colinzi, iar un sobor de preoţi de la Catedrala Mitropolitană a ţinut slujbe de pomenire.

S-a plecat de la *Fântâna Martirilor* (**Victor Gaga**) din spatele grădinii de vară „Capitol", apoi s-a ajuns la Podul Decebal, unde se află *Pieta,* şi la Muzeul Banatului, la *Martirii* (ambele sculpturi ale regretatului **Petru Jecza**), în Piaţa Küttl la *Biserica plângătoare* (Marian Zidaru), în Piaţa 700 la *Omul ţintă* (Béla Szakács), în Calea Lipovei la *Eroica* (Paul Vasilescu), în Piaţa Traian, unde Ştefan Călărăşanu şi-a amplasat *Clopotul Libertăţii*, la Spitalul Judeţean, la *Deschidere* (Ingo Glass), apoi în Piaţa pe care nu mulţi timişoreni o cunosc după denumire, Sfântul Gheorghe, la statuia cu acelaşi nume (Silvia Radu).

Ultimele locaţii au fost: Hotelul „Continental”, pentru a păstra un moment de reculegere la *Evoluţie* (**Gheorghe Iliescu-Călineşti**), Bd. Take Ionescu – *Învingătorul* (**Constantin Popovici**), Complexul Studenţesc – *Monumentul omagial* (Ştefan Kelemen).

Tot în semn de omagiu, participanţii la pelerinaj s-au oprit şi la *Complexul Memorial* din Cimitirul Eroilor, la mormintele simbolice ale Eroilor fără mormânt, unde o flacără de veghe arde şi luminează în permanenţă, ca simbol al neuitării evenimentului din anul 1989, care a schimbat decisiv soarta României. Făcând un bilanţ al victimelor Revoluţiei din 1989, la Timişoara au murit 113 persoane, 393 de oameni au fost răniţi, iar 860 au fost arestaţi.

Din păcate, în afară de interesul manifestat de asociaţia noastră şi de presă, la 20 de ani de la evenimentele din Decembrie 1989, chiar şi revoluţionarii au uitat să participe la manifestările dedicate martirilor. Pe unii îi împiedică durerea şi rănile încă deschise, dezamăgirea că noua democraţie nu s-a materializat aşa cum au visat, dar mulţi dintre cei care nu au pierdut pe cineva drag manifestă nepăsare şi indolenţă.

Un moment deosebit de impresionant mi s-a părut cel de la Podul Decebal, unde o tânără mămică aştepta, cu un copilaş cam de un an şi jumătate în braţe, grupul să ajungă la Pieta, statuia ridicată în memoria mamei sale, Leontina Bânciu. Nu ştiu cum i-a explicat fetiţei motivul pentru care erau acolo, înfruntând ploia şi vântul, şi nici ce a putut micuţa să înţeleagă, dar este cert că ea va învăţa de mică să-i respecte şi să-i omagieze pe cei care au scris istoria în acele zile fierbinţi, aşa cum cu toţii ar trebui s-o facem, măcar o dată pe an.

Simona **MOCIOALCĂ**

Pelerinaj la Bucureşti, Popeşti-Leordeni şi Slatina-Olt pentru comemorarea victimelor Revoluţiei

Crematoriul „Cenuşa” din Bucureşti şi o gură de canal de la Popeşti-Leordeni sunt destinaţia unui pelerinaj parcurs an de an, încă din 1997, de rudele Eroilor timişoreni dispăruţi în Decembrie 1989. Acolo se presupune că

a fost aruncată cenuşa celor 42 de Martiri timişoreni, primii Eroi care au fost împuşcaţi în Revoluţia Română din Decembrie 1989.

Începând din anul 1990 până în 1996, când a venit Emil Constantinescu la putere, timişorenii au organizat mai multe marşuri la Bucureşti, pentru aflarea adevărului despre morţii dispăruţi în Revoluţia de la Timişoara.

La marşul organizat în aprilie 1991 în Bucureşti de Asociaţia „17 Decembrie" din Timişoara, condusă de vicepreşedintele de atunci, Ioan Bânciu, s-au alăturat mai multe oraşe-martir din ţară. Marşul a avut loc pe traseul: Gara de Nord, Primăria capitalei, Ministerul Justiţiei.

Înainte de a ajunge la Ministerul Justiţiei, îşi aminteşte Ioan Bânciu, „am fost întâmpinaţi de procurorul militar Dan Voinea, care a adus în stradă toate probele, declaraţiile şi fotografiile existente referitoare la investigaţiile din 1990 de la Crematoriul «Cenuşa» şi Popeşti-Leordeni. Timişorenii, însoţiţi de Dan Voinea, s-au deplasat cu două autocare la Popeşti-Leordeni, la gura de canal «Castaforum», locul secret unde a fost aruncată cenuşa morţilor din Revoluţie. Dan Voinea a răspuns atunci la toate întrebările puse de revoluţionari, existând, în acest sens, şi un film realizat de televiziunea particulară SOTI."

În perioada următoare, Asociaţia „17 Decembrie" din Timişoara, împreună cu Mitropolia Banatului, Alianţa Civică şi cu alte asociaţii revoluţionare, a organizat o nouă deplasare la Bucureşti, de data aceasta cu o urnă metalică specială, în care să fie recoltate resturi de cenuşă de la gura de canal «Castaforum», situată într-o groapă de gunoaie la marginea Bucureştiului, lângă Popeşti-Leordeni. Cenuşa adusă a fost depusă la Catedrală, iar ulterior la monumentul *Deschidere* din Calea Martirilor (fostă Calea Girocului).

Anii următori, timişorenii au aşteptat ridicarea unui monument chiar pe gura canalului şi amenajarea unui parc în locul respectiv, „ceea ce nu s-a realizat, datorită puterii care ascundea adevărul", îşi derulează firul amintirilor, în continuare, Ioan Bânciu.

În 1996, când Emil Constantinescu s-a lansat în campania prezidenţială la Timişoara, a promis timişorenilor nu numai realizarea acestui proiect, dar şi găsirea adevărului despre Revoluţie şi, spre surprinderea urmaşilor Eroilor Martiri, în 1998, la Popeşti-Leordeni s-a ridicat un monument, chiar în stradă, cam la 100 de metri de gura de canal, care însă era separată de un gard mare, iar dincolo de gard nu avea nimeni acces.

Monumentul s-a sfinţit fără ca urmaşii Eroilor să fi fost invitaţi, lucru care i-a revoltat pe aceştia, şi astfel, an de an, începând cu 1997, timişorenii

au organizat un pelerinaj la Bucureşti în luna decembrie, luna în care comemorăm, anual, evenimentele din Decembrie 1989.

Urmaşii Eroilor nu pot uita că în noaptea de 18 spre 19 decembrie, cu complicitatea conducerii Spitalului Judeţean, autorităţile comuniste au sustras o parte din cadavrele Eroilor din morga spitalului, transportându-le la Bucureşti, unde au fost arse în 20 decembrie. Alte cadavre au fost îngropate pe ascuns, într-o groapă comună, pentru a se şterge toate urmele, documentaţia referitoare la trupurile neînsufleţite ale Eroilor timişoreni fiind distrusă. Spitalul Judeţean din Timişoara era plin de răniţi şi morţi. Medicii erau chemaţi de acasă, pentru a se putea acorda ajutor celor împuşcaţi. „Un medic mi-a spus să mă duc acasă la copii. A doua zi, când m-am dus la spital, Leontina nu a mai fost de găsit în spital. Cadavrele au fost încărcate într-un camion frigorific de la COMTIM şi transportate spre Crematoriul „Cenuşa" din Bucureşti, unde au fost incinerate. Cenuşa timişorenilor a fost aruncată într-un canal din Popeşti-Leordeni", a relatat Ioan Bânciu.

Dănuţ Carpân era parchetar, iar duminică avea de făcut o lucrare la un apartament. Acolo s-a decis să meargă împreună cu prietenii la demonstraţie. A ajuns într-un grup care se deplasa spre Facultatea de Agronomie, aflată la intrarea în oraş. În faţa Uzinei de Textile, din Calea Aradului, s-a aflat un cordon al armatei, care nu lăsa pe nimeni să iasă sau să intre în oraş. „În momentul în care soldaţii i-au somat pe manifestanţi, dintr-un ARO s-a scos o mitralieră pe geam şi au început să tragă. Dănuţ a fost lovit de un glonţ în burtă, a făcut hemoragie şi a murit", a declarat Georgeta Carpân.

Ericha Wittmann şi-a pierdut fratele pe treptele Catedralei Mitropolitane când militarii au tras dintr-un TAB asupra celor aflaţi la intrarea în biserică.

Radian Belici a fost nimerit de un glonţ în Piaţa 700, chiar în ochi, şi a murit pe loc. Natalia Belici a anunţat urgent familia soţului, de la Jebel, care a sosit imediat în oraş. Radian a fost dus, între timp, la Spitalul Judeţean. „Pe 18 am vrut să mergem să vedem ce trebuie să facem să-l ridicăm. Nu se putea intra în spital. Erau cordoane de miliţie. A doua zi, la fel. Le-am tot spus că vrem să ajungem la morgă, iar la un moment dat, cineva dintr-un Aro ne-a spus să urcăm, că ne duce el. Bineînţeles că nu am avut curaj", a povestit Natalia Belici.

Camelia Andrei şi-a pierdut sora, în vârstă de 25 de ani, în ziua de 17 decembrie, în măcelul de la Podul Decebal. Maria Andrei era mama unui copil de şase ani. Cadavrul ei a fost unul dintre cele 43 care au ajuns la crematoriu, ca şi cel al Leontinei Bânciu, al lui Dănuţ Carpân, Petre Wittmann şi Radian Belici. „Am umblat peste tot. De la spitale la miliţie, penitenciar şi procuratură. Nu existau niciunde liste. Pur şi simplu au dispărut! Eu speram că mai trăieşte, până în momentul în care a venit certificatul de deces", a relatat Camelia. Certificatul de deces a sosit pe 4 ianuarie 1990.

Familiile Martirilor mai sus amintiţi, dar şi ale celorlalţi Eroi, neavând un loc de veci unde să aprindă o lumânare şi să ţină pomenile creştineşte, aşa cum este obiceiul în tradiţia religioasă ortodoxă, fac acest efort financiar şi deopotrivă fizic ca, măcar o dată pe an, să fie cu sufletul alături de cei dragi, refăcând, astfel, drumul parcurs de maşina frigorifică de la COMTIM cu trupurile neînsufleţite ale celor ucişi.

Se deplasează alături de urmaşii Eroilor Revoluţiei şi membri ai Memorialului Revoluţiei din Timişoara, care pleacă în fiecare an în seara zilei de 19 decembrie cu trenurile de noapte spre Bucureşti, unde sunt aşteptaţi de un autobuz pus la dispoziţie de Asociaţia „21 Decembrie", cu care apoi se merge la locurile de pelerinaj.

Ziua de 20 decembrie 2009 a fost dedicată în întregime pelerinajului la Bucureşti, *pe urmele martirilor şi ale cenuşii Eroilor timişoreni dispăruţi în Revoluţie*. Timişorenii care au participat la pelerinaj au aprins lumânări şi au depus coroane în Piaţa Universităţii, Piaţa Revoluţiei, Cimitirul Eroilor şi gura de canal „Castaforum" de lângă Popeşti-Leordeni. La destinaţia finală a pelerinajului s-a organizat un parastas şi o slujbă de pomenire, la care oficiază atât preoţi ortodocşi, cât şi cei catolici de la biserica catolică din Popeşti-Leordeni. La sfârşit, s-au împărţit punguţe cu dulciuri, fructe şi colivă.

Anul acesta au participat 50 de persoane din Timişoara, iar bărbaţii, 7 la număr, au continuat a doua zi pelerinajul la Slatina-Olt, unde se presupune că s-ar fi defectat o altă maşină frigorifică încărcată tot cu morţi de la Timişoara. Pelerinajul de la Slatina este unul mai recent, din 2005, şi se merge la Unitatea Militară, Spitalul Judeţean şi Troiţa din centrul oraşului.

„Acest pelerinaj se va face an de an, până când în acel loc sfânt se va ridica o mănăstire sau o biserică, proiect care a fost aprobat de Mitropolia României, dar nefinalizat de Primăria Popeşti-Leordeni, care nu a rezolvat atribuirea terenului pentru lăcaşul de cult", a declarat Ioan Bânciu, vicepreşedinte al Asociaţiei Memorialul Revoluţiei." La **e**venimentele comemorative au participat şi membri din asociaţiile revoluţionare din Bucureşti.

Simona **MOCIOALCĂ**

Cupa „Memorialul Revoluţiei" la minifotbal – Ediţia a II-a, 2009

Evenimentul fotbalistic Cupa „Memorialul Revoluţiei" la minifotbal, ediţia a II-a – 2009, organizat de Asociaţia Memorialul Revoluţiei, a reunit la start 12 echipe, cu scopul de a comemora Eroii Revoluţiei din Decembrie '89 printr-o competiţie sportivă.

După prima ediţie, găzduită de Centrul de Reeducare Buziaş, la care au participat 6 echipe, popularitatea turneului a crescut, a doua ediţie fiind organizată, de această dată, la Timişoara. Au fost 4 zile dedicate fotbalului: între 12-13 decembrie faza grupelor preliminare la baza Altmayer, iar semifinala şi finala s-au jucat la Sala Olimpia între 15-16 decembrie 2009.

Înainte de fiecare partidă s-a ţinut un moment de reculegere în memoria victimelor Revoluţiei.

Competiţia fotbalistică antrenează în primul rând tineri din instituţii de stat sau din O.N.G.-uri care se ocupă de copiii defavorizaţi din punct de vedere social (orfani din revoluţie, tineri proveniţi din orfelinate şi centre de reeducare a minorilor, copii ai străzii etc.)

Organizatorii evenimentului, Ioan Bânciu (vicepreşedintele Asociaţiei Memorialul Revoluţiei, fost antrenor de fotbal în perioada 1980-1989 la echipa „Ambalajul Metalic"), Costel Balint (arestat în Revoluţie) şi Harald Pinzhoffer (orfan din Revoluţie) au elaborat un regulament şi s-au ocupat atât de organizarea turneului propriu-zis, cât şi de antrenarea echipelor care au reprezentat Memorialul. Trebuie spus că, timp de un an, jucătorii s-au întâlnit cel puţin o dată pe săptămână pentru a se antrena, jucând minipartide de fotbal.

Deoarece doi dintre organizatori sunt profesori de educaţie fizică şi sport, i-au mobilizat şi pe elevii câtorva licee să participe la competiţie, respectiv pe cei de la liceele „Nikolaus Lenau", „Jean Louis Calderon", „William Shakespeare" şi „Banatul", precum şi de la Grupul Şcolar Energetic. Au mai fost prezenţi tinerii de la Fundaţia „Rudolf Walther" şi „Centrul Vieţii" din Timişoara, de la Centrul Creştin „Metanoia" din Timişoara şi Arad, alături de echipele Memorialului Revoluţiei: „Libertatea '89" şi „Memorialul Revoluţiei". Echipa de la „Centrul vieţii" este, de fapt, coordonată tot de „Memorialul Revoluţiei", prin Bogdan Marius, orfan şi

rănit în Revoluţie, care se ocupă de aceşti copii proveniţi de la orfelinatele din Timişoara.

Cupa „Memorialul Revoluţiei” reprezintă un omagiu şi o cinstire pentru cei care în zilele Revoluţiei din Decembrie 1989 s-au jertfit pentru noi, pentru ca România să fie azi o ţară liberă, prosperă şi integrată în Uniunea Europeană. Acţiunea competiţională contribuie la ridicarea sportului de masă în România şi se doreşte a fi un exemplu şi pentru alte asociaţii, instituţii şi cluburi sportive din România. „Principalul scop – ne spune Ioan Bânciu – este fixarea momentului revoluţionar Decembrie 1989 în istorie, dar şi în inimile oamenilor, ca aducere aminte, cinstire şi recunoştinţă pentru cei care atunci şi-au dat jertfa de sânge şi viaţă pentru România, pentru ca noi acum să fim liberi. În vremurile de acum, când tinerii stau mai mult în faţa televizoarelor şi a calculatoarelor, se impun programe de acest gen, atât pentru agrement, cât şi pentru menţinerea unei vieţi echilibrate şi sănătoase.”

Din păcate, constată tot Ioan Bânciu, „cei de vârsta a doua şi chiar de vârsta a treia, care nu sunt antrenaţi în sportul de performanţă, nu mai au acces la nicio sală de sport din Timişoara (România) datorită costurilor mari, astfel încât ne propunem să le dăm şi lor o mână de ajutor, să-i antrenăm şi să le redăm posibilitatea de mişcare.”

Spre bucuria noastră, dacă anul trecut jucătorii noştri au pierdut finala (cu naţionala României de fotbal de stradă), anul acesta fiind două echipe, chiar dacă una dintre ele a fost eliminată în preliminarii, cea de-a doua, „Libertatea ’89”, a seniorilor, a câştigat locul I, respectiv cupa. Pe locul al doilea s-au situat tinerii de la Fundaţia Rudolf Walther, pe al treilea „Metanoia” Timişoara, iar pe locul IV „Metanoia” Arad. În echipa care a câştigat trofeul au jucat, printre alţii: Ioan Bânciu (urmaş), fraţii Vâlceanu (orfani), Marian Mocioalcă, Alin Orban şi Hehn Robert, un junior de numai 16 ani.

Pe lângă cupe şi diplome, toţi participanţii au primit şi cadouri care le-au răsplătit străduania… fotbalistică, asigurate din fondurile Primăriei Municipiului Timişoara.

Simona **MOCIOALCĂ**

16 Decembrie 1989 – 16 Decembrie 2009, reconstituire – expoziţie mobilă pe tramvaie

În urmă cu exact 20 de ani, la Timişoara izbucnea Revoluţia ce avea să alunge comunismul din România. Pe 16 decembrie, pe străzile oraşului se striga pentru prima oară: „Libertate!”. În seara acelei zile, în jurul casei pastorului László Tökés se adunaseră câteva sute de oameni pentru a se opune deciziei administrative de evacuare a prelatului. Nimeni nu se aştepta ca

aceştia să formeze o mişcare capabilă să dărâme un sistem care pusese stăpânire atâţia zeci de ani, fără ca cineva să aibă puterea să-l dărâme. Atunci începea să se scrie istoria. Timişorenii au oprit tramvaiele în Piaţa Maria, s-au încolonat şi au pornit spre Catedrală scandând: „Jos Ceauşescu!”. Treptat, oamenii au înlăturat toate simbolurile comuniste ce le-au ieşit în cale şi, totodată, au avut loc primele ciocniri violente între forţele de ordine şi manifestanţi, urmate de primele arestări**.**

Momentul opririi tramvaielor, în 16 decembrie 1989, a fost retrăit de timişorenii prezenţi în Piaţa Maria. Pentru câteva minute, tramvaiele au fost oprite, iar sufletele revoluţionarilor au tresărit la amintirea unei perioade de mult apuse. Cel care a făcut acest lucru, în urmă cu 20 de ani, şi-a amintit cu emoţie de cuvintele pe care le-a rostit, de pe tamponul tramvaiului: „Mă numesc Daniel Zăgănescu şi nu îmi este frică de comunism, aşa că strigaţi după mine: «Jos Ceauşescu!». Aici a început şi aici s-a terminat povestea mea legată de această Revoluţie”, îşi aminteşte bărbatul. Zeci de oameni, cu lumânări în mâini, au reconstituit momentele din urmă cu 20 de ani. Au îngenunchiat şi au spus *Tatăl Nostru*. La fel ca în 16 decembrie 1989, oamenii aflaţi în Piaţa Maria au strigat lozinci anticomuniste: „Jos comunismul!”, „Români, veniţi cu noi!”, „Păcat, păcat de sângele vărsat!”, „16-22/Cine-a tras în noi?”, „Iliescu vinovat pentru sângele vărsat!”, „Iliescu, nu uita, puşcăria e a ta!”, „Adevărul!”, „Unde-s teroriştii, i-aţi făcut miniştri!”, „Azi în Timişoara/Mâine-n toată ţara!”, „Libertate!”, „Ole, ole/Ceauşescu nu mai e!”, „Vrem bomboane de Crăciun/Nu conducător nebun!”.

Trei tramvaie au fost oprite, două dintre ele fiind chiar cele de la Revoluţie. Vehiculele au fost tapetate cu imagini din acele zile. Unul dintre vatmanii care au fost pe acele tramvaie, Petru Neo, spunea că în acea zi, acum 20 de ani, s-a temut pentru viaţa sa, dar şi în zilele următoare. Atunci când s-au spart magazinele, a găsit pe stradă o plasă cu haine de blană. El a dus-o la miliţie, însă miliţienii l-au băgat în beci; omul îşi mai reaminteşte că a văzut oameni în genunchi, bătuţi cu bâtele. Apoi a reuşit să scape, susţinând că nu el a furat hainele.

Un alt vatman, Ghiţă Aionesei, îşi aminteşte că în 16 decembrie conducea tramvaiul de la gară spre A.E.M., când acesta a fost blocat de participanţii la Revoluţie. Unii s-au urcat pe tampoane şi nu i-au dat voie să circule.

La acest eveniment aniversar au fost prezenţi revoluţionari şi oficialităţi, printre care: fostul preşedinte al României, Emil Constantinescu, fostul prefect de Timiş, Ovidiu Drăgănescu, precum şi primarul Gheorghe Ciuhandu. De asemenea, printre participanţi s-au numărat şi Teodor Mărieş, preşedintele Asociaţiei „21 Decembrie 1989" din Bucureşti, cel care a atras atenţia lumii întregi, după ce timp de 74 de zile s-a aflat în greva foamei, protestând pentru aflarea adevărului în dosarele Revoluţiei şi, desigur, László Tökés, pastorul reformat, disident anticomunist, episcop al Eparhiei Reformate de Piatra Craiului între 1990-2009, cu sediul în Oradea, actualmente politician, reprezentant al minorităţii maghiare din Transilvania. László Tökés este, de asemenea, eurodeputat independent din partea României, în 2007 obţinând 176.533 de sufragii, reprezentând 3,44% din totalul voturilor exprimate pe ţară; în 2008, el a fost reales pe „Lista Solidarităţii" a UDMR-ului.

Ulterior, convoiul de oameni s-a deplasat în Piaţa Victoriei (fostă Piaţa Operei), la fel ca în urmă cu 20 de ani, loc în care a fost aprinsă, de doi tineri îmbrăcaţi în costum naţional, o cruce din 150 de lumânări, în memoria celor care s-au jertfit pentru libertate. Candela cu care au fost aprinse lumânările a fost adusă special de la Bethleem pentru a marca acest moment aniversar.

Evenimentele au fost pregătite de Asociaţia Memorialul Revoluţiei, Societatea Timişoara, ALTAR '89, Fundaţia „Integratio", împreună cu Primăria Timişoara şi RATT.

Tot atunci, reprezentanţii Regiei Autonome de Transport Timişoara au pus în circulaţie, timp de mai multe săptămâni, 11 tramvaie cu fotografii din zilele Revoluţiei, puse la dispoziţie de Memorial, realizând astfel o expoziţie mobilă, spre a apropia emoţional cetăţenii de momentele aniversare, pentru ca cei care nu au ajuns să ne treacă până acum pragul să vadă exponatele, pe traseele acestor tramvaie, mai ales că mulţi dintre cetăţeni se

pot regăsi în aceste fotografii, identificându-se, astfel, cu evenimentele cu care au fost contemporani.

Pe vagoane au fost lipite autocolante cu imagini din acele zile. Dintre aceste tramvaie, două au fost Timiş II, vagoane de tipul celor care au fost oprite în Piaţa Maria, într-un moment crucial pentru începutul Revoluţiei. Unul dintre acestea, recondiţionat, a găzduit şi o expoziţie în interior, cu imagini din timpul Revoluţiei, fiind admirat timp de mai multe săptămâni în Piaţa Libertăţii.

Simona **MOCIOALCĂ**

Proiectele noastre

Au trecut 20 de ani…

Aşa putem spune acum şi despre Memorialul Revoluţiei, care la data de 26 aprilie va împlini 20 de ani de la înfiinţare. Pregătim cu emoţie şi meticulozitate acest eveniment pe care ni-l dorim unul special, organizând întâlniri cu membrii fondatori, cu personalităţi din viaţa politică şi culturală, dorind să-i surprindem în mod plăcut pe toţi cei care ne-au fost alături, ne-au sprijinit şi au crezut în noi, în proiectele şi idealurile noastre.

Cu acest prilej vom decerna medalii de merit şi vom lansa cartea jurnalistului Lucian-Vasile Szabo despre Memorialul Revoluţiei, despre cei

20 de ani de existenţă; o carte cu amintiri depănate de membrii noştri, cât şi un bilanţ al realizărilor şi proiectelor noastre.

Cu 10 titluri noi se va îmbogăţi biblioteca noastră, prin cărţile pe care ne propunem să le editǎm în anul 2010: 2 buletine ştiinţifice şi de informare, *Procesul de la Timişoara*, volumul IX (editor Gino Rado), o carte despre Revoluţia de la Lugoj (ediţie îngrijită de Gino Rado), *Procesul de la Sibiu – Nicu Ceauşescu*, un volum despre CADA, *Scriitorii timişoreni şi Revoluţia*, precum şi un volum despre morţii şi răniţii din timpul Revoluţiei din judeţul Timiş, în colaborare cu fostul procuror militar Romeo Bălan.

Ziua de 12 martie rămâne un reper important în istoria noastră post-revoluţionară, ziua în care s-a lansat celebra *Proclamaţie de la Timişoara*, cu incomodul *Punct 8*. Pentru acest eveniment, am pregătit o carte pe care am lansat-o chiar în 12 martie, în sala de cenaclu a Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor din România, iar seara, la Memorialul Revoluţiei, a avut loc o masă rotundă în memoria lui George Şerban, în sala care îi poartă numele. Volumul conţine cele mai reprezentative articole publicate în ziarele locale de regretatul George Şerban, care au fost selectate de un colectiv format din istorici şi studenţi colaboratori ai Memorialului, coordonat de Lucian-Vasile Szabo.

Atât expoziţia itinerantă *Revoluţia Română din 1989 în imagini*, cât şi cea realizată în colaborare cu Muzeul Banatului din Timişoara: *Decembrie 1989, Momentul Timişoara*, vor fi vernisate în ţară: la Jimbolia, Deta, Sânnicolau Mare, Buziaş, Caransebeş şi Reşiţa, apoi în toamnă la Leipzig şi desigur că lista rămâne deschisă, aşteptând alte invitaţii, acolo unde oamenii sunt dornici să cunoască mai multe despre Revoluţia Română.

Ne propunem ca activitatea de informare publică să rămână una permanentă, de-a lungul întregului an, fiind la dispoziţia vizitatorilor cu personal specializat în prezentarea Muzeului Memorial în mai multe limbi europene. La cererea grupurilor de vizitatori, putem proiecta diverse filme, reportaje, documentare despre comunism, dictatorul Nicolae Ceauşescu şi anul 1989 în Europa de Est. Până la sfârşitul acestui an, dorim să mai realizăm împreună cu Gabriel Burza încă un film despre Revoluţie şi comunism.

Vom menţine şi anul acesta colaborarea cu Inspectoratul Şcolar, pentru ca elevii să vină în număr mai mare la Memorial, să cunoască această parte esenţială a istoriei noastre recente şi să petreacă cel puţin o oră într-un cadru informaţional şi educativ adecvat. În ideea creşterii numărului de vizitatori români, vom consolida relaţiile cu Infocentrul Turistic al Timişoarei, precum şi cu societăţi care se ocupă de promovarea Timişoarei în Banat şi România.

Pe baza unei fructuoase colaborări cu Institutul Polonez din Bucureşti, la 23 martie am vernisat la Memorial expoziţia *Solidaritatea cu România, decembrie 1989*, o impresionantă colecţie de fotografii de după Revoluţie, ocazie cu care această expoziţie a fost donată în mod oficial, de către o delegaţie în frunte cu domnul Janusz Kurtyka, preşedintele Institutului Memoriei Naţionale din Varşovia, şi cu domnul Jaroslaw Godun, directorul Institutului Polonez din Bucureşti.

Planificăm şi pentru această vară primirea unui număr mare de studenţi de la Universitatea de Vest, care în cadrul efectuării stagiului de practică vor selecta, digitaliza şi inscripţiona articole din presă, pe care le vor clasa pe ediţii, zile, luni şi ani. Studenţii de la Facultatea de Litere vor traduce articole din presa străină, referitoare atât la Revoluţia Română, cât şi la anul 1989.

Simona **MOCIOALCĂ**

COLABORATORI

Ana Blandiana, poetă, publicistă, Academia Civică, Bucureşti

Lucia Hossu-Longin, realizator emisiuni TVR, Bucureşti

Romulus Rusan, scriitor, publicist, Academia Civică Bucureşti

Dumitru Tomoni, profesor de istorie, Timişoara

Lucian-Vasile Szabo, jurnalist, Timişoara

Cornel Seracin, istoric, Timişoara

Cristina Tudor, istoric, Timişoara